SOSYAL KONUT TASARIMINDA KULLANICI ESENLİĞİNİ SAĞLAMAK İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ (SeSiM); BURSA ÖRNEĞİ

Nisa ERPAMUKÇU ORUÇ

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL KONUT TASARIMINDA KULLANICI ESENLİĞİNİ SAĞLAMAK İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ (SeSiM); BURSA ÖRNEĞİ

Nisa ERPAMUKÇU ORUÇ
0000-0002-1856-3595

Prof. Dr. Arzu ISPALAR ÇAHANTİMUR
(Danışman)
0000-0002-5907-1773

DOKTORA TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

BURSA–2025

Her Hakkı Saklıdır.

ÖZET

Doktora Tezi

SOSYAL KONUT TASARIMINDA KULLANICI ESENLİĞİNİ SAĞLAMAK İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ (SeSiM): Bursa Örneği

Nisa ERPAMUKÇU ORUÇ

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Arzu ISPALAR ÇAHANTİMUR

Kentsel mekanın temel yapı taşı olan konut alanları, bireylerin sağlık ve esenliği için öncelikli bir araştırma alanıdır. 2000'li yıllarda depremler, ekonomik krizler, savaşlar, yangınlar ve salgın hastalıklar nedeniyle konut alanları teorik ve pratik açıdan akademik çalışmaların merkezine yerleşmiştir. Sanayileşme ve kentleşmenin hızlanmasıyla konut arz-talep dengesizliği yükselmiştir. Günümüzde hızla artan bina dokusu sebebiyle doğal çevrelerden uzaklaşan insanlar çevresel ve mekansal adalet olgularından da uzaklaşmaktadır. Bu bağlamda, küresel sorunların giderilmesi hedefiyle, 2015 yılında Birleşmiş Milletler (BM) doğayı ve insan esenliğini desteklemek için Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını önermiştir. Böylece, doğal ve yapılı çevrede yaşam standartlarının geliştirilmesi için BM tarafından çevresel ve mekansal yönden uluslararası bir yol haritası sunulmuştur. Mimarlık disiplini bağlamında SKA'lar incelendiğinde, Amaç 11 "Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar"ın doğrudan alanla kesiştiği görülmektedir. Bununla birlikte; Amaç 3 "Sağlık ve Kaliteli Yaşam" ile Amaç 10 "Eşitsizliklerin Azaltılması" mimari tasarım ve araştırma süreçleri açısından kritik düzeyde önem taşımaktadır. Dünya Mimarlık Günü'nün 2022 temasını "esenlik için mimarlık" olarak belirlenmiş olması bu amaçların değerini göstermektedir. Diğer yandan, Türkiye'de alt gelir grubuna yönelik üretilen konutların sağlık ve konfor standartlarını karşılamadığına dair eleştiriler artmaktadır. Hızlı bir şekilde yükselen konut talebi nedeniyle düşük maliyetli konut üretimi öne çıkarak mekansal kaliteyi geri plana itmiştir. Dolayısıyla, alt gelir grupları açısından esenlik önem kazanmıştır. Tez kapsamında geliştirilen araştırma modeliyle sosyal konut alanlarının kullanıcı esenliğini arttırmaya yönelik tasarım, planlama ve değerlendirme süreçlerine katkı sağlayacak nitelikte teorik ve pratik bir çerçeve geliştirilmiştir. Model belirli kriterler çerçevesinde seçilen Bursa, Osmangazi ilçesinde sınanmıştır. Ulaşılan bulgular sonucunda sosyal konut alanlarının sağlık ve esenlikle ilişkisi ortaya konularak, destekleyici tasarım, restoratif çevre, mekansal ve çevresel adalet arakesitine yönelik farkındalık geliştirilmesi ve desteklenmesi için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, sosyal konut, sağlık ve esenlik, destekleyici tasarım, restoratif çevre, mekansal ve çevresel adalet.

2025, x + 202 sayfa sayısı.

ABSTRACT

PhD Thesis

A PROPOSAL FOR A MODEL FOR ENSURING USER WELL-BEING IN SOCIAL HOUSING DESIGN (PeMUWISH); BURSA EXAMPLE

Nisa ERPAMUKÇU ORUÇ

Bursa Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences Department of Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Arzu ISPALAR ÇAHANTİMUR

Housing, the fundamental building block of urban space, is a priority research area for the health and well-being of individuals. In the 2000s, due to earthquakes, economic crises, wars, fires and epidemics, housing has become central to academic studies in terms of theory and practice. With the acceleration of industrialization and urbanization, the housing supply-demand imbalance has increased. Today, in urban environments with rapidly increasing building texture, people who are alienated from their natural environments have also become alienated from the concepts of social, environmental and spatial justice. In this context, in order to ameliorate the adverse conditions observed in the world, the United Nations (UN) proposed the Sustainable Development Goals in 2015 to support nature and human well-being. Thus, the UN presented an international road map in social, environmental and spatial aspects for improving living standards in the natural and built environment. When SDGs are examined in the context of the discipline of architecture, it is seen that Goal 11 - "Sustainable Cities and Communities" directly intersects with the field. However; Goal 3 – “Health and Quality of Life” and Goal 10 – “Reducing Inequalities” are also critically important for architectural design and research processes. The fact that the theme of World Architecture Day 2022 is “Architecture for Well-Being” underscores the importance of these goals. Furthermore, criticism is rapidly increasing that housing produced for low-income groups in Turkey fails to meet health and comfort standards. Rapidly rising housing demand has led to the rise of low-cost housing production, pushing spatial quality to the background. Consequently, well-being has become a fragile issue for low-income groups. The research model developed within the scope of this thesis provides a theoretical and practical framework that will contribute to the design, planning, and evaluation processes of social housing developments aimed at improving user well-being. The model was tested in the Osmangazi district of Bursa, selected within specific criteria. The findings reveal the relationship between social housing developments and health and well-being, and recommendations are presented for raising awareness and promoting supportive design, restorative environments, and the intersection of spatial and environmental justice.

Key words: Sustainable development goals, social housing, health and well-being, supportive design, restorative environment, spatial and environmental justice.

2025, x + 202 pages.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Doktora eğitim sürecinde beni daima daha fazlasını ve en iyisini yapabileceğime dair yüreklendiren, tecrübeleri ile bakış açıma ve akademik çalışmalarıma ışık tutan birlikte çalışmaktan hep onur duyduğum tez danışmanım saygıdeğer Prof. Dr. Arzu Ispalar Çahantimur'a yürekten teşekkür ederim. Uzun ve zorlayıcı bir süreç sonucunda gelişen doktora tez çalışmama engin bilgi ve tecrübeleriyle kıymetli katkılarını sunan saygıdeğer Prof. Dr. Rengin Beceren Öztürk'e teşekkür ederim. Saygıdeğer Prof. Ece Ceylan Baba'ya her zaman tezime içtenlik ve özveri ile büyük bir destek sağladığı için minnettarlıkla teşekkürlerimi sunarım. Büyük bir ilgiyle tez araştırmalarıma sağladığı büyük katkıdan ve özverili ilgisinden ötürü saygıdeğer Prof. Dr. Nuran Bayram'a yürekten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, konut alanındaki derin bilgi birikimi ve çalışmalarıyla ülkemizde önemli bir yere sahip olan saygıdeğer Prof. Dr. Fatma Ahsen Özsoy'un, jüri üyeliğini kabul ederek tez çalışmamı desteklemesi benim için çok büyük bir onurdur, kendisine saygı ve minnetle yürekten teşekkürlerimi sunarım.

Bugüne ulaşmamda her koşulda beni cesaretlendiren, sevgi ve emeğini asla eksik etmeyen kıymetli annem Asuman ve babam İbrahim Erpamukçu'ya içtenlikle teşekkür ederim. Lisansüstü eğitimlerime başlamamda önemli katkısı olan değerli abim Aykut Erpamukçu ve dayım Prof. Dr. İbrahim Güzelbey'e yürekten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, çok kıymetli ablam Asude ve Harika Erpamukçu'ya sevgi ve destekleri için içtenlikle teşekkür ederim. Son olarak, herzaman akademik çalışmalarıma koşulsuz bir şekilde destek olan değerli eşim Barış Oruç'a tüm kalbimle teşekkür ederim.

Bu çalışmayı, mekansal ve çevresel adaletsizliklerin mağduru olan tüm alt gelir grubu sakinlerine ithaf ediyorum. Herkes esenliği hak eder…

Nisa ERPAMUKÇU ORUÇ
26/06/2025

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET……. i
ABSTRACT.....ii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ vi
ŞEKİLLERDİZİNİ.....vii
ÇİZELGELER DİZİNİ ix
1. GİRİŞ 1
1.1.Amaç ve Kapsam 3
1.1.Yöntem.....5
1.1.Yöntem.....7
2. KURAMSAL TEMELLER 10
2.1. Mimarlık ve Çevre Psikolojisi Çalışmalarında Esenlik ve Fiziksel Çevre İlişkisi ..15
2.1.1. Esenlik Kavramı.....16
2.1.2. Esenlik ve Mekan İlişkisi 20
2.1.3. Dünyada Esenlik, Restoratif Çevre ve Destekleyici Tasarım Araştırmaları.....24
2.1.4. Türkiye'de Esenlik, Restoratif Çevre ve Destekleyici Tasarım Araştırmaları 33
2.2. Mimarlık Çalışmaları Ekseninde Sosyal Konut.....35
2.2.1. Dünyada Sosyal Konut Gelişim Süreci.....38
2.2.2. Türkiye'de Sosyal Konut Gelişim Süreci 50
2.2.3. Bursa'da Sosyal Konut Araştırmaları 61
2.3. Kavramsal Çerçeve: Konut Alanlarında Bireysel Esenlik, Restoratif Çevre ve Destekleyici Tasarım Bileşenlerinin Tanımlanması 65
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....71
3.1. Sosyal Konut Kullanıcı Esenliğini Sağlamaya İlişkin Model Önerisi.....72
3.2. Araştırma Modeli ve Modelin Geliştirilmesinde Yararlanılan Yöntemler 75
3.2.1. Dönüştürücü Dünya Görüşü.....80
3.2.2. Eleştirel Yaklaşımla Çoklu Durum Tespiti 81
3.3. Örneklem Alanının Belirlenmesi; Bursa Örneği.....84
3.3.1. Örneklem Alanı Tanıtımı: Bursa, Osmangazi İlçesi 89
3.3.2. Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ Konut Alanları 91
4. BULGULAR ve TARTIŞMA.....94
4.1. Yunuseli ve Hamitler Mahallelerinde Bulunan Sosyal Konut Alanlarının Fiziksel ve Mekansal Analizlerine Yönelik Bulgular.....94
4.2. Hamitler ve Yunuseli Mahallelerinde Bulunan Sosyal Konut Alanlarının Sosyo-kültürel ve Sosyo-psikolojik Analizlerine Yönelik Bulgular.....100
4.2.1. Anket Çalışması Bulguları 100
4.2.2. Anket Çalışmasının Yürütüldüğü Örneklem Alanına Göre Değişkenlerin Dağılımı……. 101
4.2.3. Kullanılan Ölçeklerin Geçerliği ve Güvenirliğine Yönelik Bulgular 114
4.2.4. Kullanılan Ölçeklere Yönelik Yapısal Eşitlik Modeli Bulguları 126
4.3. Bölüm Sonucu ve Tartışma.....133
4.3.1. Sosyo-demografik Veriler ile Fiziksel ve Mekansal Veriler Arasındaki İlişkiler…… 133
4.3.2. Kullanılan Ölçeklere İlişkin Yapısal Eşitlik Modeli Bulgularının Tartışılması..142
5. SONUÇ 154
KAYNAKLAR DİZİNİ 161
EKLER.....182

ÖZGEÇMİŞ 202

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler	**Açıklama**
CR	Gizil değişkenlere ait birleşik güvenilirlik
χ^2	Ki-Kare
N	Örneklem sayısı
t	t Testi İstatistiği
α	Cronbach Alfa katsayısı

Kısaltmalar	**Açıklama**
BM	Birleşmiş Milletler
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
SKA	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
SPSS	Statistical Package for Social Sciences
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
YEM	Yapısal Eşitlik Modeli
SFY	Standardize Faktör Yükleri
SD	Standart sapma
m	Metre

ŞEKİLLERDİZİNİ

Sayfa

Şekil 2. 1. 2000'li yıllarda kentlilerin karşılaştıkları sorunlar 10
Şekil 2. 2. BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 11
Şekil 2. 3. Konut, eşitlik, sağlık ilişkisini açıklayan uluslararası rehberler 14
Şekil 2. 4. Konut piyasasının karmaşık yapısı. 15
Şekil 2. 5. Hedonik denge ve esenlik ilişkisi 17
Şekil 2. 6. Hedonik esenlik 19
Şekil 2. 7. Bireyin doğal çevre ile ilişki kurabileceği mekansal ölçekler 21
Şekil 2. 8. Maggie'nin Merkezinde doğal çevre ve yapılı çevre ilişkisi..... 22
Şekil 2. 9. Tampere Kliniğinde yapılı ve doğal çevre ilişkisi 23
Şekil 2. 10. Dünya Sağlık Günü 2024: 'Benim Sağlığım, Benim Hakkım' teması 23
Şekil 2. 11. Restoratif etkinin oluşum mekanizması ve esenlik ilişkisi 25
Şekil 2. 12. Restoratif çevreyi belirleyen dört bileşen 27
Şekil 2. 13. Doğal ve yapılı çevreyi gören hasta odası çalışması 28
Şekil 2. 14. Ulrich'in Destekleyici tasarım teori bileşenleri 29
Şekil 2. 15. Kaplan ve Kaplan ve Ulrich'in teorilerinin ilişkisi 30
Şekil 2. 16. Uluslararası boyutta konutun sosyal, çevresel ve mekansal adalet açısından önemi..... 36
Şekil 2.17. 18. yıldan itibaren dünyada sosyal konuta ilişkin kırılımlar 38
Şekil 2. 18. 18. yüzyılda görülen barınma sorunları 40
Şekil 2. 19. Boot ve Shoe Yard Leed görünümü 41
Şekil 2. 20. Riis'in Amerika'daki konut trajedisini gösteren fotoğraf sergisi 44
Şekil 2. 21. Paris'te sosyal, çevresel ve mekansal adaletsizliğin temellerinin atılması 46
Şekil 2. 22. Fransa ve Amerika'dan sosyal konut örnekleri 48
Şekil 2. 23. Dünyadaki sosyal konut araştırmaları sonucunda ulaşılan teori bileşenlerinin yüzdelik dağılımı 50
Şekil 2. 24. Türkiye'de 19. yüzyıl sosyal konut örnekleri 51
Şekil 2. 25. Türkiye'de sosyal konut gelişiminde rol oynayan önemli kırılımlar 51
Şekil 2. 26. Farklı illerdeki büyük ölçekli sosyal konut projeleri; TOKİ örneği 58
Şekil 2. 27. Türkiye'de az katlı yapılaşmaya ilişkin sosyal konut üretimleri TOKİ örneği..... 58
Şekil 2. 28. Türkiye'den sosyal konut incelemesi sonucunda ulaşılan teori bileşenlerinin yüzdelik dağılımı 60
Şekil 2. 29. Bursa merkez ilçelerinde TOKİ konut uygulamalarının dağılımı 61
Şekil 2. 30. BM SKA çerçevesinde araştırmanın kapsamı 66
Şekil 2. 31. Araştırmanın kavramsal çerçevesi 68
Şekil 3. 1. Tez çalışmasının aşamaları 71
Şekil 3. 2. Sosyal konut kullanıcı esenliğinin sağlanması için geliştirilen model 'SeSiM' 77
Şekil 3. 3. Yapısal eşitlik modeli ile araştırma modelinin geliştirilmesi 79
Şekil 3. 4. Bursa Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınan kent haritası 85
Şekil 3. 5. Örnek alanın konumu 86
Şekil 3. 6. Kentin en büyük üç ilçesi içinde Osmangazi ilçesinin konumu 89
Şekil 3. 7. Bursa Osmangazi ilçe raporuna göre ilçe hakkında nicel ve nitel veriler 90
Şekil 4.1.Yunuseli TOKİ sosyal konut alanında vaziyet planı üzerinde durum çalışmasının yapıldığı alanın gösterimi 97

Şekil 4.2. Hamitler TOKİ sosyal konut alanında vaziyet planı üzerinde durum çalışmasının yapıldığı alanların gösterim.....97
Şekil 4. 3. Google Earth Yunuseli TOKİ uydu görüntüsü 98
Şekil 4. 4. Yunuseli TOKİ konut alanına yönelik yeşil alan analizi 98
Şekil 4. 5. Google Earth Hamitler TOKİ uydu görüntüsü 99
Şekil 4. 6. Hamitler TOKİ konut alanına yönelik yeşil alan analizi 99
Şekil 4. 7. Balkon İçin Ölçüm Modeli 119
Şekil 4. 8. Balkona Ait Ölçüm Modeli.....122
Şekil 4. 9. Hamitler TOKİ site bahçesi için yapısal eşitlik modeli 127
Şekil 4. 10. Yunuseli TOKİ site bahçesi için yapısal eşitlik modeli.....128
Şekil 4. 11. Hamitler TOKİ konut balkonu için yapısal eşitlik modeli.....130
Şekil 4. 12. Yunuseli TOKİ konut balkonuna ilişkin yapısal eşitlik modeli.....131

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 2. 1. Konut, eşitlik ve adalet, sağlık ve esenlik arakesitinin uluslararası önemi 12
Çizelge 2. 2. DSÖ sağlıklı konut rehberinde konut ve sağlık ilişkisine yer veren ülkeler 13
Çizelge 2.3. Dikkat Restorasyon Teorisi bağlamında mekansal tespitler 31
Çizelge 2.4. Destekleyici Tasarım Teorisi bağlamında mekansal tespitler 32
Çizelge 2. 5. Bursa'da incelenen TOKİ konut alanları 63
Çizelge 2. 6. Mimarlık, Sağlık ve Çevre psikolojisi arakesitindeki kavramlar 69
Çizelge 2. 7. Araştırma kapsamında incelenen temel kavramlar 70
Çizelge 3. 1. Bursa merkez ilçelerinde yer alan TOKİ Konutları 87
Çizelge 4. 1. Yunuseli ve Hamitler TOKİ mekansal özellikleri 95
Çizelge 4. 2. Hamitler TOKİ sosyal konut alanında incelen bloklar 96
Çizelge 4. 3. Demografik değişkenlerin frekans analizi 101
Çizelge 4. 4. Ankete katılan konut kullanıcılarının demografik özelliklere göre dağılımı 102
Çizelge 4. 5. Kullanıcıların konut tercih etme nedenleri 104
Çizelge 4. 6. Örneklem alanlarında konut kullanıcılarının hane halkı özellikleri 105
Çizelge 4. 7. Örneklem alanlarının site bahçelerinde kullanıcıyı iyi hissettiren fiziksel ve mekânsal unsurlar 106
Çizelge 4. 8. Örneklem alanlarının fiziksel ve mekansal özellikleri ile site bahçesindeki rahatsız edici unsurların ilişkisi 107
Çizelge 4. 9. Kullanıcı görüşlerine göre konut balkonunda iyi hissettiren özellikler 108
Çizelge 4. 10. Kullanıcılara göre konut balkonunda bulunması gereken özellikler 109
Çizelge 4. 11. Balkon kullanımında kullanıcıyı iyi hissettiren unsurlar 110
Çizelge 4. 12. Site bahçesinde iyi hissettiren aktiviteler 111
Çizelge 4. 13. Mekansal özellikler ile demografik değişkenlerin ilişkisi 112
Çizelge 4. 14. Anket çalışmasında ulaşılan bulgular: Tanımlayıcı İstatistikler 115
Çizelge 4. 15. Balkon için Ölçüm Modeli Sonuçları 120
Çizelge 4. 16. Geçerlilik ve Güvenilirlik Sonuçları 121
Çizelge 4. 17. Balkona Ait Ölçüm Modeli Sonuçları 124
Çizelge 4. 18. Site bahçesi için birleşim geçerliliği, yakınsama geçerliliği ve güvenilirlik analizleri 125
Çizelge 4. 19. Site bahçesi için hipotez sonuçları 129
Çizelge 4. 20. Balkon İçin Hipotez Sonuçları 132
Çizelge 4. 21. Katılımcıların demografik verileri 135
Çizelge 4. 22. Konutun tercih edilme sebebine bağlı yanıt dağılımı 136
Çizelge 4. 23. Site bahçesinde iyi hissettiren fiziksel mekânsal özellikler arasındaki ilişki 138
Çizelge 4. 24. Katılımcıların yaşadıkları konutun balkonuna yönelik tercihleri 139
Çizelge 4. 25. Balkon kullanımında iyi hissettiren çevresel ve mekansal özellikler 141
Çizelge 4. 26. Katılımcılara göre konut balkonunda bulunması gereken mekansal ve fiziksel özellikler 142
Çizelge 4. 27. Araştırma teorilerinde yer alan bileşenlere ait bulguların Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ konut alanlarının bahçe ve balkonları bağlamında değerlendirilmesi 143
Çizelge 4. 28. Değerlendirme: Uzaklaşma bileşeni açısından örneklem alanları 144
Çizelge 4. 29. Değerlendirme: Kapsam bileşeni açısından örneklem alanları 148

Çizelge 4. 30. Değerlendirme: Etkileyicilik bileşeni açısından örneklem alanları 150
Çizelge 4. 31. Değerlendirme: Uyumluluk bileşeni açısından örneklem alanları..... 152
Çizelge 5. 1. Araştırma sonucunda sosyal konut alanlarına ilişkin sunulan öneriler.... 157

1. GİRİŞ

Avrupa Birliği Çevre ve Sağlık konusu çerçevesinde Haziran 1994 tarihinde Helsinki'de düzenlenen İkinci Avrupa Çevre ve Sağlık Konferansı'nda sağlıklı kentler öncelikli bir konu haline gelmiştir. Avrupa ülkelerinden Çevre ve Sağlık Bakanları tarafından alınan bu karar, 1990'larda tüm kıtalardaki kentsel alan sakinlerinin sağlık durumu hakkında küresel boyutta artan bir endişeyi ortaya koymuştur. Bu endişenin nedenleri arasında hızlı kentleşme, kentlerde sağlık ve esenlikle ilintili olumsuz etkisi olan çok sayıda çevresel, ekonomik ve sosyal sorunlar bulunmaktadır. Bu bağlamda, konut mekanının ekolojik bir bakış açısıyla ele alınarak sağlık ve esenlik konularının literatürde işlenmesi 21. yüzyılda kritik bir konu olarak vurgulanmaktadır (Lawrence, 1999; Prochorskaite ve Maliene, 2013; Swope ve Hernández, 2019; Rolfe vd., 2020).

Günümüzde kentli bireylerin zamanlarının ortalama %90'ının kapalı mekanlarda geçirmesi nedeniyle insan hayatının iç mekanda geçip gittiği görülmektedir (Klepeis vd., 2001; WHO, 2018). Diğer taraftan, dijital cihazların her geçen gün yaygınlaşması sonucunda günlük rutinin bir parçası haline gelen ekran bağlılığı da iç mekanlarda geçen zamanın artışını tetiklemektedir. Dolayısıyla, fiziksel çevre etkilerinin kapalı mekanlarda uzun zaman geçiren insan sağlığı açısından giderek daha çok önem kazandığı görülmektedir. Bu veriler özellikle büyük kentlerde yaşayan, yoğun ve hızlı yaşam temposuna ve çevresel stres faktörlerine maruz kalan bireyler açısından kritiktir.

1950 yılında dünya nüfusunun yalnızca %30'unun kentsel alanlarda yaşamasına rağmen 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızlı kentleşme nedeniyle kentsel nüfusun 2050 yılına kadar dünya nüfusunun %70'ine ulaşması beklenmektedir (Bai vd. 2016; UN Stats, 2023). Nüfus yoğunluğunun giderek artması, küresel kapitalist düzen içerisinde, kentlerin metropollere dönüşümünü hızlandırmakta ve yapılı çevre oluşumunu arttırmaktadır. 18. yüzyıldan günümüze kadar sanayileşmenin ve kentleşmenin öngörülemez gelişimi ve kapitalizmin limitsiz taleplerinin çoğalmasıyla neoliberal kentleşme süreci yaşanarak konut talebi artmış ve konutun ulaşılabilirliği küresel bir sorun haline gelmiştir. 21. yüzyılda alt gelir gruplarının ulaşılabilir konuta erişiminde niceliksel konuların öncelik kazanması nedeniyle niteliksel konular çok boyutlu bir sorun alanı olarak ortaya çıkmaya başlamıştır (Tekeli, 2009; Özsoy, 2011; Hämäläinen ve Michaelson, 2014; Gür ve

Dostoğlu, 2019; Bingöl, 2019; Sarı, 2023). Bu dönemde alt gelir grupları için büyük ölçekli ve düşük maliyetli konut üretimi öne çıkarak mekânsal kalite geri planda kalmıştır. Bu sorun mekansal adalet açısından açığa çıkan problemlerin alternatif sosyal konut politikaları açısından yeniden düşünülmesini gerektirmiştir.

2015 yılında, Birleşmiş Milletler (BM) 70. Genel Kurulu kapsamında düzenlenilen Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi isimli belge onaylanmıştır. Türkiye'nin de imzaladığı bu belge ile 2030 yılına kadar, 17 amaç ve ilgili 169 hedef aracılığıyla, insan odaklı ve dönüştürücü nitelikler taşıyan küresel amaçlar benimsenmiştir. BM'in Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ile dünyada doğal ve yapılı çevrede yaşam standartlarının geliştirilmesine bağlı olarak esenlik (well-being) çevresel, sosyal ve kültürel yönden desteklenerek uluslararası bir yol haritası sunulur. Esenlik kavramı bireyin kendini iyi hissetmesi ve sağlıklı olması yanısıra memnuniyet içinde bulunması ve stres seviyesinin azalmasına bağlıdır (Diener, 1984; Diener vd., 1999). Bu bağlamda, sosyal konut kullanıcılarının esenliğinin desteklenmesi SKA 3—*"Sağlık ve Kaliteli Yaşam"* , SKA 10—*""Eşitsizliklerin Azaltılması*" ve SKA 11—"*Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar*" amaçlarıyla doğrudan ilişkilidir (Rosenberg, 2011; Williams vd., 2020; Gregory, 2022). Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde pek çok sektöre yönelik küresel çağrıda bulunularak disiplinler arası müdahalelerin önemi vurgulanmıştır.

Bireylerin genel memnuniyetini ifade eden bir kavram(Diener vd., 1999) olan esenlik mimarlık ve tasarım açısından ele alındığında restoratif çevre ve destekleyici tasarım konuları öne çıkmaktadır. Restoratif çevre bireylerin zihinsel yorgunluklarını azaltan ve psikolojik iyileşmeyi destekleyen mekanlar olarak ifade edilmektedir ve esenlik düzeyini arttırmada önemli bir role sahiptir (Kaplan ve Kaplan, 1989; Kaplan, 1995). Bu bağlamda tez çalışmasının temel konusu; sosyal konut yerleşimlerinde açık ve yarı-açık alanların restoratif çevre bileşenleriyle nasıl zenginleştirilebileceğini ve bu yolla kullanıcıların esenlik düzeyinin nasıl artırılabileceğini mekânsal planlama perspektifiyle ortaya koymaktır.

1.1.Amaç ve Kapsam

Bu çalışmada SKA'lara katkı sağlanması için mimarlık ve çevre psikolojisi arakesiti irdelenmiştir. Sosyal konut kullanıcı esenliğinin sağlanmasına yönelik model (SeSiM) önerisi geliştirilerek konut alanlarında açık ve yarı açık alanlara (balkon, teras, bahçe) ilişkin mekansal adalet ve çevresel adaletin teşvik edilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda, araştırma kapsamında BM'in deklare ettiği 17 SKA ve 169 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi incelenmiş ve konunun birbiriyle bağlantılı üç tema (konut, eşitlik, sağlık - esenlik) kapsamındaki üç adet SKA ve beş hedef doğrultusunda irdelenerek kullanıcı esenliğinin arttırılması için mimari ölçekte katkı sağlanması amaçlanmıştır. Çalışmanın amaçları bu çerçevede şu şekildedir;

1) SKA 3 Sağlık ve Kaliteli Yaşamın (Health and wellbeing) güvence altına alınması BM'in İngilizce raporunda SKA 3 sağlık ve esenlik kavramları ile ifade edilmiştir.

- Hedef 3.4. *Zihinsel sağlık ve esenlik kavramlarının herkes için desteklenmesi* gerekliliği vurgulanmıştır. Zihinsel sağlık bilişsel, duygusal ve davranışsal esenlik/iyi hissetme haliyle ilgilidir. Bu bakımdan bulaşıcı olmayan hastalıkların azaltılması dahilinde stresin azaltılması ele alınmıştır.

2) SKA 10. Eşitsizliklerin azaltılması (Reduced inequalities) sosyal adalet kavramının kırılgan gruplar açısından önemi belirtilmiştir.

- Hedef 10.2. *Ayrım gözetmeksizin sosyal, ekonomik ve politik katılımın teşvik edilmesi* gerekliliği belirtilmiştir.

3) SKA 11 Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (Sustainable Cities and Societies) aracılığıyla insan yerleşimlerini kapsayıcı ve sürdürülebilir kılmanın önemi vurgulanmıştır.

- Hedef 11.1. *Herkesin yeterli, güvenli ve* sosyal /ulaşılabilir konuta erişimin desteklenmesi,
- Hedef 11.3 *Kapsayıcı insan yerleşiminin* desteklenmesi,
- Hedef 11.7. *Güvenli,* kapsayıcı ve ulaşılabilir, yeşil *alanlara erişiminin* desteklenmesi gereklilikleri vurgulanmıştır.

Bu perspektifte, uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma çağrısına mimarlık disiplini bakış açısıyla bir katkı sunulabilmesi için sosyal konut kullanıcı esenliğini sağlamaya yönelik özgün bir kavramsal model önerisi oluşturulması amaçlanmıştır. BM'nin küresel

çağrısının dikkate alındığı bu çalışma ile, literatüre ve Türkiye'deki sosyal konut politikalarına yönelik çözüm üretimine katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın hedefleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

1) Sosyal konut alanlarında kullanıcı aktiviteleri, ihtiyaçları ve kullanım amaçlarının mekânsal karşılıkları tespit edilerek; doğal çevre, yapılı çevre ve bireysel esenlik arasındaki ilişkinin fiziksel boyutları, özellikle açık-yarı açık alanlar bağlamında mikro ve mezo ölçekte incelenmesi,

2) Bu doğrultuda geliştirilecek kavramsal model ve gösterge seti ile mimarlığın temel sorumluluk alanlarından biri olan insan yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik çözüm önerilerinin kullanıcı esenliğini arttırmaya yönelik olarak geliştirilmesi,

3) Çapraz disiplinli (cross disciplinary) bir yaklaşım ile yapılı, doğal ve sosyal çevre ile esenlik arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik geliştirilecek bu kavramsal model önerisiyle literatüre katkı sağlanılması.

Bu perspektiften bakıldığında araştırma soruları aşağıdaki gibidir;

1) Sosyal konut ve bireysel esenlik arasındaki ilişkinin araştırılması için nasıl bir kavramsal çerçeve geliştirilebilir?

2) Sosyal konut yerleşimlerinde açık ve yarı açık alanlarının kullanıcı esenliğini desteklemesi için gereken ölçüm kriterleri nelerdir?

3) Sosyal konut yerleşimlerindeki açık ve yarı açık alanlarında restoratif çevre kalitesi bileşenlerinin ölçüm kriterleri nelerdir?

4) Sosyal konut kullanıcılarının bireysel esenliğine restoratif çevre (onarıcı/yenileyici çevre) bileşenleri hangi biçimde ve ne ölçüde katkı sağlayabilir?

Çalışmanın hipotezleri ise aşağıdaki gibidir;

H1. Sosyal konut kullanıcı esenliği ve konutun bahçesi arasındaki ilişkide mekanın düzenleyici rolü vardır.

H1.a: Sosyal konut kullanıcısının günlük rutinden uzaklaşma bileşenin yaşamasında konutun bahçesinin düzenleyici rolü vardır .

H1.b: Sosyal konut kullanıcı esenliği üzerinde konutun bahçesinin etkileyicilik (büyüleyicilik) bileşeni açısından düzenleyici rolü bulunmaktadır.

H1.c: Sosyal konut kullanıcı esenliği üzerinde konutun bahçesinin kapsam bileşeni açısından düzenleyici rolü bulunmaktadır.

H1.d: Sosyal konut kullanıcı esenliği üzerinde konutun bahçesinin uyumluluk bileşeni açısından düzenleyici rolü bulunmaktadır.

H2). Sosyal konut kullanıcı esenliği ve balkon arasındaki ilişkide mekanın düzenleyici rolü vardır.

H2.a: Sosyal konut kullanıcısının günlük rutinden uzaklaşma bileşenin yaşamasında konut balkonunun düzenleyici rolü vardır.

H2.b: Sosyal konut kullanıcı esenliği üzerinde konut balkonunun etkileyicilik (büyüleyicilik) bileşeni açısından düzenleyici rolü bulunmaktadır.

H2.c: Sosyal konut kullanıcı esenliği üzerinde ko konut balkonunun kapsam bileşeni açısından düzenleyici rolü bulunmaktadır.

H2.d: Sosyal konut kullanıcı esenliği üzerinde konut balkonunun uyumluluk bileşeni açısından düzenleyici rolü bulunmaktadır.

1.1.Yöntem

Çalışma, teorik ve uygulamalı olmak üzere iki aşamalı bir metodolojiye dayanmaktadır. Teorik aşamada, araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan sosyal konut, esenlik, restoratif çevre ve destekleyici tasarım kavramları kapsamlı bir literatür taraması yoluyla sistematik olarak incelenmiş ve analiz edilmiştir. Literatür analizi sonucunda, sosyal konutlarda açık ve yarı-açık alanlar olarak balkon ve bahçenin bireysel esenlik ile ilişkisini inceleyebilmek amacıyla öncelikle kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçevede ana bileşenler ve alt bileşenler tanımlanmış, aralarındaki ilişkiler kuramsal düzeyde kurgulanmıştır. Ardından, geliştirilen bu kavramsal çerçeve temel alınarak araştırma modeli yapılandırılmış; kavramlar arası ilişkileri alanda analiz etmeyi mümkün kılacak niteliksel ve niceliksel araştırma yöntemleri ve teknikleri belirlenmiştir.

Sosyal konut alanlarında kullanıcı esenliğinin desteklenmesini konu alan bu tezde dönüştürücü dünya görüşü (transformative world view) benimsenmiştir. Bu yaklaşımın temel dayanağı, bilgi üretim sürecinde sosyal adalet olgusunu destekleyerek toplumsal ilerlemeye katkı sağlamaktır (Mertens, 2003; Madison, 2005; Creswell, 2009). Mertens'e (2003) göre dönüştürücü dünya görüşünde, umuda ve hoşgörüye ihtiyaç duyan kırılgan

grupların desteklenmesi önceliklidir. Bu yaklaşım, eleştirel (emancipatory) bakış açısıyla doğrudan bağlantılıdır ve fırsat eşitliğini sınırlayan baskı unsurlarına karşı eyleme geçilmesi gerektiğini vurgular (Fay, 1987). Bu bağlamda, ekonomik açıdan kırılgan gruplar içinde yer alan dar gelirli sosyal konut kullanıcıları, fırsat eşitliği sunulması gereken öncelikli gruplar arasında değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada dönüştürücü eleştirel yaklaşımın benimsenmesi, sosyal konut kullanıcı esenliğinin ve mekânda adalet olgusunun nasıl desteklenebileceğini incelemek açısından önemli bir gereklilik olarak görülmektedir. Ayrıca, SKA çalışmalarına katkı sunmayı hedefleyen bu yaklaşım, literatürdeki tartışmaları güçlendirmekte; sosyal eşitlik ve mekânda adalet gibi temel değerler doğrultusunda toplumsal gelişime katkı sağlamaya yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesine imkân tanımaktadır.

Kapsamlı literatür araştırması sonucunda araştırma sorularının cevaplanmasına yönelik iki ölçüm aracı belirlenmiştir: Algılanan Restoratiflik Ölçeği (Perceived Restorativeness Scale, Hartig vd., 1989) ve Yaşam Doyumu Ölçeği (Satisfaction with Life Scale, Diener vd., 1985). Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış ve literatürde yaygın olarak kullanılan bu ölçekler, BM SKA çerçevesinde mimarlık ile psikoloji arakesitinde çapraz disiplinli bir yaklaşım doğrultusunda seçilmiştir. Hedef 11.1 bağlamında önem arz eden bu yaklaşım çerçevesinde, Türkiye'deki sosyal konutlarda test edilmek üzere bir araştırma modeli önerilmiştir. Bursa Osmangazi ilçesi SKA 11 kapsamında önemli bir örneklem alanıdır (Arslan vd., 2017).

Bursa, 21 yüzyılda konumsal özellikleri ve temel işlevler bakımından yapısal boyutta değişime uğramıştır (Tekeli, 1999; Yeke vd., 2016). Kent 2000'li yıllara kadar "Yeşil Bursa" olarak anılırken, günümüzde 17 Organize Sanayi Bölgesi ile "sanayi kenti" kimliğine sahip olmuştur (Erdem vd., 2023). Bu değişim kentsel alandaki sınai faaliyetleri arttırırken kentleşmeyi hızlandırmıştır. Bu süreçte, yapılı çevrenin genişlemesi kent içindeki yeşil alan varlığını azaltmıştır. Hızlı kentleşme baskısı karşısında kentin doğal ve sosyal çevresi ile beraber restoratif çevresi olumsuz etkilenmiştir. Bu kapsamda, Bursa'nın merkez ilçeleri arasından Osmangazi restoratif çevrenin olumsuz etkileri görülmektedir. İlçe ticari ve sosyal hareketlilik açısından avantaj sahibi olmasına rağmen bölgede konut ve ticaret alanları yanısıra trafik gibi konularda çeşitli problemler görülür

(Demirkıran, 2008; Gür, 2016; Tosun, 2018). Dolayısıyla, sosyo-ekonomik farklılaşma ve mekansal ayrışmaya bağlı olarak sorunlar yaşanıyor olması sebebiyle Bursa Osmangazi ilçesi araştırma alanı olarak seçilmiştir.

Tez çalışmasının uygulama aşaması, sosyal konutların açık ve yarı-açık alanlarına yönelik kapsamlı veri toplama süreçlerini içerecek şekilde çoklu durum çalışması (multiple case study) yöntemiyle tasarlanmıştır. Yin'in (2014) tanımladığı çoklu durum çalışması yaklaşımına dayanan bu yöntem, gerçek yaşam bağlamındaki olguların derinlemesine incelenmesine imkân tanımakta ve birden fazla örnek üzerinden yürütüldüğünde karşılaştırmalı analizlere olanak sağlamaktadır.

Bu doğrultuda çoklu durum çalışmasının ilk aşamasında araştırmacı tarafından yerinde gözlemler, mevcut durum tespitleri, arşiv analizleri ile fiziksel ve mekânsal analizler gerçekleştirilmiştir. Devamında ise, seçilen sosyal konut alanlarının kullanıcılarına bir araştırma şirketinin desteğiyle anketler uygulanmıştır. Böylece mekân analizleri, fotoğraf, video ve harita incelemeleri yoluyla elde edilen nesnel veriler ile kullanıcıların nitel değerlendirmeleri bir araya getirilmiş; ortaya çıkan bulgular kavramsal çerçeveyi oluşturan teoriler doğrultusunda yorumlanmıştır.

Bu metodolojik yaklaşım, kırılgan grupların güçlendirilmesine yönelik eleştirel durum çalışmaları perspektifiyle (Morrow ve Brown, 1994) de örtüşmektedir. Sonuç olarak, BM SKA'ları (3, 10 ve 11) ile uyumlu biçimde kurgulanan bu araştırma, dar gelirli sosyal konut kullanıcılarının esenliğini desteklemeye yönelik olarak açık ve yarı-açık alanlara ilişkin alternatif tasarım stratejileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda geliştirilen doktora tezi, sosyal konut alanlarının açık ve yarı-açık mekânlarının kullanıcı esenliğine olan etkilerini sistematik biçimde değerlendirmeye imkân tanıyan kavramsal bir model önermekte; elde edilen bulgular aracılığıyla sosyal ve çevresel adaletin güçlendirilmesine katkı sağlayabilecek nitelikte sonuçlar ortaya koymaktadır.

1.1.Yöntem

Bu bağlamda, teorik ve uygulama temelli olmak üzere iki etaptan oluşmaktadır. Teorik etap kapsamında tezin kavramsal çerçevesindeki ana kavramlar olan sosyal konut, esenlik, restoratif çevre ve destekleyici tasarım kapsamlı bir literatür araştırmasıyla

incelenmiştir. Literatür analizi sonrasında, açık ve yarı açıklar olan konut balkonun ve bahçesinin bireysel esenlikle ilintili etkisini tespit etmeye yönelik bir araştırma modelinin geliştirilebilmesi amacıyla kavramsal çerçeve geliştirilerek hem ana bileşenler hem de alt başlıklar ortaya konulmuştur. Her bir alt başlığın fiziksel ve sosyal boyutlarının belirlenmesi amacıyla niteliksel ve niceliksel araştırma teknikleri önerilmiştir.

Sosyal bir mesele olan sosyal konut alanlarında kullanıcı esenliğinin desteklenmesi konusunun ele alındığı bu tez çalışmasında dönüştürücü dünya görüşü (transformative world view) benimsenmiştir. Dönüştürücü dünya görüşünün temel dayanağı bilgi üretim sürecinde toplumdaki sosyal adalet olgusunu destekleyerek toplumu ileri götürme çabalarına yardımcı olmaktır (Mertens, 2003; Madison, 2005; Creswell 2009). Mertens'e göre (2003) dönüştürücü dünya görüşünde; umuda ve hoşgörüye ihtiyacı olan kırılgan grupların desteklenmesi önceliklidir. Dönüştürücü dünya görüşüne dayanan çalışmalar eleştirel yaklaşımla (emancipatory approach) doğrudan bağlantılıdır (Mertens, 2003). Eleştirel yaklaşımda fırsat eşitliğini sınırlandıran baskı unsurlarına karşı eyleme geçilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Fay, 1987). Bu bakımdan ekonomik açıdan kırılgan gruplar içinde bulunan dar gelirli sosyal konut kullanıcıları fırsat eşitliği sunulması gereken öncelikli kullanıcılar arasındadır. Bu çalışmada, sosyal konut kullanıcı esenliği ve mekanda adalet olgusunun nasıl desteklenebileceğini incelemek ve yorumlamak amacıyla dönüştürücü eleştirel yaklaşım benimsenmesi gereklidir.

Bu çerçevede, SKA çalışmalarına yönelik katkı sunulmasını amaçlayan bu çalışmada, dönüştürücü eleştirel araştırma yaklaşımının kullanılması literatürdeki tartışmaları destekler niteliktedir. Benzer şekilde bu araştırma kapsamında sosyal eşitlik ve mekanda adalet gibi temel değerler doğrultusunda toplumsal gelişime katkı sağlamaya yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesine dayandığı için dönüştürücü eleştirel araştırma yaklaşımının kullanılması araştırmanın dayanak noktasıyla yakından ilişkilidir.

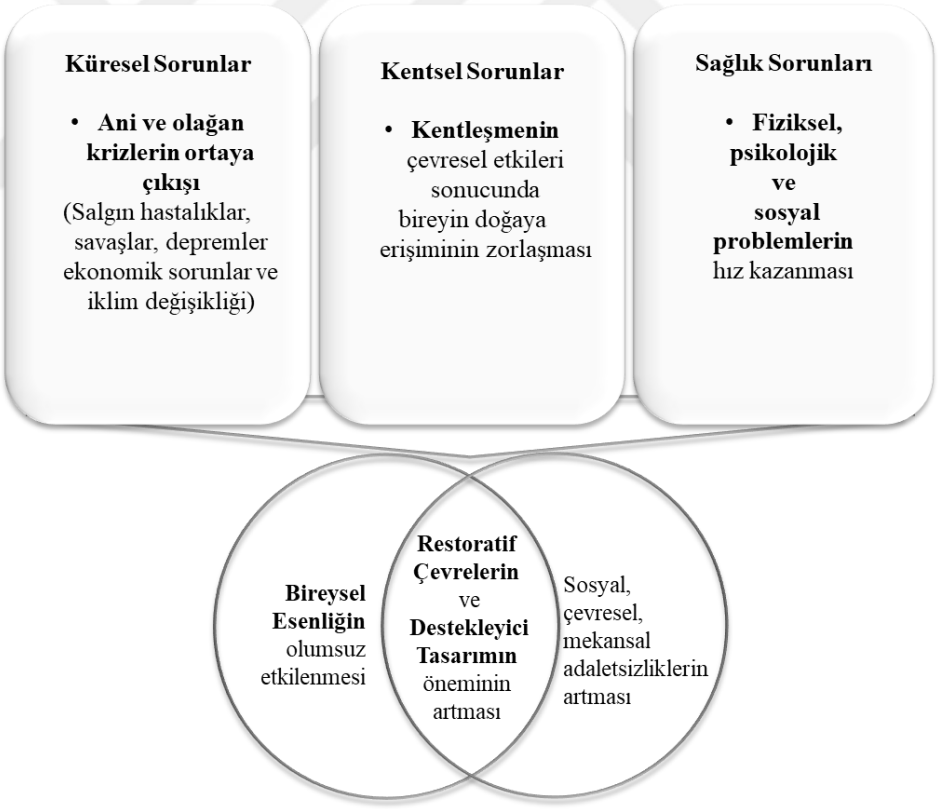
Tez çalışmasının gerçekleştirilebilmesi için çalışmanın uygulama kısmında sosyal konutun açık-yarı açık alanlarına yönelik çeşitli veri toplama teknikleri kullanılarak kapsamlı tespitler yapılabilmesi için çoklu durum çalışması (multiple case study) ile karşılaştırmalı analizler aracılığıyla araştırma tasarlanmıştır. Durum çalışması, gerçek yaşamın güncel bağlam veya ortamın içindeki bir durumun/olgunun araştırılması yoluyla

gerçekleşmektedir (Creswell 2009, Yin 2014). Bu bakımdan, Morrow ve Brown (1994) eleştirel durum çalışmaları kırılgan grupları güçlendirerek toplumu oluşturan sosyal hayatın içindeki fırsat eşitsizliği olan durumları dönüştürme arzusunun bir tezahürü olabileceğini belirtir. Araştırma katılımcılarının yaşadıkları sosyal konut mekânını nasıl algıladığını ve sosyal konutun bireysel esenliğe ilişkin etkisinin anlaşılması için çoklu durum çalışması kullanılarak karşılaştırmalı saha bulguları (mekan analizi, fotoğraf, video ve harita incelemesi) ve anket çalışması ile katılımcıların subjektif yorumlarının kavramsal çerçeveyi oluşturan teorilerle beraber yorumlanarak ortaya çıkan bağlantıların ilişkisel araştırma modeli kapsamında irdelenmiştir. Böylece, BM SKA'na (3, 10, 11) katkı sağlanması amacıyla yola çıkılan bu araştırmada dar gelirli sosyal konut kullanıcı esenliğinin desteklenmesi için konutun yarı açık-açık alanlarına yönelik alternatif tasarım stratejilerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Kapsamlı bir literatür araştırması sonucunda araştırma sorularının cevaplanmasına yönelik ulaşılan iki adet ölçüm aracı şu şekildedir: Algılanan Restoratiflik Ölçeği [Perceived Restorativeness Scale, Hartig vd.,, 1989)] ve Yaşam Doyumu Ölçeği [Satisfaction with Life Scale (Diener., 1984)]. Türkiye geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılması ve literatürde yaygın kullanıma sahip olması sebebiyle Algılanan Restoratiflik Ölçeği ve Yaşam doyumu ölçüm araçları öne çıkmıştır. Bu ölçekler, BM SKA çerçevesinde, mimarlık ve çevre psikolojisi arakesitinde disiplinlerarası bir yaklaşım sonucunda ulaşılmıştır. Hedef 3.4— zihinsel sağlık ve esenliğin desteklenmesi ve Hedef 11.1—sosyal konut alanlarının teşviki bakımından, önem taşıdığı farkındalığı ile geliştirilen kavramsal çerçeve sonucunda oluşturulan hipotezlerin Türkiye'de sosyal konutlarında test edilmesine ilişkin bir araştırma modeli önerilmiştir. Sosyal konut alanlarının açık ve yarı açık alanları ile kullanıcı esenliğinin arttırılmasındaki etkisini tespit etmeye ilişkin sunulan kavramsal bir model önerisi ile geliştirilen bu doktora tez çalışması, mekansal ve çevresel adaletin arttırılmasını destekleyecek nitelikte sonuçları ortaya koymaktadır. Bu nedenle, bu çalışma dolaylı olarak da sosyal adaletin desteklenmesine katkı sunmaktadır.

2. KURAMSAL TEMELLER

20. yüzyıldan itibaren konut alanlarında insan-çevre ilişkisinin önemi teorik ve pratik açıdan akademik çalışmalarda dikkate değer bir önem kazanmıştır. (Rapoport, 1985; Dovey vd. 1985; Després, 1991; Dovey, 2005; Lawrence, 2005, 2020; Tekeli, 2009; Baba, 2010; Lawrence, 2005, 2020; Clapham, 2006; Özsoy, 2011; Bilgin, 2012; Clapham vd., 2018; Bingöl, 2019; Salihoğlu ve Türkoğlu, 2019). 21. yüzyılda ise 2008 küresel ekonomik krizi yanısıra depremlerin, yangınların, , salgınların, savaşların, sellerin peş peşe ortaya çıkması konut sorunun farklı bir öncelikle incelenmesini gerektirmiştir (Hoffman, 2007; Tekeli, 2009; Balamir, 2010; Özsoy, 2011; Hegedüs vd., 2011; Taş vd., 2013; Boelhouwer ve van der Heijden, 2018; Atanur ve Ersöz, 2020; Özcü ve Atanur, 2020; Kuo vd., 2021). Bu süreçte küresel ve kentsel sorunlar yanısıra halk sağlığı sorunları öne çıkmıştır. (Şekil 2.1.).

Şekil 2. 1. 2000'li yıllarda kentlilerin karşılaştıkları sorunlar
(Diener, 1984; Ulrich, 2000; Kowarik, 2018; Rigolon, 2016; Özsoy vd., 1996; Özsoy, 2011; Atanur ve Ersöz, 2020; Özcü ve Atanur, 2020)

2015 yılında, dünyada yükselen bu gibi olumsuz şartların üstünden gelinmesi ve iyileştirilmesi için Birleşmiş Milletler (BM), doğanın ve insan esenliğini iyileştirmek için önerdiği Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA)'nı ortaya koymuştur (Şekil 2.2.). 2019 yılında Covid-19 pandemisinin yaşanmış olması da konut ve sağlık arakesitini kuvvetlendirmiştir (Lades vd., 2020; Jones ve Grigsby-Toussaint, 2021; Çetin vd., 2021; Sipahi ve Yamaçlı, 2021; Gür, 2022; Şuta ve Akansel, 2023). Uluslararası Mimarlar Birliği[1], pandeminin ardından yapılarda sağlık konusunu gündeme getirebilmek için Dünya Mimarlık Günü'nün 2022 yılındaki temasını 'esenlik için mimarlık' (architecture for wellbeing) olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, mimarlık ve çevre psikolojisi arakesitinin önemi belirginleşmiştir.

Şekil 2. 2. BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

20. yüzyılın sonlarına doğru mimari tasarımın insan sağlığını iyileştirici ve onarıcı gücünü ortaya çıkarmak için, kullanıcı esenliğini destekleyen mimari projelerin uluslararası dayanaklar ve literatürdeki çalışmalar içinde öne çıkmaya başlamıştır [(Jencks, 2017; Joye ve Van den Berg, 2018) (Çizelge 2.1)]. Bu bakımdan, bu çalışmada SKA 3, SKA 10, SKA 10, SKA 11 çerçevesinde (Şekil 2.2) mimarlık ve çevre psikolojisi arakesitinde yenilikçi bir araştırma konusu oluşturulduğu görülmektedir. Bu noktada, konut, sağlık ve esenlik ile eşitlik ve adalet ilişkisinin kritik bir yerde durduğu görülmektedir [(Çizelge 2.1) (Collado vd., 2017; Joye ve Van den Berg, 2018; Mitchell

[1] Uluslararası Mimarlar Birliği milliyet, din, dil, ırk farklarını dikkate almadan dünyanın her yanından mimarları birleştirmek amacı ile 28 Haziran 1948 tarihinde İsviçre'de kurulmuştur.

vd., 2018)]. Bu ilişkinin önemi çevre psikolojisi çalışmalarında tartışılmaktadır (Collado vd., 2017; Mitchell vd., 2018; Joye ve Van den Berg, 2018). Bu kapsamda, Çizelge 2.1.'de SKA 3, SKA 10, SKA 11 açısından önemli çalışmalar gösterilmiştir.

Çizelge 2. 1. Konut, eşitlik ve adalet, sağlık ve esenlik arakesitinin uluslararası önemi

Yıl	Kurum Bilgisi	Konferans/Rapor/Rehber Bilgisi
1976	BM	*HABİTAT I İnsan Yerleşmeleri Konferansı Vancouer, Kanada*
1996	BM	*HABİTAT II Konferansı - İstanbul Deklarasyonu İstanbul, Türkiye*
2000	BM	*Binyıl Kalkınma Hedefleri - Milenyum Hedefleri*
2006	Centers for Disease Control and Prevention ve US Department of Housing and Urban Development	*Healthy housing reference manual*
2010	BM- HABİTAT	*Global report on urban health: equitable healthier cities for sustainable development*
2011	DSÖ	*Health in the Green Economy:Housing Sector*
2012	BM	*Sustainable Housing for Sustainable Cities: A Policy Framework for Developing Countries*
2014	European Environmental Agency	*Why Healthy Housing*
2015	BM	*Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Gündemi*
2015	BM- HABİTAT	*Housing at the Centre of the New Urban Agenda*
2016	BM	*HABİTAT III toplantısı Kito, Ekvador; New Urban Agenda*
2016	DSÖ	*Health as the pulse of the new urban genda: United Nations conference on housing and sustainable urban development*
2016	UK Green Building Council	*Health and Wellbeing in Homes*
2017	BM	*New Urban Agenda.*
2017	Center for Active Design	*Understanding the Impact of Active Design in Affordable Housing: Insights for Policymakers and Developers*
2018	DSÖ	*WHO Housing and Health Guidelines*
2018	Urban Land Institute Center for Active Design	*Healthy Housing For All: How Affordable Housing Is Leading the Way*
2020	BM- HABİTAT	*The right to adequate housing*
2020	APHA	*Creating The Healthiest Nation:Health and Housing Equity*
2021	BM	*Housing 2030: effective policies for affordable housing in the UNECE region.*

Küresel boyutta konut sorunu, salt fiziksel barınma gereksiniminin ötesinde, sosyal, çevresel ve mekansal adaletsizliklerin bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle kentleşme ve neoliberal konut politikaları sonucunda fırsat adaletsizliklerini artmış ve alt-orta gelir gruplarını niteliksiz çevrelere itmiştir (Harvey, 1992, 2003; Tekeli vd., 2020). Böylece, barınma hakkının önemi arttırmıştır. Bu noktada sosyal konut uygulamalarının çoğu zaman sadece politik ve ekonomik çözümlerle sınırlandırıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, 20. yüzyıl konut alanlarına yönelik araştırmaların konut, esenlik ve eşitlik konularının küresel tartışma gündeminden hiç eksilmediği bir dönem olarak ilerlemektedir [(UN, 2015; WHO, 2018, 2021; UNDP, 2024) (Çizelge 2.1)]. Bu doğrultuda, konut politikalarının çapraz disiplinli bir yaklaşım ile konutun sağlıkla uyumlu şekilde düzenlenilmesi gerektiğine pek çok ülke politikasında yer verilmiştir [(WHO, 2021; s.88,89) (Çizelge 2.2.)].

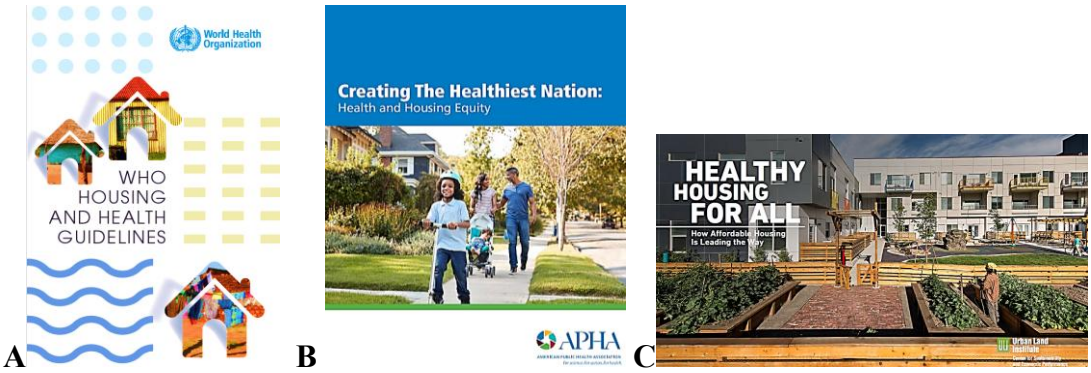
Çizelge 2. 2. DSÖ sağlıklı konut rehberinde konut ve sağlık ilişkisine yer veren ülkeler (DSÖ, 2018)

WHO REGION	SELECTED COUNTRY		
African	Nigeria	European	Germany
	South Africa		United Kingdom
	Algeria		France
Americas	United States of America	South-East Asia	India
	Brazil		Republic of Korea
	Canada		Indonesia
Eastern Mediterranean	Saudi Arabia	Western Pacific	China
	Islamic Republic of Iran		Japan
	United Arab Emirates		Australia

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) niteliksel açıdan geliştirilmiş konut koşulları ile hastalıkların azalabileceğini, yaşam kalitesinin arttırabileceği yanısıra sosyal, mekansal ve çevresel adaletsizliklerin azaltabileceğini savunmaktadır (WHO, 2018, 2024). Bu bakımdan, BM SKA önemli bir tutmaktadır. DSÖ konut ve sağlık rehberine (Şekil 2.3) göre; 17 tane SKA içinde SKA 11 —"Sürdürülebilir Şehirler" yanısıra SKA 3—"Sağlık ve Esenlik", SKA 10—"Eşitsizliklerin Azaltılması" (Şekil 2.1) başta olmak üzere bir dizi küresel amacın gerçekleştirilmesine katkıda bulunabileceğine açıklamıştır (WHO, 2018; 2024).

DSÖ'nün bu açıklaması kritik bir çağrı niteliğindedir. Konut, disiplinler arası halk sağlığını destekleme ve birincil derecede hastalık önleme bakımından önemli bir başlangıç noktasıdır. Son 10 yılda çeşitli konut ve sağlık arakesitine yönelik tasarım yönergeleri içeren çeşitli rehberler oluşturulmuştur (WHO, 2018, Center for Active Design 2017, APHA 2020, BM Habitat 2020) (Şekil 2.3). Bu rehberler kapsamında barınma, sağlık ve esenliğe dayanan yaşamsal gereksinimlerin[2] altı çizilmiştir.

Bu çerçevede, literatürde mimarlık ve çevre psikolojisi araştırmalarında esenlik konusunun alt gelirli sosyal konut kullanıcıları açısından kırılgan bir konu olduğu tartışılmaktadır (Shaw, 2005; Bosch ve Bird, 2018; Marshand vd., 2023; Lee ve Kim, 2025). Konutun mekansal ve semantik sınırlarının yeniden tanımlanması yanısıra sosyal eşitlik konusunun daha fazla incelenmesi gerektiği ele alınmıştır. Bu bağlamda uluslararası dayanaklar ve literatürdeki çalışmalar, fiziksel veya zihinsel kaçışı destekleyen, ve doğal ve sosyal çevreyle teması sağlayan açık–yarı açık mekânlara (balkon, teras, bahçe) sahip konut alanlarının öneminin arttığını göstermektedir [(Ulrich, 1991; Hartig vd., 2014; Bosh ve Bird, 2018; Moore, 2020; McCunn, 2021; Corley vd., 2021; Molaei vd., 2022; Khalil ve Eissa, 2022; Duarte vd., 2023; Bao vd., 2023; Ribeiro vd., 2024) (Şekil 2. 3)].

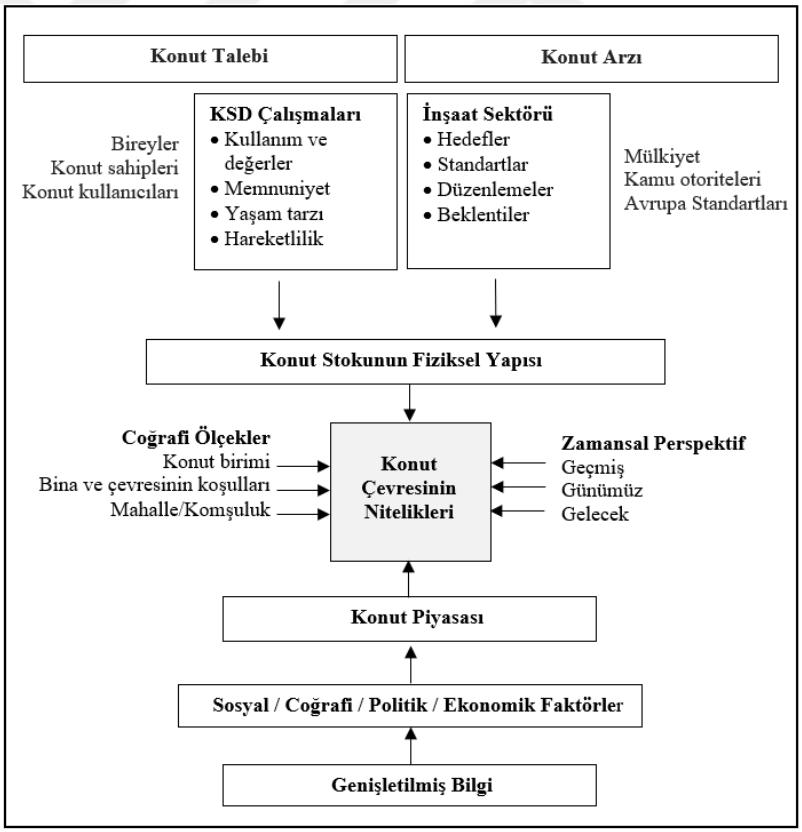

Şekil 2. 3. Konut, eşitlik, sağlık ilişkisini açıklayan uluslararası rehberler
A) DSÖ konut ve sağlık rehberi **B)** Amerikan Halk Sağlığı Birliği konut sağlık eşitlik rehberi **C)** Urban Land Institute Herkes için sağlıklı ve ulaşılabilir konut rehberi

[2] Bu gereksinimlerin karşılanmasında her dönemde merkezi ve yerel yöneticiler, mimarlar, şehir plancılar gibi çeşitli alanlardan aktörler çözüm üretmeye çalışmıştır.

2.1. Mimarlık ve Çevre Psikolojisi Çalışmalarında Esenlik ve Fiziksel Çevre İlişkisi

Mimarlık sadece fiziksel çevreyi şekillendiren bir alan değil aynı zamanda yaşamın akışı içinde sosyal ve kültürel bağlamda bireysel sağlığı etkileyen bir disiplindir (Gropius, 1954). Bu konu özellikle kentli bireyler açısından önem taşır. Günümüzde kentsel alanlar iş, eğitim, sağlık ve eğlence olanaklarına kolay erişim sağlaması sebebiyle cazibe merkezlerine dönüşse de; özellikle büyük kentler konut sorunlarının ve sosyal/çevresel/mekansal adaletsizliklerin yaşandığı mekanlara dönüşmektedir (Harvey, 2019; Engels, 2020). Büyük kentler konut arz-talep dengesizliğinin (Şekil 2.4) görüldüğü yaşam alanlarına dönüştürerek nitelikli ulaşılabilir konuta erişim zorlaşmıştır (Galster ve Lee Özsoy 2011; Lawrence, 2005; 2017). Lawrence konut piyasasında görülen karmaşık durumu Şekil 2.4.'te açıklamıştır (2005; s.318).

Şekil 2. 4. Konut piyasasının karmaşık yapısı.
(Lawrence, 2005; s.318)

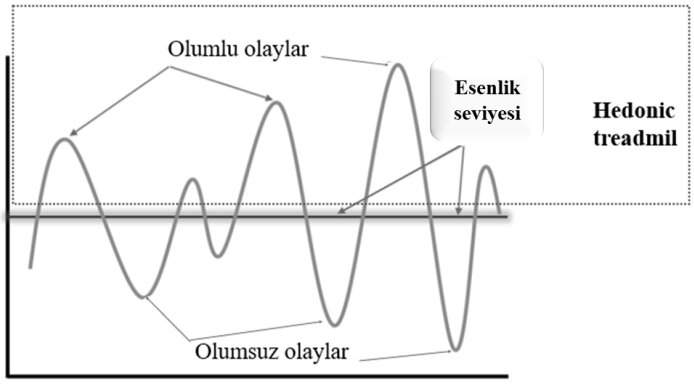
Diğer taraftan, doğaya erişimi zorlaştıran kentsel sorunların dünya genelinde yayıldığı ve bu sorunun yaşam tarzına bağlı hastalıkların artışıyla birlikte, zihinsel ve fiziksel sağlık üzerinde olumsuz etkilere (stres, anksiyete, depresyon) yol açtığı pek çok çalışmada tartışılmıştır (Lawrence, 2005; Hoffman, 2007; Fuller vd., 2010; Thoits, 2013; Keyes, 2014; Rigolon, 2016; Kowarik, 2018; Houlden, 2018; Lades vd., 2020).

Doğal çevrelerden uzak kentsel mekanların yoğunlaşması sonucunda bireyler hem fiziksel hem de zihinsel olarak doğal çevrelerden uzaklaşmaya başlamıştır. Bu uzaklaşma sonucunda stres (Ulrich, 1984; Ulrich, 2023), anksiyete, depresyon gibi olumsuz duyguların artarak bireysel esenliğin olumsuz etkilediği Çevre Psikolojisi alanındaki teorik araştırmalarda açıklanmıştır (Ulrich, 1979; Ulrich, 1984; Kaplan ve Kaplan, 1989; Kaplan, 1995). Bu noktada, çalışmanın temel kavramları olan "esenlik", "restoratif çevre" ve "destekleyici tasarım" kavramları öne çıkmaktadır. Böylece, tez çalışmasında belirlenen kavramlar arası ilişkiler irdelenerek sosyal konut kullanıcı esenliğinin desteklenmesi doğrultusunda tez çalışması ilerletilmesi gereklidir.

2.1.1. Esenlik Kavramı

Esenlik İngilizce dilindeki "wellbeing"/ "well-being" kelimesi Türkçe karşılığı olarak "iyilik" ve "oluş" kelimeleri olmak üzere esenliğin tam anlamıyla "iyi olmak" ifadesiyle açıklanabilir. Çeşitli uluslararası sözlüklerde sağlıklı, mutlu ve konforlu olmak şeklinde ifade edilir (Cambridge University Press & Assessment, 2025a; Oxford University Press, 2025a). Türk Dil Kurumu'na göre ise bu kavramı esen olma- iyi olma durumu; selamet, hastalık karşıtı şeklinde tanımlamıştır (TDK, 2022). Esenlik, mutluluk ve sağlık kavramlarıyla ilişkili olsa da bu kavramlarla sıklıkla karıştırılmaktadır. (Diener, 1984; Ryff, 2014). "Mutluluk" kavramından farklı olarak bireyin esenliği anlık haz yerine iyi olma halini sürdürülebilmeyi ve işlevselliğe dayanmaktadır (Diener, 1984; Ryan ve Deci, 2001; Diener ve Ryan, 2009; Diener vd., 2018). "Sağlık" ise bireyin fiziksel bakımdan sadece hastalıklara yakalanmaması değil aynı zamanda fiziksel, psikolojik ve sosyal bakımdan tam bir esenlik durumu şeklinde tanımlanmaktadır (WHO, 2018, 2021). Bu doğrultuda, sağlığı tanımlamak için, fiziksel, sosyal ve psikolojik faktörlerin eş zamanlı şekilde bulunmasını gerektirir (WHO, 2018, 2021). Diğer taraftan, mimarlık alanında esenlik kavramı, kullanıcı esenliği ile ilgilidir (Huber vd., 2011; Dodge, 2012). Mekansal

kaliteye bağlı olarak bireyin diğer insanlarla ve çevre ile uyumuna bağlıdır. Kullanıcının doğa teması gibi destekleyici çevresel niteliklerle şekillenir (Ulrich, 1984; Gehl, 2010). Araştırmalar esenliğin optimum deneyim ve işleyişe dayandığını göstermektedir (Ryff, 1989; Ryan ve Deci, 2001). Bu kavram bireyin içinde taşıdığı güç ve gösterdiği performans verimliği (Ryff, 1989) yanısıra duygusal açıdan dayanıklılıkla ilgilidir (Brickman ve Campbell, 1971). Literatürde tartışmalı bir konu olan esenlik (Dodge, 2012; La Placa, 2013; Dodge vd., 2023) konusunda Prof. Dr. Psikolog Ed Diener çok sayıda çalışma üretmiştir (Diener, 1984, 1985, 2000; Diener vd., 1999; Diener ve Ryan, 2009; Diener vd. 2017; Diener vd. 2018 bazı çalışmaları arasındadır) ve araştırmaları literatürde çok sayıda (387894) atıf almıştır. Diener'e göre; esenlik yalnızca mutlulukla özdeşleştirilemez (Diener, 1984, Diener ve Ryan, 2009). Prof. Dr. Psikolog Ed Diener'in kavramsallaştırdığı 'bireysel esenlik' yüksek yaşam memnuniyeti, pozitif duyguların yoğunluğu ve negatif duyguların seyrekliğine bağlı olduğunu savunur (Diener, 1984). Diener esenlik kavramının mutluluğun ampirik olarak ölçülebilen bir boyutu olduğunu savunarak Diener'in "subjective wellbeing" modelini bulmuştur. Böylece, bireysel esenlik kavramı literatürde yer almaya başlamıştır (Diener, 1984). Diener'e göre; esenlik düzeyi bireylerin yaşamlarını değerlendirme şekliyle belirlenir. Bu değerlendirme, olumlu duyguların sık yaşanması ve olumsuz duyguların seyrek yaşanmasına dayanan duygusal deneyimler (pozitif ve negatif duyguların yoğunluğu) yanısıra bilişsel yargılardan (yaşam doyumu) etkilenerek ortaya çıkar (Diener, 1984). Deneyim, haz ve mutluluk önemli bileşenler olmasına rağmen özünde duygusal denge kritiktir. Bu bağlamda, bireysel esenlik için ilk koşulun 'olumsuz duyguların azaltılması' olumsuz unsurların azaltılması gereklidir (Şekil 2.5). Böylece, esenliğin arttırılması için stresin azaltılması gereklidir.

Şekil 2. 5. Hedonik denge ve esenlik ilişkisi

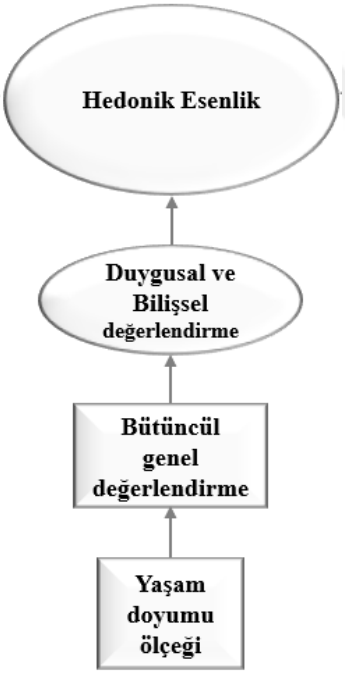
Literatürde esenliğin kavramsallaştırılması için çok sayıda araştırma yürütülmüştür (Diener vd., 1985; 1998; 1999; Ryff ve Keyes,1995; Kahneman vd.,1999; Keyes vd., 2002; Keyes, 2014; Seligman, 2018). Bu çalışmalar içinde esenliğin karmaşık yapıya sahip olduğu tartışılmıştır (Lucas ve Diener, 2008; Diener vd. 2017). Bu tartışmaların ortaya çıkmasında esenliğe yönelik geliştirilen çeşitli yaklaşımlar ve farklı boyutlarda ele alış şekilleri etkili olmuştur. Yaklaşımlar bakımından, esenlik hakkında önemli iki yaklaşım hedonik (hedonic) ve ödonik (eudaimonic) görüştür. Bu esenlik yaklaşımlarının kabul görme sebebi ölçülebilir olmasına dayanmaktadır. Hedonik esenlik genellikle iyi hissetme, zevk alma ve memnuniyet durumuyla ilintilidir (Kahneman vd., 1999; Waterman vd. 2008). Epicurean görüşle bağlantılı olarak en yüksek haz düzeyiyle acıdan ve olumsuzluktan kaçınma durumuyla ilişkilidir. Diğer taraftan, ödonik esenlik iyi işlevsellik, anlam duygusu ve yeterlilik hissiyle ilgilidir (Waterman, 1993; Deci ve Ryan, 2008; Niemic, 2014) Ödonik esenlik memnuniyetten çok daha fazlasını içerdiği açıktır. Bu yaklaşım, bireyin kişisel gelişimi ve içinde bulunan potansiyelini gerçekleştirmesi şeklinde esenliğin anlamsal boyutlarıyla bağlantılıdır (Waterman, 1993; 2009, Wunder vd., 2013; Diener vd., 2018; Ryan ve Deci, 2001; Ryff, 2021).

Tez çalışmasında yapılan araştırmalar doğrultusunda esenlik kavramı hedonik bir yaklaşımla çevresel ve ilişkisel boyut bakımından ele alınmaktadır (Şekil 2.4). Çünkü bu perspektifin mimarlık alanındaki sosyal konut alanları açısından önemli olduğu uluslararası göstergelerde görülmüştür (UK Green Building, World Health Organization, 2018; 2016; Urban Land Institute ve Center for Active Design, 2018). Hedonik yaklaşım "hedonic treadmill" modeline göre ortaya çıkar (Şekil 2.5). Buna göre, olumlu ve olumsuz olaylar geçici olarak esenliği etkilenebilir fakat insanlar hızlıca duygusal dengesini geri dönebilmesi önemlidir (Cambell, 1971). Bu durum hedonik dayanıklılığı gösterir. Diğer taraftan, esenlik subjektif ve ilişkisel boyuttan ele alındığında esenliğin çevresel faktörlerden etkilenen bir yapıya sahip olduğu görülür (Diener, 1984; Bonnefoy, 2023).

Ayrıca, esenliğe yönelik subjektif (subjective), ilişkisel (relational) ve objektif (objective) olmak üzere üç farklı boyut tanımlanmış olması (Boarini vd., 2014; White, 2015). Subjektif boyut kişinin yaptığı duygusal ve/veya bilişsel değerlendirmelerle ilgilidir (Diener, 1984). İlişkisel boyut ise esenliğin diğer insanlarla ve çevreyle ilişkili olarak şekillendiğini gösterir (Gough ve McGregor, 2007, Woodhouse vd., 2015; Bonnefey,

2023). Objektif boyut kişinin yaşamındaki maddi göstergelerle ilintilidir (Mcgregor ve Sumner, 2010). Literatürde esenliğin ekonomik boyutu ayrı bir önemle ele alınmıştır. Bu noktada, kırılgan grup içinde yer alan alt gelir gelir seviye sahip olan bireylerin bu olumsuzluğa bağlı olarak düşük esenlik seviyesine sahip olduğu görülmektedir (Thomson vd., 2013; Vlaev ve Elliott, 2014; Williams vd. 2020).

Literatürde esenliğin ölçümüne yönelik çok sayıda ölçek tespit edilmiştir (EK 1). Bu ölçek araştırmasında esenlik kavramına yönelik 17 tane ölçek tespit edilmiştir. Bu ölçekler içinden 7 tanesinin hedonik yaklaşım doğrultusunda önemli olduğu görülmüştür. Hedonik yaklaşım odaklı ölçekler içinden ise PANAS ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği'nin ("Life Satisfaction with Scale") bireysel esenlik teorisine bağlı olarak geliştirildiği görülmüştür. Fakat PANAS anlık kısa süreli esenlik halini ölçmeye bağlı iken Yaşam Doyumu Ölçeği'nin uzun süreli ve yaşam geneline dayanan esenlik halini ölçtüğü görülmüştür (Şekil 2.6). Araştırmanın bu kısmı tezin 3.1. Bölümünde daha detaylı açıklanacaktır.

Şekil 2. 6. Hedonik esenlik

2.1.2. Esenlik ve Mekan İlişkisi

Günümüzde bina dokusu hızla artan kentsel çevre içinde doğal çevrelerden uzaklaşan insanlar sosyal, çevresel ve mekansal adalet olgularından da uzaklaşmakta (Harvey 1973/2019; Agyeman vd., 2002; Schlosberg, 2007; Lefebre, 2013) ve esenlik konusunun önemi artmaktadır. Bir yandan, kentleşme ve sanayileşmenin etkileri sonucunda doğal yeşil alanların kentlerde giderek azalması yanısıra hava kirliliği, kalabalık, trafik gibi pek çok sorun kronik stres riskini tetiklemektedir (Steinheuser vd., 2014). Kronik stres sonucunda depresyon, koroner kalp rahatsızlığı, anksiyete gibi sağlık sorunlarına bağlı olarak kent sakinlerinin esenliği olumsuz etkilemektedir (Chauvet-Gélinier vd., 2013, Lederbogen vd., 2011). Öte yandan, uzun zamandır kent sakinlerinin doğa ile kurduğu psikolojik bağlantının restoratif faydaları sağladığı görülmüş olsa da kentleşmenin hızlanmasıyla kentli bireylerin doğayla ilişkileri zayıflamış ve giderek daha fazla stresli gelmiştir (Wilson, 1984, Kaplan ve Kaplan, 1989, 1995; Kellert ve Wilson, 1993; Ulrich, 1979, 1983, 1991, 1993, Ulrich vd., 2023). Bu nedenle, bireylerin fizyolojik, psikolojik ve sosyal kaynakları, kentsel bağlamda günlük rutinler içindeyken yoğun baskı altındadır. Kentsel alanlarda bireyler için sağlık ve esenliği teşvik eden kentsel alanların önemini vurgulanmıştır (Ulrich vd., 1991; 2023; Oruç ve Ispalar, 2024). Bu gelişimin sağlanması için farklı ölçeklerde birey ve doğa ilişkisinin kuvvetlendiren pek çok çözüm yolu aşağıdaki gibidir; (Şekil 2.7)

- Büyük ölçekli rekreasyon alanları: kentleri çevreleyen yeşil alanlar Dünyada kentsel ölçekte bulunan önde gelen parklar restoratif çevrelerin önemini göstermektedir. Bu bakımdan, Şekil 2.10.A.'da görüldüğü gibi New York'taki Central Park (341 hektar) önem taşır (Olmsted, 1952). Ayrıca, Londra'daki Hyde Park (142 hektar), Münih'teki Englischer Garten (370 hektar), New York'taki Central Park ve Amsterdam'daki Vondelpark (47 hektar) diğer büyük ölçekli restoratif çevre örnekleri arasındadır.
- Küçük ölçekli cep parkları (pocket parks) gibi (Şekil 2.7.B) (Kaplan ve Talbot, 1983, Nordh vd., 2009): küçük ölçekli bu parklar günlük rutin yerine kişilerin ilgilerini cezbederek keyifli zaman geçirmesine yardımcı olabilir.
- Daha küçük alanlar olarak bir oda penceresinden seyredilen doğal çevreler (Şekil 2.7.C) yada balkondan, bina koridorundan bahçe gören alanlar (Ulrich, 1984, Hartig vd., 1991, 1996; Kaplan, 2001; Korpela vd., 2018, Giang Thi Ngoc vd., 2024) yer alır. Esenlikle ilintili yapılan araştırmalar, restoratif deneyim sunan bu şekilde kısa molaların

bile günlük kaygılardan ve endişelerden fiziksel ve psikolojik uzaklaşıldığını göstermektedir (Ulrich, 1984, Grahn ve Stigsdotter, 2010; Collado vd., 2017; Korpela vd., 2018).

A **B**

C

Şekil 2. 7. Bireyin doğal çevre ile ilişki kurabileceği mekansal ölçekler
A) Büyük ölçekli rekreasyon alanları, **B)** Küçük ölçekli cep parkları (pocket parks)
C) Daha da küçük alanlar olarak bir oda penceresinden doğa ile bağlantı

20. yüzyıl itibariyle mimarlık, sağlık ve esenlik ilişkisine dayanan araştırmaların giderek daha fazla önem kazanmış olması (Ulrich, 1983; Kaplan ve Kaplan; 1989, 1995; Hartig vd., 1997) sağlık yapılarında bu konunun önemine yönelik farkındalığı tetiklenmiştir. Bu bakımdan, esenlik ve mekan ilişkisinin önemini ele alan başlıca uygulama alanı hastane vb. ortamlar olmuştur.

Sağlık yapıları, yalnızca hastalık anında iyileştirici güce sahip olan mekanlar değil, aynı zamanda kullanıcıların yaşam koşullarına dair olumsuz duygulardan arınmalarını ve hastaların kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlayan mekanlardır. Bu bağlamda, doğal çevre ile temasın (ağaç, bitki, toprak örtüsü veya nehir, göl gibi su ögeleri) stres, ağrı, kan basıncını, kolesterol ve hastanede kalış süresini azalmasına yönelik tartışmalar pek çok araştırmada incelenmiştir (Ulrich, 1984, Ulrich vd., 1991; Ulrich, 1999; Frumkin, 2001; Fricker, 2008; Jencks, 2017). Bu bakımdan, mimarlık ve sağlık ilişkisine dayanan uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bireysel esenlik ve restoratif çevreler ilişkisine dayanan bir uygulama olarak '*Maggie's Centres'*[3] isimli ilk sağlık merkezi Edinburg, İskoçya'da 1996 yılında kurulmuştur (Jencks,[4] 2017). Maggie Sağlık Merkezini öne çıkartan özelliği doğal

[3] Norman Foster tarafından tasarlanan Manchester, İngiltere'de bulunan Maggie'nin Merkezi, günümüzde ayrıca İskoçya ve Hong Kong dahil olmak üzere, sayısı 20'ye ulaşan Maggie Merkezlerinin tasarımında geleneksel hastanelerden farklı olarak, kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamak için hastaların sağlık ve esenliğine psikolojik ve sosyal yönden destekleyecek şekilde odaklanılmıştır (Adams, 2016; Linden vd., 2016).
[4] Ünlü mimarlık kuramcısı Charles Jencks eşine kanser teşhisi konulması sonucunda, hastanelerdeki itici ortamları nasıl hastaların kendini daha iyi hissetmesini sağlayan mekanlara dönüştürebileceklerini araştırmaya başlamıştır (Jencks, 2017).

çevre ve hasta arasındaki ilişkinin açık ve yarı açık alanlarla güçlendirilmiş olmasına dayanır (Adams, 2016; Linden vd., 2016) (Şekil 2.8.A, B, C). Bu sağlık merkezinde, Ulrich'in destekleyici tasarım teorisinden (1991) sosyal destek, olumlu dikkat dağıtma ve Kaplan ve Kaplan'ın (1989) dikkat restorasyonu teorisi açısından uyumluluk, etkileyicilik ve hareket ve egzersiz kriterlerinin yer aldığı görülmektedir. Bu ilişki gerçekleştirilen çeşitli kurs olanakları (sanat ve müzik terapisi, yaratıcı yazarlık, yoga ve meditasyon), grup terapileri, ekim dikim faaliyetlerine bağlı olarak anlaşılmaktadır.

Şekil 2. 8. Maggie'nin Merkezinde doğal çevre ve yapılı çevre ilişkisi (Jencks, 2017)
A) Dış mekan gösterimi: bahçe alanı **B)** Yarı açık mekan gösterimi: oturma alanı
C) Yarı açık mekan gösterimi**:** sera alanı

Benzer şekilde mimarlık ve sağlık ilişkisine dayanan başka bir uygulama ise CF Møller Architects tarafından 2023 yılında Finlandiya'da inşa edilen Tampere Psychiatric Clinic olmuştur. Bu proje ile hastaların esenliğini ve yaşam kalitesini arttırmayı hedefleyen bir psikiyatri kliniği kurulmuştur. Kliniğin inşa edilmesi için aşağıdaki gibi birey ve doğa arasındaki ilişkiye odaklanan tasarım kararları alınmıştır. Dış mekan erişimi için ise avlu ile hastaların hem sosyalleşmesi hem bahçede açık havada vakit geçirmesi sağlanılmaktadır. (Şekil 2.9.A, B). Yapının dış cephesindeki büyük pencereler ile doğal ışığın iç mekanı aydınlatması ve dikey ahşap panellerle güneş kontrolü, gölge ve mahremiyet hedeflenmektedir (Şekil 2.9.C). Bu uygulamada, Ulrich'in destekleyici tasarım teorisinden sosyal destek, olumlu dikkat ve hareket ve egzersiz kriterlerinin dağıtıcıların yer aldığı görülür. Kaplan ve Kaplan'ın (1989, 1995) dikkat restorasyon teorisi bakımından etkileyicilik ve uyumluluk bileşeni görülmektedir.

Şekil 2. 9. Tampere Kliniğinde yapılı ve doğal çevre ilişkisi (Cf Moller Architects, 2025) **A)** Dış mekan: oturma alanı **B)** Dış mekan: sera alanı **C)** İç mekan ve dış mekan arasındaki ilişkinin: oturma alanı

Yukarıda örnek olarak gösterilen sağlık yapılarında görülen Ulrich'in destekleyici tasarım teorisi ve Kaplan ve Kaplan'ın dikkat restorasyon teorileri beraber görülmüş olması literatürdeki esenlik ve restoratif çevreye ilişkin çevre psikolojisi araştırmalarında dezavantajlı gruplar açısından bu konunun önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Sağlık yapılarındaki hastalar dezavantajlı grubu temsil etmektedir. Esenlik, restoratif çevre ile sosyal çevresel ve mekansal adalet ilişkisi bakımından sağlık yapıları önem taşır.

Bu kapsamda, DSÖ sağlık ve esenlik için destekleyici ortamların oluşturulmasına ilişkin yaptığı açıklamada konut alanlarında insan ve doğa deneyiminin önemini belirterek eylem çağrısında bulunmuştur (WHO, 1992). DSÖ dezavantajlı grupların sağlık hakkına ulaşmasında sosyal, çevresel ve mekansal adaletin önemine 'benim sağlığım benim hakkım' temalı raporunda göstermektedir (WHO, 2025) (Şekil 2.10).

Şekil 2. 10. Dünya Sağlık Günü 2024: 'Benim Sağlığım, Benim Hakkım' teması

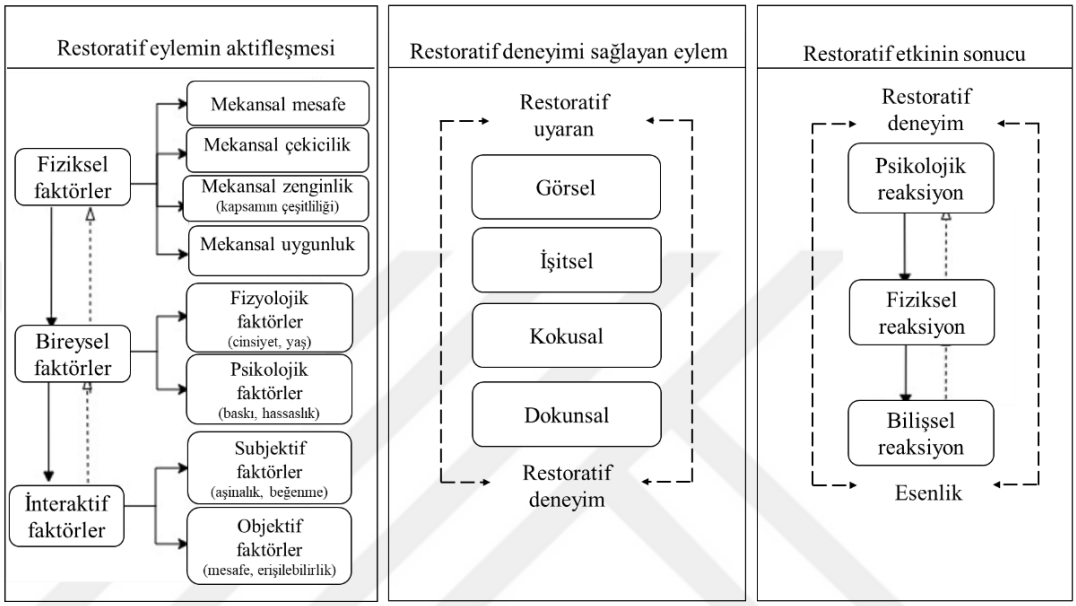
2.1.3. Dünyada Esenlik, Restoratif Çevre ve Destekleyici Tasarım Araştırmaları

Çevre bireyin açısından fiziksel, psikolojik ve sosyal boyutta etkiler yaratarak bireyin davranışlarını ve gündelik yaşam deneyimini şekillendirmektedir (Hartig, 1993; Stokols ve Shumaker, 1981; Stokols, 2000; Dasgupta, 2001; Bonnes, 2023). Fiziksel çevre kentleşme ve sanayileşmenin etkileri sonucunda sürdürülebilir kalkınma ajandasında yoğun şekilde bir sosyo-ekolojik sistem olarak geliştirilmesi gereken bir kavrama dönüşmüştür (Bonnes, 2023). Bu doğrultuda, restoratif (onarıcı veya yenileyici) çevre kavramının literatürdeki önemi artmıştır (Racioppi vd. 2020, Arisha, 2023, Agboola vd., 2024, Hilbert vd., 2024, Kanelli, 2024). Bu çalışmalarda SKA 3, SKA 10 ve SKA 11'le ilintili vurgu yapılarak restoratif çevrenin önemine işaret edilmiştir. Restoratif çevre, rahatlamayı ve psikolojik esenliği teşvik ederek bireylerin zihinsel yorgunluk veya stres gibi olumsuz duygulardan kurtulmasına yardımcı olabilir. Bu bağlamda, çalışmanın problem tarifi ele alınmadan önce restoratif çevre ve esenlik kavramlarının açıklanması gereklidir.

Literatür araştırması sürecinde mimarlık ve çevre psikolojisi arakesitinde yapılan kapsamlı incelemeler sonucunda esenlik teorisiyle bağlantılı 52 tane yaklaşım, teori, model tespit edilmiştir (Ek 2). Bu kapsamda, restoratif çevre ve destekleyici tasarım konuları öne çıkmıştır. Bu kapsamda, bireyin restoratif deneyiminin esenlikle bağlantılı olduğu mimarlık ve çevre psikolojisi alanından pek çok araştırmada ele alınmıştır (Fischl ve 2006, Korpela vd., 2014, 2018; Nousiainen, 2016; Collado ark. 2017, Townsend vd., 2018, Joye ve Van den Berg 2018; Moore vd., 2018, Altomonte vd., 2020; Mouratidis, 2021; Liu vd., 2024). Bu çalışmalarda, doğal elemanların (açık hava, rüzgar, gün ve güneş ışığı) / doğal çevre (yeşil alanlar ve mavi alanlar) ile fiziksel, görsel, duyusal, işitsel etkileşim kurulmasının bireyin duyguları üzerinde onarıcı veya yenileyici bir etki yaratarak restoratif bir deneyim oluşturduğu tartışılmaktadır (Şekil 2.11) (Kaplan ve Kaplan, 1989; Ulrich, 1991; Hartig vd. 1997; Kopec, 2024). Fiziksel çevrenin sahip olduğu mekansal niteliklerin (çekicilik, uygunluk) sunacağı restoratif uyaranlar (görsel, işitsel) sayesinde restoratif deneyim sunarak (Şekil 2.11) restoratif çevreye dönüştüğü görülmektedir. "Restorative[5] environment" —restoratif çevre bireyin 'çabasız' ve

[5] "Restorative"—restoratif kavramı çeşitli kaynaklarda yorgun veya keyifsiz hisseden bireyin kendini tekrar güçlü ve sağlıklı hissetmesini sağlayan uyaranla ilgili olduğu farklı örneklerle açıklanmaktadır (Oxford,

‘zahmetsiz’ şekilde doğa ile temas ederek restoratif bir deneyim elde edebilmesini sağlar (Kaplan, 1984, 1995). Doğada vakit geçirmesi, gün batımını izlemesi, parkta/ormanda oturması veya yürümesi bazen sadece pencereden doğal çevreye bakması bile bireyin psikolojik yorgunluğunun azalmasını, duygusal açıdan olumlu etkilenmesini ve fiziksel olarak iyileşmesini sağlayabilir yada kolaylaştırabilir (Ulrich, 1984; Kaplan, 2001; Hartig, 2004).

Şekil 2. 11. Restoratif etkinin oluşum mekanizması ve esenlik ilişkisi

Restoratif deneyiminin yaşanması sonucunda birey açısından fiziksel veya psikolojik boyutta “restoration”—restorasyon gerçekleşir (Kaplan ve Kaplan, 1989; Collado vd., 2018) ve Kaplan ve Kaplan’ın (1989) Dikkat Restorasyon Teorisi (Attention Restoration Theory) gerçekleşir. Böylece, bireyin gündelik hayatın zorluluklarına karşı daha kolay uyum sağlayabilmesine zemin hazırlanmış olur (Hartig, 2004). Fiziksel ve psikolojik boyutta gerçekleşen restorasyon sonucunda kendiliğinden onarılma/ iyileşme ortaya çıkar. İnsanlar gündelik hayat telaşı içinde zihinsel yorgunluğa maruz kalır ve yorulur. Bu yorgunluğun üstesinden gelinmesi için restoratif çevreye gereksinim vardır. Yeşil açık alanlar, su unsurları, oturma köşeleri yürüyüş yolları ilgi çekicidir. Restoratif çevreler, bireylerin kendilerini huzurlu, yenilenmiş ve onarılmış hissetmelerini destekler. Bu tür ortamlar sosyal konut alanlarında gerektiği gibi planlandığında, kullanıcıların kendilerini

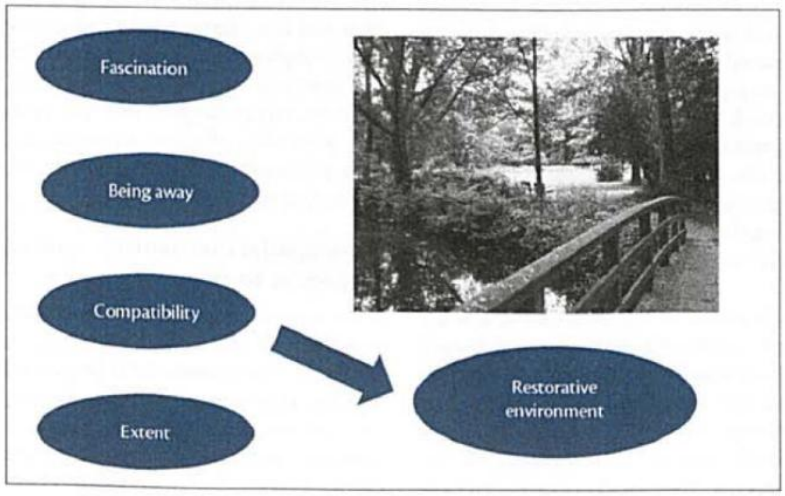
2025b; Cambridge, 2025b). Temiz havanın “restoratif gücü” (Oxford, 2025b) veya ofiste geçen yorucu bir günün ardından sıcak bir banyonun “restoratif/canlandırıcı bir etki” (Cambridge, 2025b) yarattığı örnekleriyle açıklanmaktadır.

daha iyi hissetmeleri sağlayarak bireysel esenliği arttırır. Kaplan ve Kaplan'ın Dikkat Restorasyon Teorisi insanın doğa ile ilişkisinin psikolojik iyileştirici yönlerini inceler ve doğal çevrenin onarıcı ve iyileştirici niteliklerini güzellik, çekicilik ve huzur şeklinde tarif eder. Böyle bir iyileştirici ortamın oluşturulması için gereken unsurlar arasında "uzaklaşma", "büyüleyicilik/etkileyicilik" "uyumluluk" ve "kapsam" yer alır (Kaplan ve Kaplan, 1989).

- Etkileyicilik/ Büyüleyicilik (Fascination): ise kullanıcıları mekan içinde çeken ve büyüleyen faktörleri tanımlar. Çevrenin çaba gerektirmeden bireyin dikkatini/ilgisini çekebilme özelliğiyle bağlantılıdır. Doğal çevre unsurları sahip olduğu çeşitli ve ilgi çekici unsurlarla yönlendirilmiş bir çaba gerektirmeden dikkat çekebilir. "Fascination" kavramı Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında 'büyüleyicilik' şeklinde çevrilmiştir (Özçifçi vd., 2021). Fakat bu tez çalışması mimarlık alanından geliştirilen bir çalışma olduğu için kavramın yanlış anlaşılmaması maksadıyla etkileyicilik biçimde kullanılmıştır.
- Uzaklaşma (Being away): Bu kriter günlük stres kaynaklarından ve dikkat gerektiren görevlerden uzaklaşma hissini ifade eder. Doğal ortamlar, zihinsel yorgunluktan kurtulmayı kolaylaştıran bir "kaçış" sağlamada etkilidir. Deniz kenarı, dağlık alanlar, ormanlar ve göller uzaklaşma deneyimini yaşamak için ideal ortamlar olmasına rağmen büyük birçok büyük kent insanlar açısından bu tür doğal ortamlara kaçıp uzaklaşabilmek için ideal bir seçenek değildir. Fakat uzaklaşma deneyimi için ortamın uzakta olması (mutlaka) gerekmez. Bu yenilenme/rahatlama deneyimi fiziksel olabileceği gibi zihinsel uzaklaşma yoluyla da gerçekleşebilir (Kaplan ve Kaplan, 1989; Kaplan, 1995).
- Uyumluluk (Compatibility): çevrenin bireyin ihtiyaçları, istekleri ve aktiviteleri ile uyumlu olmasıyla ilintilidir (Kaplan, 1995; Herzog ve diğerleri, 1997). Doğal çevreler, bireyin ilgi alanları ve yetenekleriyle örtüşen deneyimler sunabilir. Bu noktada, sosyal çevre oluşumuna imkan sağlayan çevresel özellikler önem kazanır. Aynı zamanda fiziksel aktivitelere fırsat sunabilen çevreler uyumluluk kriteri doğrultusunda yer alır.
- Kapsam (Extent): aşırı yönlendirilmiş veya çaba gerektiren çevreler bu kriterle tutarsızdır. Kapsam; büyük, çeşitlilik ve süreklilik hissi veren içine çeken çevre olabilir. Bu bakımdan, çevrenin keşfedilecek ve içine dalınacak kadar geniş ve karmaşık olması önemlidir. Bu özellik insan zihninin meşgul olmasına ve dikkat

dağılmasına yardımcı olur. Fakat, çevre her zaman büyük olmak zorunda değildir. Aynı zamanda, çevrenin işlevselliği de kapsam açısından önemlidir.

Bu dört kriterin hepsi bir araya geldiğinde, çevresel özellikler onarıcı ve iyileştirici bir deneyim sunarak bireysel esenliği desteklemektedir. Bu doğrultuda, restoratif çevre bireyi psikolojik yönden olumlu etkileyerek zihinsel yorgunluğu azaltabilir, stresi hafifletebilir ve esenlik düzeyini artırabilir (Kaplan ve Kaplan 1989; 1995) (Şekil 2.12).

Şekil 2. 12. Restoratif çevreyi belirleyen dört bileşen
(Van den Berg ve Staats, 2018; s. 53)

Kaplan ve Kaplan'ın Dikkat Restorasyon Teorisi (1989, 1995) yanısıra Ulrich'in (1979, 1983, 1991, 2023) çalışmaları da esenlik ve restoratif çevreyle ilişkisini ele almıştır. Bu çalışma açısından önemli olan Ulrich'in (1991) Destekleyici Tasarım Teorisinin esenlik ve restoratif çevreyle ilişkili olduğu görülmektedir (Ulrich, 1983; Ulrich, 1991, 2023). Fakat literatürde bu teorisinin Ulrich'in (1979) Psikoevrimsel Teori ve (1984) Stres Azaltma Teorisi temeli üzerinden geliştirildiği için önce bu teorinin açıklanmasına ihtiyaç vardır.

Destekleyici Tasarım Teorisi ile Prof. Dr. Mimar Roger Ulrich zorlu koşullar karşısında olan bireyin stresini azaltmayı hedefleyerek onarıcı ve iyileştirici çevrelerin tasarımını ele almıştır (Ulrich, 1991; 1999). Ulrich, insanın doğal çevre unsurlarıyla etkileşimi sonucunda hem psikolojik hem fizyolojik açıdan olumlu etkilerin görüldüğünü hastane ortamında gerçekleştirdiğini ampirik araştırması ile ortaya koymuştur. Ulrich hastane gibi

stresli bir ortamda gerçekleştirdiği araştırmasında doğal çevreyle görsel temas (Şekil 2.13) içinde olan hastaların psikolojik ve fizyolojik sağlığı açısından olumlu etkilerin oluştuğunu ameliyat sonrası iyileşme sürecinin hızlandığını 46 kişilik bir araştırma grubu ile tespit etmiştir (Ulrich, 1983; s.421). Araştırmada elde edilen bulgular, "psychoevolutionary" teorisinde öngörüldüğü gibi doğal çevrenin insan fizyolojisi ve psikolojisi açısından evrimsel kaynaklı olumlu etkileri doğrulamaktadır. Bu bakımdan, "psychoevolutionary" teorisi ile doğal çevre fizyolojik/psikolojik stresi azaltırken yapılı çevrenin stresi tetiklediğini savunmuştur (Ulrich, 1979). Ulrich doğal çevrenin restoratif etkilerinin egzersiz, bahçe işleri gibi fizyolojik etkilerle sınırlı olmadığını ayrıca sadece camdan bakmanın bile stresi azaltıcı etkileri olduğunu belirtmiştir.

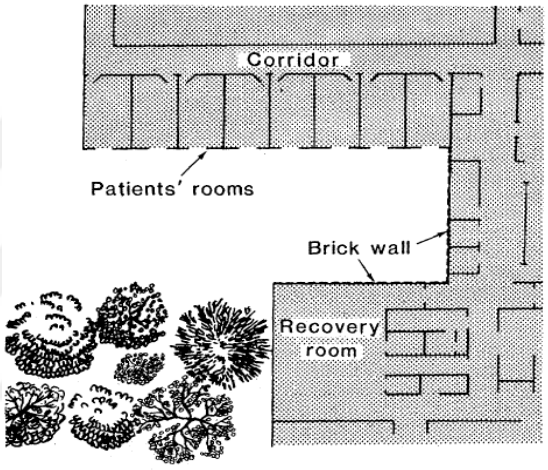
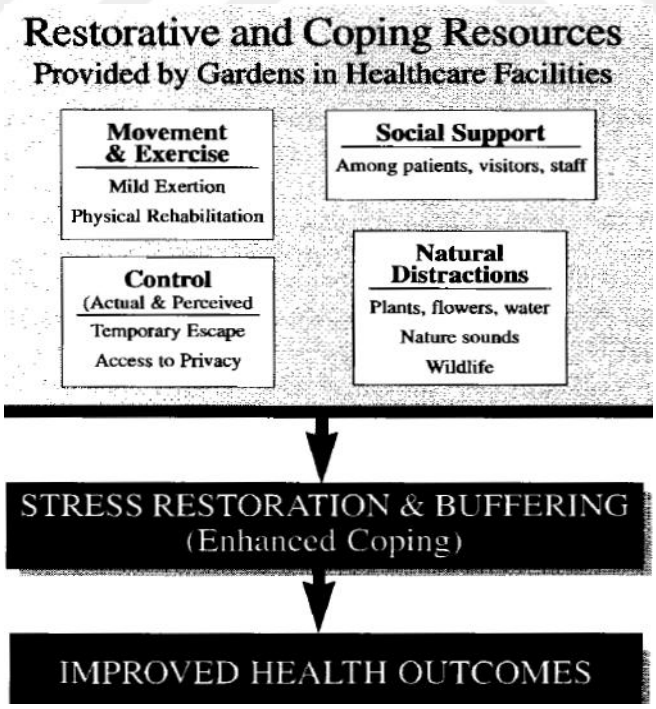

Fig. 1. Plan of the second floor of the study hospital showing the trees versus wall window views of patients. Data were also collected for patients assigned to third-floor rooms. One room on each floor was excluded because portions of both the trees and wall were visible from the windows. Architectural dimensions are not precisely to scale.

Şekil 2. 13. Doğal ve yapılı çevreyi gören hasta odası çalışması
(Ulrich, 1984)

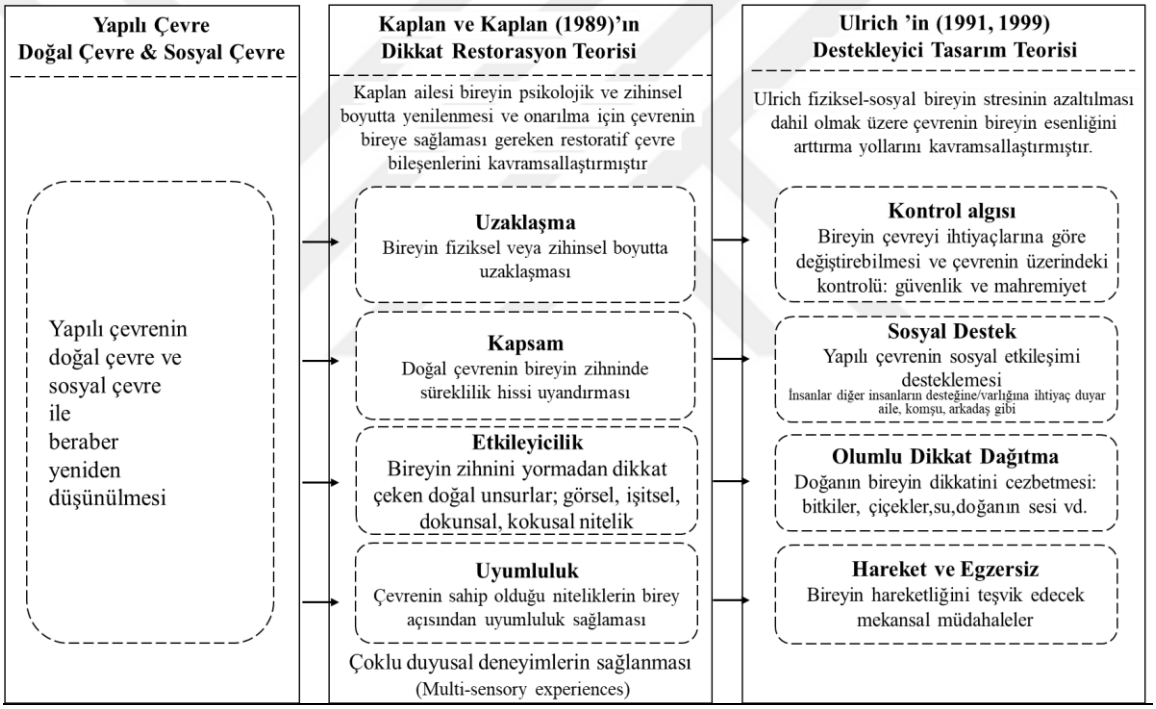
Ulrich'in Stres Azaltma Teorisi üzerine geliştirdiği önemli bir kuramı Destekleyici Tasarım Teorisidir. Sosyal destek, Egzersiz ve hareket, Kontrol algısı, Olumlu dikkat dağıtıcıların çoğunlukta, olumsuz dikkat dağıtıcıların azınlıkta olan bir mekansal planlanma bu teorinin temel çerçevesini oluşturur. Destekleyici Tasarım Teorisi ile dört kriter tanımlamıştır (Şekil 2.14).

- "Sense of control" —Kontrol algısı: Kullanıcının mekansal ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda mekanı düzenleyebilme ve değiştirebilmesine dayanır (Ulrich, 1991, 1999; Evans ve McCoy, 1998; Lee ve Brand, 2005; Veitch ve Gifford, 1996).
- "Social support" —Sosyal destek: insanlar başka insanların desteğine ihtiyaç duyar. Bu bakımdan, bireyin içinde bulunduğu ortam sosyal çevre oluşturabilmesini kolaylaştırabilir veya engelleyebilir. Çevrenin sosyal etkileşimi teşvik etmesi "social support" şeklinde tarif edilmiştir (Cohen, 1988; 2004; Ulrich, 1991, 1999).
- "Natural & other positive distractions" — Olumlu dikkat dağıtıcılar: çabasız bir şekilde dikkat/ilgi çeken fakat zihni yormayan doğal çevre unsurlarının veya uyaranların bulunmasına bağlıdır (Hartig vd. 1997; Laumann vd. 2001; Ulrich, 1991, 1999). Bu noktada, doğal çevrelere kolay erişim sağlanmasını olumlu dikkat dağıtıcıyla teması kolaylaştırır (Ulrich, 1991). "Minimizing negative distraction" — strese neden olan çevresel unsurların etkisinin azaltılması veya engellenmesi vurgulanmıştır (Ulrich, 1991)
- "Movement and exercise" —Orta yada düşük düzeydeki hareket yada egzersiz düzeyi bireyin iyi hissetmesini sağlayabilir (Ulrich, 1991).

Şekil 2. 14. Ulrich'in Destekleyici tasarım teori bileşenleri
(Ulrich, 1999; s. 37)

Doğa temelli olan Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi, Dikkat Restorasyon Teorisi ile yakından ilişkilidir (Ulrich, 1991, 1999; Kaplan ve Kaplan, 1989). Ulrich'in (1991) Destekleyici Tasarım Teorisi bireyin doğal, yapılı ve sosyal çevre ile bağlantısına yönelik tasarım müdahalesi gerçekleşmektedir. Böylece, bireysel esenlik düzeyinin yükselmesi fiziksel ve psikolojik açıdan olumsuz tepkilerini azalması, bireyin yorgunluk ve stres seviyesinin azalması ile gerçekleşir (1991; 1999). Kaplan ve Kaplan'ın (1989, 1995) ve Ulrich (1991) teorileri beraber ele alındığı aralarındaki ilişki görülmektedir (Şekil 2.15). Kaplan ve Kaplan'ın (1989) Dikkat Restorasyon Teorisi ve Ulrich'in (1991) Destekleyici Tasarım Teorisinin mekansal tespitler bakımından Çizelge 2.3 ve Çizelge 2.4'te görülmektedir.

Şekil 2. 15. Kaplan ve Kaplan ve Ulrich'in teorilerinin ilişkisi

Çizelge 2.3. Dikkat Restorasyon Teorisi bağlamında mekansal tespitler

Dikkat Restorasyon Teorisi	Uzaklaşma	Kapsam	Etkileyicilik	Uyumluluk
Kriterin Tarifi	Uzaklaşma; günlük yaşamın rutin işlerinden veya hayatın stresinden fiziksel veya zihinsel uzaklaşma hissine bağlıdır.	Kapsam; kapsayıcı, büyük, zengin ve süreklilik hissi veren çevre olabilir. Her zaman büyük olmak zorunda değildir çevrenin işlevselliği de kapsama dahildir.	Etkileyicilik; zihni yormadan dikkat çeken doğal unsurlardan oluşur. Bu unsurlar görsel, işitsel, dokunsal, kokusal nitelikteki restoratif uyaranlardır.	Uyumluluk; bireyin mekan ile uyumu, ihtiyaçlarının isteklerinin aktivitelerinin karşılanmasına dayanır.
Mekansal tespit	Kentten izole edilmiş, yeşil bölgeler önemlidir. • Gürültüsüz, sakin iç avlular • Arka bahçeler, içe dönük oturma alanları (Kaplan ve Kaplan, 1989, 1995)	Keşfe açık alanlar geniş perspektifler sunan patikalar önemlidir. • Sınırlanmamış patikalar, yürüyüş yolları var mı? • Görsel derinlik sunan ağaçlar yeşillikler var mı? • Yapılar arası kesintisiz yeşil alan var mı? (Kaplan ve Kaplan, 1989, 1995)	• Su ögeleri (küçük havuz, dere) var mı? • Kuş sesleri, su sesi, rüzgarla hareket eden ağaç yaprakları ve gölgeleri var mı? • Çiçekli bitkiler, yaprak gölgesi oyunları var mı? (Kaplan ve Kaplan 1989, 1995; Laumann vd., 2001)	Kullanıcıların kültürel beklentilerine uygun düzenlemeler önemlidir. • Çocuk ve gençlere yönelik oyun alanları • Sportif faaliyet alanları • Oturma dinlenme yerleri • Erişilebilirlik; rampalar örn., bebek arabasıyla veya tekerlekli sandalye erişimi (Kaplan ve Kaplan 1989; Kaplan, 1995; Berto, 2005)

Çizelge 2.4. Destekleyici Tasarım Teorisi bağlamında mekansal tespitler

Destekleyici Tasarım Teorisi	Kontrol Algısı	Sosyal Destek	Olumlu Dikkat Dağıtma	Olumsuz Dikkat Dağıtma	Egzersiz ve Hareket
Kriterin tarifi	Çevrenin kullanıcı tarafından kontrol edilebilir olması	Sosyal etkileşim ve destek için olanak sağlanması	Olumlu dikkat dağıtıcıların olması	Olumsuz dikkat dağıtıcı unsurların olmaması	Bireyin hareketliğinin, fiziksel aktivitesinin teşviki
Kriterlerin mekansal tespiti için fiziksel yansıması	Kullanıcının mekâna müdahale edebilmesi, kişiselleştirebilmesi önemlidir. • Aydınlatma elemanları yeterli mi? • Balkonlar – açık mı kapalı mı? • Gölgeleme gibi kişisel alan elemanların varlığı; perde, güneşlik, tente var mı? • Bireysel kullanım alanları (hobi bahçesi gibi) var mı? • Yön bulmayı kolaylaştıran kolay okunabilir sirkülasyon alanları var mı? • Alternatif giriş-çıkış yolları ile mekânsal seçim hakkı sunulmuşmu? (Ulrich, 1991; Veitch ve Gifford, 1996; Evans ve McCoy, 1998; Lee ve Brand 2005)	Ortak kullanım alanlarında çeşitlilik sunulması önemlidir. • Oturma alanlarında çeşitlilik • Kalabalık gruplara • yönelik sohbet alanı var mı? • Sosyal köşe (“social nook”) • Karşılaşma noktalarında merdiven sahanlığı ve asansör girişi vb. sirkülasyonun yoğun olduğu noktalarda oturma alanları • Bitkilendirilmiş açık ve yarı açık mekânlar yeşil çatılar • Ortak çatı bahçesi, iç avlu ve çatı bahçeleri, topluluk odaları • Sanat eserleri, renkli tasarım öğeleri, doğal aydınlatma • Doğal çevreye bakan oturma alanları, pencereler manzaralar (Sommer ve Ross 1958; Ulrich, 1991; Cohen 1988; 2004; Happy Cities, 2023)	Balkon, teras ve geçiş alanı gibi açık-yarı açık alanlar önemlidir. Doğal manzara, sanat eseri doğal manzaralara bakan pencereler var mı? • Yönlendirici doğal ışık kullanımı, sanat eserleri, bitkilendirilmiş geçiş alanları ve renkli, davetkar koridorlar (Ulrich, 1991; Laumann vd., 2001; Ulrich, 1991; Kaplan, 1992; Hartig vd. 1997; Frumkin,2001)	Restoratif uyaranların (kokusal, görsel, dokunsal, işitsel unsurların) olumlu restoratif deneyim sunması önemlidir • Demir parmaklık, duvar yüzeyi gibi bariyer etkisinin uygun bir şekilde kamufle edilmeden kullanımı • Yetersiz aydınlatma • Terk edilmiş alanların varlığı • Çöp alanın doğal çevre vd. ile • kamufle edilmemiş olması, • Çöpün düzensizliği veya yerinin yanlışlığı (Sarkissian, 1986; Marcus ve Gifford, 2007; Dovey, 2010)	Açık alan sürekliliği • Mekânlar arası fiziksel bağlantıların kesintisiz olması; kullanıcıların hareket akışını bozmadan farklı alanlara ulaşabilmesi önemlidir. Aktif kullanım alanları • Fiziksel aktiviteyi teşvik eden tasarım unsurlarının sunulması. Doğal çevre ile bütünleşme • Hareket sırasında doğal unsurların (yeşil alanlar, bitki örtüsü, su öğeleri) kullanıcıya eşlik edebilir. Sosyal etkileşim potansiyeli • Hareket ve egzersizi teşvik eden alanların aynı zamanda karşılaşma fırsatı sunabilir. (Ulrich, 1991; Hartig vd., 2014)

Ulrich, ve Kaplan ve Kaplan'ın teorilerindeki bu kriterlerin fiziksel mekandaki karşılıklarına yönelik tespitler bir araya gelerek, kademeli bir iyileştirici deneyime katkıda bulunabilir. Böylece, psikolojik ve fizyolojik rahatsızlıkların azalmasına ve hafiflemesine yol açarak esenlik düzeyine arttırabilir (Kaplan ve Kaplan, 1989; Kaplan ve vd., 1998; Han, 2003). Bu çerçevede, fiziksel çevre bireyin üzerinde dönüştürücü etki yaratarak bireyin davranışlarını ve gündelik yaşam deneyimini şekillendirme özelliğine sahiptir (Hartig, 1993; Stokols ve Shumaker 1981; Stokols, 2000). Birçok araştırmada kanıtlandığı gibi insan beyni, içinde bulunduğu mekana göre kendini fiziksel ve psikolojik yönden yeniden şekillendiriyor. Hollanda'da yer alan Eindhoven Teknoloji Üniversitesi'nde Nörobilim alanında mekanın insan beyni üzerindeki etkilerinin anlaşılması için gerçekleştirilen araştırmada kullanıcı deneyimlerinin beyin dalgalarına yönelik değişimleri ölçülmüştür (Paiva ve Jedon 2019). Böylelikle, bireyin içinde bulunduğu ortamın kişinin fizyolojik ve psikolojik sağlık durumu bakımından olumlu ve olumsuz etkileri olabileceği ispat edilmiştir (Paiva ve Jedon 2019).

2.1.4. Türkiye'de Esenlik, Restoratif Çevre ve Destekleyici Tasarım Araştırmaları

Türkiye'de yerel ölçekte sağlık ve esenlik politikalarının çerçevesi, belediyelerin Sağlık Bakanlığı rehberleriyle ve Sağlıklı Kentler Birliği girişimleri ile şekillenmekte; kent/mahalle düzeyinde "şehir sağlık profili" üretimi ve izleme süreçleri, konut çevresi kararları kullanıcı esenliğine yönelik belirleyici rol oynamaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2001; Sağlıklı Kentler Birliği, 2017; İnan, 2022). Belediyeler düzeyinde Sağlıklı Kentler Birliği'nin ve Sağlık Bakanlığı'nın şehir sağlığı planlamaları kapsamında esenliği kent ölçeğinde izleyen bir politika zeminine dayandığı görülmektedir Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği, 2025; Sağlık Bakanlığı, 2001).

Türkiye'de esenlik konusu, yaşam kalitesi, fiziksel ve psikolojik sağlık, sosyal ilişkiler ve ekonomik koşullar kapsamında bireyin mekanla kurduğu ilişkiye bağlı olarak edindiği kullanıcı deneyimine dair ele alınan bir konudur (Bodur ve Yüksel, 2017; Belli, 2019; Şahin ve Tereci, 2021; Tanrıkulu ve Altuğ, 2025). Bu bakımdan, literatürdeki çalışmalar içinde esenlik konusu (Kalaycı, 2019; Kılıç, 2020; Çolakoğlu, 2025), iyi oluş hali (Belli, 2019; Tanrıkulu ve Altuğ, 2025), iyi oluş (Uçar, 2019), iyi olma hali (Şahin ve Tereci, 2021) şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

Ulusal literatürde esenlik, sağlık ve konut ilişkisi bakımından pek çok önemli konunun kullanıcı yaşam kalitesi ve memnuniyeti bakımından yer aldığı olduğu görülmektedir (Özsoy vd., 1995; Özsoy vd., 1996; Gür ve Dostoğlu, 2016; Sadıkoğlu ve Özsoy, 2017; Özsoy ve Gökmen, 2017; Kutlu, 2018; Salihoğlu ve Türkoğlu, 2019; Akpınar, 2019; Mangut ve Özsoy, 2020; Çetin ve Karafakı, 2021; Sipahi ve Yamaçlı, 2021; Bimay, 2022; Bahadır ve Aktaş, 2023; Ünal, 2022; Savaş, 2023; Uşma, 2023; Tanrıkulu ve Aytuğ, 2025). Bu çalışmalardaki önemli konular şu şekildedir: (i) konutun iç mekan çevresel kalite temaları; termal, görsel ve akustik konfor gibi (ii) konutun yarı-açık mekanlarının (balkon/teras/veranda) kalite unsurları; fiziksel çevre özellikleri (genişlik, çeşitlilik, fonksiyonellik) yanısıra bağlantılar oluşması: diğer insanlarla sosyal ilişkiler kurma potansiyeli, (iii) konutun açık alanları bakımından ise fiziksel çevre özellikleri: ayırt edici doğal çevre özellikleri (çeşitlililik, genişlik), yeşil alanların erişilebilirlik, güvenlik, fiziksel aktivite ve sosyal etkileşimi arttıran mekansal müdahaleler.

Esenlik, sağlık ve konut ilişkisi bakımından bağlamında, pek çok ulusal araştırmada Ulrich'in Destekleyici Tasarım teorisindeki bileşenler (sosyal destek, olumlu dikkat dağıtıcılar, kontrol algısı, fiziksel aktivite ve hareket) bakımından sağlık yapılarını (hastane bakım evi gibi) iç mekan ve dış mekan kapsamında tartışılmaktadır (İlhan ve Yalçın, 2020; Özozan, 2020; Bayraktaroğlu ve Doğan, 2023; Susam ve Özdemir, 2024; Bayraktaroğlu, 2024). Çetin ve Çetinkaya Karafakı'nın (2021) çalışmasında ise konut iç mekanı ve açık alanları olan bahçesinde destekleyici tasarım teorisi incelenmektedir. Bu çalışmada konutun bahçe alanı peyzaj mimarlığı alanı kapsamında odaklanılmaktadır. Ayrıca, Özbay (2023) ve Şuta ve Akansel (2023) konut iç mekanını ve yarı açık alanı olan balkonunu destekleyici tasarım teorisi açısından irdelemektedir.

Diğer taraftan, Kaplan ve Kaplan'ın dikkat restorasyon teorisinin fiziksel çevre, sağlık ve esenlik arakesitinde hastaneler, bakım merkezleri ve konut alanları bakımından yapılan araştırmalarda önem taşıdığı görülmektedir (Akpınar ve Cankurt, 2015; Aşkın, 2019; Çetin ve Karafakı, 2023). Bu çerçevede, Kaplan ve Kaplan'ın dikkat restorasyon teorisine konutun iç mekanı ve peyzaj tasarımı bakımından odaklanılmaktadır.

Bu çerçevede, Destekleyici Tasarım veya Dikkat Restorasyon teorisini ele alınan çalışmalarda kullanıcının dış mekanda ya da iç mekanda iken doğal çevre unsurlarıyla vakit geçirmesinin bireyin fiziksel ve psikolojik boyutta sağlık ve esenliği açısından olumlu etkisi olduğu görülmektedir. Destekleyici Tasarım teorisinin kullanıldığı çalışmalarda sosyal çevre konusu da ayrıca önem taşır. Fiziksel çevre, sağlık ve esenlik arakesitinde yapılan araştırmalarda biyofilik tasarıma yer verilmesine rağmen destekleyici tasarım krtilerlerine yer verilmemesi dikkat çekmektedir (Aksoy ve Selçuk, 2021; Susam ve Özdemir, 2024). Ulrich'in destekleyici tasarım teorisi ve Kaplan ve Kaplan'ın dikkat restorasyon teorisi bakımından önem taşımasına rağmen bu teorilerin beraber ele alınmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, bu teorilerin kullanıldığı çalışmaların BM SKA çerçevesinde irdelenmemiş olması da büyük bir eksikliktir.

2.2. Mimarlık Çalışmaları Ekseninde Sosyal Konut

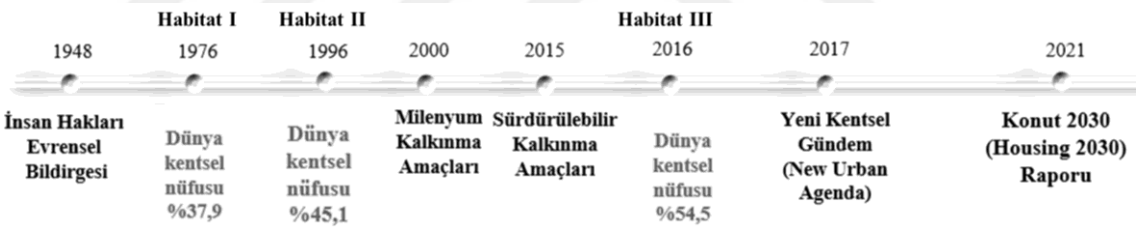
Konut alanları kullanım[6] sıklığına ve yoğunluğuna bağlı olarak, restoratif deneyime ulaşılması için sunulabilecek en avantajlı ortamlar olduğu için son yıllarda ilgi çeken bir konu olmuştur (Kaplan, 2001; Collado vd. 2018; Ribeiro vd., 2024; Lee, 2024, Lee ve Kim, 2025a, 2025b; Sufineyestani, 2024). Bu bakımdan, yapılı çevre ve doğal çevre ilişkisinin özel bir önemle desteklemesi gereken bir yapı örneği sosyal konut alanlarıdır. BM SKA kapsamında Hedef 11.1'de sosyal konut alanlarının incelenmesinin, Hedef 11.3'te ekonomik açıdan kırılgan/dezavantajlı[7] olan alt gelirlilere odaklanılmasının ve Hedef 11.7'de güvenli, kapsayıcı, ulaşılabilir yeşil alanların önemi vurgulanmıştır. Bu kapsamda, esenlik ve restoratif çevre arakesitinin özellikle sosyal konut kullanıcıları açısından farklı bir önemle ele alınması gereklidir (WHO, 2018; BM Habitat, 2020; APHA, 2020).

Farklı toplumlarda ve kültürlerde her zaman inşa edilen yapılı çevrenin öncelikli ve en yaygın birimi olan konut, insanların dokunulmazlık alanı ve yasalarca muhafaza edilerek, genellikle "ev, apartman veya ikametgah" olarak ifade edilmese de özünde bu tanımın

[6] Konut bireyin zamanının büyük bir kısmını uyanık veya uyuyarak geçirdikleri yerler olduğu için konutun restoratif çevre içinde bulunması kullanıcı esenliğini etkilemektedir (Collado vd. 2018).
[7] Dezavantajlı kesim toplum içindeki servet, gelir ya da mülkiyete ulaşamamış veya düşük seviyede ulaşmış; genellikle sağlık ve konut gibi ana sosyal ve kültürel kaynaklardan yoksun bireylerden veya gruplardan oluşur (Toplum ve Demokrasi, 2017).

ötesinde bir anlama sahiptir (Özsoy, 2011; Farha, 2017; Clapham, 2017). Özellikle son 70 yıl içinde kentsel nüfus arttıkça konutun anlamı da önemi de sosyal adalet açısından daha fazla anlaşılmış olduğu uluslararası belgeler kanalıyla anlaşılmaktadır (Şekil 2.16). Bu bakımdan, her insanın belirli ölçülerde bir hayat standardına sahip olması için kullanıcının sağlık ve esenliğini olumlu etkileyen konutlarda yaşamasının bir öncelik olduğu uluslararası dayanaklar çerçevesinde açıklanmıştır. Aşağıdaki gibidir:

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 25. Maddesi fıkra 1 kapsamında "herkesin kendisi ve ailesi için sağlıklı şekilde yaşayabilmesi için sahip olması gerekli olan temel hususlar …. konut" alanları da bulunmaktadır (United Nations, Universal Declaration of Human Rights, 2015). Toplumsal bir mesele olan konut hakkı temelde "sosyal adalet" kavramı eşitlik ve esenlik konularıyla doğrudan ilintilidir.
- Birleşmiş Milletler'in Habitat II Konut hakkı, "herkesin sağlıklı, güvenli, emniyetli, erişilebilir-ödenebilir olan ve temel hizmet, kolaylık ve konfor unsurlarını içeren, konut ve yasal yararlanma güvencesi konusunda ayrımcılıktan arınmış yeterli konutunun olabilmesi" (Habitat II, 1996) şeklinde tarif edilmiştir.

Şekil 2. 16. Uluslararası boyutta konutun sosyal, çevresel ve mekansal adalet açısından önemi

Diğer taraftan ulusal dayanaklar nezdinde ise konut hakkının önemi Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nda şu şekilde ifade edilmiştir;

- 17., 56. ve 57. maddelere bağlı olarak "insanların sağlıklı bir çevrede yaşama ve barınma hakkına sahip olduğu" güvence altına alınmıştır.
- 56. maddesine göre "herkesin, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı" güvence altına alınmıştır.
- 57. maddesi ile, "devlet, kentlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama bağlamında, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirler alır ve toplu konut teşebbüslerini

destekler." Türkiye'de 1961 Anayasası ile "sosyal konut üretimi devletin görevi" ifadesi yer almaya başlamıştır.

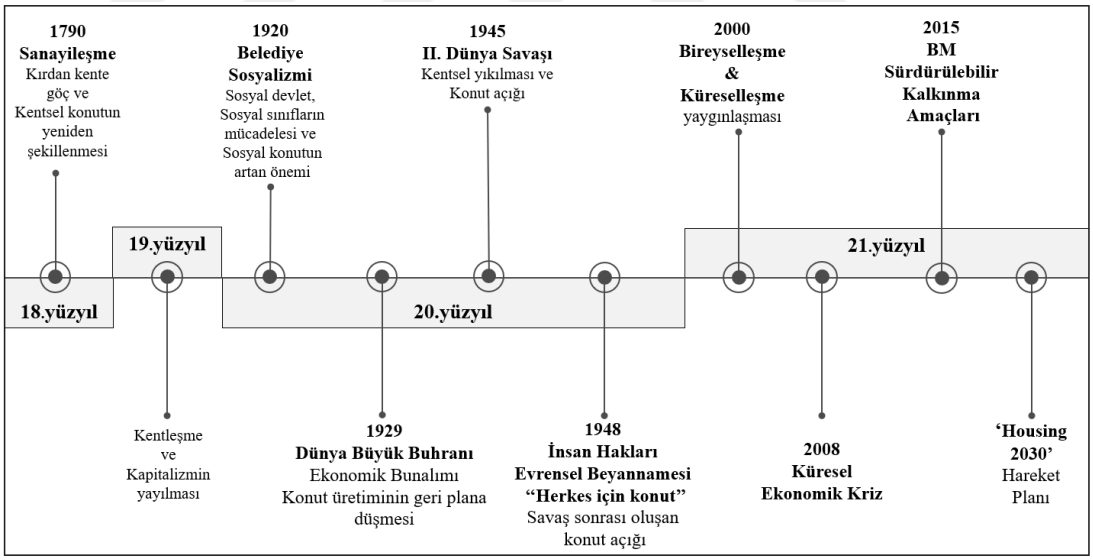
Ulusal dayanaklar çerçevesinde, Anayasa'nın 56. ve 57. maddeleri incelendiğinde Devletin sağlıklı bir çevre içinde konut hakkını sağlamakla yükümlü olduğu ve toplu konut uygulamalarının sosyal adalet bakımından önemi görülmektedir.

'Sosyal konut' ve 'toplu konut' ve zaman içinde iç içe geçmiş ve genellikle gündelik yaşamda birbiri yerine geçen kavramlar olduklarını belirtmek gerekir (Keleş, 1968; Bingöl, 2011; Özsoy, 2011; Tekeli vd., 2020). Bu karışıklığın kökleri 1700'lü yıllara kadar uzanır. Kentleşme ve sanayileşme ile kitlesel üretim ihtiyacı ortaya çıkmış ve yapı teknolojisinde gerçekleştirilen gelişmelere bağlı olarak 'toplu konut' uygulamaları kentlere eklemlenerek küresel ölçekte konut piyasalarını yönlenmiştir (Friedman, 1966; Keleş, 1968; Stoloff, 2004; Özsoy 2011, Tekeli vd., 2020). Konut 'arzı'nın gelir gruplarının çoğunluğunu düzenli konut pazarının dışında bırakması alt gelir grubunu mağdur etmiştir. Bu gözlem sonucunda, kentlerde büyük ölçekli ve örgütlü girişimlere ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bu süreçte hem dünyada hem de Türkiye'de alt-orta gelir grubunun barınma sorunu çözümlenmesi için hızlı üretimlere dayalı olarak konutun niteliksel açıdan olması gerekenden zaman zaman aşağıda olduğuna yönelik tartışmalar pek çok çalışmada yer almıştır (Rapoport, 1969; Clapham vd., 1990; Berköz veKellekçi, 2007; Özsoy, 2011; Bingöl, 2011; Madden ve Marcus, 2016; Tekeli vd. 2020).

Bu bağlamda, aşağıdaki üç bölümde Dünyada, Türkiye'de ve Bursa'da kentsel konutun gelişim ve dönüşüm süreci irdelenmiş ve sosyal konutun tarihsel gelişimine ilişkin kapsamlı bir inceleme yapılarak eleştirel bir yaklaşımla sosyal konut uygulamalarının literatürdeki yeri açıklanmıştır. Bu doğrultuda sosyal konut uygulamalarına dair tartışmalar ana hatlarıyla irdelenerek, sosyal konut araştırmalarındaki boşluk tarif edilmiştir. Böylece, Türkiye'de sosyal konut uygulamalarına yönelik alternatif bir yaklaşım arayışının zemini hazırlanmıştır.

2.2.1. Dünyada Sosyal Konut Gelişim Süreci

Günümüzde sosyo-ekonomik süreçlere bağlı olarak küresel ölçekte nüfus hareketliliği yaşanmaktadır. Bu hareketlilik nüfus artışından kaynaklı plansız kentleşmeye zemin hazırlayarak, kentsel çevrelerin hızla değişmesine ve genellikle bozulmasına yol açmıştır (Chang, 2017; Ferreira vd., 2018; Atanur vd., 2024). Böylelikle, ortaya çıkan değişim ve dönüşüm süreci dengesiz kentleşmeye, yeşil alanların azalmasına ve konutun ulaşılabilirliğinde güçlükler yanısıra alt gelir grubu açısından sosyal adalet ve çevresel adalet ile sağlık ve esenlik problemleri kentsel bunalımı tetiklemiştir. Bu kentsel bunalım, 21. yüzyılda aniden ortaya çıkmamıştır, kökleri Sanayi Devrimi'ne kadar uzanır (Engels, 1845/2016; 2020; Harvey, 2012; Baba, 2020). Günümüzdeki konut, eşitlik sağlık ve esenlik ilişkisinin anlaşılması için; 18. yüzyıldan günümüze kadar gelerek küresel boyutta büyük kırılımlara yol açan sanayileşme ve kentleşme süreçleri etkili olmuştur. Dolayısıyla, dünyada izlenen sosyal konut uygulamalarının incelenmesine tarihsel bir perspektiften bakılarak incelenmeye başlanılması gerekir (Şekil 2.17).

Şekil 2.17. 18. yıldan itibaren dünyada sosyal konuta ilişkin kırılımlar

18. yüzyıl itibariyle insan topluluklarında konut ve sağlık arakesitinde yönlendirici yeni küresel boyutta önemli kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu kavramlardan ilki sanayileşme olmuştur. Bu dönemin ikinci yarısında İngiltere'de başlayan ve etkisini giderek tüm dünyaya yayılan Sanayi Devrimi ile fiziksel çevre yeni özellikler kazanmıştır (Horrell,

1996). Buhar motoru ve mekanik tezgah gibi yeni cihazlardan, demiryollarının gelişimine dayalı yeni ulaşım yöntemlerine kadar çok sayıda icat sonucunda, yalnızca üretim boyutlarında büyük bir büyüme değil, aynı zamanda coğrafi bir yoğunlaşma yaşanmıştır (Horrell, 1996). Sanayileşme küresel boyutta etkiler yaratma gücüne sahip devrimsel bir dönüşüm süreci olarak yükselmiş ve insan ekonomisinde tarım devriminden[8] daha verimli ve istikrarlı şekilde yayılmıştır (Sassen, 2009; Sennett vd., 2018). Sanayi devriminin ortaya çıkmasıyla kentsel alanlarda fabrika çalışanlarına ihtiyaç doğmuştur. Kırsal kesimden üretim faaliyetlerinin yoğunlaştığı kentlere kitlesel göçler yaşanırken, bu yüzyıl içinde kentlerin nüfusu ve büyüklüğü birkaç kat artmıştır (Stewart, 2005). Bu bakımdan, kentleşme özellikle sanayi kentlerinde ve liman kentlerinde görülmüştür. Sanayileşme ve kentleşmenin görüldüğü ilk ülke İngiltere olmuştur.

İngiltere'nin Midlands bölgesinde yer alan Manchester ve Birmingham gibi sanayi kentleri Sanayi Devrimi'nde öncü kentlerin başında olmuştur (Ashton, 1948; Sterns, 1993/2021). İngiltere'de ortaya çıkan sanayileşme süreci modern kentlerin[9] gelişmesinde bir kırılım yaratmıştır. Fakat özellikle işçi sınıfına yönelik hızlı, plansız ve sağlıksız konut birimlerinin inşa edilmesine yol açmıştır (Engels, 1845/2016). Sanayileşmenin etkisiyle kentlileşmiş emekçi sınıfı ortaya çıkmış kentlerde kentsel altyapı ve konutla ilintili sağlıksız koşulları oluşmuştur (Engels 1974/2013; 2020; Vlahov ve Galea, 2002; Davis, 2007; Harvey, 2012; Madden ve Marcuse, 2021). Bu süreçte kent sakinleri arasında ekonomik standartlarına göre sosyal ve mekansal bir ayrışma meydana gelerek orta-üst gelir grupları kentlerdeki seçkin mahallelerde toplanmış ve nüfusun çoğunluğu yeterli temizlik ve ışıktan yoksun, aşırı kalabalık yapılarda yaşamaya başlamıştır.

Sanayi Devrimi ile toplumsal düzene ilişkin sosyal adaletsizlikleri eleştirel bir bakış açısıyla nitel ve nicel verilerle belgeleyen sosyalist düşünürler[10] sanayi kentlerinde fabrikalarda düşük maaşlarla çalışan işçilerin çoğunlukla sağlıksız, niteliksiz, bakımsız

[8] Tarım devrimi (neolitik devrim) toplumlarda ilk defa tarım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesiyle sosyo-ekonomik yapıyı kökten değiştiren bir süreçtir. Bu süreçle birlikte insan topluluklarında avcılık ve toplayıcılıktan hem tarım faaliyetlerinin hakimiyetine hem de yerleşik hayata geçilmiştir (Horrell, 1996).
[9] M.Ö. 4000'lü yıllara kadar az sayıda kent bulunsa da antik dünya kentleri çoğunlukla küçüktü ve daha büyük kırsal nüfusların iş gücü desteğine ihtiyaç vardı (Davis, 1955).
[10] Örneğin; 1974 yılında yayınlanan Friedrich Engels'in "İngiltere'de Emekçi Sınıfının Durumu" başlıklı eseri kent sosyolojisinin ilk ve önde gelen eserlerden biri olarak görülür (Engels 1974/2013).

ve yapısal açıdan güvensiz çevrelerde yaşadığını şu şekilde anlatır: (Engels, 1845/2016; 1974/2013; Harrison, 2017; Crymble, 2022) (Şekil. 2.18A,B,C).

- Manchester'da işçi yaşadığı konut alanları dar ve hijyenik olmayan kaldırımsız sokaklarda küçük, karanlık, yetersiz havalandırmaya/havalandırmasız sahip (olduğu için kötü kokan), yamuk duvarlı, kırık pencereli/penceresiz ve bazen kapısızdı.
- Londra'da St Giles'de 9-10 kişi 10 m^2'lik küçük bir odada beraber yaşıyordu.
- Liverpool'da toplam 7.862 tane dar, karanlık, rutubetli ve havalandırmasız mahzen odasında 45.000'den fazla insanın yaşıyordu.
- Dublin'de karanlık odalardan (sadece kapı aralığından ışık alan) oluşan 52 tane konutta 390 oda içinde 1.318 kişi ve 71 tane konutta 393 oda içinde 1.997 kişi yaşıyordu.

A **B** **C**

Şekil 2. 18. 18. yüzyılda görülen barınma sorunları
A) İngiltere'deki dar sokaklar **B)** Üstü kapatılıp yaşam alanına dönüşen mekanlar**,**
C) Barınma ihtiyacının karşılanmasında kullanılan mahzenler (Harrison, 2017; Crymble 2022)

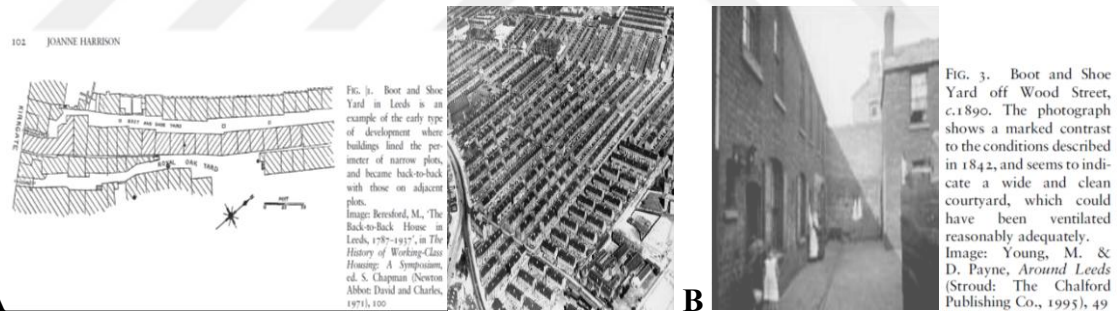
Dönemin barınma koşullarına ilişkin görülen sorunlar şu şekildedir: (1) termal ortam, (2) iç hava ortamı, (3) gün ışığı ve aydınlatma ortamı, (4) gürültü ve (5) güvenlik. Bu dönemde özellikle Batı Avrupa ülkelerinde[11] işçilerin barınma ihtiyacının karşılanmasına yönelik toplu konut alanları sıklıkla inşa edilmiştir. Sanayileşme Batı ülkelerinde yayılırken, döneme ilişkin konut, eşitsizlik ve sağlık arakesitindeki sorunlar da yayılmıştır. Başta Birleşik Krallık olmak üzere Fransa ve Almanya'nın büyük kentlerinde de benzer konut sorunları görülmüştür.

11 Bu ülkelerde endüstriyel ve ticari güç sahibi olan sanayi kentleri ve liman kentleri olarak hızlı kentleşmenin ve sağlıksız/sağlığı tehdit eden konut koşullarının görüldüğü yerler olmuştur (Harrison, 2017).

1) Birleşik Krallıkta sıra evler (back-to-back housing[12]) olarak adlandırılan yaşam alanları olmuştur. Sanayileşmenin öne çıkan bir buluşu olan 7-8 bin tane arka arkaya inşa edilmiş toplu konut alanları havasız, tuvaletsiz, bir salgın hastalık halinde binlerce insanın yaşamını kaybettiği ortamlar şeklinde tarif edilmektedir (Engels, 1845/2016; Harrison, 2017) (Şekil 2.19.A,B).

2) Fransa'da özellikle Paris'teki işçi konutlarına dair sağlık sorunları yaşanıyordu. Paris'in ortaçağdan kalma sıkışık, dar sokakları ve düzensiz binaları salgın hastalıklara (tüberküloz, kolera ve dizanteri) zemin hazırlıyordu. İşçi sınıfının yaşadığı yerler temiz suya, gün ışığına, havalandırmaya erişim sıkıntısı yanısıra ortak tuvaletler ve hijyen açısından sorunlar barındıran "immeubles de rapport" isimli apartmanlarda yaşıyordu (Pinkney, 1958/2019; Foucault, 1992). Bu yapılar kentsel konut ihtiyacının karşılanması için inşa edilmişti. Genel olarak 5 veya 7 katlı olan bu apartmanlar sokak cephesi boyunca dar parsellerde yükseliyordu.

3) Almanya'da ise Berlin'de ve Ruhr bölgesinde, sanayileşmede çalışan işçilere yönelik sağlıksız konutlar oluşturuldu. Bu durum, halk sağlığını olumsuz etkiledi ve sosyal reform hareketlerinin doğmasına yol açmıştı.

Şekil 2. 19. Boot ve Shoe Yard Leed görünümü
A) Tipik linear dar yapılaşma şeklinde ortaya çıkan konut alanları ve **B)** Sokakları (Harrison, 2017).

Tarihte, sosyal konut uygulamasına ilişkin ilk yasal düzenlemenin 1889 tarihinde Belçika'da, yapılmasının ardından İngiltere'de 1890, Fransa'da 1894 ve Hollanda'da 1901 yılında yürürlüğe girmiştir (Levy-Vroelant vd., 2014). Sosyal konut üretimi öncelikli olarak sanayileşen ülkelerde meydana gelmiştir. 1945-1955 yılları arasında

12 Genel olarak 18. yüzyıl ve 20. yüzyıl arasında İngiltere'nin Birmingham ve Manchester kentlerinde bu işçi konutları yok edilirken, Leeds orijinal Viktorya dönemi uygulamalarını inşa etmeyi sürdürmüştür (Harrison, 2017).

sosyal konut bölgeleri için genellikle blok halinde yükselen apartmanlar şeklinde inşa edilmiştir. Bu apartmanlar, düşük gelirli bireylere hizmet etmek amacıyla planlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, önceden dar gelirli işçi aileleri için inşa edilen konutlar, 1960'ların ardından evsizler gibi ücretli çalışanlar dışındaki gruplara da tahsis edilmeye başlanmıştır.

19. yüzyılda sanayileşme Avrupa ve Amerika kentlerinde yayılmaya başlamış ve yoğun nüfus artışı neticesinde kentsel konut gelişim süreci hızlanmış ve beraberinde pek çok ekonomik, sosyal, mekansal boyutta değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönemde, küresel kentler[13], sanayi üretiminin merkezi haline gelmiştir. Sınai faaliyetler ve kentleşme[14] önce Batı Avrupa ülkelerine (Belçika, Fransa, Almanya) sonra Amerika ve dünyaya yayılmış ve metropolleşme süreci kentleri yönlendirmiştir (Jones 1990, Sassen 2001). Böylece, Batı toplumlarının kültürel ve yaşamsal kavramları yayılarak dünyadaki diğer toplumları etkisi altına almıştır (Sassen, 2001; Baba, 2012). Hızlı kentleşme plansız yapılaşmayı tetikleyerek sağlığı tehdit eden sokak ve konut oluşumları artmış ve sosyal adaletsizlikler derinlik kazanmıştır. Liberalleşen toplum düzeninin etkisiyle kentler ve yapıları ekonomik güç aracına dönüşmüştür. Dönemin liberal politikaları özel mülkiyeti, serbest piyasayı, kentin ve konutun metalaşmasını desteklemiştir. Dönemin kapitalist düzeni ise mekansal boyutta sınıfsal ayrışmalar, sosyal adaletsizlik ve çevresel adaletsizlik bakımından derinleşmiştir. Bu süreçte sermaye, kaynak, insan, bilgi akışının küresel boyutta hızlanmasıyla birlikte inşaat sektöründe konut açığı ve fiyatları yükselmiştir. Teknolojik ve ekonomik gücün yükselmesiyle kapitalistleşme[15] süreci hızlanarak yatırım ve kar elde etmek için artık konut bir meta aracına dönüşmüştür. Bu küresel süreçlerin etkisiyle toplumun her kesiminin örgütlenmesini değişikliğe uğratmış ve konutun ulaşılabilirliğini zorlaştırmıştır. Kentlerde ortaya çıkan sınıf çatışmaları kent yönetimleri işçi sınıfına kamusal mal ve hizmetlerin (ulaşılabilir konut, sağlık hizmetleri, eğitim, asfalt caddeler, hijyen ve su gibi) sunulmasını gerektirmiştir.

[13] Küresel kent/şehir İngilizce dilindeki karşılığı "global city" kavramını ortaya koyan Saskia Sassen bu durumdan özellikle küresel kentler/şehirler[13] (global cities) ve metropollerin[13] etkilendiğini tartışmıştır (Sassen, 2001).

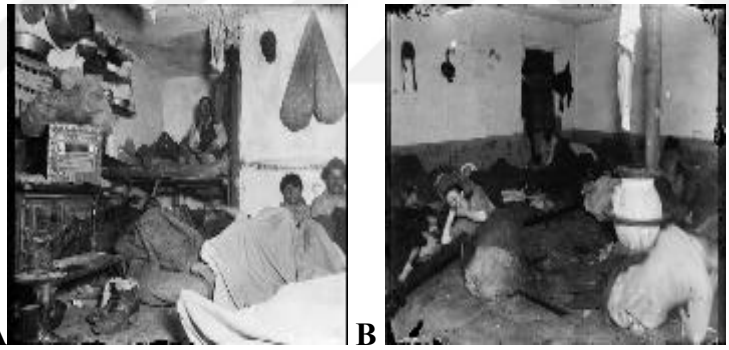
[14] 19. yüzyıla gelindiğinde kentleşme süreci dünya geneline yayılmaya başlamış olsa da henüz en üst seviyeye ulaşmamıştır (Davis 1955, De Vries 2013). "Kentleşmiş toplumlar", ise nüfusun büyük bir bölümünün kentlerde yaşadığı yapılar, ancak 1800'lü yıllar itibariyle gelişmiştir (Davis 1955).

19. yüzyılın ortalarında, İngiltere'den yayılan sanayileşme artık neredeyse tüm Avrupa'da yayılmıştı. Böyle bir dönüşüm sonucunda üst gelir grubunu temsil eden sanayicilerin gelirleri artmış düşük ücretlerle çalışan alt gelir grubunun kazançları daha da azalmıştır. Sanayi kentlerinde bir taraftan artan gelir dengesizliği diğer taraftan giderek azalan hijyen ve düzen seviyesi işçi sınıfının hayat şartlarını giderek zorlaştırmıştır. Paris, Londra ve Berlin gibi büyük Avrupa kentlerinde olduğu gibi Amerika'da da New York'ta da altyapı bakımından yetersiz, düzensiz ve konut çevreleri ortaya çıkmıştı (Burrows ve Wallace, 1998; Rosenberg, 1962). Dönemin olumsuz yapılı çevre koşulları işçi sınıfının sağlığını bozarak yaşam süresinin kısalmasına sebep olmuştur. Bu sağlık sorunlarıyla mücadele etme ekseninde, İngiltere'de 1848 yılında çıkartılan "Public Health Act" isimli Halk Sağlığı Yasası aracılığıyla kentsel sağlık reformları başlatılmıştır. İngiltere ve Galler'de çevre sağlığı teşkilatlandırması amacıyla temizlik, su, kanalizasyon, drenaj sistemleri yanısıra, kaldırım düzenlemesi yapılmıştır (Calman, 1998; Harrison, 2017). Bu reform ile 19. yüzyıl sonlarında kamu sağlığını iyileştirmeye ve konut koşullarını düzenlemeye yönelik ilk sistemli adımlar atılmıştır.

Dönemin olumsuz fiziksel çevre koşulları bakımından, yapılı çevre koşullarına yönelik açık eleştiriler dönemin İngiltere'sinde ülkenin başkentinde ortaya çıkmıştır. 1892 yılında Charles Booth Londra'ya dair hazırladığı kent haritaları ile konut sorunlarını kentlilerin gelir düzeyi doğrultusunda sokak ve bina ölçeğinde yedi farklı toplumsal sınıfa dair kentsel dağılımı renk değişkenleri ile işaretlemiştir. Araştırma bulguları aşırı kalabalık ve hijyene ilişkin sağlıksız yaşam koşullarının düşük gelirli grupların yaşadığı East End çevresinde yoğunlaştığını "yoksulluk haritaları"(poverty maps) üzerinde konut alanları bakımından göstermişti (Fried ve Elman, 2017). Bu araştırmanın sonucunda; sınai faaliyetlerin yayılmasından sonraki 100 yıl içinde kentleşmeye dair gelişme veya soylulaştırma görülmesine rağmen aşırı kalabalık ve hijyen eksikliğine bağlı sağlıksız yaşam koşullarının başlangıçta öngörülenden daha ileri gittiği ortaya çıkmıştır.

1800'lü yılların sonlarına doğru sosyal gerilimler giderek artıyor ve yaşam zorlukları çeken kentli işçi sınıfı Amerika'da da genişliyordu (Baba, 2020). Kentsel yaşam alanlarının kapitalist üretim ilişkilerine bağlı olarak biçimleniyor ve bu durum sosyal adaletsizliğe sebep oluşturuyordu (Lefebvre ,1974/1991). Söz konusu kapitalist üretim ilişkileri Amerika'nın önemli bir liman kenti olduğu için ticari başkenti olan New York'ta

ekonomik ve sosyal adaletsizliklerin mekansal ifadeleri olarak kendini göstermişti. Bu büyük kentte "Tenement" isimli kiralık apartmanlar alt gelirli göçmen topluluklarının barınma gereksiniminin karşılanması için inşa edilmişti. Genel olarak bu apartmanlar çok katlı, dar ve kalabalık yaşam alanlarından oluşuyordu ve kullanıcıların konut satın alım hakkının bulunmuyordu. Bu apartmanlar birbiri arasındaki yakınlığa bağlı olarak hava ve günışığı almayan dar avlulara sahip karanlık mekanlardan oluşuyordu. Ayrıca, kullanıcılar ortak tuvalet kullanımına maruz kalıyordu. 1890 yılında New York'ta ise Jacob Riis'in "How the Other Half Lives" adlı fotoğraf sergisi adaletsiz yaşam koşullarını belgeleyerek bu karanlık, kalabalık ve mobilyasız barınma koşullarını meydana çıkarmıştı (Şekil 2.20.A,B). Riis'in eleştirel çalışması kamuoyunun ilgisini çekerek barınma reformlarının gerçekleşmesini tetikledi. Bu reformlar içinde, 1901 tarihinde onaylanan "Tenement House Act" isimli reform hareketi oldu. Böylece, her konut alanında iç mekan tuvaletleri, her odada dışa açık pencere, avlu, yeterli havalandırma sistemleri ve yangın güvenliği gerekliliği gibi standartların uygulanma zorunluluğu getirildi. Böylelikle, New York'ta kent planlama konusunda sosyal adaletin önemi arttı.

Şekil 2. 20. Riis'in Amerika'daki konut trajedisini gösteren fotoğraf sergisi
A) "Five Cents a Spot" barınılan ortamdaki kalabalığı gösteren fotoğraf.
B)" Police Station Lodgers, Eldridge Street Station, Women lodgers", sadece kadınların yerde yattığını gösteren fotoğraf mekansal adaletsizliğin önemli bir örneğidir.

Peter Marcuse ve David Madden ise modern kentlerin işçi sınıfı açısından bir barınma krizi yarattığını ve konutun bir insan hakkı olması gerektiğini savunmuş önemli araştırmacılardır olmuştur (Marcuse ve Madden, 2016). Bu dönemde sosyalist reform hareketleri önem kazanmaya başlamıştı. Kentsel konut alanlarında eşitlik ve sağlık açısından sorunlar dikkat çekmeye başlamıştı. Dönemin sosyalist entelektüellerinin düşünsel kuramlarının da yönlendirmesiyle dünyanın dört bir tarafından adaletsiz

düzenine karşı direniş çağrıları yapılıyordu. Sosyal gerilimi destekleyen direniş çağrıları içinde en önde gelen metin Karl Marx ve Friedrich Engels'in komünist manifestosu 1848 senesinde yayınlandı (Marx ve Engels, 2012). İşçi sınıfını devrim yapmaya, ayaklanmalara hatta özel mülkiyeti ortadan kaldırmayı teşvik eden Komünist Manifesto yeni bir toplum düzeni çağrısı yapıyordu. "Sınıfsız ve devletsiz bir toplum düzeninde işçilerin artık sömürülemeyeceği ideal bir yaşam, bir ütopya[16][17] önermekteydi" (Baba, 2020; s. 108).

Genel anlamda modernitenin karakteristik özellikleri arasında geçmişten ve geleneksel olandan kopuştan geri çekilmeden toplum, birey ve yaşam alanlarının değişimi veya dönüşümüdür. Çevreyi bir "tabula rasa", geçmişle olan bağlantıyı görmezden gelerek yeni olanın üzerine yazılabilecek boş bir sayfa gibi görülmesi etkindir (Baba, 2020; s. 107). Dolayısıyla, modernite ister demokratik ister otoriter olsun her zaman "yaratıcı yıkım" şeklinde gerçekleşir (Harvey, 2013; s.7). Bu bağlamda, yaratıcı yıkımı önce 19. yüzyılda Avrupa'da Fransa'da Paris kentinde sonra 20. yüzyılda Amerika'da St. Louis kentinde kendisini göstermiştir.

Fransa imparatoru III. Napolyon'un[18] döneminde kentin valisi Georges-Eugène Haussmann'ı "Paris'i güzelleştirmesi" için yetkilendirilmiştir. Paris'i ihya etmek maksadıyla kentin ortalama %70 yıkılmıştır. Modern bir kent düşüyle Paris'i güzelleştirme kampanyası başlatılsa da (Gökçe, 2017) arka planda sosyal, çevresel ve mekansal adaletsizliğe zemin hazırlayacak ideolojik hedefler yatmıştır. Orta ve üst gelir grubuna yönelik geniş sokaklar, yeni meydanlar, parklar, yeni apartmanlar üretilirken; diğer taraftan alt gelir grubunun yaşam alanları yıkılmıştır (Şekil 2.21 A, B) ve işçi sınıfının yerinden edilerek kentin çeperine (banliyölere) gönderilmiştir. Böylece, işçilere yönelik bu mekânsal ayrıştırma politikasıyla işçilerin birlik olup ayaklanması

[17] Ütopya hayal edilmiş ancak henüz uygulanmasına başlanılmamış, gerçekleşmemiş bir yerdir (Noble, 2009). Henüz hiçbir yerde olsa da aslında şimdiden bir yerlerdedir (Reis ve Silva, 2006). Kusursuz bir tasarım arayışı olarak, mevcut kusurlu düzeni devirmeyi ve onun yerine geçmeyi hedefler (Baba, 2020). Ütopyanın karakteristik özellikleri içinde rasyonel bir sistem, otoriter ve totaliter bir düstura bürünmüş mutlakiyetçi bir anlayış bulunur (Mumford, 1996).

[18] Sosyal gerilimin yükseldiği esnada İngiltere'ye sürgüne gönderilmiş olan III. Napolyon Fransa'yı bu devrimsel başkaldırılardan kurtarabilecek tek lider olarak görülmüş ve Paris'in yeni hükümdarı olarak III. Napolyon'un getirilmiştir. Sürgün günlerinde Londra'nın kent yapısından çok etkilenen III. Napolyon Paris'in de Londra kadar prestijli bir kent olmasını arzulamıştı (Baba, 2020).

zorlaştırılmış ve geniş sokaklar ve bulvarlarla kolluk birliklerinin olası bir ayaklanmaya karşı hızla müdahale etmesi kolaylaştırılmıştır. Böylelikle, sistematik bir şekilde potansiyel devrimciler açısından sosyal adaletsizlik ve çevresel adaletsizliğe yönelik harakete geçilmiştir. Dünya'da kentsel soylulaştırmanın ilk örnekleri arasında olan Hausmann'ın bu dönüşüm projesi sonucunda Paris'te konut kiralarını yükseltmiş ve günlük hayatta pahalılık ortaya çıkmıştır. Haussmann'ın uygulaması yalnızca bir altyapı düzenlemesi değil, aynı zamanda kapitalist düzenin gelişimini destekleyen bir kentsel planlama stratejisiydi (Harvey, 2004). Bu stratejiyi David Harvey'in "Paris Modernitenin Başkenti" kitabında bu şekilde anlatılır: "Haussmann Paris'i Batı uygarlığına, hiç olmazsa Fransa'ya lâyık bir başkent haline getirmek istiyordu. En sonunda yalnızca, sermaye dolaşımının gerçek İmparatorluk gücüne dönüştüğü bir kent haline gelmesine yardım etmiş oldu" (Harvey, 2013, s. 149-150). Harvey bu ifadesi ile Paris'teki düşük gelirli insanların maruz kaldığı sosyal, çevresel ve mekânsal adaletsizliğe vurgu yapmıştır.

Şekil 2. 21. Paris'te sosyal, çevresel ve mekansal adaletsizliğin temellerinin atılması **A)** 1850'lerde Île de la Cité'deki orta çağdan kalma dar ve karanlık sokaklardan biri olan Rue des Marmousets. **B)** 1900'lerde yeni açılan bir bulvar: Avenue de l'Opéra

Toplumsal adaletsizliklere ilişkin diğer bir örnek Amerika'da Pruitt-Igoe toplu konut projesidir. 1955 yılında St. Louis, Missouri'de büyük bir yerleşim projesi olarak Pruitt-Igoe inşa edilmiştir. Bu proje bir gecekondu mahallesinin kentsel dönüşüm uygulaması olarak 33 adet 11 katlı yapı şeklinde üretilmiştir. Le Corbusier'in dikey yaşam blokları fikrinden yola çıkarak tasarlanan bu yerleşim kompleksi, düşük gelirli Afro-Amerikan nüfusun barınma gereksiniminin karşılanmasına yönelik inşa edilmiştir. Sosyoekonomik sorunların üstesinden gelinmesi beklenirken suç, toplumsal dışlanma ve ırkçılık gibi ciddi

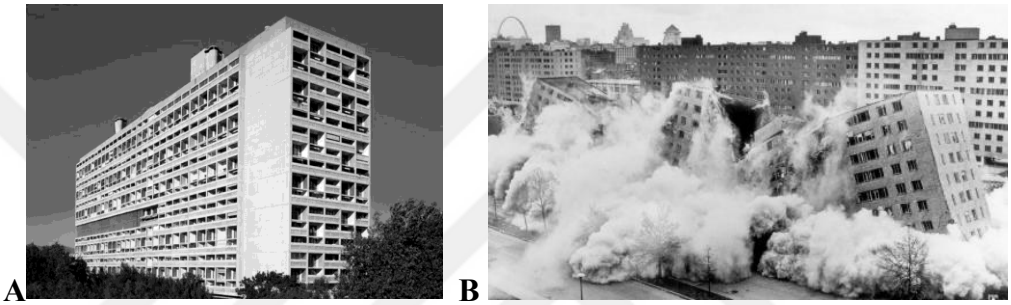
sosyal bağlantıların zayıflığına bağlı olarak yaşam koşullarının bozulması ile karşı karşıya kalınmıştır (Kaplan ve Kaplan, 2003).

Bu dönemde kentlerde dönüşüm ve yenilenme süreci ortaya çıkmaya başlamıştı. 1940'lı yıllarda II. Dünya Savaşı'yla oluşan tahribat nedeniyle Avrupa'da yeniden yapılandırma ihtiyacı doğmuştu. Dönemin kentsel dinamiklerine bağlı olarak uydu kentlerin oluşmasıyla kentten ayrılıp uydu kentlere yerleşen nüfusun kent merkezinde boşalttığı savaş yıkımı olan yerlere alt gelir grubu yerleşmiştir. Böylece, Berlin, Londra Meksika gibi pek çok kent merkezinde soylulaştırma baş göstermiştir (Smith, 2002; Reick, 2018).

II. Dünya Savaş ardından büyük tahribatların ortaya çıkmasına bağlı olarak radikal bir biçimde konut açığı ortaya çıkmış ve mimarlar ideal kent arayışına yönelik harekete geçmişti. Bu arayıştan beklenen sosyal adalet ve çevresel adalet sağlanarak herkesin sağlıklı bir çevrede doğa ile uyum içinde yaşaması planlanıyordu (Hall, 2002). Bu dönemde toplu konut uygulamaları mimarların gözünde farklı bir önem kazanmıştır. Bu kapsamda, 1952 yılında yapılmış olan ve dönemin başat örnekleri arasında yer alan Le Corbusier'in Unite d'Habitation (Şekil 2.22.A) uygulaması dünyada önemli bir toplu konut modeli olmuştur. Marsilya, Fransa'da evsiz kalan halkı yeniden bir konuta kavuşturma hedefiyle inşa edilen yapı, kentsel konut sorunuyla ilintili geliştirilen mimari bir çözüm projesidir. Türkçe dilinde 'Barınma Ünitesi' anlamına sahip proje 337 daireden oluşur ve 1600 kişinin barınma ihtiyacını karşılar. Bu bakımdan Le Corbusier'in "konut, içinde yaşanacak bir makine" ifadesinin somut örneğidir (Corbusier, 2017; s. 36). Bu çok katlı konut alanında yaşayan kullanıcıların tüm gereksinimiyle ilgili olarak alışveriş, oyun, sosyal alanları birada bulunuyor. Bu modernist ve fonksiyonalist yapı bir konut alanı olması yanısıra dikey bahçeler ve açık teraslar yanısıra sahip olduğu ortak alanlar ile topluluk yaşamında sosyal etkileşimin yolunu açar. Böylece, ilk Unite d'Habitation konut kullanıcılarının bir araya gelmesini sağlayan bir yaşam alanı biçimde yapılmıştır. Bu özelliği ile modern yaşam şeklinin sembolüdür. Tasarımda geometrik formlar ve düz çizgiler ile doğal ışık kullanımı gibi unsurlar ile işlevselliğe pratik çözümler kullanılarak önem verilmiştir. Ayrıca, dönemin sıkışık kentsel dokusunda eksikliği hissedilen ışık, hava ve doğa unsurlarıyla temasın sağlanması için bu konutlarda balkon, teras ve ortak bahçe alanları yanısıra havuz alanı da eklenmiştir. Böylelikle, komşuluk ilişkilerinin

olumlu etkilenmiş ve konut sakinlerinin sağlık ve esenliği konutun iç mekan ve dış mekan ilişkisi yanısıra dış mekan ve açık alanın doğal çevre ile olan ilişkisi sağlanmıştır.

Le Corbusier'in modern şehircilik anlayışını temsil eden Unité d'Habitation'dan (Şekil 2.22.A). yola çıkılan Pruitt-Igoe projesi sosyal konut politikaları açısından öne çıkan bir yapıdır. Le Corbusier'in Fransa, Almanya gibi pek çok ülkede tasarladığı bu toplu konut uygulaması hala kullanılmaya devam etmesine rağmen Pruitt-Igoe yapım tarihinden 16 sene sonra 4 senelik bir süreçte devlet eliyle yıkılmıştır (Şekil 2.22.B). Sosyal konut politikaları açısından yapılan eleştirilerde sembol bir yapı haline gelmiştir.

Şekil 2. 22. Fransa ve Amerika'dan sosyal konut örnekleri
A) Unité d'Habitation konut projesi hala kullanılmaktadır (Architectual, 2020).
B) Pruitt-Igoe sosyal konut alanının yıkımı

Bu dönemde sıradışı bir öneri de modernist kent ütopyası önerisi olan 'Radiant City' (Işık Kenti) örneği olmuştur. 1930'lu yıllarda, 'Radiant City' (Işık Kenti) önerisi Le Corbusier tarafından modernist kent ütopyası ve fonksiyonalist planlama anlayışının simgesi olarak ortaya atılmıştır. Radiant City (Işık Kenti) önerisi çok katlı konut blokları ve geniş yeşil alanlar sunan yaşam alanları önererek yeni bir yaşam standardı yaratılmasına dayanır. Radiant City modern mimarlığın ve 20. yüzyılın başındaki ütopik şehircilik yaklaşımlarının öne çıkan sıra dışı bir öneridir. Mevcut kentleri çağın koşullarına uydurmaya çalışan Le Corbusier, doğa, kent ve insan uyumuna dikkat çekerek yeni şehirler tasarlamayı hedeflemiştir (Le Corbusier, 1967).

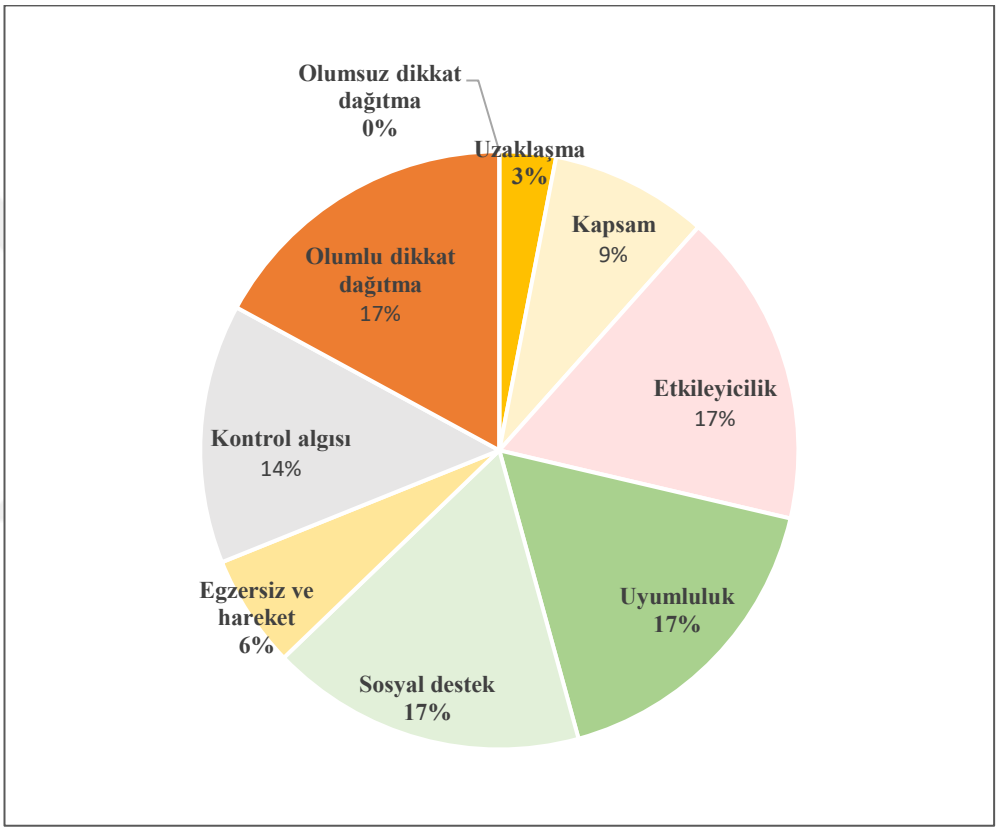
Le Corbusier'in bu önerisi, özellikle sanayileşme ve kentleşme sebebiyle bireylerin doğal çevre ile ilişkilerinin zayıflamasına yönelik bir eleştirel bir vizyon geliştirmesi bakımından önem taşır. Bu bağlamda, sosyal konut alanları açısından da doğal çevre ve

yapılı çevre arasındaki bağlantının kuvvetlendirilmesi bakımından önemli bir öneridir. Le Corbusier'in tasarımının amacı, sanayi devrimiyle doğal çevreden kopan kent dokusunu ortadan kaldırarak doğal çevreyi her bireye eşit sunmaktı. Bu bakımdan sosyal konut alanları açısından önem taşıdığı düşünülse de insan ölçeğini ikinci plana atan bir proje önerisi olduğu için dikkat çeken bir tartışma konusu olmuştur (Wilson, 2005; White ve Yang, 2023).

20. yüzyılda kentsel konut açısından Sanayi Devrimi kadar büyük kırılımlara yol açan kilit bir olay İkinci Dünya Savaşı olmuştur. 1945 yılında II. Dünya Savaşı ardından, "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" ile konut hakkına yer verilmesiyle sosyal adalet kavramına uluslararası platformda yer açılmıştır. Böylece, herkesin barınma hakkına sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu dönemde İngiltere, Belçika, Fransa, Almanya, Avusturya, Hollanda, Danimarka, İsveç dahil olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinde ve Amerika'da sosyal konut politikaları oluşmaya başlamıştır. Dönemin hükümetleri yürüttükleri yerel ve ulusal refah politikaları kapsamına sosyal konut konusunu eklemiştir (Kemeny, 2002; Balchin, 2013). Çeşitli paydaşların etkisiyle, sosyal konut alanları sosyal, kültürel ve fiziksel bakımdan gelişmiştir (Priemus ve Dieleman, 2002). Mimarlık disiplini tasarım sürecinde disiplinler arası yaklaşımla çevre psikolojisi, halk sağlığı gibi pek çok alanla iş birliği ile insan sağlığına ve esenliğine katkı sağlayabilme potansiyeline sahip olduğu dünyadaki sosyal konut uygulamaları kanalıyla görülmektedir (EK 4). Bu bağlamda, II. Dünya Savaşından günümüze kadar Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu ülkelerinden 28 tane sosyal konut tezin dikkat restorasyon teorisi ve destekleyici tasarım teorisi bakımından kapsamlı şekilde araştırılmıştır [(EK 4) (Şekil 2.23)].

Dünyadan sosyal konut incelemeleri uluslararası sağlık, esenlik, eşitlik ve konut rehberlerinden yola çıkılarak seçilmiştir. Bu bakımdan sosyal konut alanları tezin teorileri bakımından öne çıkan Avrupa, Amerika, Uzak Doğu ülkelerinden örnek projeler kapsamlı şekilde araştırılmıştır (EK 4, Şekil 2.23). Bu araştırma sonucunda, tezin teorileri olan Ulrich'in (1991) Olumlu Dikkat Dağıtma Teorisi ve Kaplan ve Kaplan'ın (1989, 1995) Dikkat Restorasyon Teorisi açısından analiz edildiğinde şu şekilde sonuçlar ile karşılaşılmıştır;

- Etkileyicilik ve uyumluluk, kapsam bileşenleri daha yüksek dağılım gösterirken (~%9-17) uzaklaşma (%3) bakımından düşük seviyede olduğu (Kaplan ve Kaplan, 1989, 1995).
- Sosyal destek, kontrol algısı ve olumlu dikkat dağıtma bileşenler açısından daha yüksek dağılım (~% 14-17) izlenirken; egzersiz ve hareket bakımından görece düşük dağılım (%6) olduğu tespit edilmiştir (Ulrich, 1991). Ayrıca olumsuz dikkat dağıtma bileşenine ilişkin belirgin veriler görülmemiştir.

Şekil 2. 23. Dünyadaki sosyal konut araştırmaları sonucunda ulaşılan teori bileşenlerinin yüzdelik dağılımı

2.2.2. Türkiye'de Sosyal Konut Gelişim Süreci

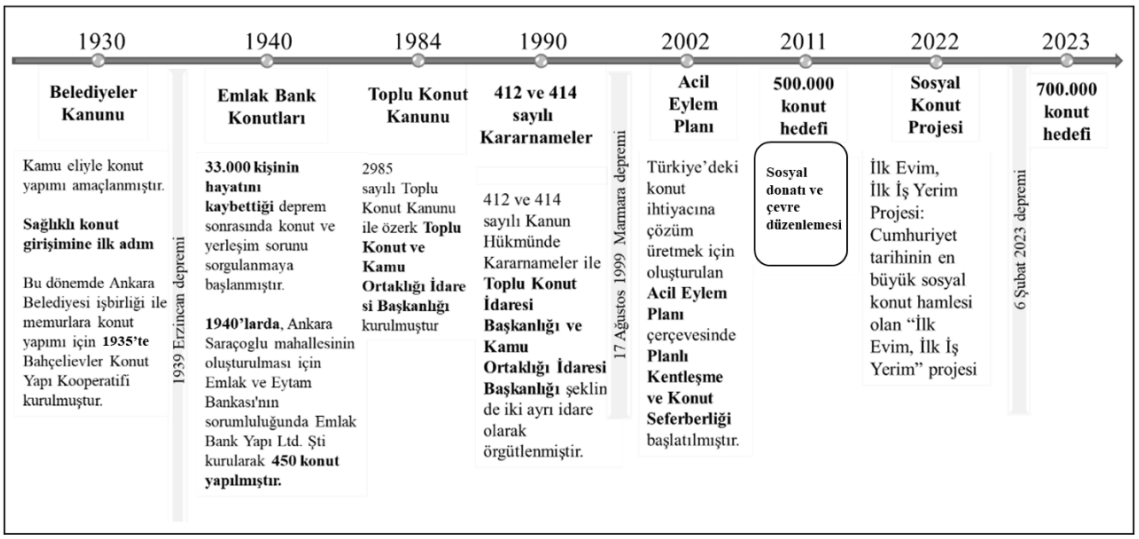
Türkiye'de ilk sosyal konut üretimi 1800'lü yılların sonlarında yapıldığı görülmektedir (Tapan, 1996). Erken dönem örnekler arasında; Sultan Abdülaziz tarafından saray görevlilerinin yararlanması amacıyla İstanbul'da gerçekleştirilen Beşiktaş Akaretler (1870) ve 1918 yangın zedelerine yönelik Laleli'de inşa edilen Harikzedegan (Tayyare)

Apartmanları da (1921) ilk sosyal konut girişimleri olduğu bilinmektedir (Özsoy, 2011) (Şekil 2.24).

Şekil 2. 24. Türkiye'de 19. yüzyıl sosyal konut örnekleri
A) Beşiktaş Akaretler geleneksel Osmanlı mimarisi; taş ve tuğla kullanılarak yapılan toplu konut örneğidir. **B)** Harikzedegan (Tayyare) Apartmanları ilk betonarme toplu konut örneğidir (Türkiye'nin Tarihi Eserleri, 2019).

20. yüzyılın ortaları ise birçok alanda düşünce biçimlerinin sorgulandığı yenilendiği bir dönem olmuştur (Tekeli, 2012). Mimarlık alanında kent ve konut çevrelerine ilişkin yoğun tartışmaların yaşandığı yıllar yaşanmıştır. Özellikle de modem toplu konut girişimleriyle ilintili eleştiriler öne çıkmaktadır. Türkiye'de kentleşme, konut dinamikleri ve sosyal konut gelişim seyrinin belirlenmesinde öne çıkacak dönemleri kapsayan bir zaman dilimi olmuştur. Sosyal konutun kurumsal bir çatı altında ortaya çıkışı 1980 yılına dayanmaktadır (Tekeli, 2009, 2012; Keleş, 1993/2020) (Şekil 2.25).

Şekil 2. 25. Türkiye'de sosyal konut gelişiminde rol oynayan önemli kırılımlar (Yazar tarafında hazırlanmıştır.)

Sosyal konut ihtiyacının doğuşunun anlaşılması açısından ülkedeki konut sorununun dayandığı başlıca dönemlerin kısaca incelenmesi gereklidir. Tekeli'nin (2009, s. 240-252). Türkiye Cumhuriyeti'nin konut tarihinin gelişim seyrini incelediği dönemlerden yola çıkılarak ulus devletin kuruluş dönemini kapsayan 1923-1945, işçi (emekçi) gücünün kente göçü ile tarif edilen 1945-1960, konutun kurumsallaşmaya başladığı 1960-1980 dönemi ve 1980-20000 konut arzındaki artışa bağlı olarak dört döneme ayrılarak tartışılacaktır (Keleş, 1984; 1993/2020; Balaban, 2011; Tekeli, 2012).

Birinci dönem - 1923-1945 yılları arasında: 1923 yılında Cumhuriyetin[19] ilanıyla birlikte Türkiye'nin siyasal ve ekonomik bakımdan yeniden oluşum süreci başlamıştır. Bu dönem "Cumhuriyet'in köktenci modernitesi" şeklinde adlandırarak ülkenin mekansal stratejisin nasıl değiştiğine vurgu yapmıştır (Tekeli ve İlkin, 2001; Tekeli, 2009). Bu dönemde devlet memurları açısından konut meselesi Ankara'da gündeme gelmiş olsa da genel olarak ülkede kentleşmenin etkileri barınma sorununu ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hızla artan kentli nüfusun bir şekilde barınma sorunun çözülmesi için gecekondu ve bireysel konut sunum biçimleri meydana gelmiştir. Bu süreçte, 1930'lu yıllarda önemli atılımlar görülmüştür. Siyaset, eğitim, kültür ve hukuk alanlarında değişim ve dönüşüm süreçleri görülmesi sonucunda kapitalizmin gelişimine zemin hazırlanmıştır. Bu dönüşüm kent toplumunu etkisi altına alırken kır toplumuna yönelik belirgin etkiler yaratmamıştır. Tarım sorunu dahil olmak üzere kırsal alanlara ilişkin girişimler ortaya çıkmamıştır.

1926 yılında kurulan Türkiye Emlak Kredi Bankası ve 1946 yılında oluşturulan Sosyal Sigortalar Kurumu gibi örgütler konut sorununun çözümlenmesine yönelik devlet eliyle ortaya çıkmış girişimlerdir. Böylece, bireylere ferdi (kişisel) krediler vererek veya projeler oluşturarak halkın konut sahibi olması desteklenmiştir (Keleş, 1997). 1930'lu yıllarda devletçilik hamlesi aracılığı ile kapitalizminin temelleri sanayi alanında atılmaya başlamıştır. Özellikle, 1930 senesinde çıkarılan Belediyeler Kanunu sağlıklı konutların üretimi ve devlet eliyle konut üretimi hedeflenmiştir. Bu dönemde, Ankara Belediyesi işbirliği aracılığıyla memurlara yönelik konut üretimi maksadıyla Bahçelievler Konut Yapı Kooperatifi kurulmuştur. 1939 yılı Erzincan depremi ile yaklaşık 120.000 yapının

[19] Cumhuriyetin ilanıyla Türkiye Devleti'nin yeni başkenti Ankara olarak belirlenmesi sonucunda nüfusun mekansal dağılımı bakımından Anadolu'nun coğrafyasını etkileyen bir karar alınmıştır (Akkahve, 2023).

yıkıldığı, 33.000 can kaybı sonucunda konut sorununun ciddi şekilde sorgulanmaya başlanmasını tetiklemiştir. 1940 yıllarında, Ankara Saraçoğlu mahallesinin yapılarak Emlak ve Eytam Bankası'nın sorumluluğunda Emlak Bank 450 konut projesi üretilmiştir. Böylelikle, konut açığını gidermeye ilişkin belirli düzeyde bir yol alınmıştır.

Bu yıllarda bir sanayi burjuvazisinin ortaya çıkması ancak 1950'li yıllarda görülmüştür. (Savran, 1992; s.51-56, 90). Dönemin başında köylünün kırdan kente gitmesine neden olan bir etken bulunmaması yanısıra emekleme sürecinde bulunan sanayi faaliyetlerine bağlı olarak kırdan kente gelecek bir işgücü talebi de henüz ortaya çıkmamıştır. Bu dönemde, ekonominin tarıma bağlı olduğu ve nüfusun köylerde yığıldığı bir toplum düzeni vardır. Sınırlı kaynakların sınai faaliyetlere ayrılmış olması da ülkedeki kentsel alanların geliştirilmesine kaynak ayrılmamıştır (Şengül, 2001; Tekeli, 2012). Dönemin kentleşme hızı yavaştır. Konut sunum biçimlerinde çeşitlilik henüz emekleme aşamasındadır (Tekeli, 2012). Dolayısıyla, konut üretiminin çok alt düzeye düşmüştür. Bir yandan, konut üretimindeki bu düşüş öte yandan İkinci Dünya Savaşı ardından kırdan kente göçün kız kazanmasına bağlı olarak bir konut bunalımı meydana gelmiştir. Bu bunalım hem kiraların ani artışına hem de büyük kentlerin çevresinde gecekondu kuşaklarının doğmasıyla görünür hale gelmiştir (Tekeli, 2012).

İkinci dönem - 1945-1960 yılları arası: Türkiye'de sosyal konutun gelişim sürecinde devletin oynadığı rolü tarihsel olarak incelendiğinde; konut sorununu çözümlemek maksadıyla devlet eliyle örgütlenmiş olan Türkiye Emlak Kredi Bankası (1926) ve Sosyal Sigortalar Kurumu (1946) önemli kuruluşlar olmuştur. Emlak Kredi Bankası kredi modeli kanalıyla örgütlenen 1947 ve 1951 tarihleri arasında Levent ve 1951 tarihli Koşuyolu apartmanları, Türkiye'nin önde gelen toplu konut üretimleri olmuştur (Tapan, 1996; Özsoy, 2011). 1953 yılındaki 6188 sayılı kanun aracılığıyla kooperatiflerin hazine arsalarından faydalanmasına olanak sunulmuş ve sosyal konut gelişiminin yolu açılmıştır (Tekeli, 2009; Özsoy, 2011). Alt ve orta gelirli bireyler için yapılan politikalarla, çoğunlukla kent çeperinde boş arazilere konut planlaması yapılmıştır. Bu bakımdan, Batı ülkelerinden örneklerden esinlenerek uygulanan 4. Levent (1959) ve Ataköy (1964) projeleri önem taşır (Tapan, 1996).

Bu dönemi Tekeli (2009; s. 244-247) “Modernist meşruiyetin yetersizliği” şeklinde adlandırmıştır. Bu dönem, Türkiye’de köktenci modernite projesinin doğrultusunda biçimlenen planlı ve sistemli kentleşme ideallerinin ani kentleşmeye bağlı olarak başarısız olduğu bir zaman dilimidir (Tekeli, 2009). Merkezi yönetimin konut sunumuna ilişkin yatırım profili kısıtlı kalmıştır. Modernist meşruiyetin ürünü olan Yenişehir gibi örnekler Ankara’da oluşturulmuştur. Fakat kırdan kente göç eden nüfusun barınma ihtiyacının karşılanmasında bu çözüm yetersiz kalmıştır. Böylelikle, modernist planlama haricinde, gecekondu ve yapsatçı şeklinde gerçekleşen konut sunum biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu sunum biçimleri, planlı kentleşme sisteminin dışından meydana gelmiştir fakat fiilen barınma ihtiyacını karşılamıştır (Tekeli ve Gülöksüz, 1976).

Üçüncü Dönem – 1960-1980 yılları arasında ikinci dönemde görülen yapsatçı üretim ile gecekondu üretim faaliyetleri konut arzını ilerletmiştir (Tekeli, 2009). Fakat bu sunum biçimleri yağ lekesi şeklinde düzensiz büyüyen ve yüksek yoğunluğa sahip olması neticesinde kritik çevre sorunlarını tetikleyerek dönemin çözülmesi gereken kentsel sorunlarına sebep olmuştur. Meydana gelen bu sorunlar karşısında bu dönemde toplu konut sunum biçimleri bakımından ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Fakat henüz bir kurumsal yaklaşım geliştirilmemiştir. 1980'li yıllara gelinceye kadar sosyal devlet yapısı doğrultusunda devlet eliyle gerçekleşen toplu konut üretimiyle ilintili girişimler gerçekleştirilmiş olmasına rağmen gecekondulaşma meselesi ülkenin yapısal problemleri arasında yer almıştır (Balamir, 1996; Keleş, 2015).

Türkiye Cumhuriyeti’nin 1961 ve 1982 yılı Anayasalarında, konut hakkının birincil derecede önemi vurgulanmıştır (Keleş, 2024). Dönemin devlet yatırımları kentsel planlamaya aktarılmıştır. Bu durum da konut sorununun çözümlenmesinde kooperatifler eliyle sunum biçimlerinin ortaya çıkmıştır (Tekeli, 2009; Keleş, 2024). 1950’lerden itibaren hızlı nüfus artışı ve hızlı kentleşme karşısında konut arzı yetersiz kalmaya başlamıştır. Yeni kentleşme hızı karşısında, mevcut konut sunum biçimleri konut talebini karşılamakta yeterli değildir. Barınma krizi ortaya çıkmıştır. Barınma talebinin sağlanması apartmanlaşma atılımları ve 1965 yılında kat mülkiyeti kanunu ile aşılmıştır.

Bu yıllarda arsa fiyatlarının artması neticesinde, orta gelir grubunun konut sahibi olma yolu tıkanınca, konut piyasası kuralları kapsamında gelişen meydana gelen bir çözüm

yolu olarak gelişen yapsatçı sunum biçimine alternatif bir uygulama olarak kooperatif eliyle sunum biçimi ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşına kadar kooperatifler tarafından konut sunumu, yalnızca Başkent Ankara'da uygulanmasına rağmen savaştan sonra diğer şehirlerde de görülmeye başlanmıştır (Tekeli, 2023). Bu dönemde, kooperatifçiliğin kurumsallaşması yanısıra yapsatçılığın kent içindeki en yaygın konut üretim faaliyetine dönüşmesiyle, konut sunum biçimlerinin çeşitlilik gösterdiği bir geçiş dönemidir (Tekeli, 2009, 2012; Keleş 2014). Ayrıca, diğer taraftan gecekondu oluşumu, giderek daha fazla örgütlenerek ve ticarileşmiştir. Devletin modernist meşruiyet anlayışının bir uzantısı olarak 1966 yılında gecekondu yasası çıkartılarak yasalar arasında gecekondu kavramı yer almıştır (Tekeli, 2009). Bu hamle aslında modernist meşruiyet yaklaşımının bir parçası olarak gecekondu sakinlerine kentsel yaşamda bir güvence sağlamak olmuştur. Fakat daha sonra bu yasanının bir getirisi olarak gecekondu [20]önleme bölgeleri kavramı da ortaya çıkmıştır (Tekeli, 2009; Keleş, 2014).

Bu dönemde, kent merkezinde apartmanlaşma ve kent çeperinde gecekondu biçimi şeklindeydi. Kooperatifler de apartmanlaşma üretimini kuvvetlendiriyordu. Kent, ana yollar ekseninde "yağ lekesi" biçiminde büyüyor ve kent merkezinde arsa fiyatları artıyordu. Arsa fiyat artışı orta gelirli bireylerin konut sahibi olmasını güçleştirirken, yapsatçılar arsa sahiplerine çok yüksek (%60) arsa bedeli ödemek zorunda kalıyordu (Balamir, 1975, 1996; Bilgin, 1994; Tekeli, 2023).

Konut sorunundaki bu ekonomik sıkıntının üstesinden gelinmesi için ülkede yeni bir konut sunum biçimi gelişmesi lazımdı. "Bunun işareti, 1967 yılında İkinci Beş Yıllık Plan'da "toplu konut sunum biçimine" geçilmesi önerisiyle verilmiş oldu" (Tekeli, 2023; s. 64). Toplu konut uygulaması, bu işi yapanları yüksek arsa payları vermekten kurtaracak, ucuz konut arzına olanak sağlayacaktı. Böylece, dönemin sonuna gelindiğinde konut sorununa çözüm arayışlarına yönelik gelişen çözümler kurumsallaşmıştır (Tekeli, vd., 2020).

[20] Böyle olmasına rağmen esnek popülist politikalara bağlı olarak gecekondu yapıları günümüzde hala varlığı devam ettirmektedir (Tekeli, 2009).

Dördüncü dönem – 1980-2000 yılları arasında artan konut talebine yönelik çözüm arayışlarının kurumsallaşması bu dönemde ortaya çıkmıştır (Özsoy, 2011; Tekeli, 2012). Tekeli'ye (1983) göre, konut politikaları[21] devletin konut piyasası işleyişinde meydana gelen konut sunumunun yetersiz olduğu tespit edildiğinde konut üretimini desteklemek ve özendirmek için yapılan müdahale biçimlerine dayanır. Türkiye'de, konut politikaları konut performansının çeşitli perspektiflerden incelenebildiği bir süreç olarak işlemektedir. Birçok aktörün işbirliği neticesinde geliştirilen bu süreç merkezi yada yerel yönetimlerin öncülüğünde yürütülmektedir. Böylece, sosyal adalet konusu desteklenerek konut arz-talep dengesinin sağlanması doğrultusunda adımlar atılmıştır. Bu çerçevede, BM'in SKA içinde Hedef 10- Eşitsizliklerin azaltılması ve Hedef 11-Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar açısından önemli girişimlerin yolu açılmıştır. Konut politikaları açından girişimlerin ayrıca Hedef 3- Sağlık ve esenlik açısından kritik bir etki alanına sahip olduğunu belirtmek gerekir.

1981 senesinde 2487 sayılı Toplu Konut Kanunu oluşturulmuş, 1984 senesinde yayınlanan 2985 sayılı Toplu Konut yasası ile Toplu Konut Fonu uygulaması ortaya çıkmıştır. Toplu Konut yasasından yararlanılarak Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı kurulmuştur (Özsoy, 2011). 1990 senesinde Kamu ortaklığı birimi Toplu Konut İdaresi kuruluşundan ayrılarak özerkleşmiştir (Bilgin, 2004). 2004 senesinde ise Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü kaldırılması sonucunda TOKİ'nin yetki alanı genişlemiştir. Böylece, TOKİ hazinenin arazilerini bedelsiz şekilde devralarak toplu konut yapımında kamu sektörü içinde tam yetki elde etmiştir (Özsoy, 2011).

Bu dönemde ülkedeki teknoloji ve sanayi alanındaki gelişmelerin sonucunda Türk müteahhitliğinin çalışmaları hızlanmıştır (Gülöksüz, 2020; Tekeli vd. 2020). Dönemin konut kooperatifleri ve özel sektörün katılımıyla konut üretim performansı yükselmiştir (Gülöksüz, 2020; Tekeli vd. 2020). Büyükşehir belediye kaynaklarının artması ve gayrimenkul yatırım ortaklıklarının kurulması ile konut sorunlarını çözme kapasitesi geliştirilmiştir. Böylece, büyük projeler için yeterli sermayeyi bir araya getirme kapasitesi yükselmesi sonucunda konut sorununun çözümü için toplu konut uygulamalarına verilen ağırlık sayıca artmıştır (Gülöksüz, 2010).

[21] Türkiye'de konut politikaları Osmanlı dönemine dayanmaktadır (Ulusoy, 2020).

TOKİ konut yapım modeli: alt ve orta gelirli bireylere TOKİ'nin arsalarında konut yapım projeleri, kentsel dönüşüm projeleri (gecekondu dönüşüm projeleri) ve sosyal konut projeleri için kaynak elde etme hedefli projeler ve arsa üretimi şeklinde izlenmektedir (Bilgin, 2004; Tekeli, 2009; Özsoy, 2011; Balamir, 2018). Ülkede konut üretiminde başaktör olan TOKİ, tek başına Türkiye'nin konut sektörünü yönlendirecek finansal imkanları ve operasyon hacmine sahiptir (Gülöksüz, 2010; Balamir, 2018; Bingöl, 2019). Bu önemli potansiyelin [22]bir sonucu olarak; 2000'li yıllar itibariyle TOKİ'nin ülkedeki sosyal konut uygulamaları hızlanmıştır. Özellikle 2002 yılından günümüze kadar TOKİ alt ve orta gelir grubuna (ve zaman zaman üst gelir grubuna) yönelik ülkenin 81 kentinde 1 milyonu aşkın konut üretimini sağlamıştır. Kurum konut üretiminde niceliksel bakımdan dikkat çekici girişimleri başarsa da TOKİ'nin konut yapım modelinde mekansal ve sosyal boyuttaki niteliksel eksikleri literatürde eleştiri oklarına hedef olmuştur (Tekeli, 2009; 2012, 2016; Özsoy, 2011; Balamir, 2008, 2014, 2018; Akalın, 2016; Sadıkoğlu ve Özsoy, 2017; Bingöl, 2019; Keleş, 2024).

TOKİ büyük ölçekli konut projeleriyle kent çeperinde belirleyici rol üstlendiği İstanbul, Ankara ve Bursa gibi pek çok ilde dikkat çekmektedir [(Gür ve Dostoğlu, 2010; Bingöl, 2012) (Şekil 2.26)]. TOKİ'nin 'konut üretim seferberliği' bağlamında ülkenin konut üretim hacmini nicelik açısından arttırırken, konut projelerindeki nitelik açısından yetersizliklerin pek çok açıdan tartışıldığı literatürde görülmektedir. Şu şekildedir: tek tip proje, kimlik, mekansal örüntü, tipoloji çeşitliliği, mekansal kalite, kullanıcı memnuniyeti, sosyal donatılar, yeşil ve açık alanlar, erişebilirlik, güvenlik, iklimsel kontrol vd. (Özsoy ve Türkoğlu, 2004; Tekeli, 2009; Özsoy, 2011; Eşkinat, 2012; Gür ve Dostoğlu, 2016; Sadıkoğlu ve Özsoy, 2017; Balamir, 2018; Gür, 2018, 2019; Bingöl, 2019).

[22] Türkiye'deki önemli sosyal konut girişimlerindeki niteliğin zenginleştirilmesi için TOKİ'nin düzenlediği yarışmalar çok olumludur. Böylece, kurum sosyal konut üretimine yönelik topladığı projeler önemli bir potansiyel barındırmaktadır (Tuğcu ve Arslan, 2019; Demirpolat, 2019; Grapido Yayıncılık, 2025).

A B C

Şekil 2. 26. Farklı illerdeki büyük ölçekli sosyal konut projeleri; TOKİ örneği
A) TOKİ İstanbul, Kayabaşı **B)** TOKİ Ankara, Pursaklar, Karacaören **C)** TOKİ Bursa Hasanağa (Gür ve Dostoğlu, 2010; Bingöl, 2012)

TOKİ sosyal konut alanlarına ilişkin öne çıkan başka bir tartışma konusu dikey yapılaşma ile kent silüetinin olumsuz etkilendiği yönünde olmuşken (Gür ve Dostoğlu, 2010; Akalın, 2015) son dönemde TOKİ konut projelerinde yatay mimari söylemi literatürde ilgi çekmiştir (Balamir, 2014, 2018; Bıçkı ve Kırkan, 2022). TOKİ konut üretiminde yatay mimarinin görülmesi yeni bir anlayışın benimsendiğini göstermektedir. Yatay mimarinin cazibesi yapılaşmanın sadece görsel özelliklerine bağlı değildir. Ayrıca, kullanıcı esenliği açısından bireyin toprakla temasının artması, daha huzurlu bir ortam için zemin hazırlanması, komşuluk ilişkilerinin desteklenmesi yanısıra jeolojik afet riskinin azalması da yatay mimariyi cazip kılar (Cansever, 2014; Düzenli, 2016; Ayvazoğlu, 2019; Bıçkın ve Kırkan, 2022). 2017 yılının sonlarında merkezi yönetimin yaptığı 'yatay mimari' ye dönüş önerisiyle birlikte 'yatay mimari' konseptinin önem kazandığı görülmüştür [(Bingöl, 2019) (Şekil 2.27. A, B)].

A B

Şekil 2. 27. Türkiye'de az katlı yapılaşmaya ilişkin sosyal konut üretimleri TOKİ örneği
A) İstanbul, Silivri TOKİ (2025) **B)** Balıkesir Altıeylül Gaziosmanpaşa TOKİ (2024) (TOKİ, 2025)

Böylelikle, TOKİ üretimlerinde çok katlı bloklar yerine, az katlı, mahalle ölçeğine dayanan, yeşil alan ve sosyal donatı niteliğini gözeten konut çevrelerinin tasarlanmasını ve uygulanmasına işaret edilmiştir (Balamir, 2018). Türkiye'de yeni üretilen sosyal konut uygulamalarının az katlı yapılar olarak ortaya çıktığı Balıkesir konut projelerinde

görülmektedir. Bu projelerde, doğal çevre ve sosyal çevre bakımından; alanlarına açık ve yeşil alan ve rekreasyon alanları gibi sosyal donatılara önem verilmiştir (Bingöl, 2019). (Şekil 2.27. A, B). Bingöl (2019), çok katlı konut bloklarının sosyal ilişkileri güçsüzleştirdiğini ve açık-yeşil alan deneyimine limit getirdiğini ifade ederken, Balamir (2018) ise tasarımın kurumsallaşması ihtiyacına vurgu yaparak, konut politikalarında kullanıcı ihtiyaçlarının daha çok dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır. Bu bakımdan TOKİ'nin çok katlı konut bloklarından yatay yapılaşmaya geçişi sadece fiziksel çevreyle ilgili değil, aynı zamanda kullanıcı esenliğini ve memnuniyetini etkileyen çok boyutlu bir dönüşüm olduğu görülmektedir.

Sosyal konut oluşumlarına yönelik başlıca sorunlar salt mekansal kalite doğrultusunda ilerlememiştir. TOKİ temelde sosyal adalet bakımından önemli adımlar atan Türkiye'de inşaat sektörünün önde gelen aktörlerinden biri olmasına rağmen son zamanlarda üst gelir grubuna yönelik ortaya çıkan TOKİ konutlarının 'lüks konut üretimlerine yönelik tartışmalara dahil edildiği görülmektedir (Bingöl, 2012; Eşkinat, 2012; Yıldırım, 2012, 2016; Coşkun, 2015; Akalın, 2015, 2016; Sadıkoğlu ve Özsoy, 2016). TOKİ'nin lüks konut üretimlerine ilişkin mekansal tartışmalar sosyal ve mekansal ayrışmayı tetikleyebileceği için sosyal adalet bakımından önemlidir. Fakat bu tez çalışmasında TOKİ'nin üst gelir grubuna yönelik lüks konut uygulamalarının aksine; alt gelir grubuna yönelik sosyal konut uygulamalarının daha nitelikli hale gelmesi için bireysel esenlik, restoratif çevre ve destekleyici tasarım arakesitinde kavramsal bir model geliştirilmesi düşünülmektedir.

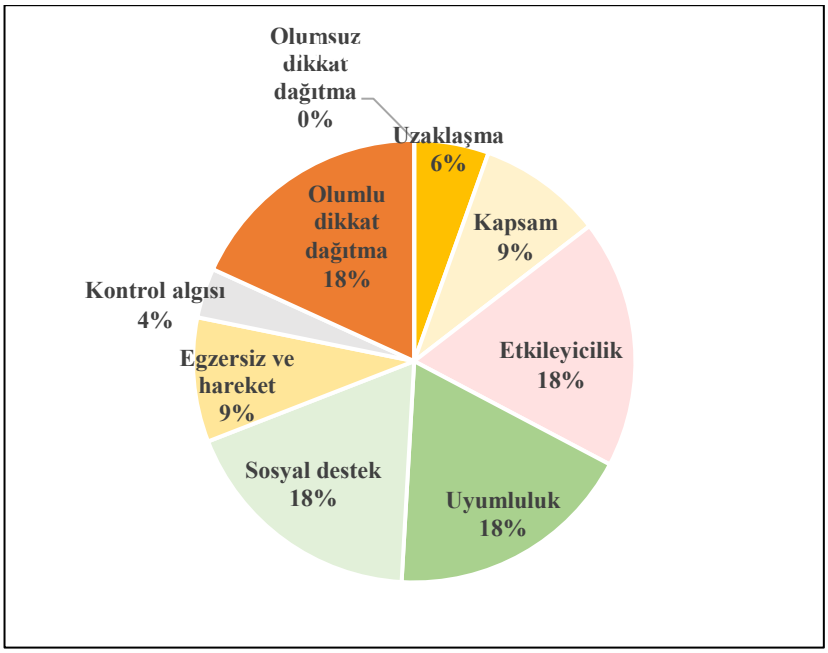
Türkiye'de TOKİ dışında sosyal konut uygulamalarını gerçekleştiren kurumlara bakıldığında, Kiptaş veya Portaş gibi yerel yönetim yada özel sektör atılımlarının rol oynadığı görülmektedir. Kiptaş İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin, İstanbul'daki ve Portaş Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin iştirak şirketi olarak kentlilerin konut gereksinimini karşılamayı amaçlayan kurumdur (Bozdoğan ve Doldur, 2020; Kaya ve Akıner, 2022). Temelde benzer prensiplerle oluşturulan iki girişimde de yerel yönetimler kolay ödenebilir koşullarla alt gelirli kent sakinlerinin konuta erişiminin kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Bu kurumlar TOKİ ile belirgin farklara sahiptir. (**1**) TOKİ Türkiye'nin her kentinde sosyal konut üretimi yaparken, Kiptaş ve Portaş sadece İstanbul'a ve Ankara'ya yönelik girişimlerdir (Bülbül ve Türkün, 2019; Bozdoğan ve Doldur, 2020).

(EK 5). (**2**) TOKİ'ye kıyasla daha az sayıda konut üretimi gerçekleştiren , Kiptaş ve Portaş mekansal ve sosyal bakımdan daha nitelikli konut üretim odağına benimsemiştir (EK 5). Bu çerçevede, tezin araştırma teorilerine göz önüne alınarak 11 tane öne çıkan konut projesi incelenmiştir (EK 5). Bu bakımdan, sosyal donatı olanakları ve açık yeşil alanlarla desteklenen projelerin bu oluşumlarda yer aldığı görülmektedir.

Türkiye'deki sosyal konut alanlarında tezin teorileri bakımından öne çıkan TOKİ, Kiptaş ve Portaş proje örnekleri incelenmiştir (EK 5, Şekil 2.28). Bu incelemede, tezin teorileri olan Ulrich'in (1991) Olumlu Dikkat Dağıtma Teorisi ve Kaplan ve Kaplan'ın (1989, 1995) Dikkat Restorasyon Teorisi açısından analiz edildiğinde şu şekilde sonuçlar ile karşılaşılmıştır;

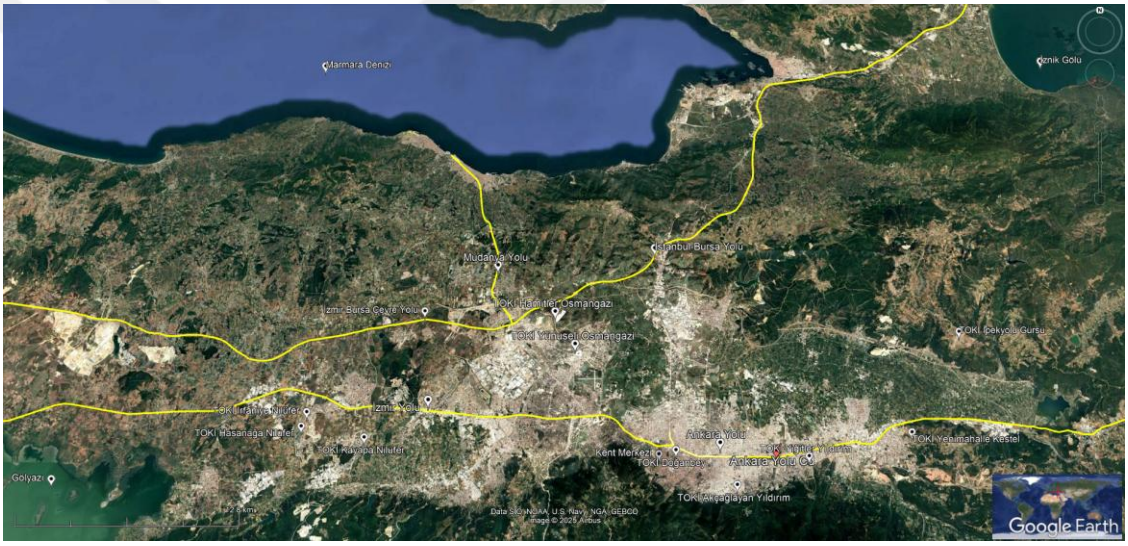
- Etkileyicilik, uyumluluk bileşenleri yüksek düzeydeyken (%18) uzaklaşma ve kapsam düşük düzeyde (%6-9) olduğu görülmüştür.
- Sosyal destek ve olumlu dikkat dağıtma kriterleri açısından yüksek düzeydeyken (%18); kontrol algısı, egzersiz ve hareket düşük olduğu (%4-9) tespit edilmiştir Ayrıca olumsuz dikkat dağıtma bileşenine ilişkin belirgin veriler görülmemiştir.

Şekil 2. 28. Türkiye'den sosyal konut incelemesi sonucunda ulaşılan teori bileşenlerinin yüzdelik dağılımı

2.2.3. Bursa'da Sosyal Konut Araştırmaları

Bursa kent merkezinde TOKİ eliyle gerçekleştirilen sosyal konut uygulamaları, özellikle merkez ilçeler olan Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım'da yoğunlaştığı görülse de Kestel ve Gürsu merkez ilçelerinde de sosyal konut örnekleri izlenmektedir (Şekil 2.29). Bu uygulamalar, alt-orta gelirli grupların konut gereksiniminin karşılanması için üretilmiştir. Bu bağlamda, konunun literatür içindeki yerinin tespiti için ulusal ve uluslararası dergiler, kitaplar, tezler ve raporlar incelenerek kapsamlı bir araştırma gerçekleştirilmiştir (Çizelge 2.5). Ayrıca, Bursa kent içindeki TOKİ sosyal konut alanlarına ilişkin fiziksel ve mekansal verilere ulaşabilmek için Google Earth haritalar kullanılmıştır (Şekil 2.29).

Şekil 2. 29. Bursa merkez ilçelerinde TOKİ konut uygulamalarının dağılımı
Google Earth (2025) uydu görüntüleri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Literatür araştırmaları Çizelge 2.5'de belirlenen 4 kritere göre (kapsam, yöntem/teknik, ölçek: kentsel ve mimari çerçevede inceleme, anahtar kelimeler) sınıflandırılarak araştırma bulguları şu şekilde tespit edilmiştir: Yapılan araştırmada kent içi ilçelerde toplam 28 tane TOKİ konut alanına yönelik çalışmaya ulaşılmıştır: Osmangazi'de 22 tane, Nilüfer'de 8 tane, Yıldırım'da 7 tane, Kestel'de 5 tane, Gürsu'da 2 tane. İlçeler arasındaki araştırmaların dramatik biçimde Osmangazi bölgesinde yoğunlaşmasının sebebi kent merkezinde yer alan TOKİ Doğanbey kentsel dönüşüm projesine ilişkin 17 tane araştırma bulunmasından kaynaklanmaktadır. İlçedeki diğer TOKİ konut alanları incelendiğinde TOKİ Yunuseli' ye ilişkin 7 araştırmanın kapsamı dikkat çekmiştir ve

Hamitler TOKİ'ye ilişkin 1 tane araştırma tespit edilmiştir. TOKİ Yunuseli ve TOKİ Hamitler konut alanlarının birlikte ele alındığı bu çalışmada Nilüfer ve Soğanlı kentsel dönüşüm projeleriyle birlikte içerik analiz tekniği kullanılarak kentsel dönüşüm konusuna dair bir inceleme yapılmıştır. Tosun (2018)'un çalışmasında TOKİ Yunuseli ve Hamitler konut alanlarına yönelik mekan analizi yapılmamıştır kentsel ölçekte içerik analiz tekniğiyle incelenme yapılmıştır (Tosun, 2018). Fakat 3 tane çalışmada farklı ölçeklerde (kent/mahalle/bina/) TOKİ Yunuseli ve Doğanbey birlikte incelenmiştir. Bu çalışmalardan 1 tanesinde mekan analizi şeklinde bir Amasya kentindeki TOKİ konutlarıyla şehirlerarası karşılaştırmalı alan çalışması biçiminde gerçekleştirilmiştir. Kısaca, TOKİ Doğanbey ve Yunuseli konutları pek çok araştırmada kapsamlı şekilde irdelenmesine rağmen TOKİ Doğanbey'e 12 km ve TOKİ Yunuseli'ye ortalama 6 km uzaklıktaki olan Hamitler TOKİ'ye yönelik detaylı bir araştırma yürütülmemiş olması ilginç bulunmuştur. Literatür araştırması sonucunda Osmangazi ilçesinde bulunan TOKİ Yunuseli ve TOKİ Hamitler konut alanlarına yönelik bir karşılaştırmalı bir alan çalışması yapılmasının literatürdeki boşluğu dolduracağı düşünülmüştür. Bu perspektiften bakıldığında Osmangazi ilçesinde bulunan Bursa kent merkeziyle yoğun ilişkiler kurabilen TOKİ konut alanlarına ilişkin daha fazla çalışma yapıldığı tespit edilmiştir fakat kent çeperinde TOKİ Hamitler konutları da mahalle ölçeğinde bir kentsel dönüşüm projesidir. Ayrıca, ölçek analizi bakımından 17 tane bina ölçeğinde araştırma tespit edilmesine rağmen bu araştırmaların içinden sadece 4 tanesinde açık alanlar yönelik tespitlere ilişkin olarak balkon kullanım alanına yer verilmiştir (Gür, 2009, 2014, 2019; Görgülü ve Görgülü, 2022).

Diğer taraftan nitel veriler bağlamında; Konutun fiziksel özellikleri kapsamında Gür (2009, 2019) ve Gür ve Dostoğlu (2010)'ün araştırmalarında TOKİ Yunuseli'nin balkon kullanım alanı yetersizliği vurgulandığı için önemlidir. Yapılan literatür araştırması sonucunda TOKİ konut uygulamalarının genel olarak belirli konular kapsamında ele alındığı şu şekilde tespit edilmiştir: yaşam kalitesi, kentsel dönüşüm, kent silüetine olumsuz etki, toplu konut, sosyal konut, kullanıcı memnuiyeti, bina tasarımı, sosyal donatılar ve açık alanlar, çevresel nitelikler**,** konutun fiziksel özellikleri, erişebilirlik ve ulaşım, güvenlik, konutun iklimsel kontrolü, komşuluk ilişkileri (Çizelge 2.5). Literatür araştırmalar Bursa'daki sosyal konut alanlarında yaşam kalitesi ve esenlik konusunun

önemine işaret edilmesine rağmen restoratif çevre ve destekleyici tasarım açısından literatürde bu bakımdan araştırmaların bulunmadığını ortaya koymuştur (Çizelge 2.5).

Çizelge 2. 5. Bursa'da incelenen TOKİ konut alanları

1. Kapsam	2. Kaynak	3. Projeler	4. Yöntem/teknik	5. Ölçek	6. Anahtar Kelimeler
Bursa merkez ilçeleri geneli sosyal konut araştır-maları	Gür ve Dostoğlu, 2010a	TOKİ Yunuseli Osmangazi Bursa TOKİ Hasanağa Nilüfer Bursa TOKİ Kestel Bursa	Anket ve mekansal analiz	Bina ölçeği	Memnuniyet, erişebilirlik ve ulaşım, komşuluk, Sosyal donatılar ve açık alanlar, güvenlik, konutun fiziksel özellikleri
	Eren ve Tökmeci, 2012	TOKİ Doğanbey Osmangazi, Bursa	Mekansal analiz	Mahalle ölçeği	Kentsel dönüşüm, kentsel morfoloji, Sürdürülebilirlik, koruma, kentsel kimlik
	Gür, 2014	TOKİ Doğanbey Osmangazi, Bursa	Çoklu durum çalışması, anket ve mekansal analiz	Bina ölçeği	Yaşam kalitesi, memnuniyet, Katılımcı tasarım, Kentsel dönüşüm
	Akalın, 2015	TOKİ Doğanbey Osmangazi,	Alan araştırması, mekansal analiz	Bina ölçeği	Küreselleşme, Kentsel Dönüşüm, Kentsel Kimlik, Aidiyet
	Duman ve Vural Arslan, 2016	TOKİ İpekyolu Gürsu, BursaTOKİ Diyarbakır	Alan araştırması, mekansal analiz	Bina ölçeği	Tipleştirme, yaşam kalitesi, toplu konut,
	Gür, 2016	TOKİ Doğanbey TOKİ Akçağlayan TOKİ Yiğitler	Karşılaştırmalı alan çalışması, mekansal analiz	Bina ölçeği	Kentsel dönüşüm, Dönüşüm politikaları, TOKİ, Bursa
	Gür ve Dostoglu, 2016	TOKİ Doğanbey TOKİ 30 Ekim Kars	Çoklu durum çalışması, mekansal analiz anket	Bina ölçeği	Dönüşüm politikaları; kentsel dönüşüm, katılım; yaşam kalitesi.
	Batuman ve Erkip, 2017	TOKİ Doğanbey,	Mekansal analiz	Bina ölçeği	Kentsel Dönüşüm
	Gür, 2018	TOKİ Doğanbey,Bursa TOKİ Bezirganbahçe, İstanbul	Çoklu durum çalışması, mekansal analiz anket çalışması	Bina ölçeği	

Çizelge 2.5. Bursa'da incelenen TOKİ konut alanları (devam)

Bursa merkez ilçeleri geneli sosyal konut araştır-maları	Gür, Taneli ve Dostoglu, 2019	TOKİ Doğanbey	Anket çalışması, gözlem ve mekansal analiz	Bina ölçeği	Yaşam Kalitesi, memnuniyet, Kentsel Dönüşüm
	Gür, 2019	TOKİ Doğanbey, Bezirganbahçe İstanbul, 30Ekim Kars Uzundere İzmir, Akvadi Denizli	Çoklu durum çalışması Gözlem, anket ve yüz yüze görüşmeler	Bina ölçeği	Kentsel dönüşüm, Aile dostu konut, Yaşanabilirlik, Yer değiştirme
	Gür, 2021	TOKİ Doğanbey Osmangazi	Mekansal analiz	Bina ölçeği	Kentsel yenileme, kentsel dönüşüm politikaları
	Okumuş, 2021	TOKİ Doğanbey Osmangazi, Bursa	Mekansal analiz	Bina ölçeği	Devlet - Birey Kentsel Dönüşüm
	Görgülü ve Görgülü, 2022	TOKİ Doğanbey Osmangazi, Doğanbey Reyhan, Tarihi Hanlar Bölgesi,	Tipo-morfoloji yaklaşımı ile mekansal analiz	Bina ölçeği	Kentsel dönüşüm, kentsel morfoloji, tipo-morfolojik yaklaşım, kentsel bellek
	Arabulan ve Oran, 2023	TOKİ Yiğitler ve Akçağlayan Bursa Sulukule, Fikirtepe ve Gaziosmanpaşa İstanbul; Kuzey Ankara Girişi ve Kepez Gazi Antalya; Karşıyaka Denizli	Çoklu durum çalışması, gözlem, inceleme, yüz yüze görüşme	Mahalle ölçeği	Kentsel Dönüşüm, Kentsel Yaşam Kalitesi, TOKİ, Konut Alanları, Kentsel Donatı Alanları
	Türkmen Van ve Başaran Uysal, 2023	TOKİ Doğanbey, Yiğitler, Akçağlayan Yıldırım Bursa	Arşiv analizi yüz yüze görüşme	Mahalle ölçeği	Afet riski, kentsel dönüşüm mahalleleri, gayrimenkul piyasası
	Uzer ve Gül, 2023	TOKİ Doğanbey Osmangazi, Bursa	Mekansal analiz	Mahalle ölçeği	Kentsel dönüşüm Yoksulluk, komşuluk

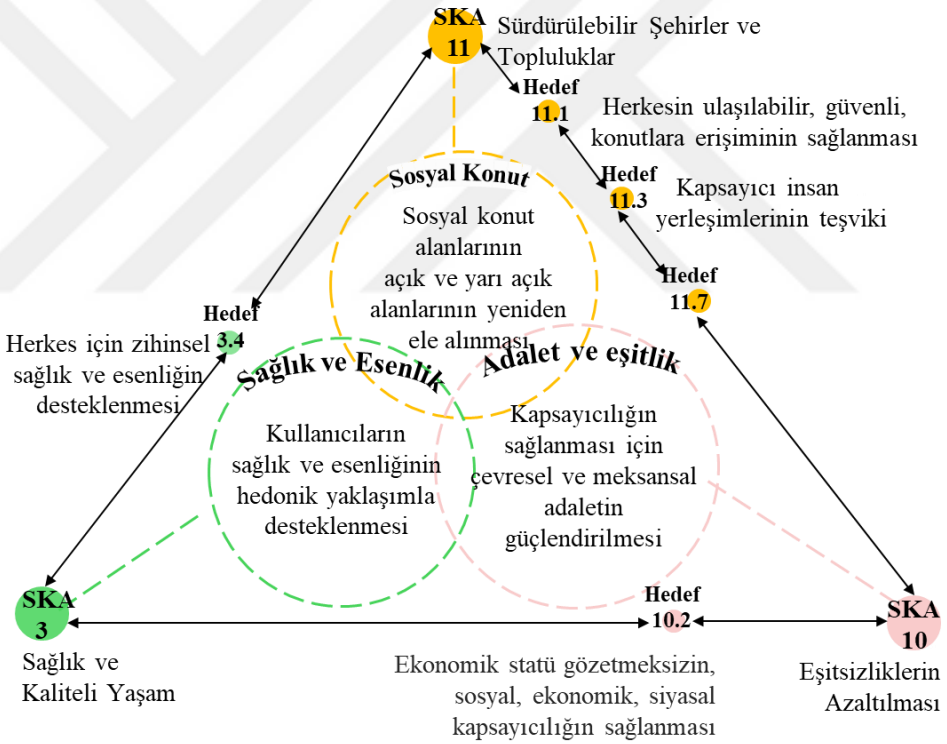
2.3. Kavramsal Çerçeve: Konut Alanlarında Bireysel Esenlik, Restoratif Çevre ve Destekleyici Tasarım Bileşenlerinin Tanımlanması

İnsanın fiziksel çevreyle kurduğu ilişki doğal çevre ile kesiştiğinde bu ortamlar kullanıcılara restoratif deneyim sağlayarak bireysel esenliği olumlu etkilemektedir (Kaplan ve Kaplan, 1989; 1995; Ulrich, 1984, 1991, 1999; Korpela vd., 2014, 2018; Collado vd., 2017; Joye ve Van den Berg 2018). Ulrich (1984) bu olumlu restoratif etkiden hastane yatan hastaların faydalanmasının; Kaplan (2001) ise konut kullanıcılarının faydalanmasının psikolojik esenlik açısından önem taşıdığını belirtmiştir. Ayrıca, Collado vd., (2017) ve Mitchell vd. (2018) konut kullanıcıları açısından bu konunun önemini ele almıştır. Bu bağlamda, doğadan gelen restoratif onarıcı faydadan alt gelirli konut kullanıcılarının öncelikli kırılgan gruplar olarak faydalanması gerektiği sosyal, çevresel ve mekansal adalet bakımından vurgulanmıştır (Mitchell vd., 2018). Kırılgan insanlar (vulnerable people), sahip oldukları özelliklere ve yaşadıkları çevreye bağlı olarak esenlik kapasiteleri daha düşük olan bireylerdir (UN, 2015; WHO, 2018, 2020; Mitchell vd., 2018). Kırılganlık genellikle sınırlı kaynaklara sahip olma durumu olan düşük ekonomik durum, niteliksiz konutta yaşamak, yaş olarak çok genç veya çok yaşlı olmak, belirli azınlıklar arasında olmak ve/veya sınırlı yeteneklere yol açan düşük eğitim seviyesine, fiziksel ya da zihinsel engellilik ile ilgili olarak tarif edilmiştir (UN, 2017; WHO, 2018, 2020; Mitchell ve Popham, 2008; Mitchell vd., 2018; Baiasu, 2023). Bu bakımdan çalışma kapsamında düşük ekonomik duruma sahip olan alt gelirli sosyal konut kullanıcısı araştırmanın hedef kitlesi olarak belirlenmiştir.

İnsanın konut hakkına ilişkin ihtiyaçlarının sadece fiziksel barınma ihtiyacı ile sınırlandırılması kabul edilemez. Bu bakış açısından uzaklaşarak konut alanlarının niteliksel açıdan önem taşıdığı görüşünün benimsenmesi ve bu doğrultuda harekete geçilmesi kritiktir. Konut hakkı açısından doğa ile bağlantı ve diğer insanlarla bağlantı kurulmasına gereksiniminden yola çıkarak psikolojik ve sosyal açıdan kullanıcı esenliğinin irdelenmesine ihtiyaç vardır (Collado vd., 2017; Mitchell vd., 2018).

Bireyin doğa ile bağlantı kurması insan esenliği açısından faydalıdır. Fakat doğa ile bu faydalı temastan herkes eşit şekilde yararlanamaz. Kırılgan gruplar içinde olan alt gelirli konut kullanıcısı sahip oldukları limitli ekonomik güçten dolayı doğayla görece sınırlı

temas halindedir. Sosyal konut kullanıcıları içinde bulundukları sosyal ve çevresel adaletsizlik sonucunda bu bireyler sağlık açısından dezavantajlı hale gelir. Bu durumun sebebi olarak iki ana sebep öne çıkar: (1) Doğaya erişim, kırılgan gruplar için fiziksel olarak daha zordur.(2) Doğaya erişim olsa bile, içinde oldukları ekonomik kısıtlılıktan dolayı bu gruplar doğayı hedonik esenlik açısından daha az kullanırlar (Mitchell vd., 2018). Çalışmalara göre doğaya erişime yönelik çevresel, mekansal ve sosyal adaletsizliklerin yoğunlukla kentsel alanlarda ortaya çıktığı incelenmiştir (Evans ve Marcynyszyn, 2004; Urban Land Institute 2018; UN, 2022). Bu bağlamda, kentsel alanlarda yaşayan sosyal konut kullanıcılarının esenliğini artırma hedefiyle, konunun kullanıcının restoratif deneyimini destekleyen bir yaklaşımla ele alınması gerektiği görüşü bu araştırmanın çerçevesini oluşturur (Şekil 2.30).

Şekil 2. 30. BM SKA çerçevesinde araştırmanın kapsamı

BM'in Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları incelendiğinde bu çerçevenin önemli olduğu SKA 3, 10, 11 ve alt hedefleri olan Hedef 3.4, 10.2, 11.1, 11.3, 11.7 içinde görülmektedir (Şekil 2. 30). Eşitlik konusu BM'in temel dayanak noktasıdır. Eşitlik, insan haklarına uygun olarak herkesin adil/eşit muamele gördüğü bir durum ve taraflı davranışların

ortadan kalktığı adalet olarak anlaşılabilir (Corral-Verdugo vd. 2010). Bu çalışmada, eşitlik kavramının desteklenmesi için sosyal, çevresel ve mekansal adalet konularına odaklanılarak sosyal konut kullanıcı esenliğinin arttırılması hedeflenmiştir. Bu tez çalışmasında hedonik esenlik yaklaşımı çerçevesinde Diener'in (1984) bireysel esenlik bireyin yaşam doyumu ve duygusal durumlarına bağlı bir şekilde esenliğin psikolojik ve sosyal boyutu ele alınmaktadır.

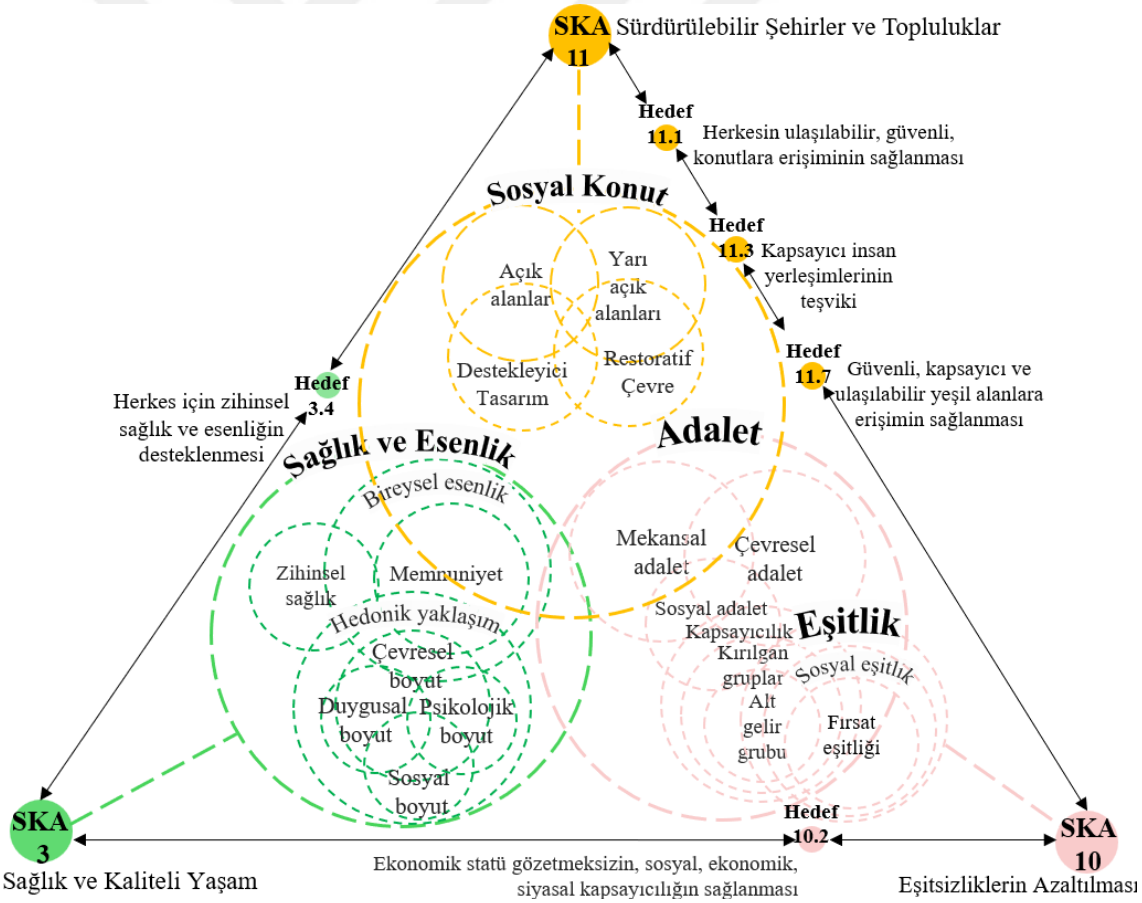
Bu tez çalışmasında BM SKA'ları bakımından yürütülen çalışmalara katkı sağlamak amacıyla kapsamlı bir literatür araştırması yapılmıştır (Çizelge 2.9) (Diener, 1984; Kaplan ve Kaplan, 1989, 1995; Ulrich, 1991; Hartig ve Evans 1993; Hartig vd., 1996; Korpela ve Hartig, 1996; Hartig vd., 1991, 1996, 1997; Kaplan, 2001; Hartig, 2004, 2007; Korpela vd., 2014, 2018; Collado vd., 2017; Mitchell vd., 2018; Dağlı ve Baysal, 2016; Özçifçi, vd., 2021; Onur ve Kahveci, 2024; vd arasında). Böylece, tezin geliştirilmesindeki yönlendirici teorik çalışmalar sentezlenerek kavramsal çerçeve belirlenmiştir.

Bu süreçte, konut kullanıcılarının günlük yaşam deneyimlerinin açık ve yarı-açık mekanlar açısından iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için Diener'in Bireysel Esenlik Teorisi, Ulrich'in (1991) Destekleyici Tasarım Teorisi ve Kaplan ve Kaplan'ın (1989, 1995) Dikkat Restorasyon Teorisi kavramsal çerçevenin teorileri olması gerektiği tespit edilmiştir. Bu tespitin yapılmasında Mimarlık ve Çevre Psikolojisi çalışmalarında bulunan bu teorilerin literatürde konut ve sosyal konut araştırmalarında kullanılmış olması etkili olmuştur (Kaplan, 2001; Lee, 2024, Lee ve Kim, 2025a, 2025b; Sufineyestani, 2024). Böylece, kavramsal model, BM SKA çerçevesinde sosyal konut kullanıcı esenliğinin arttırılmasıyla yönelik doğal çevre ve sosyal çevreyle etkileşim sağlayan açık ve yarı açık alanların belirlenmesine ilişkin araştırmalar yapılmıştır.

Bu bağlamda, bireysel esenlik açısından memnuniyet ve yaşam doyumu önemli olduğu görülmektedir. Bireyler, içinde bulundukları çevreyi fiziksel boyutta ne kadar güvenli ve kendi yaşam biçimlerine uyumlu görürlerse; psikolojik ve sosyal boyutta da memnun olurlar (Diener, 1984). Bu memnuniyet durumu, bireylerin genel yaşam kalitelerini şekillendirir. DSÖ'nün de vurguladığı gibi, esenlik durumunun arttırılması için sadece

fiziksel bakımdan sağlıklı olmak yeterli değildir. Aynı zamanda, psikolojik ve sosyal bakımdan da iyi hissetme hali-esenlik gereklidir (WHO, 2018).

Fiziksel çevre, sosyal/ toplu konut, sağlık ve esenlik, eşitlik ve adalet bakımından yapılan literatür araştırması esnasında kavramsal çerçeveyi oluşturmak için literatürde bulunan temel kavramlar, bileşenler ve ölçekler irdelenmiştir. Bu çerçevede, literatürde yer alan çalışmalarda kullanılan 108 tane tema görüşmüştür. Bu tema listesinde mimarlık, sağlık ve çevre psikolojisi açısından ilgili temalar Çizelge 2.6'da gösterilmiştir. Tezin kavramsal çerçevesine oluşturan çevre psikolojisi ve mimarlık disiplininde bulunan konular Çizelge 2.7'de BM SKA'ları bakımından incelenmiştir. Bu çapraz disiplinli araştırma sonucunda tezin kavramsal çerçevesini oluşturan bileşenler BM SKA çerçevesinde Şekil 2.31'deki tespit edilmiştir.

Şekil 2. 31. Araştırmanın kavramsal çerçevesi

Çizelge 2. 6. Mimarlık, Sağlık ve Çevre psikolojisi arakesitindeki kavramlar

Mimarlık, Sağlık ve Çevre Psikolojisi Arakesiti				
Sağlık	Esenlik	Restoratif çevre	Konut hakkı	Konut
Zihinsel sağlık	Bireysel esenlik teorisi	Restoratif deneyim	Sosyal eşitlik	Toplu konut (mass housing)
Toplumsal esenlik	İyi hissetme	Restoratif uyaran	Sosyal konut	Ulaşılabilir konut
Ödonik değer	Psikolojik esenlik	Restoratif etki	Kapsayıcılık	Uygun fiyatlı konut
Fiziksel esenlik	Sosyal esenlik	Konutun fiziksel özellikleri	Alt gelir grubu	Açık alanlar: avlu Bahçe,balkon, teras, çatı
Ekonomik esenlik	Duygusal esenlik	Restoratif güç	Fırsat eşitsizliği	Yarı açık alanlar: balkon,çatı, teras,avlu, kat koridoru
Mesleki esenlik	Çevresel esenlik	Dikkat restorasyon teorisi	Gelir eşitsizliği	Ofis /iş yeri çalışan esenliği
Mutluluk	Dikkat yorgunluğu azaltma	Stres Depresyon	Kırılganlık	Konut kullanıcı esenliği
Aidiyet	Hedonik değer	Restorasyon	Kırılgan gruplar	Öğrenci esenliği
				Öğretmen esenliği
Özerklik	Memnuniyet	Destekleyici tasarım teorisi	Cinsiyet eşitsizliği	Hastane/klinik çalışan esenliği
				Hasta esenliği
Kişilik	Yaşam doyumu	Mahremiyet	Kadınlar	Sosyal çevre
Termal konfor	Kültürel Uyum	Çevrenin nitelikleri	İleri yaş grubu	Doğal çevre
Topluluk duygusu	Bireyselleşme	Demokrasi	Çocuklar	Yapılı çevre
Kamusal alan	Özel alan			
Yaşanabilirlik	Komşuluk	Güvenlik	İnsan esenliği	Fiziksel çevre
Aile dostu konut	Yaşam kalitesi	Emniyet	Doğa esenliği	Kentsel çevre
Çevresel Sürdürülebilirlik	Sosyal bağlantılar	Kontrol	Üst gelir grubu	Kentsel Kimlik
Ekonomik Sürdürülebilirlik	Aktivite düzeyi	Stres azaltma teorisi / Psycho evrimsel teori	Katılımcı tasarım	Kentsel dönüşüm
Sosyal Sürdürülebilirlik	Yerinde yaşlanma		Ekonomik eşitlik	Kentsel donatı alanları
Tip proje tek tipleşme	Ulaşım	Erişebilirlik	İklimsel kontrol	Rekreasyon alanları
Konutun sosyal donatıları	Duyusal deneyimler	Kimlik sorunu kimliksizlik	Orta gelir grubu	Cep park (Pocket park)
Afet riski	Çevresel stres faktörleri	İklim değişikliği	Sosyal köşe	Yeşil egzersiz

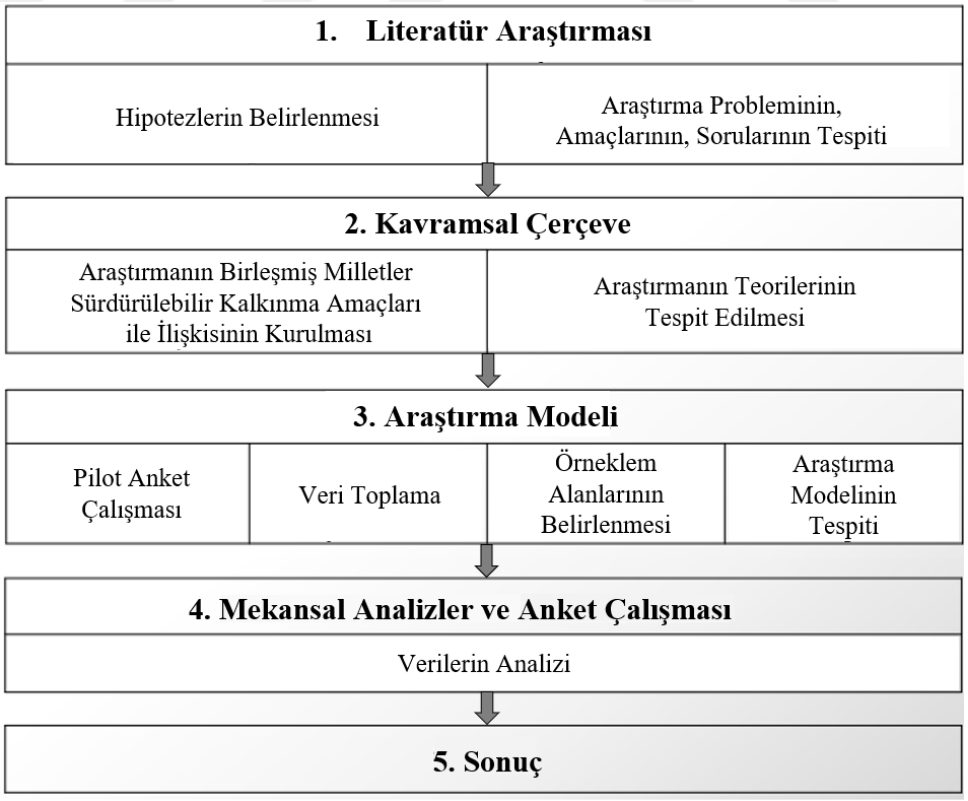
Çizelge 2. 7. Araştırma kapsamında incelenen temel kavramlar (devamı)

Kavram	Ele alınan boyut	Kaynaklar	İlgili BM SKA Hedefi
Sosyal konut	Sosyal konutun açık ve yarı açık alanlarının kullanıcı esenliğinin arttırılması için yeniden düşünülmesi	Centers for Disease Control and Prevention ve US Department of Housing and Urban Development, 2006; European Environmental Agency, 2014; UK Green Building Council, 2016; WHO, 2018; American Public Health Association, 2020; BM HABITAT, 2020; Collado, 2017; Devlin ve Andrade, 2017; Mitchell, 2018; Kaplan, 2001; Sirgy, 2021	**SKA 3**–Sağlık ve Esenlik **Hedef 3.4:** Zihinsel sağlığın desteklenmesi: psikolojik, sosyal ve duygusal esenliğin arttırılması **SKA 10–** Eşitsizliklerin azaltılması **Hedef 10.2:** Ayrım gözetmeksizin, politik ve ekonomik açıdan herkesin güçlendirilmesi **SKA 11–** Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar **Hedef 11.1:** Sosyal konutun desteklenmesi **Hedef 11.3:** Kapsayıcı insan yerleşimleri teşviki **Hedef 11.7:** Güvenli, kapsayıcı ve ulaşılabilir yeşil alanlara erişimin teşviki
Eşitlik	Sosyal eşitlik Fırsat eşitliği	Fleury-Bahi ve Ndobo, 2017; Mitchell, 2018; Collado vd, 2018	**SKA 10–** Eşitsizliklerin azaltılması **Hedef 10.2:** Ayrım gözetmeksizin, politik ve ekonomik açıdan herkesin güçlendirilmesi
Adalet	Mekansal adalet Çevresel adalet Sosyal adalet Kapsayıcılık		
Sağlık ve Esenlik	Zihinsel sağlık Bireysel esenlik Hedonik yaklaşım Psikolojik, sosyal, duygusal ve çevresel boyut	UN, 2017; WHO, 2018; Urban Land Institute, 2018; Rath ve Harter, 2012 Venhoeven vd., 2013; Diener, 1984 Devlin ve Andrade, 2017	**SKA 3**–Sağlık ve Esenlik **Hedef 3.4:** Zihinsel sağlığın desteklenmesi: psikolojik, sosyal ve duygusal esenliğin arttırılması **SKA 10–** Eşitsizliklerin azaltılması **Hedef 10.2:** Ayrım gözetmeksizin, politik ve ekonomik açıdan herkesin güçlendirilmesi **SKA 11–** Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar **Hedef 11.1:** Sosyal konutun desteklenmesi **Hedef 11.3:** Kapsayıcı insan yerleşimleri teşviki **Hedef 11.7:** Güvenli, kapsayıcı ve ulaşılabilir yeşil alanlara erişimin teşviki
Restoratif Çevre	**Dikkat restorasyon** teorisi Ulrich'in stresi azaltma teorisi ile bağlantılıdır. Stres azaltma, dinlenme ve gevşeme gibi psikolojik düzeyde belli bir miktar yenilenme uyumluluk, etkileyicilik kapsam, uzaklaşma sağlaması	Kaplan ve Kaplan 1989, 1995	
Destekleyici tasarım	**Destekleyici tasarım teorisi** Ulrich'in stresi azaltma teorisi üzerine kurulmuştur. fiziksel-sosyal çevre üzerinde kontrol, sosyal destek, olumlu dikkat dağıtıcıların varlığı	Ulrich, 1983, 1984, 1991, 1997; Devlin ve Andrade, 2017; Fleury-Bahi ve Ndobo, 2017; Collado, 2017; Mitchell, 2018	

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Bu tez çalışmasında, sosyal konut kullanıcılarının bireysel esenliğini desteklemek amacıyla, yapılı çevre ve doğal çevre arakesitindeki ilişkinin mimari tasarım müdahaleleri ile hangi biçimde, ne ölçüde ve nasıl kurgulanması gerektiği izlenen çeşitli adımlar aracılığıyla belirlenmiştir (Şekil 3.1). Bu doğrultuda, yapılı çevre ve doğal çevre arakesitindeki ilişkiyi oluşturan mekansal kurguların oluşturduğu restoratif çevre ve destekleyici tasarım yaklaşımının beraber ele alınmıştır. "Sosyal Konut Kullanıcı Esenliğinin Sağlanması" amacıyla çapraz disiplinli bir kavramsal model geliştirilmiştir. Sosyal ve çevresel adaletin güçlendirilmesini doğrudan etkileyen bu ilişkilerin analizi, dünyadaki farklı sosyal konut uygulamalarında benimsenen mimari tasarım kararları ve mekânsal kurguların, alt gelirli kullanıcıların esenliğini artırmayı ve BM'nin SKA'na katkı yollarını ortaya koymaktadır. Bu bölümde önce geliştirilen model tanıtılmakta, ardından modelin oluşturulmasında yararlanılan örneklem alanı ve yöntemler açıklanmaktadır (Çizelge 3.1).

Şekil 3. 1. Tez çalışmasının aşamaları

Kavramsal çerçeve doğrultusunda araştırma modeli hazırlanılarak veri toplama teknikleri tespit edilmiştir. Verilerin toplanması sürecinde yerinde gözlem ve haritalar, fotoğrafla belgeleme ve ilgili raporların incelenmesi gibi nitel ve nicel çeşitli veri toplama teknikleri bir arada kullanılarak mekânsal analizler ve anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasının gerçekleştirilmesi için araştırma teorileri ışığında mimarlık, sağlık ve psikoloji alan yazınında detaylı literatür araştırması yapılmıştır (EK 1, EK 2) (Çizelge 3.1). Bu bağlamda, ilgili ölçeklerin tespiti sonucunda anket soruları hazırlanmıştır. Hazırlanan anket soruları önce 50 kişi ile pilot çalışma yapılarak araştırma modeli belirlenmiş ve anket soruları gereken değişiklere göre yeniden derlenmiştir. Tezin pilot çalışması, kullanılacak anket formunun daha büyük bir çalışmada kullanılmadan önce geçerliliğini ve uygulanabilirliğini sınamak bakımından faydalı katkılar sağlamıştır. Bu araştırma kapsamında gerçekleştirilen Pilot çalışmada demografik sorular yanısıra Algılanan Restoratiflik Ölçeği (Perceived Restorativeness Scale) ve Yaşam Doyumu Ölçeği (Satisfaction with Life Scale) 50 tane anket katılımcısı vasıtasıyla sınanmıştır. Bu kapsamda uygulanan pilot çalışmadaki ölçekler Cronbach's Alpha değeri, 1'e yakın bulunmuştur. Bu değer 1'e yaklaştıkça, ölçek içindeki maddeler arası uyumun ve iç tutarlılık güvenirliğinin güçlü olduğu gözlemlenir. Böylece, asıl alan araştırmasında elde edilecek verilerin güvenilir olduğunu önceden anlama imkanı sağlanmış olur. Dolayısıyla pilot çalışma kullanılan ölçeklerin ve anket sorularının ve test edilmesine, alan araştırmasının uygulanabilirliğine ve anket formunun nihai haline doğrudan katkı sağlamıştır. Böylece, anket çalışması devamında örneklem alanlarında gerçekleşecek çoklu durum analizlerine devam edilmiştir. Yunuseli ve Hamitler TOKİ'deki her bir sosyal konut alanınında, 250 şer kişi ile bir araştırma şirketinin desteği de alınarak anket çalışması yapılmıştır. Kadın ve erkek katılımcı sayısı eşit tutularak rassal dağılıma göre gerçekleştirilmiştir.

3.1. Sosyal Konut Kullanıcı Esenliğini Sağlamaya İlişkin Model Önerisi

Araştırmanın amaçları ve hedefleri kapsamında, 'sosyal konut' (affordable housing/ social housing/ public housing/ community housing) yanısıra 'toplu konut' (mass housing) gibi çeşitli İngilizce terminolojilerden de yararlanarak 'eşitlik ve adalet' ve/veya 'sağlık ve esenlik' konularına ilişkin kapsamlı bir literatür araştırması Mimarlık, Sağlık ve Psikoloji alanlarındaki bilimsel dergiler ve kitaplar kanalıyla gerçekleştirilmiştir.

Mimarlık, tasarım ve çevre psikolojisi arakesitine odaklanarak çapraz disiplinli bir yaklaşım benimsenmiştir. Mimarlık, tasarım ve çevre psikolojisi arakesitine odaklanarak çapraz disiplinli bir yaklaşım benimsenmiştir. Mimarlık ve tasarım konularına başka bir disiplinin bakış açısıyla bakılmıştır. Çapraz disiplinli çalışmalarda iki yada daha fazla disiplinden olan teorilerden biri diğerinden/diğerlerinden daha baskındır (Lawrence, 2024). Bu araştırmada mimarlık disiplinin daha baskın olması sağlanmıştır. Araştırma sonucunda, çapraz disiplinli çalışma doğası gereği sosyal konut alanlarıyla ilintili farklı görüşlere rastlanmıştır. Bu farklı görüşlerin neticesinde sosyal konut çevrelerinin niteliksel bakımdan geliştirilebilmesi için Mimarlık ve Çevre Psikolojisi araştırmalarının birlikte ele alınmasının faydalı olacağı tespit edilmiştir (Lawrence, 2024). Bu araştırmada mimarlık disiplinin daha baskın olması sağlanmıştır. Araştırma sonucunda, çapraz disiplinli çalışma doğası gereği sosyal konut alanlarıyla ilintili farklı görüşlere rastlanmıştır. Bu farklı görüşlerin neticesinde sosyal konut çevrelerinin niteliksel bakımdan geliştirilebilmesi için Mimarlık ve Çevre Psikolojisi araştırmalarının birlikte ele alınmasının faydalı olacağı tespit edilmiştir.

Bu tez çalışmasında, BM SKA'na mimarlık disiplini kapsamında hangi biçimde ve ne ölçüde katkı sağlanabileceğinin tespit edilmesi amacıyla yola çıkılmıştır. Böylece, çapraz disiplinli bir yaklaşım benimsenerek, mimarlık, sağlık ve psikoloji alanlarındaki teoriler (EK 1) kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır. Bu kapsamda, mimarlık ve çevre psikolojisi arakesitinde yer alan ölçekler irdelenmiştir (EK 2). Tez çalışması kapsamında geliştirilen kavramsal çerçevede kullanılan bilimsel yöntemlerin bir üst bölümde açıklanan özellikleri ve gereklilikleri bakımından nasıl uygulandığına dair bilgiler bu bölümde aktarılmıştır. Bu bölümde öncelikle teorik boyutta bir inceleme yapılarak seçilen çapraz disiplinli ölçekler aktarılmaktadır.

Bu bağlamda, tez çalışmasının araştırma problemleri ve amaçları ile uygunluk taşımasına bağlı olarak Algılanan Restoratiflik Ölçeği (Perceived Restorativeness Scale) (Hartig vd., 1997) ve Yaşam Doyumu Ölçeği (Satisfaction with Life Scale) [(Diener vd., 1985) (EK 6)] kullanılması uygun görülmüştür. Ayrıca, seçilen ölçeklerin aşağıda listelenen niteliksel ve niceliksel sebepler doğrultusunda önemli olduğu tespit edilmiştir.

- Algılanan Restoratiflik ve Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Türkiye geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yapılmıştır [(Özçifçi vd., 2021; Dağlı ve Baysal, 2016) (EK 7)]. Algılanan Restoratiflik Ölçeği'nin alfa (Cronbach's Alpha) katsayısı 0.92 ve Yaşam Doyumu Ölçeğinin alfa (Cronbach's Alpha) Cronbach's Alpha katsayısı 0.85 değeri tespit edilmiştir. Bu sayının 1'e yakınlığın bulguların güvenilirliğini göstermektedir
- Google Scholar veri tabanında aracılığıyla yapılan incelemede Yaşam Doyumu Ölçeği'nin 49068 adet ve Algılanan Restoratiflik Ölçeği'nin 1201 adet araştırmadan atıf almış olduğu görülmektedir. Bu tespitlerin ardından, tez yazım sürecindeki beş ay içinde atıf sayıları beş kez güncellenmiştir. Bulgular, 20. yüzyılda geliştirilen bu ölçeklerin günümüzde de yaygın biçimde kullanıldığını göstermektedir. (Diener vd., 1985; Hartig vd., 1997).

Algılanan Restoratiflik Ölçeği, 4 alt bileşenden oluşarak kullanıcının içinde bulunduğu mekanı belirli özelliklere göre 0 (kesinlikle katılmıyorum) ile 6 (kesinlikle katılıyorum) arasında derecelendirmesini sağlayarak mekanın restoratif niteliğini ölçmektedir. Bu ölçek bireylerin içinde bulundukları çevrenin kendilerini ne ölçüde yeniledikleri ve onarıcı bulduklarını diğer bir deyişle ne ölçüde "restoratif" bulduğunu değerlendirmek maksadıyla ortaya konulan bir ölçüm aracıdır. Sosyal konut bağlamında düşünüldüğünde ise ölçeğin kullanımı, kullanıcıların açık-yarı açık alanlar olan balkonlar, avlular, teraslar, bahçe alanı bireysel veya ortak kullanım alanlarının ne kadar restoratif olduğunu değerlendirmeye imkan sağlar. Böylece, yapılı çevre ve doğal çevre arasında mimari tasarım temeline dayalı kurulacak bağlantılar ile sosyal konut kullanıcılarının psikolojik, fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını destekleme odaklı bir yaklaşım geliştirilebilir. Bu perspektif bakıldığında, algılanan restoratiflik ölçeği hem çevrenin fiziksel niteliğinin hem de kullanıcı deneyiminin değerlendirilmesi ve ölçülmesine olanak tanır.

Diğer taraftan, Yaşam Doyumu Ölçeği [(Satisfaction with Life Scale) (Diener vd., 1985)] ise olumlu duygu, olumsuz duygu ve yaşam memnuniyeti yaşamın genelindeki duyguları sorgulayan bu ölçek katılımcılar açısından herhangi bir yaş sınırlaması olmaması sebebiyle de araştırma açısından öne çıkmıştır. Bu nedenle çalışma kapsamında Yaşam Doyumu Ölçeği önem taşır. Bu ölçek, katılımcıların hayatından genel olarak duyduğu memnuniyeti değerlendirmek için 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 7 (kesinlikle

katılıyorum) değerleri arasında değişerek katılımcıların görüşlerini değerlendirmelerini sorgulayan beş sorudan oluşmaktadır. Yaşam Doyumu Ölçeği sosyal konut kullanıcı deneyiminin bütüncül olarak değerlendirilmesi yanısıra fiziksel, sosyal ve psikolojik esenliği arttıran mekansal tasarım kriterlerini belirlemek için önemli bir ölçektir.

Son olarak, örneklem alanında fiziksel ve mekansal analizler yanısıra sosyo-demografik (cinsiyet, yaş, eğitim, gelir, eğitim durumu) analizler yapılmıştır. Böylelikle, çevre boyutu, mekan boyutu ve birey boyutu açısından değerlendirmeler gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda, araştırma teorileri doğrultusunda tespitler yapılmıştır.

3.2. Araştırma Modeli ve Modelin Geliştirilmesinde Yararlanılan Yöntemler

Bu tez, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın (SKA 3, 10 ve 11) gerektirdiği doğrultuda, sosyal konut kullanıcı esenliğini desteklemek üzere konutun açık ve yarı açık alanlarına ilişkin mimari tasarım önerileri geliştirmeyi amaçlar. Çalışma, eleştirel dönüştürücü dünya görüşü temelinde kurgulanmış kavramsal bir çerçeve ile bu çerçevenin Bursa sosyal konut alanlarındaki uygulamasını bütüncül bir model içinde birleştirir.

Kavramsal çerçeve, sosyal konut–sağlık ve esenlik–adalet ve eşitlik eksenlerinde ilerler; esenliğin mekânsal-çevresel, sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik bileşenleri karşılıklı etkileşim içinde ele alınır. Bu yaklaşım, SKA 3 kapsamında sağlık ve esenliğin, SKA 10 kapsamında kapsayıcılık ve eşitliğin, SKA 11 kapsamında güvenli ve kapsayıcı açık alan erişiminin birlikte sağlanmasına odaklanır.

Model, çoklu durum tespiti (multiple case study) araştırma yöntemine dayanmaktadır ve Bursa'da yürütülen alan çalışmaları üzerinde sınanmıştır. Önce bir pilot çalışma gerçekleştirilmiş, ardından Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ örneklem alanı olarak seçilmiştir. Seçim, temsil gücü ve katılım/ölçüm olanaklarına göre gerekçelendirilmiştir. Şekil 3.2'de tanımlanan dört adım ardışık biçimde uygulanmıştır:
1. Pilot çalışmanın uygulanması: Ölçüm ve anket araçları saha koşullarına uyarlanmıştır; gözlem ve tespit protokolleri kalibre edilmiştir.

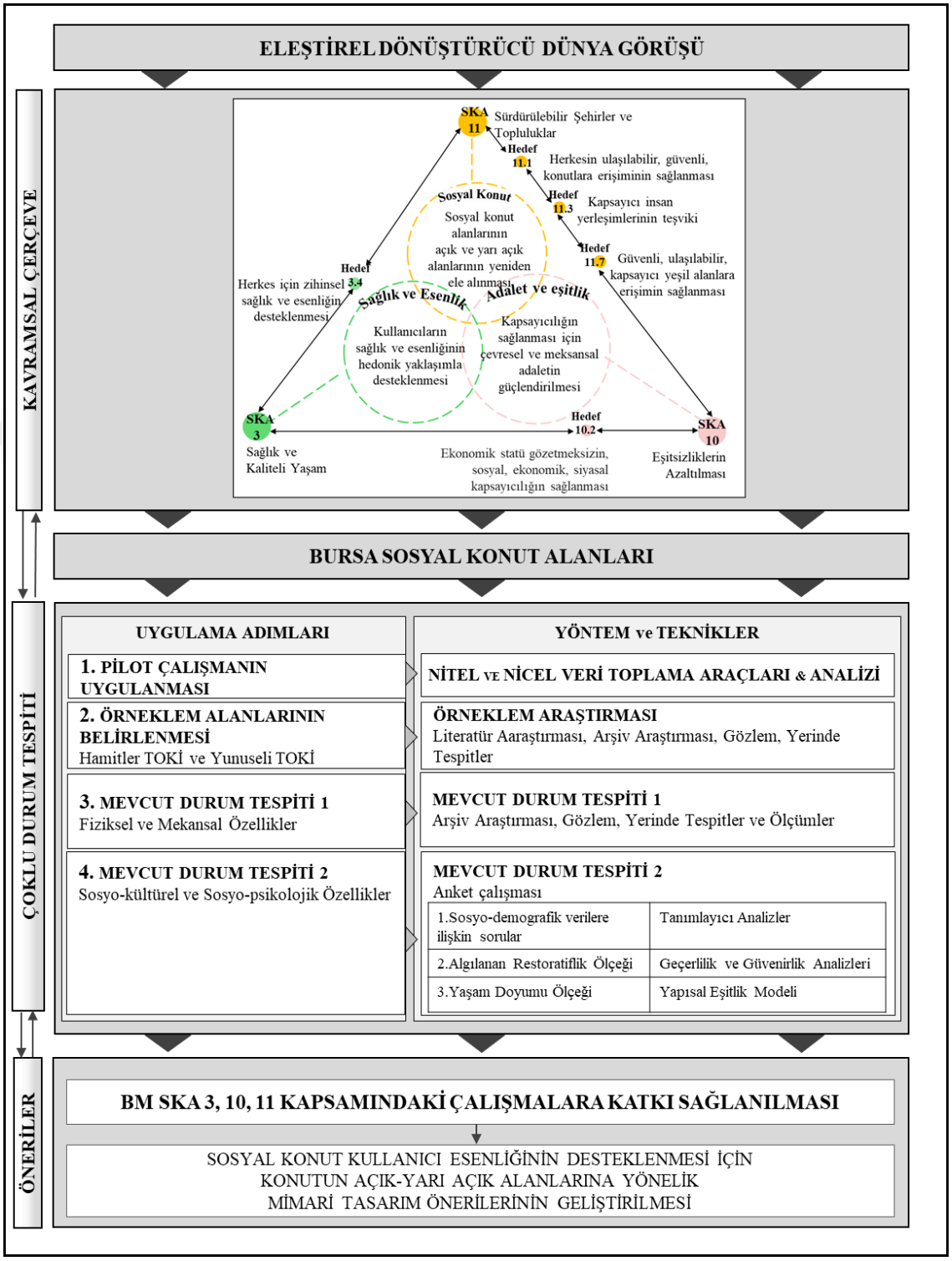
2.Örneklem alanlarının belirlenmesi: Odak çerçeve netleştirilmiştir ve veri toplama planı kesinleştirilmiştir.

3.Mevcut durum tespiti 1 (fiziksel–mekânsal): Arşiv araştırması, yerinde tespit, gözlem ve ölçümlerle açık/yarı açık alanların konumlanışı, büyüklükleri, geçirgenlik, gölgeleme, erişilebilirlik ve mikroiklim özellikleri belgelenmiştir.

4.Mevcut durum tespiti 2 (sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik): Anket çalışması yürütülmüş; sosyo-demografik sorulara ek olarak Algılanan Restoratiflik Ölçeği ve Yaşam Doyum Ölçeği uygulanmış, veriler üzerinde tanımlayıcı istatistik, geçerlilik–güvenirlik analizleri ve Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) yürütülmüştür.

Çalışmalar nitel ve nicel araştırma tekniklerinin bir arada kullanıldığı karma yöntem ilkesiyle gerçekleştirilmiştir: literatür ve arşiv taraması, gözlem, yerinde tespit-ölçüm ve anket verileri birlikte yorumlanmıştır. Nicel göstergeler ile nitel bulgular bütünleştirilmiştir. Sonuçta, kavramsal çerçeve ile saha uygulamasını tek bir akışta birleştiren; esenliğin sosyo-psikolojik göstergelerini mekânsal kararlarla ilişkilendiren ve çoklu durum tespiti yaklaşımına dayanan SeSiM modeli ortaya konmuştur. Model, sosyal konut alanlarında sağlık ve esenlik, adalet ve eşitlik, ve sürdürülebilir topluluk hedeflerine birlikte hizmet eden, kanıta dayalı ve aktarılabilir bir araç olarak önerilmektedir (Şekil 3.2)

Şekil 3. 2. Sosyal konut kullanıcı esenliğinin sağlanması için geliştirilen model"SeSiM"

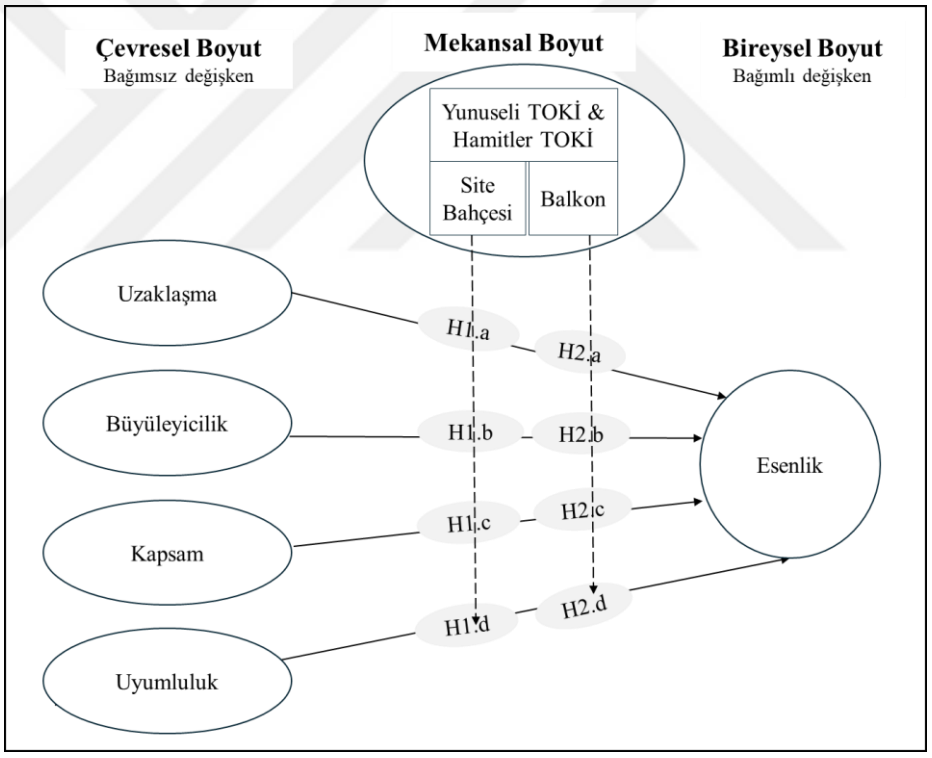
Yapılan çoklu durum çalışması kapsamında seçilen ölçekler kullanılarak bu kavramlar test edilebilir seviyeye getirilmiştir. Ardından, seçilen kavramlar arasındaki ilişkilerin ölçülebilir bir düzeye indirgenmesi için bu kavramsal çerçeveye yönelik aşağıdaki

analizler yapılmıştır. Böylelikle, çalışmada kuramsal model ampirik bulgulara bağlı biçimde kurgulanarak, sosyal konut alanlarında kullanıcı esenliğini yükseltmeye ilişkin mekânsal tespitler yapılması ve tasarım stratejilerinin belirlenmesi için ön çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada araştırma modelinin uygulanabilmesi doğrultusunda ölçeklerin test edilmesi ve hipotezlerin doğrulanması için belirlenmiş olan istatistiksel analiz yöntemleri şu şekildedir:

1) Frekans analizi, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımını betimlemek için kullanılan temel bir istatistiksel yöntemdir. Bu analiz, örneklemin yapısını tanımlamaya, değişkenlerin hangi kategorilerde yoğunlaştığını göstermeye ve araştırma bulgularının daha geniş bir bağlamda yorumlanmasına imkân verir (Field, 2018; Pallant, 2020).
2) Korelasyon analizi, iki ya da daha fazla değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve gücünü incelemeye olanak sağlar. Bu yöntem, örneğin "restoratif çevre" ile "esenlik" arasındaki ilişkinin pozitif ya da negatif olup olmadığını ve ilişki düzeyini sayısal olarak ortaya koyar (Cohen vd., 2013; Field, 2018).
3) Ki-kare testi, kategorik değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamlılığını değerlendirmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu araştırmada, farklı örneklem alanlarındaki dağılımların istatistiksel olarak birbirinden farklı olup olmadığını test ederek alanlar arası karşılaştırmaların güvenilirliğini sağlar (Agresti, 2018; Field, 2018).
4) Ölçeklerin tutarlılığını ve içsel güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla güvenilirlik analizi yapılır. En yaygın kullanılan ölçüt olan Cronbach's alfa katsayısı, ölçek maddelerinin birbiriyle ne ölçüde uyumlu olduğunu gösterir. Genel kabul, alfa değerinin 0.70 ve üzerinde olmasının güvenilirlik açısından yeterli olduğudur. Bu değer 1'e yaklaştıkça araştırmanın güvenirliğinin arttığı görülür (Nunnally & Bernstein, 1994; Tavakol ve Dennick, 2011).
5) Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), ölçeklerin teorik olarak öngörülen faktör yapılarının veriyle uyumunu sınamak için kullanılan çok değişkenli bir tekniktir. Uyum indeksleri (CFI, TLI, RMSEA, SRMR) aracılığıyla modelin veriye ne ölçüde uygun olduğu değerlendirilir. Böylelikle ölçekteki maddelerin beklenen boyutlarla örtüşüp örtüşmediği test edilir (Brown, 2015; Kline, 2015).
6) Yapısal Eşitlik Modeli (YEM), gözlenen ve örtük değişkenler arasındaki karmaşık ilişkileri aynı anda test etmeye imkân tanıyan bütüncül bir analiz yaklaşımıdır. Bu yöntem, doğrudan ve dolaylı etkileri değerlendirmeye, kuramsal modelleri test etmeye

ve nedensel ilişkilerin sınanmasına olanak tanır. YEM, araştırmalarda en az bir bağımlı ve bir bağımsız değişkenin bulunduğu durumlarda kullanılır (Russell vd., 1998; Kline, 2023; Cheung, 2015).

Bu çalışmada, YEM'in kullanılma amacı teorik modelin istatistiksel verilerle desteklenip desteklenmediğini ortaya koymaktır. Literatürde çevre psikolojisi çalışmalarında kullanıcı esenliği ve restoratif çevre ilişkisini inceleyen araştırmalar (Tae vd. 2022; McClelland ve Brads, 2023) ile BM SKA'nı, kullanıcı esenliği ve memnuniyetini inceleyen çalışmalar (Aksoy ve Bayram Arlı, 2020; Bali Swain ve Yang-Wallentin, 2020; Qiu vd., 2022; Çiçek ve Bayram Arlı, 2024) içinde YEM'nin kullanıldığı görülmüştür. Bu bakımdan, YEM modelinin araştırmanın hipotezlerini ve araştırma sorularını test etmek için kullanılmasının uygun olduğu tespit edilmiştir (Şekil 3.3).

Şekil 3. 3. Yapısal eşitlik modeli ile araştırma modelinin geliştirilmesi

3.2.1. Dönüştürücü Dünya Görüşü

Sosyal adalete dayanan kuramsal çerçeveyi kapsayan araştırmalar "dönüştürücü dünya görüşünü"nü temsil eder (Creswell, 2023). Bu dünya görüşüne sahip çalışmalarda güç, toplumsal adalet ve eşitlik ilişkileri ön plandadır. Dönüştürücü dünya görüşüne sahip araştırmanın amacı sosyal eşitliği savunarak toplumun gelişmesinde yürütülen çalışmalara katkı sağlamaktır (Mertens, 2003). Creswell'e (2014, 2023) göre bu yaklaşıma dayanan çalışmalar, yalnızca nesnel bilgi üretimi desteklemekle kalmaz ayrıca mevcut sosyal yapıların değişimine katkı sunarak toplumsal dönüşüme yönelik bir araç olma hedefi taşır. Böyle bir araştırmanın sınırlayıcı ve taraflı olmaması gerektiği savunularak ezilen ve dışlanan insanların güçlendirilmesi gerektiği savunulur ve fırsat eşitliğinin önemi vurgulanır. Literatürdeki çalışmalar bilginin tarafsız/nötr olmadığını göstererek, özellikle, dezavantajlı, marjinal, dışlanmış ya da baskı altında bulunan bireylere yönelik çalışmalar yürüten araştırmacılar için uygun bir yaklaşımdır (Mertens, 2007, Creswell, 2014, 2023). Dönüştürücü dünya görüşüne dayanan çalışmalar farklı cinsel tercihleri olan marjinal grupları ele aldığı gibi dezavantajlı gruplar olan ileri yaş grubu, engelli, alt gelir gruplarını da içine alarak daha fazla umuda, desteğe ve hoşgörüye ihtiyacı olan toplulukların yaşamını iyileştiren bir ses olur (Mertens, 2010). Bu bağlamda, sosyal konut tasarımında kullanıcı esenliğini sağlamak için Bursa'da bir model önerisi geliştirilen bu tez çalışmasında dönüştürücü dünya görüşününün benimsenmiş olması önemlidir.

Dönüştürücü dünya görüşünü benimseyen diğer araştırmacılar arasında Fay (1987), Sweetman vd. (2010) ve Christ (2013) yer alır. Bu dünya görüşü başlıca sosyal meseleler olan eşitsizlik, baskı ve hakimiyet gibi konuları içine alan araştırma sorularının kullanılmasında yol gösterici olur. Dönüştürücü dünya görüşüne sahip araştırmalar dezavantajlı yada marjinal grupların maruz kaldığı adaletsizleri açığa çıkartarak belirli bir reform stratejisine yönelik bir eylem planı sunar.

Araştırmacının, katılımcıların ihtiyaç ve taleplerini dikkate alarak süreci biçimlendirmesi ve araştırmanın kapsayıcı bir nitelik taşıması beklenmektedir. Bu bağlamda, BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'na katkı sağlamayı amaçlayan bu tez çalışmasında dönüştürücü dünya görüşünün önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Veri toplama sürecinde

dezavantajlı bireylerin görüşlerinin ve yaşam deneyimlerinin dikkate alınması, elde edilen verilerin toplumsal değişime yönelik olarak değerlendirilmesi sağlık, esenlik ve sosyal hizmetler gibi alanlarda anlamlı katkılar sunmaktadır.

Creswell (2014), dönüştürücü dünya görüşünün genellikle nitel yöntemlerle ilişkilendirilmesine rağmen karma yöntemler çerçevesinde de etkili biçimde uygulanabileceğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, eleştirel teori, feminist teoriler ve engellilik teorileri gibi kuramsal temellere dayanmaktadır. Nitekim dönüştürücü dünya görüşü ile eleştirel yaklaşım, toplumsal güç ilişkilerinin sorgulandığı ve dezavantajlı bireylerin mekânsal ve toplumsal deneyimlerinin merkeze alındığı bir araştırma çerçevesi sunmaktadır (Creswell, 2014).

Bu tez çalışmasında da söz konusu yaklaşım, sosyal konut kullanıcılarının mekânsal deneyimlerini anlamak ve esenlik düzeylerini yükseltmeye yönelik çözüm önerileri geliştirmek açısından kritik bir dayanak noktası oluşturmaktadır. Çalışmada eleştirel teorinin benimsenmesinin gerekçeleri ise bir sonraki bölümde ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır.

3.2.2. Eleştirel Yaklaşımla Çoklu Durum Tespiti

"Eleştirel yaklaşım" ile ırk, cinsiyet ve ekonomik sınıf gibi baskı faktörlerine karşı eyleme geçilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir (Fay, 1987). Araştırmacıların kendilerine güvenerek toplumsal adalet konusuna dahil olan meseleleri değerlendirmek ve geliştirmek için eleştirel yaklaşımın benimsenmesi gereklidir. Bir eleştirel araştırmacının ele alacağı konular içinde toplumsal meseleler bulunduğu için toplumsal mücadeleye ilişkin mevzuları toplumun bir kritiği olacak şekilde olası öngörüleri içine alır (Fay, 1987; Morrow ve Brown, 1994). Bu bağlamda, ekonomik yönden dezavantajlı gruplar olan alt gelir grubuna mensup sosyal konut kullanıcılarına yönelik fırsat eşitliği sağlanması öncelikli bir konudur. Bu doktora tez çalışmasında, sosyal konut kullanıcılarının esenliğinin sosyal, mekansal ve çevresel adalet bakımından nasıl desteklenebileceğini irdelemek amacıyla eleştirel yaklaşımın benimsenmesine ihtiyaç vardır. Ayrıca, dönüştürücü dünya görüşünün beslenmesi açısından da eleştirel yaklaşım önem taşır. Bu yaklaşımda, fırsat eşitsizliğine karşı eleştirel bir duruş sergilenerek çalışmanın

dönüştürücü bir güce sahip olması için bir araç haline gelir. Literatürde eleştirel yaklaşım benimsenerek toplumsal değişim bakımından pratik katkı sunulması hedeflendiği vurgulanmaktadır (Lynch, 1999; 2000; Baker vd., 2009; Kinsler, 2010).

Eleştirel araştırmanın hedefi toplumun içinde bulunan sosyal düzene yönelik belirli konuları dönüştürmektir (Creswell, 2014). Bu noktada, sosyal konut alanlarının geliştirilmesine yönelik çalışmaların önemli olduğu görülmektedir. Eleştirel araştırmacı derinlemesine durum çalışması yürüterek toplumsal adaletsizliklere karşı direnmenin bir tezahürü olacak biçimde dezavantajlı gruplara baskı oluşturan veya kısıtlayan nedenlere karşı mücadele ederek dönüştürme yollarına dikkat çekmeye çalışır (Morrow ve Brown, 1994). Bu çerçevede, yürütülen araştırma ile bilgi üretiminin ötesine geçerek toplumsal eşitsizliklerin görünür kılınmasını ve bu doğrultuda mimari tasarım stratejilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Dolayısıyla, eleştirel teori ile bilgi üretimi sosyal bir eylem haline gelir ve durum çalışmasının kapsamında mikro ölçekte toplumsal dönüşüm potansiyeline olanak sağlanılır. Bu bakımdan, sosyal, mekansal ve çevresel eşitsizlikler fiziksel ve mekansal gözlemler yanısıra anket çalışması ile desteklendiğinde, durum çalışması dönüştürücü bir araştırma için kuvvetli bir çerçeve sağlar (Creswell, 2014).

Durum çalışması, belirli bir "durumun" zaman ve mekan bağlamı kapsamında çok yönlü ve derinlemesine irdeleyen bir nitel ve/veya nicel araştırma desenidir (Yin, 2009). Durum çalışması ile tek bir örnek incelenirken; çoklu durum çalışmasında birden fazla örnek üzerinde gerçekleştirilmektedir. Durum çalışmasındaki araştırma süreci çoklu veri toplama yöntemleri (gözlem, belge ve arşiv analizi, görsel materyaller gibi) yoluyla yürüttüğü bir araştırma stratejisini tarif etmektedir (Merriam, 1998; Denzin ve Lincoln, 2005; Yin, 2009). Böylece, çeşitli veri kaynaklarının beraber kullanılabilmesi bulguların geçerliliği ve güvenirliğinin arttırılmasına olanak sağlar. Durum çalışması araştırma konusunun gerçek/doğal bağlamı yada ortamı içinde incelenmesine imkan tanır (Yin, 2009). Araştırma süreci çoğunlukla saha ağırlıklıdır ve araştırmacı, irdelenen sahayla doğrudan etkileşim içine girerek gözlemci rolü benimser. Araştırmacı hem araştırma sürecini yönlendirme konusunda hem de doğrudan yorumlama bakımından aktiftir. Bu yöntemde araştırmacının amacı, incelenen örneğin bağlamsal ilişkilerini ve bütüncül yapısını açığa çıkarmaktır. Dolayısıyla, araştırma sürecinde sadece örnek alanın fiziksel ve mekansal yapısına değil, ayrıca örneğin içinde bulunduğu sosyal ve kültürel bağlama

odaklanılır. Durum çalışmaları keşfedici, açıklayıcı veya tanımlayıcı amaçlarla kullanılabilir (Yin, 2009; Creswell, 2014).

Bu tez çalışmasında, Bursa'nın Osmangazi ilçesindeki TOKİ Hamitler ve TOKİ Yunuseli sosyal konut alanlarını kapsayan çoklu durum çalışması gerçekleştirilmiştir. Seçilen sosyal konut alanlarında kullanıcı deneyimleri aracılığıyla açık ve yarı-açık mekânların sosyal, psikolojik, fiziksel ve mekânsal etkileri; kullanıcı esenliği, restoratif çevre ve destekleyici tasarım ilişkisi bağlamında incelenmiştir. Durum çalışmaları, zaman ve mekân açısından sınırlandırılmış bir sistem içinde yürütülmektedir (Merriam, 1998; Denzin ve Lincoln, 2005; Yin, 2009). Bu bağlamda, araştırmanın etkin şekilde gerçekleştirilmesine imkân tanıyan dört temel parametre belirlenmiştir:

- Benzerlik: Her iki sosyal konut alanının da TOKİ eliyle, aynı sosyal politika çerçevesinde ve alt gelir grubuna yönelik olarak inşa edilmiş olması, sosyal adaletin desteklenmesi bakımından anlamlıdır.
- Erişilebilirlik: İki sosyal konut alanının Osmangazi ilçesi içinde birbirine ortalama 6 km gibi kısa bir mesafede bulunması, gözlem ve veri toplama süreçlerinin (örneğin harita, fotoğraf ve belgeleri) verimli biçimde yürütülmesine imkân tanımıştır.
- Farklılık: Yakın mesafede yer almalarına rağmen, bu iki sosyal konut alanı farklı yoğunluklara, fiziksel çevre özelliklerine ve mekânsal örgütlenmelere sahiptir. Bu durum, karşılaştırmalı analizler açısından önemli bir araştırma zemini sunmaktadır.

  Yaygınlaştırılabilirlik: Her iki örneğin de TOKİ projelerinden seçilmiş olması, araştırma bulgularının genellenebilirliğini artırmaktadır. Bu konut tipolojileri, Türkiye'nin pek çok kentinde gözlemlenebilecek sosyal konut örüntülerini temsil etmektedir. Böylece, ülke genelinde sosyal, çevresel ve mekânsal adaletin desteklenmesine yönelik çıkarımlar yapılabilmektedir. Bu dört parametre, çalışmanın 3.3.2. bölümünde ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır.

3.3. Örneklem Alanının Belirlenmesi; Bursa Örneği

21. yüzyılda büyük kentlerde yaşayan bireylerin doğayla temasının giderek azalması sebebiyle bireysel esenlik konusunun-iyi hissetme halinin- önemi giderek daha fazla kabul görmektedir (Van den Berg vd., 2007; Fuller vd., 2010; Krekel vd., 2016; Winters ve Li, 2017; Leavell vd., 2019). Özellikle sanayileşmiş kentlerde doğal çevrelerin giderek azalması sebebiyle bireylerin doğal çevrelerle ilişkilerinin desteklenmesi daha fazla önem taşımaktadır (Dasgupta, 2001; Douglas, 2012; Benton-Short ve ve Short, 2013). Bu perspektiften bakıldığında, Bursa sanayileşme ve kentleşme süreçlerine hızla dahil olan önemli bir kenttir (Çahantimur ve Yıldız, 2008). Bu küresel süreçlerin etkisi nüfus artışını tetiklemiştir. Bursa, nüfus açısından Türkiye'nin 4. büyük şehri olup, 31.12.2024 tarihi itibarıyla 3.238.618 nüfus (Türkiye İstatistik Kurumu, 2025) ile konut talebinin yoğun olduğu kentler arasında yer almaktadır.

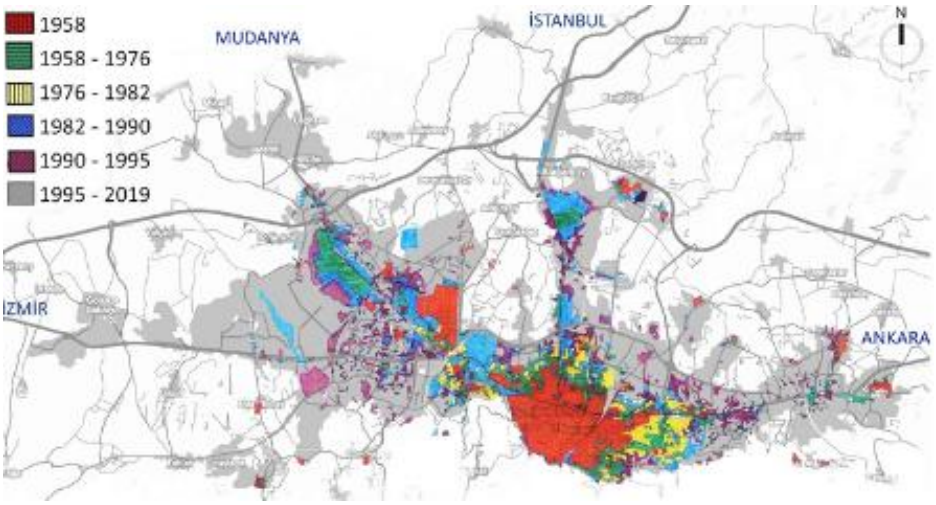
Araştırmanın yer seçim kriterleri, genelden özele doğru üç aşamada incelenmiştir: il, ilçe ve mahalle. Bu kapsamda literatür incelemeleri ve Bursa'da yapılan gözlemlerle gerekli tespitler ortaya konmuştur. Örneklem alanının belirlenmesi süreci, "hangi il?" sorusuyla başlamıştır. Bu noktada Bursa'nın seçilmesinin temel nedeni, kentin sahip olduğu sanayi kimliğidir. Bursa, 21. yüzyıla kadar "Yeşil Bursa" olarak anılırken, günümüzde 17 Organize Sanayi Bölgesi sayesinde "sanayi kenti" kimliği kazanmıştır (Erdem vd., 2023). Bu dönüşüm, araştırmanın teorik çerçevesiyle güçlü bir ilişki kurmayı mümkün kılmıştır. Sonuç olarak, Bursa'nın konumsal özellikleri ve işlevsel yapısı dikkate alınarak örneklem seçim kriterleri netleştirilmiştir.

Kent, Uludağ'ın kuzeybatı eteklerinde kurulmuş ve ağırlıklı olarak doğu-batı doğrultusunda gelişmiştir. Bursa konumsal özellikleri ve temel işlevlere bağlı olarak dönüşüm geçirdiği açıkça görülmektedir. İlk olarak, kent sahip olduğu doğal güzelleri: yeşil doğası, verimli ovası, geniş tarım arazileri, (şifalı) su kaynaklarıyla, merkezi bir konumda yer almıştır. İkinci olarak, dünya metropolü İstanbul'a yakınlık ve özel ilişkiler, kentin stratejik önemini artırmıştır. Üçüncüsü, tarihte uzun mesafe ticaretteki merkezi rolü, Bursa'nın ekonomik dinamiklerini belirleyen bir faktör olmuştur. Sahip olduğu karayolu ve denizyolu ulaşım ağıyla lojistik (Gemlik limanı sayesinde ihracat ve ithalat faaliyetleri) bakımından da elverişli bir şehirdir. Dördüncüsü, özellikle ipek ve ipekli

dokuma gibi sanayi dallarında merkezi bir işlev görmesi, şehrin ekonominin çeşitlenmesine katkıda bulunmuştur. (Tekeli, 1999). Bu bakımdan, Bursa, pek çok özelliğiyle dikkat çeken bir kent olmasına rağmen, tarih boyunca özellikle ekonomik açıdan öncü bir role sahip olmuştur.

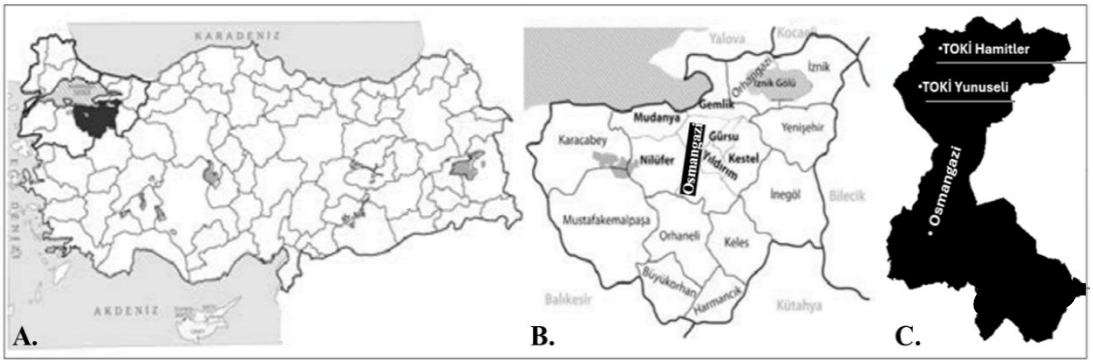
1961 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından sanayi yer seçimine yönelik yapılan araştırmada Bursa'nın en uygun kent olarak belirlenmesi, kentin stratejik önemini arttırmıştır. Kentin uzun süredir ticarette öne çıkması ve mevcut durumuyla önemli bir sanayi şehri olması sonucunda yoğun göçler ve plansız kentleşme, Bursa'da başta alt ve orta gelir grupları olmak üzere her gelir grubu için konut ihtiyacını ortaya koymuştur. Bursa'daki sanayi bölgeleri ve TOKİ konutlarının yakın ilişkisi haritada görülmektedir.

20. yüzyıldan itibaren Bursa kentinin gelişmiştir. Bu gelişimde, Bursa ve sanayileşme arasındaki diyalektik ilişkinin kentleşme dinamiklerine yön vermesi etkili olmuştur. 1950'ler itibariyle Bursa'nın kentsel yapısının kent çeperine doğru genişlediği ve Organize Sanayi bölgelerinin kurulması sonucunda bu genişlemenin hız kazandığı görülmüştür. 1990'lar itibariyle yeni yolların açılması ve sanayi bölgelerinin kurulması gibi sebeplerle özellikle kentin batı ve kuzey doğrultusunda Bursa ovasının hızla yapılaşmaya açıldığı ve bu yapılaşmanın günümüzde de devam ettiği görülmektedir (Şekil 3.4). 2019 yılında İstanbul-Bursa-İzmir otoyolunun açılması Karacabey Bursa arasındaki tarım arazilerinin yapılaşmaya açılmasına işaret etmiştir (İlhan ve Ediz, 2019).

Şekil 3. 4. Bursa Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınan kent haritası

Bu çerçevede, yüksek konut talebinin karşılanmasını destekleyen toplu konut uygulamalarının yaygınlaştığı Bursa'da kentin sahip olduğu doğal çevre büyük ölçüde eksilerek yerini yapılı çevreye bıraktığı Şekil 3.4 ve Çizelge 3.1'de Bursa merkez ilçeleri kapsamında yapılan araştırılmalarda görülmektedir. Sosyal ve çevresel adalet bakımından fırsat eşitsizliğine en çok alt gelir gruplarının etkilendiği literatürde tartışılmaktadır (Mitchell ve Popham, 2008; Wüstemann ve Kalisch, 2016; Hoffimann vd., 2017; Nygan vd., 2024). Literatürdeki çalışmalar, Bursa'da sosyal konut kullanıcı esenlik düzeyinin arttırılmasını gerektiğini göstermektedir (Gür, 2009, 2014, 2016; Ertürk ve Tosun, 2009; Gür ve Dostoğlu, 2010, 2011; Çam, 2019; Erdem vd., 2023; Özdemir Sarı ve Aksoy Khurami, 2023; Paşalar vd., 2020; Murat vd., 2023). Bu bağlamda, sosyal konut üretimlerini temsil eden TOKİ konutlarında da yeşil alanların göz ardı edilmesi, kentleşmenin etkilerini yıkıcı hale getirmektedir. Sosyal konut alanlarında, açık yeşil alanların niteliğini asgari düzeye indiren yaklaşımlar, kullanıcı esenliğini olumsuz etkilemektedir. Sosyal konut üretimleri eşitlik, esenlik ve doğal çevrelerle etkileşim bağlamında değerlendirilmesi kurumsal kaynakların verimli kullanılmasına bakımından önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Bursa, Osmangazi ilçesi önem taşımaktadır. Bu doğrultudaki araştırmalar Bölüm 3.3.1'de ele alınmıştır.

Şekil 3. 5. Örnek alanın konumu
A. Bursa'nın yeri, **B.** Kentin ilçeleri, **C.** Osmangazi ilçesindeki sosyal konut alanları: TOKİ örnekleri (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Çizelge 3. 1. Bursa merkez ilçelerinde yer alan TOKİ Konutları

Bursa Merkez TOKİ Konutları		**Kentsel Doku ile ilişki**	**Haritadaki konum İşaretler ——Konut alan sınırları —— Bursa ana yol çizgileri**	**Konut Alanı Görünümü**
Osmangazi	Doğan-bey Kentsel dönüşüm - 2729 adet konut	Kent merkezinde yoğun tarihi konut ve ticaret alanı içinde		
	Yunuseli Kentsel dönüşüm - 912 adet konut	Yoğun konut dokusu ve ticaret alanı içinde		
	Hamitler Kentsel dönü şüm - 948 adet konut	Bursa Çevreyolu üzerinde kent çeperinde konut ve ticaret alanlarına mesafeli		
Nilüfer	Hasanağa, Nilüfer - 1584 adet konut	İzmir Yolu üzerinde kentin batısında yoğun konut dokusundan uzak		
	İrfaniye	İzmir Yolu üzerinde kentin batısında yoğun konut dokusundan uzak		

Çizelge 3.1. Bursa merkez ilçelerinde yer alan TOKİ Konutları (devam)

	Kayapa - 368 adet konut	İzmir yolu üzerinde yoğun konut ve ticaret alanlarına mesafeli		
Yıldırım	Akçağ layanKentsel dönüşüm - 774 adet konut	Kent merkezi, Uludağ'ın eteklerinde doğal çevre, içinde konut v ticaret alanlar içinde		
	Yiğitler Kentsel dönüşüm - 492 adet konut	Kent merkezi yoğun konut ve ticaret alanları içinde ve doğal çevreye yakın		
Gürsu	İpek yolu - 413 adet konut	Ankara Yolu üzerinde kent çeperinde konut ve ticaret alanlarına mesafeli		
Kestel	Yeni Mahalle - 716 adet konut	Ankara Yolu üzerinde kent çeperinde konut ve ticaret alanlarına yakın		

3.3.1. Örneklem Alanı Tanıtımı: Bursa, Osmangazi İlçesi

Durum çalışmasının yapılması için Bursa'nın merkez ilçeleri arasında Osmangazi belirlenmiştir. Osmangazi ilçesinin coğrafi konumu Bursa'nın kuzey-güney aksı boyunca uzanarak (Şekil 3.6) planlı ve plansız yapılaşma alanlarını kesen bir arter niteliğine sahiptir. Zengin doğal çevre varlığıyla birlikte, ilçe, hem kentin en büyük ve en yoğun nüfusa sahip ilçesi hem de demografik ve mekânsal gelişimi açısından önde gelmektedir. İlçe kent içindeki merkezi konumuna bağlı olarak ticari ve sosyal hareketlilik bakımından avantaj sahibi olmakla birlikte bölgede konut, ticaret ve trafik bakımından sorunlar görülmektedir (Şekil 3.7.A, B) (Demirkıran, 2008; Gür, 2016; Tosun, 2018). Bu durum ilçe açısından pek çok problemi de beraberinde getirmektedir.

Osmangazi ilçesi, eski ve yeni yerleşim alanlarını birlikte bulundurması sebebiyle sosyo-ekonomik farklılaşmanın ve mekânsal ayrışmanın etkilerinin birlikte gözlemlenebileceği bir alandır. Bu yönüyle Osmangazi, sosyal konut politikalarının hem fiziksel hem de sosyal etkilerinin eş zamanlı ölçülebileceği kapsamlı bir mekânsal veri kaynağı sağlar. Ayrıca, sosyal ve ekonomik farklılaşma ve mekânsal ayrışmaya bağlı olarak, yüksek gelir düzeyine sahip kentlilerin Osmangazi'yi terk etmesiyle birlikte, alt ve orta gelir düzeyine sahip kişilerin ilçede kaldığı belirtilmiştir (Gür, 2015; Mutlu ve Varol, 2017).

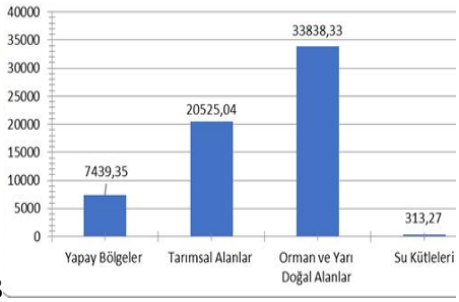

Şekil 3. 6. Kentin en büyük üç ilçesi içinde Osmangazi ilçesinin konumu (Gür, 2022)

A

İlçe Adı	Osmangazi
İl Merkezine Uzaklık	Merkez İlçe
Yüzölçümü	476,25 km2 (göl dahil)
Bitki Örtüsü	Orman ve maki ile tarımsal alanlar
Nüfus Sayısı (2022)	891.250
Çalışma Çağındaki Nüfus Oranı (2021)	%69,68
Gelişmişlik Düzeyi (SE-GE)	1. kademe
İlçede Üretimde Bulunan Sektörler	Tekstil, hazır giyim, gıda, mobilya
İlçede Öne Çıkan Sektör	Sanayi, Tarım, Turizm
İlçede Öne Çıkan Tarım Ürünü	Ahududu, böğürtlen, armut, yaş incir, şeftali, çilek, sofralık zeytin, kereviz
Organize Sanayi Bölgesi	Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi (DOSAB)

B

Şekil 3. 7. Bursa Osmangazi ilçe raporuna göre ilçe hakkında nicel ve nitel veriler
A) Künye bilgileri **B)** Doğal ve yapılı çevre verileri (Bursa Osmangazi İlçe Raporu, 2024)

Bursa'nın en eski yerleşim bölgesi olan Osmangazi'de, yeni konut alanlarından ziyade, eskimiş ve yıpranmış kent dokusunun yenilenmesine dayanan kentsel dönüşüm projeleri bulunmaktadır. Bunun durumun sebebi, Osmangazi ilçesinde yeni konut projelerinin yapılabileceği yeterli alanın bulunmamasına bağlıdır. Kent içinde artan nüfus baskısı, eskimiş, riskli yapı stokunun varlığı, deprem riski bir dizi sorunun mekansal izdüşümü ise ilçe belediyesi tarafından benimsenen imar faaliyetlerinde kentsel dönüşüm uygulamalarına odaklı bir gelişim süreci izlenmesine dayanır (Tosun, 2018). Bu doğrultuda, ilçede çöküntü alanı olarak tanımlanabilecek yerleşim yerleri kentsel dönüşüm uygulamalarıyla kente yeniden kazandırılmaktadır (Demirkıran, 2008; Gür, 2016; Tosun, 2018).

Bu noktada , Osmangazi Belediyesinin benimsediği Yerel Yönetim Politikalarından birisi olan Onbirinci Kalkınma Planı 690. Kentsel Dönüşüm uygulamalarında: "Nitelikli yapılaşma sağlanması, yaşam ve mekân kalitesinin yükseltilmesi, dengeli mekânsal gelişme sağlanması planı" (Tedbir 1. Çevre ve Mekansal Gelişme) hedeflenmektedir. Bu plan doğrultusunda belediyenin desteklediği sosyal konutu temsil eden kentsel dönüşüm projelerinde nitelikli gelişme hedefi vurgulanmaktadır (Osmangazi Belediye, 2020; s.25).

Sosyal konutların sosyal adaletin (social justice) sağlamasında önemli katkı sağladığı açıktır. Fakat aynı zamanda bu olumlu yönüyle beraber sosyal konut uygulamaları çoğunlukla niceliksel göstergelerle ele alınması ve niteliğin geri planda kalması problemini de beraberinde getirmektedir (Özsoy, 2011; Akalın, 2016; Gür, 2019). Makro ölçekli uygulamalar olan toplu konut projelerinde mikro ölçekli niteliksel çözümlerin

benimsenmesi konutun açık ve yarı açık alanlarının işlevselliğinin restoratif çevre kriterleri bakımından desteklenmesi önemlidir.

Kullanıcı gruplarının gelir düzeyi azaldıkça yaşam içindeki tercih hakkının azalmasının yanısıra, konut alanlarının asgari ihtiyaçlar gözetilerek üretilmesi sonucunda açık, yarı-açık alanlar göz ardı edilmektedir. Bu bakımdan literatürdeki tartışılmalar açık, yarı-açık alanların özellikle dar gelirli bireylerin esenliğinin sağlanması açısından çok kritik olduğuna işaret etmektedir (Wüstemann vd., 2017; Łaszkiewicz vd., 2021; Perafita, ve Saez, 2023; Ngan vd., 2024). Bu bağlamda, yeni gerçekleştirilecek konut alanlarında sosyal konut kullanıcısı olan bireylerin esenliği ve sağlığını gözeten bir perspektiften bakılarak kullanıcı memnuniyetini ve yaşam kalitesini destekleyen açık ve yarı açık mekanlar açısından mikro ölçekli nitelik odaklı çözümlerin dikkate alınması önemlidir. Bu yaklaşım, sosyal konut kullanıcılarının bireysel esenliklerinin artması açısından sağlayacağı doğrudan katkının yanısıra kurumsal kaynakların daha verimli değerlendirilmesi açısından da katkı sağlamaktadır.

3.3.2. Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ Konut Alanları

Bursa, Osmangazi ilçesinde çoklu durum çalışması yapılması planan bu araştırmada (Bölüm 3.2.2.'de açıklandığı gibi) durum çalışmalarının sınırlandırılmış bir sistem içerisinde yürütülmesi gereklidir (Merriam, 1998; Denzin ve Lincoln, 2005; Yin, 2009). Bu bakımdan, araştırma kapsamında gerçekleştirilecek durum çalışmasının yer seçim kriterleri belirlenirken mahalle ve bina ölçeğinde tespitler yapılmıştır. Bu tespitler sonucunda Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ sosyal konut alanlarında araştırma soruları ve teorilerinin irdelenmesi açısından aşağıda açıklanmış olan dört parametre öne çıkmıştır.

Benzerlik

Seçilen alanlarda birtakım benzer özellikler şu şekilde tespit edilmiştir: kentsel çevre ile heterojen bir ilişki kurulması, proje alanlarında seçilen blokların ölçekleri ve bloklar arası ilişkiler, erişebilirlik-ulaşım bakımından benzerlik. Yunuseli ve Hamitler TOKİ konutları birbirine ortalama 6 km uzaklıkta olduğu için seçilen konut alanlarında sosyal, ekonomik yada kültürel açıdan benzer kullanıcı gruplarının yaşamakta olabileceği düşünülmektedir.

Aynı ilçe içinde yer alan konut alanlarının araştırılması zaman ve maliyet açısından doktora tezinin tamamlanması için geriye kalan sürenin sınırlarının aşılmaması bakımından da anlamlı bulunmaktadır. Arşiv taramaları ve alan gözlem çalışmaları hem maliyet hem de zaman kaynakları bakımından önem taşımaktadır.

Farklılık

Seçilen alanlarda birtakım farklı özellikler tespit edilmiştir. Öncelikle iki proje alanı ait yapıların yükseklik farkı karşılaştırma yapılması bakımından önem taşımaktadır. Yunuseli TOKİ konut alanı çok katlı yapılardan oluşurken, geleneksel az katlı yapı stoğunu barındıran Hamitler TOKİ yerleşim alanını barındırıyor olmasının önemli bir karşılaştırma unsuru olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle, Hamitler TOKİ konut alanında CK tipi bloklar araştırma kapsamı dışında bırakılarak C2, F, D, L5 bloklar kapsamında araştırma sürecine devam edilmiştir. Diğer taraftan, sosyal donatı çeşitliliği ve kalitesi, kontrol ve güvenliğin niteliği açısından farklılıkların bulunması restoratif çevrelerin araştırıldığı algılanan restoratiflik ölçeğinin (perceived restorativeness scale, Hartig vd. 1996) kullanıldığı araştırmalarda (Won ve Lee, 2020; Lee ve Kim, 2024) önemli olduğu görülmüştür. Farklı perspektiflerden yapılacak analizlerin olması kullanıcı esenlik seviyesine ilişkin olarak tespitleri karşılaştırabilir kılmaktadır. Ayrıca, seçilen projelerin Bursa'nın aynı ilçesinde komşu mahallelerde yer almasına rağmen kentle farklı bağlamda ilişkiler kuruyor olması alan araştırmasında uygulanacak anket çalışmasının sonuçlarının değerlendirilmesi aşamasında ilginç yaklaşımlar geliştirilebileceğine işaret etmektedir. Durum çalışmasına yönelik fiziksel ve mekansal analizler daha detaylı şekilde alt bölümde görülmektedir.

Yaygınlaştırılabilirlik

TOKİ Hamitler ve Yunuseli konut projeleri mimari tasarım ve yapı yoğunluğu Türkiye genelinde uygulanan standart TOKİ modelleri ile uyumlu olduğu için Türkiye'deki diğer TOKİ projelerine benzer bir yapıya sahiptir. Seçilen alanlarda yapılacak alan çalışmasının sonuçlarının hem Bursa'da hem de Türkiye'de benzer toplu konut projelerinde uygulanabilir bir yaklaşım sunabileceği düşünülmüştür.

Erişilebilirlik

Veri toplama olanakları bakımından site alanlarından sosyal bağlantıların kurulmuştur. Bu süreçte site yönetimlerinin araştırmayı destekleyici yaklaşıma sahip olduğu görülmüştür. Bursa'nın merkezi ilçelerinden biri olduğu için Osmangazi ilçesine ulaşım kolaylığı örneklem alanının araştırılması sürecinde bir avantaj olduğu açıktır. Alan çalışmaları, ilçenin merkezi konumu anketler ve yerinde yapılması gereken gözlemler için lojistik açıdan uygun bir bölgedir. Bu durum, zaman ve maliyet açısından durum çalışmasını gerçekleşmesini ve doktora tez sürecini olumlu etkilemiştir.

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

Tez çalışmasının bu bölümünde sosyal konut kullanıcılarının esenliğinin arttırılması için doğal çevre ve yapılı çevre arasında tasarım müdahalesi ile restoratif etkinin oluşum mekanizmasının nasıl aktifleştirilmesi gerektiğini tespit etmek amacıyla oluşturulan araştırma modelindeki mekansal analizler ve anket çalışması aracılığıyla ulaşılan bulgular sunulmaktadır. Çalışmada bulguların ortaya konulması için mekansal ve fiziksel analizlerden yararlanılırken, kullanıcı görüşlerinin elde edilmesi için anket çalışması aracılığıyla ulaşılan veriler istatistiksel yöntemlerle analiz edilerek incelenmiştir. Araştırmanın amaçları ve hedeflerine göre oluşturulan hipotezlerin ve araştırma sorularının test edilmesi için ilgili analiz yöntemlerinden faydalanılmıştır. Mekansal analizler ve anket çalışması bulguları bir araya getirilerek kavramsal çerçevedeki temel kriterlere, araştırma sorularına ve hipotezlere ilişkin tartışma bölüm sonunda sunulmaktadır.

4.1. Yunuseli ve Hamitler Mahallelerinde Bulunan Sosyal Konut Alanlarının Fiziksel ve Mekansal Analizlerine Yönelik Bulgular

Araştırma modelini sınamak üzere seçilen örneklem alanlarının mekânsal özellikleri, Osmangazi Belediyesi Arşivi'nden sağlanan mimari proje bilgileri ile yazarın çektiği ya da TOKİ'nin resmî dokümanları ve internet sitesinden temin edilen fotoğraflar kullanılarak, çalışmanın kuramsal çerçevesi doğrultusunda incelenmiştir. Bu inceleme sürecinde fiziksel ve mekânsal tespitler sistematik biçimde işlenmiş; nitel ve nicel veriler derlenmiştir (Çizelge 4.1, Şekil 4.2). Çizelge 4.1'de gösterildiği üzere, Hamitler TOKİ konut alanları mahalle ölçeğinde bir proje olduğundan, durum çalışmasına yalnızca Osmangazi Ekolojik Yaşam Merkezi'ne yakın konumdaki konut birimleri dâhil edilmiştir (Şekil 4.5, 4.6). Böylece Yunuseli TOKİ ve Hamitler TOKİ yerleşim alanlarında yürütülen araştırmada örneklem büyüklüklerinin dağılımı yaklaşık olarak eşit tutulmuştur (Çizelge 4.1). Buna ek olarak, örneklem alanlarında yapılı çevre ve yeşil alan analizlerini gerçekleştirmek üzere 2025 tarihli Google Earth Uydu görsellerinden ulaşılan aritalar kullanılmıştır (Şekil 4.3, 4.4, 4.5, 4.6). Şekil 4.4 ve 4.6'nın da gösterdiği gibi, Yunuseli TOKİ yoğun bir yapılı çevre içinde konumlanırken, Hamitler TOKİ konut alanı doğal çevre ile güçlü ilişki içindedir.

Çizelge 4. 1. Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ konutlarının mekansal özellikleri (Osmangazi Belediyesi Arşivi)

1.Proje Genel Bilgiler		**Projeler**	**Yunuseli TOKİ**	**Hamitler TOKİ**
		Proje Resimleri	a. b. a. b.Yazar tarafından çekilmiştir. (Kasım, 2024)	c. d. c. (TOKİ, 2010) d. Yazar tarafından çekilmiştir. (Nisan, 2025)
		Proje yılı	2010	2008
		Örgütlenme Finansman	TOKİ ve Osmangazi Belediyesi iş birliği	TOKİ ve Osmangazi Belediyesi iş birliği
2.Fiziksel & Mekansal özellikler	**Nitel Veriler**	Yapılaşma süreci	Kentsel dönüşüm [23]	Kentsel dönüşüm
		Kent mekanıyla ilişki	Kent merkezi Hamitler mahallesiyle kurduğu ilişkiler bakımından Yunuseli TOKİ Hamitler TOKİ'ye kıyasla daha merkezi konumdadır.	Kent periferisi Yenikent mahallesi konum itibariyle Bursa çevre yolu kenarına kurulmuştur. Mahalle içinde Bursa Katı atık Depolama alanını içinde barındırıyor olması kentle kurduğu zayıf ilişkiyi somut bir şekilde göstermektedir.
		Mimari tasarımın Kentsel doku ile uyumu	Kentsel çevre ile heterojen bir doku Proje çevresindeki (geleneksel konut yapısını temsil eden) az katlı kentsel dokudan bağımsız olarak TOKİ tip formunda çok katlı konut görünümdedir.	Kentsel çevre ile heterojen bir doku Proje alanında birbirinden farklı mimari formda (geleneksel konut referanslı az katlı yapılar) konutlar üretilmiştir. Çevresinde geleneksel konut yapısında az katlı yapılar bulunur.
	Nicel Veriler	Proje Alan büyüklüğü	111.292 m²	182.016 m²
		Ada bilgisi	6400	3, 6, 7, 9, 13
		Proje Ölçeği	Konut ve sosyal donatı 912 Konut	Mahalle konsepti; Konut ve ticaret merkezi 638 konut geleneksel az katlı yapılar

[23] Yunuseli TOKİ ve Hamitler TOKİ konut alanlarının ikisi de kentsel dönüşüm amacıyla ortaya çıkmış projelerdir fakat bu konu araştırmanın kapsamı dışında kalmaktadır.

Çizelge 4.1. Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ konutlarının mekansal özellikleri (Osmangazi Belediyesi Arşivi) (devam)

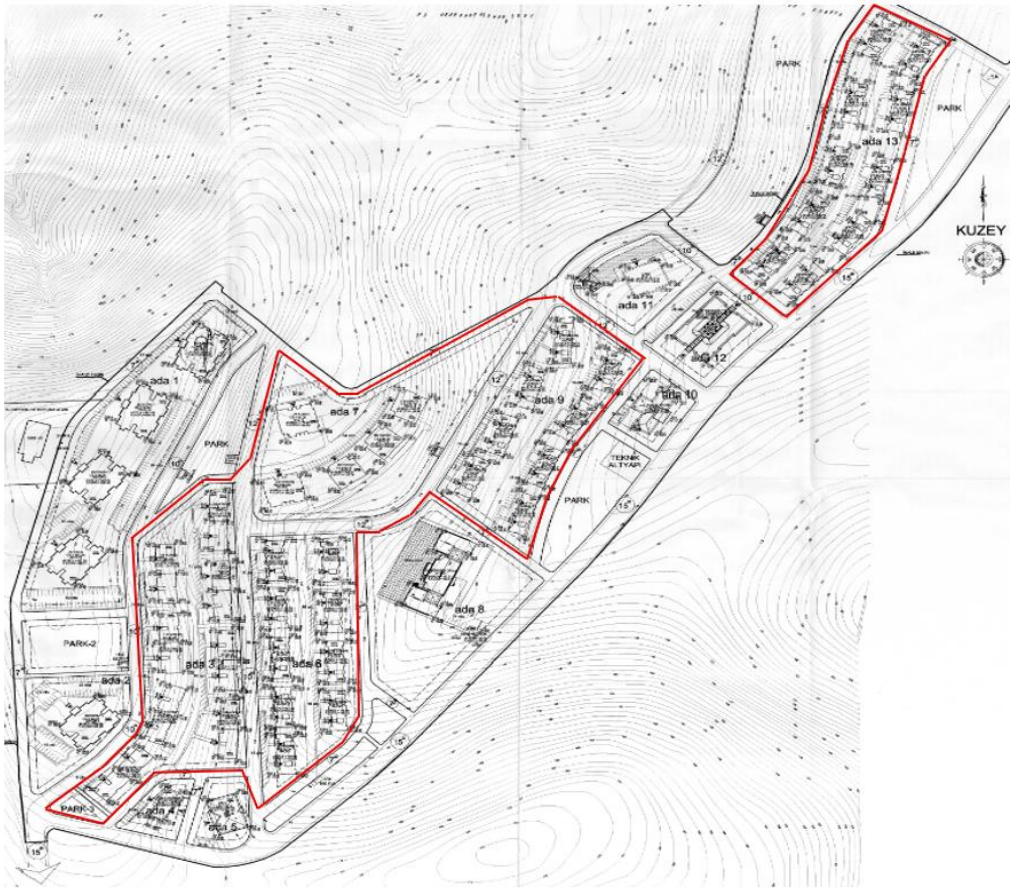
2.Fiziksel & Mekansal özellikler	**Nicel Veriler**	Yeşil alan varlığı	1663 adet					6560 adet			
		Balkon büyüklüğü	Tek balkon - 3 m²					Çift balkon - 5 m² ve 3 m²			
		Blok, Kat, Daire bilgileri	Blok Adı	Blok Sayısı	Kat Sayısı	Katta Daire Sayı	Konut Sayısı	Blok Adı	Blok Sayısı	Kat Sayısı	Katta Daire sayısı
			B1 Tipi C1 Tipi C2 Tipi	9 7 3	2B+Z+11 2B+Z+11 2B+Z+11	4 4 4	432 336 144	D Tipi F Tipi C2 Tipi L5Tipi	8 27 2 3	2B+Z+3 B+Z+3 B+Z+5 2B+Z+3	128 432 24 30
			Toplam	19 Blok			912 Konut	Toplam	40 Blok		638 konut
3.Sosyal özellikler	**Nitel veriler**	Sosyal Donatılar	Spor alanları ve çocuk oyun alanları, yürüyüş-bisiklet alanları, eğitim alanları (ilkokul, lise, kreş), ticaret merkezi (market, kuaför), camii					Spor alanları ve çocuk oyun alanları, futbol sahası, eğitim alanları (ilkokul, lise, kreş), Sağlık ocağı, ticaret merkezi (market, kuaför), cami			
		Güvenlik durumu	7/24 güvenlik görevlisi. Güvenlik kamerası Aydınlatma					Kapalı site kapısı ve kartlı giriş, Aydınlatma			
		Erişilebilirlik	Toplu Taşıma: Otobüs ve minibüs hizmeti					Toplu Taşıma: Otobüs ve minibüs hizmeti			
		Yakın çevredeki arazi kullanımı	Hamitler mahallesi içindeki kullanım alanları: Kuaför, cami, market, Pazar alanı, Recep Tayyip Erdoğan Bulvarı: yürüyüş/koşu parkuru, sağlık ocağı, eğitim kurumları					Yenikent mahallesi içindeki kullanım alanları: Kent çöplüğü, Osmangazi Belediyesi Ekolojik Yaşam merkezi, Macera parkı market, Pazar alanı, cami, sağlık ocağı, eğitim kurumları			

Çizelge 4. 2. Hamitler TOKİ konut alanında incelen bloklar (Osmangazi Belediye Arşivi)

Blok Tipi	**Blok sayısı**
D Blok Toplam 16 adet – Ada 3	8
F Blok Toplam 16 adet – Ada 6 + Ada 13	27
C2 Blok – Ada 7	2
L5 Blok – Ada 7	3

Şekil 4. 1. Yunuseli TOKİ sosyal konut alanında vaziyet planı üzerinde durum çalışmasının yapıldığı alanın gösterimi (Yazar tarafından Osmangazi Belediye Arşivinden elde edilen veriler aracılığıyla oluşturulmuştur).

Şekil 4. 2. Hamitler TOKİ sosyal konut alanında vaziyet planı üzerinde durum çalışmasının yapıldığı alanların gösterimi (Yazar tarafından Osmangazi Belediye Arşivinden elde edilen veriler aracılığıyla oluşturulmuştur)

Şekil 4. 3. Google Earth Yunuseli TOKİ uydu görüntüsü
(Google Earth, 2025)

Şekil 4. 4. Yunuseli TOKİ konut alanına yönelik yeşil alan analizi
[Yazar tarafından Google haritalardan elde edilen veriler aracılığıyla oluşturulmuştur (Google Earth, 2025)]

Şekil 4. 5. Google Earth Hamitler TOKİ uydu görüntüsü
(Google Earth, 2025)

Şekil 4. 6. Hamitler TOKİ konut alanına yönelik yeşil alan analizi
[Yazar tarafından Google haritalardan elde edilen veriler aracılığıyla oluşturulmuştur (Google Earth, 2025).]

4.2. Hamitler ve Yunuseli Mahallelerinde Bulunan Sosyal Konut Alanlarının Sosyo-kültürel ve Sosyo-psikolojik Analizlerine Yönelik Bulgular

Çoklu durum çalışması kapsamında Bursa'nın Osmangazi ilçesindeki Yunuseli ve Hamitler mahallerinde yer alan sosyal konut alanlarında 500 kişilik katılımcıyla yüz yüze görüşülerek yapılmıştır. Yürütülen anket çalışması 15 Mayıs–15 Haziran 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması çoklu durum çalışmasının sahip olduğu zamansal kısıtlara bağlı olarak bir anket şirketi ile işbirliği ile yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda ulaşılan veriler, IBM SPSS 29 (Statistical Package for Social Sciences) ve IBM SPSS AMOS [24] (Analysis of Moment Structures) kullanılarak 25 Haziran 2025 tarihine kadar tamamlanmıştır. Veriler tanımlayıcı istatistiksel metotlar (sayı, yüzde, standart sapma, ortalama) ile incelenmiştir. Yararlanılan Likert tipi ölçeğinde normal dağılım görülmektedir. Elde edilen bulguların güvenilirliğini test etmek amacıyla "Güvenilirlik Analizi" ve iki değişken arasındaki ilişkiyi ölçmek için korelasyon analizi uygulanmıştır. Modelin uygulanmasında bağımlı değişken ve bağımsız değişken bulunduğu için yapısal araştırma modeli tercih edilmiştir.

4.2.1. Anket Çalışması Bulguları

Bu bölümde çoklu durum çalışmasının anket araştırmasından elde edilen istatistiksel bulgular ayrıntılı şekilde açıklanmaktadır. Elde edilen bulgulara göre toplam korelasyona bakılmış ve ölçeğin değerlerini düşüren bir maddeye karşılaşılmamıştır. Veri dağılımının normalliği Kolmogorov–Smirnov testi ile değerlendirilmiştir. Örneklem büyüklüğüne bağlı olarak örneklem ortalamalarının dağılımının normale yaklaştığı Merkezî Limit Teoremi kapsamında kabul edilir (Field, 2024; Pallant, 2020). Ölçeklerin korelasyon testleri sonucunda çıkan değerler .80-.90 arası olduğu görülmüştür. Bu değerler 1'e yakın olduğu için yüksek düzeyde ilişkiye işaret etmektedir [(Cohen vd., 2013; Field, 2024)] (Çizelge 4.3).

[24] IBM SPSS 29 ve AMOS programlarına ücretsiz çevrimiçi erişim BUÜ aboneliği ile sağlanmıştır.

Çizelge 4. 3. Demografik değişkenlerin frekans analizi

		Count	Column N %
1 Cinsiyetiniz	a) Kadın	250	50.0%
	b) Erkek	250	50.0%
	c) Cinsiyet belirtmek istemiyorum	0	0.0%
2 Doğum yılınız	a) 2000 ve sonrası	117	23.4%
	b) 1980-1999	176	35.2%
	c) 1960-1979	125	25.0%
	d) 1959 ve öncesi	82	16.4%
4 Çocuk sayısı	a) Yok	17	4.1%
	b) 1 çocuk	94	22.5%
	c) 2 çocuk	228	54.5%
	d) 3 çocuk ve üzeri	79	18.9%
5 Bitirdiğiniz son okul	a)Okuryazar	21	4.2%
	b)İlkokul	100	20.0%
	c)Ortaokul	93	18.6%
	d)Lise	186	37.2%
	e)Üniversite	100	20.0%
	f)Lisansüstü	0	0.0%
6 Mesleğiniz/ bulunduğunuz sektör	a)Öğrenci	59	11.8%
	b)Ev hanımı	165	33.0%
	c)İşsiz	0	0.0%
	d)Emekli	99	19.8%
	e)Memur	51	10.2%
	f)Özel sektör	111	22.2%
	g)Serbest meslek	15	3.0%
7 Hane halkı toplam aylık geliri	a) 12,500 ₺ - 17,000 ₺	3	0.6%
	b) 17,001 ₺ - 25,000 ₺	49	9.8%
	c) 25,001 ₺ - 30,000 ₺	192	38.4%
	d) 30,001 ₺ - 40 000 ₺	233	46.6%
	e) 40 001 ₺ - 60 000 ₺	23	4.6%
	f) 60 000 ₺ üzeri	0	0.0%
8 Sahip olduğunuz araç sayısı	a) Yok	204	40.8%
	b) 1 araç	295	59.0%
	c) 2 araç	1	0.2%
	d)3 veya üzeri araç	0	0.0%
9 Kaç araç için otopark yerine sahipsiniz?	a) 0	207	41.4%
	b) 1	292	58.4%
	c) 2	1	0.2%
	Diğer	0	0.0%
	2.00	371	74.2%

4.2.2. Anket Çalışmasının Yürütüldüğü Örneklem Alanına Göre Değişkenlerin Dağılımı

Bu bölümde Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ örneklemlerinin demografik ve ekonomik profilleri, frekans dağılımları üzerinden ki-kare (χ^2) bağımsızlık testi ile karşılaştırılmıştır (Çizelge 4.4). Elde edilen p-değerleri—cinsiyet, doğum yılı, medeni durum, çocuk sayısı, eğitim, meslek, araç sayısı ve otopark durumu için sırasıyla $p>0,05$—iki site arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir. Her iki örneklemde de

katılımcıların büyük bölümü evli olup eğitim düzeyi ilkokul/ortaokul ve lise kademelerinde yoğunlaşmaktadır; üniversite ve üzeri oranı düşüktür. Hane geliri dağılımı ağırlıkla 25–30 bin TL ve 30–40 bin TL aralıklarında toplanmaktadır. TÜRK-İŞ Haziran 2025 eşiği (kişi başına açlık sınırı 26.115 TL, dört kişilik hane için yoksulluk sınırı 85.000 TL) dikkate alındığında, katılımcıların önemli bir kısmının hane geliri bu sınırın altında kalmakta; bu bulgu, örneklemin alt gelir grubu niteliğiyle tutarlıdır.

Çizelge 4. 4. Ankete katılan konut kullanıcılarının demografik özelliklere göre dağılımı

		Hamitler TOKİ		**Yunuseli TOKİ**		p
		n	%	n	%	
Cinsiyet	a) Kadın	125	50.0%	125	50.0%	1
	b) Erkek	125	50.0%	125	50.0%	
	c) Cinsiyet belirtmek istemiyorum	0	0.0%	0	0.0%	
Doğum	a) 2000 ve sonrası	57	22.8%	60	24.0%	0.579
	b) 1980-1999	89	35.6%	87	34.8%	
	c) 1960-1979	58	23.2%	67	26.8%	
	d) 1959 ve öncesi	46	18.4%	36	14.4%	
Medeni durum	a) Bekar	43	17.2%	39	15.6%	0.42
	b) Evli	187	74.8%	184	73.6%	
	c) Boşanmış	4	1.6%	10	4.0%	
	d) Dul	16	6.4%	17	6.8%	
Çocuk sayısı	a) Yok	7	3.4%	10	4.7%	0.326
	b) 1 çocuk	41	19.8%	53	25.1%	
	c) 2 çocuk	122	58.9%	106	50.2%	
	d) 3 çocuk ve üzeri	37	17.9%	42	19.9%	
Eğitim durumu	a)Okuryazar	13	5.2%	8	3.2%	0.57
	b)İlkokul	54	21.6%	46	18.4%	
	c)Ortaokul	47	18.8%	46	18.4%	
	d)Lise	91	36.4%	95	38.0%	
	e)Üniversite	45	18.0%	55	22.0%	
	f) Lisansüstü	0	0.0%	0	0.0%	
Meslek	a)Öğrenci	29	11.6%	30	12.0%	0.91
	b)Ev hanımı	85	34.0%	80	32.0%	
	c)İşsiz	0	0.0%	0	0.0%	

Çizelge 4.4. Ankete katılan konut kullanıcılarının demografik özelliklere göre dağılımı (devam)

		Hamitler TOKİ		Yunuseli TOKİ		p
Meslek	d)Emekli	50	20.0%	49	19.6%	0.91
	e)Memur	26	10.4%	25	10.0%	
	f)Özel sektör	51	20.4%	60	24.0%	
	g)Serbest meslek	9	3.6%	6	2.4%	
Hane halkı gelir düzeyi	a) 12,500 ₺ - 17,000 ₺	1	0.4%	2	0.8%	0.39
	b) 17,001 ₺ - 25,000 ₺	31	12.4%	18	7.2%	
	c) 25,001 ₺ - 30,000 ₺	94	37.6%	98	39.2%	
	d) 30,001 ₺ - 40 000 ₺	113	45.2%	120	48.0%	
	e) 40 001 ₺ - 60 000 ₺	11	4.4%	12	4.8%	
	f) 60 000 ₺ üzeri	0	0.0%	0	0.0%	
Araç sayısı	a) Yok	101	40.4%	103	41.2%	0.6
	b) 1 araç	148	59.2%	147	58.8%	
	c) 2 araç	1	0.4%	0	0.0%	
	d)3 veya üzeri araç	0	0.0%	0	0.0%	
Otopark durumu	a) 0	103	41.2%	104	41.6%	0.605
	b) 1	148	58.4%	147	58.4%	
	c) 2	1	0.4%	0	0.0%	
	Diğer	0	0.0%	0	0.0%	

Aşağıda gösterilen Çizelge 4.5 ve Çizelge 4.13'de arasındaki tablolarda çoktan seçmeli cevaplar bulunmaktadır. Bu kısımda ki-kare bağımsızlık testi yapılmaktadır. Çizelge 4.5. incelendiğinde Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ konut alanı arasında konutu tercih etme gerekçelerini göstermektedir. Ki-kare sonuçlarına göre, p değerinin 1'e yakınlığı kira/konut fiyatının uygunluğu ($p=0.793$) konut tercihinde etkili olmuştur. Buna karşılık konutun "nezih bir semtte olması" ve "sitenin bahçesinin bulunması" değişkenlerinin konut tercihinde etkisi olmadığı görülmektedir ($p<0.001$). Ayrıca, diğer kategorik değişkenlerin konutun tercih edilmesinde anlamlı bir etkisi görülmemiştir. Şu şekildedir: manzaralı balkon ($p=0.082$), akraba/komşulara yakınlık ($p=0.072$), çocukların okuluna yakınlık ($p=0.191$). Bulgular, ekonomik koşulların mekansal yada fiziksel tercihlerin önüne geçtiğini göstermektedir. Bu durum, sosyal konut kullanıcılarının tercih hakkının

geride kalmasına bağlı olarak mekansal ve çevresel adaletin göz arda edildiğini göstermektedir.

Çizelge 4. 5. Kullanıcıların konut tercih etme nedenleri

Çoktan seçmeli şıklar		Hamitler TOKİ		Yunuseli TOKİ		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	
Akraba/komşulara yakınlığı	Evet	93	55.7	74	44.3	167	33.4	0.072
	Hayır	157	47.1	176	52.9	333	66.5	
Kira/Konut fiyat uygunluğu	Evet	243	50.1	242	49.9	485	97	0.793
	Hayır	7	46.7	8	53.3	15	3	
Çocukların okuluna yakın olması	Evet	8	36.4	14	63.6	22	4.4	0.191
	Hayır	242	50.6	236	49.4	478	95.6	
İşyerine yakın olması	Evet	158	47.9	172	52.1	330	66	0.186
	Hayır	92	54.1	78	45.9	170	34	
Nezih bir semt olması	Evet	0	0	59	100	59	11.8	***
	Hayır	250	56.7	191	43.3	441	88.2	
Sitenin bahçesinin olması	Evet	14	23	47	77	61	12.2	***
	Hayır	247	49.7	250	46.2	439	87.8	
Konutun manzaralı balkonunun olması	Evet	3	100	0	0	3	0.6	0.082
	Hayır	247	49.7	250	50.3	497	99.4	
Toplam		250	50	250	50	500	100	

***: $p<0.001$

Çizelge 4.5. incelendiğinde kullanıcıların konutu tercih etme nedenleri arasında kira/konut fiyat uygunluğu, çocukların okuluna yakınlık ve işyerine yakınlığın anlamlı bir ilişkisi olmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan konutun nezih bir semt olmasının ve sitenin bahçesinin bulunmasının anlamlı bir ilişkisi saptanmaktadır. Ayrıca, akraba komşulara yakınlığın ve konutun manzaralı balkonunun olmasının mekânsal boyutla %10 düzeyinde anlamlı bir ilişkisi gözlenmektedir. Araştırmada yer alan konutta yaşayan kişiler ile mekânsal boyut arasında nasıl bir ilişki olduğunu görmek için bağımsızlık testi esas alınarak ki-kare analizi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Çizelge 4.6'daki gibidir.

Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ arasındaki ilişki ki-kare bağımsızlık testi ile incelenmiş, değişkenlerin hiçbirinde istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır: eşle yaşama (p=0.898), kardeşle yaşama (p=0.804), 1 çocukla yaşama (p=0.326), 2 çocukla

yaşama (p=0.426) ve 3 çocukla yaşama (p=0.190). Örneklemde katılımcıların %81,4'ü eşiyle, %12,9'u kardeşleriyle yaşamaktadır; çocuk sayısına göre dağılım %18,2 (1 çocuk), %30,7 (2 çocuk) ve %4,4 (3 çocuk) biçimindedir. Buna göre, örneklem alanlarının karşılaştırılabilir olduğunu ve yapılan analizlerde tespit edilecek farklılıkların hane yapısı yerine mekansal ve çevresel koşullarla ilişkilendirilebileceğini göstermektedir.

Çizelge 4. 6. Örneklem alanlarında konut kullanıcılarının hane halkı özellikleri

		Hamitler TOKİ		Yunuseli TOKİ		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	
Eşiniz	Evet	188	50.7	183	49.3	371	81.4	0.898
	Hayır	43	50.6	42	49.4	85	18.6	
Kardeşleriniz	Evet	29	49.2	30	50.8	59	12.9	0.804
	Hayır	202	44.3	195	49.1	397	87.1	
1 çocuk	Evet	38	45.8	14	54.2	83	18.2	0.326
	Hayır	193	51.7	180	48.3	373	81.8	
2 çocuk	Evet	67	47.9	73	52.1	140	30.7	0.426
	Hayır	164	51.9	152	48.1	316	69.3	
3 çocuk	Evet	13	65	7	35	20	4.4	0.190
	Hayır	218	50	218	50	436	95.6	
Toplam		250	50	250	50	500	100	

Katılımcıların site bahçesinde iyi hissetmelerini sağlayan unsurlar ile mekânsal boyutlar arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan ki-kare analizi sonuçları Çizelge 4.7'deki gibidir. Çizelge 4.7. ele alındığında mekânsal boyut ile site bahçesinde iyi hissettirme arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakıldığında, ağaçlar, yeşil, bitkiler, çiçekler, çimler ile fiziksel çevre arasında anlamlı bir ilişki yoktur (p=0.614). Çeşmeler, havuzlar ve köprülerin olması ile mekânsal boyut arasında anlamlı bir ilişki yoktur (p=0.309). Çocuk oyun alanları ile fiziksel çevre arasında anlamlı bir ilişki yoktur (p=0.775). Fakat sportif faaliyet alanları ile fiziksel çevre arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır (p<0.05). Bir başka değişle sportif faaliyet alanları Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ açısından

anlamlı şekilde değişmektedir. Ayrıca, yürüyüş yolları ile fiziksel çevre arasında da anlamlı bir ilişki saptanmaktadır ($p<0.05$). Diğer taraftan bisiklet yolları ile fiziksel çevre arasında anlamlı bir ilişki olmamıştır ($p=0.362$). Bisiklet park yerleri ile mekânsal boyut arasında %10 düzeyinde anlamlı bir ilişki gözlense de %5 düzeyinde anlamlı bir ilişki gözlenmemektedir ($p=0.084$). Aydınlatmalar ve çöp kovası olup olmaması ile de mekânsal boyut arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($p=0.687$ / $p=0.317$).

Çizelge 4. 7. Örneklem alanlarının site bahçelerinde kullanıcıyı iyi hissettiren fiziksel ve mekânsal unsurlar

Bu sorular çoktan seçmeli şekilde cevaplanmıştır. *: p<0.05; **: p< 0.01		**Hamitler TOKİ**		**Yunuseli TOKİ**		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	
Ağaçlar, yeşil bitkiler, çiçekler, çimler	Evet	180	49.3	185	50.7	365	73	0.614
	Hayır	70	51.9	65	48.1	135	27	
Çeşmeler, havuzlar, köprüler	Evet	23	43.4	30	56.6	53	10.6	0.309
	Hayır	227	50.8	220	49.9	447	89.4	
Sosyal alanlar-kafe, çardak, kamelya	Evet	157	47.3	175	52.7	332	66.4	0.088
	Hayır	93	55.4	75	44.6	168	33.6	
Çocuk oyun alanları	Evet	81	49.1	84	50.9	165	33	0.775
	Hayır	169	50.4	166	49.6	335	67	
Sportif faaliyet alanları	Evet	28	38.4	45	61.6	73	14.6	0.031*
	Hayır	222	52	205	48	427	85.4	
Yürüyüş yolları	Evet	113	44	144	56	257	51.4	0.006**
	Hayır	137	56.4	106	43.6	243	48.6	
Bisiklet yolları	Evet	62	46.6	71	53.4	133	26.6	0.362
	Hayır	188	51.2	179	48.8	367	73.4	
Bisiklet park yerleri	Evet	13	36.1	23	63.9	36	7.2	0.084
	Hayır	237	51.1	227	48.9	464	92.8	
Aydınlatmalar	Evet	12	46.2	14	53.8	26	5.2	0.687
	Hayır	238	50.2	236	49.8	474	94.8	
Çöp kovası	Evet	0	0	1	100	1	0.2	0.317
	Hayır	250	50.1	249	49.9	499	99.8	

Site bahçesindeki rahatsız edici unsurların ve site bahçesindeki mekansal özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen ki-kare analizi sonuçları Çizelge 4.8'deki gibidir. Çizelge 4.8 ele alındığında, Sosyal alanlar-kafe, çardak, kamelya ile mekânsal boyut arasında anlamlı bir ilişki yoktur (p=0.178). Benzer şekilde Sportif faaliyet alanları ile mekânsal boyut arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (p=0.242). Yürüyüş yolları ile de mekânsal boyut arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemektedir (p= 1.00). Diğer taraftan çocuk oyun alanları ile mekânsal boyut arasında anlamlı bir ilişki vardır (p<0.05). Bisiklet yolları ile mekânsal boyut arasında anlamlı bir ilişki vardır (p<0.05). Bisiklet park yerleri, aydınlatmalar, çöp kovası ve hiçbiri seçeneği ile mekânsal boyut arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Çizelge 4. 8. Örneklem alanlarının fiziksel ve mekansal özellikleri ile site bahçesindeki rahatsız edici unsurların ilişkisi

Bu sorular çoktan seçmeli şekilde cevaplanmıştır. *: p<0.05; **: p<0.01; ***: p<0.001.		**Hamitler TOKİ**		**Yunuseli TOKİ**		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	
Sosyal alanlar-kafe, çardak, kamelya	Evet	4	80	1	50.3	5	1	0.178
	Hayır	246	49.7	249	20	495	99	
Çocuk oyun alanları	Evet	44	65.7	23	34.3	67	13.4	0.006**
	Hayır	206	47.6	227	52.4	433	86.6	
Sportif faaliyet alanları	Evet	8	66.7	4	50.4	12	97.6	0.242
	Hayır	242	49.6	246	33.3	488	2.4	
Yürüyüş yolları	Evet	3	50	3	50	6	1.2	1
	Hayır	247	50	247	50	244	98.8	
Bisiklet yolları	Evet	45	66.2	23	33.8	68	13.6	0.004**
	Hayır	205	47.5	227	52.5	432	86.4	
Bisiklet park yerleri	Evet	19	70.4	8	29.6	27	5.4	0.030*
	Hayır	231	48.8	242	51.2	473	94.6	
Aydınlatmalar	Evet	38	76	12	24	50	10	***
	Hayır	212	47.1	238	52.9	450	90	
Çöp kovası	Evet	56	72.7	21	27.3	77	15.4	***
	Hayır	194	45.9	229	54.1	423	84.6	
Hiçbiri	Evet	166	43.9	212	56.1	378	75.6	***
	Hayır	84	68.9	38	31.1	122	24.4	

Konut kullanıcılarının balkonlarında iyi hissetmeleriyle balkonun mekansal özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen ki-kare analizi sonuçları Çizelge 4.9'daki gibidir. Ki-kare sonuçları, iki saha arasında yalnızca "kapalı balkon olmamasını seviyorum" değişkeninde anlamlı fark bulunduğunu göstermektedir (p = 0.023): Yunuseli TOKİ kullanıcıları açık/kapalı olmayan balkonu daha fazla tercih etmektedir; Hamitler TOKİ'de ise kapatılmış (camla çevrili) balkon eğilimi görece yüksektir. Hoş sesler (p = 0.088) ve hoş kokular (p = 0.079) değişkenlerinde Yunuseli TOKİ'de daha yüksek bir eğilim görülse de istatistiksel eşik olan 0.05'in üzerinde kaldığından bu farklar anlamlı değildir. Kayar kapılı balkon tercihi de iki saha arasında fark yaratmamaktadır (p = 0.158). "Hiçbiri" yanıtı toplamda düşüktür (≈%11); dağılım Hamitler TOKİ'de görece daha yüksektir.

Çizelge 4. 9. Kullanıcı görüşlerine göre konut balkonunda iyi hissettiren özellikler

		Hamitler TOKİ		**Yunuseli TOKİ**		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	
Balkonuma gelen hoş sesleri seviyorum.	Evet	27	40.3	40	59.7	67	13.4	0.088
	Hayır	223	51.5	210	48.5	433	86.6	
Balkonuma gelen hoş kokuları seviyorum.	Evet	20	38.5	32	61.5	52	10.4	0.079
	Hayır	230	51.3	218	48.7	448	89.6	
Kapalı balkon olmamasını seviyorum	Evet	38	39.6	58	60.4	96	19.2	0.023**
	Hayır	212	52.5	192	47.5	404	80.8	
Balkonda kayar kapılı olmasını seviyorum	Evet	2	100	0	0	2	0.4	0.158
	Hayır	248	49.8	250	50.2	248	99.6	
Hiçbiri	Evet	39	72.2	15	27.8	54	10.8	***
	Hayır	211	47.3	235	52.7	446	89.2	

Konut kullanıcılarının balkonda bulunması gerektiğini düşündükleri mekânsal özellikler ile ilgili ilişkiyi inceleyen ki-kare analiz sonuçları Çizelge 4.10'da sunulmuştur. Çizelge 4.10 ele alındığında, mekânsal boyutla balkonda bulunması gereken özellikler arasındaki

ilişkiye bakıldığında, balkonun bahçe peyzajını görüy0or olması, balkonun geniş-kayar kapılı balkon olması, balkonun cam korkuluklarının olması, balkonda priz olması ve balkonda musluk olması arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Öte yandan balkonun demir/krom korkuluklarının olması ve diğer seçenekleri ile mekânsal boyut arasında %10 düzeyinde anlamlı bir ilişki gözlenmektedir. Buna ek olarak, televizyon anteni için özel alan ve klima ünitesi için özel alan olmasının mekânsal özellikler ile anlamlı bir ilişkisi gözlenmektedir ($p<0.05$).

Çizelge 4. 10. Kullanıcılara göre konut balkonunda bulunması gereken özellikler

		Hamitler TOKİ		**Yunuseli TOKİ**		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	
Balkonun bahçe peyzajını görüyor olması	Evet	154	48.6	163	51.4	317	63.4	0.403
	Hayır	96	52.5	87	47.5	183	36.6	
Balkonun geniş-kayar kapılı balkon olması	Evet	0	0	1	100	1	0.2	0.317
	Hayır	250	50.1	249	49.9	499	99.8	
Balkonun demir/krom korkuluklarının olması	Evet	19	38.8	30	61.2	49	9.8	0.098
	Hayır	231	51.2	220	48.8	451	90.2	
Balkonun cam korkuluklarının olması	Evet	85	49.1	88	50.9	173	34.6	0.778
	Hayır	165	50.5	162	49.5	327	65.4	
Televizyon anteni için özel alan	Evet	113	44	144	56	257	51.4	0.006**
	Hayır	137	56.4	106	43.6	243	48.6	
Klima ünitesi için özel alan	Evet	28	35.9	50	64.1	78	15.6	0.007**
	Hayır	222	52.6	200	47.4	422	84.4	
Balkonda priz olması	Evet	70	49	73	51	143	28.6	0.767
	Hayır	180	50.4	177	49.6	357	71.4	
Balkonda musluk olması	Evet	5	50	5	50	10	2	1
	Hayır	245	50	245	50	490	98	
Diğer	Evet	11	73.3	4	26.7	15	3	0.066
	Hayır	239	49.3	246	50.7	485	97	

*: $p<0.05$; **: $p<0.01$

Balkon kullanım amaçlarından hangilerinin kullanıcıyı iyi hissettirebileceği ile mekânsal özellikler arasındaki ilişkiyi inceleyen ki-kare analiz sonuçları Çizelge 4.11'de sunulmuştur. Çizelge 4. 11 ele alındığında, mekânsal boyutla balkonda iyi hissettiren özellikler arasındaki ilişkiye bakıldığında, balkonda yemek-içmek, oturmak dinlenmek, sebze/meyve/çiçek ekip-biçme faaliyetleriyle ilgilenmek, misafir ağırlamak ile mekânsal boyut arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Öte yandan mekânsal boyutla çevreye bakmak dışarıyla bağlantı kurmak ($p<0.01$), depolama kiler alanı olarak kullanmak ($p<0.01$), barbekü yapmak ($p<0.05$) ve çay kahve içmek ($p<0.01$) arasında anlamlı bir ilişki gözlenmektedir.

Çizelge 4. 11. Balkon kullanımında kullanıcıyı iyi hissettiren unsurlar

		Hamitler TOKİ		**Yunuseli TOKİ**		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	
Oturmak -dinlenmek	Evet	143	49.1	148	50.9	291	58.2	0.650
	Hayır	107	51.2	102	48.8	209	41.8	
Çay ve kahve içmek	Evet	138	44.5	172	55.5	310	62	0.002**
	Hayır	112	58.9	78	41.1	190	38	
Yemek yemek	Evet	32	42.1	44	57.9	76	15.2	0.135
	Hayır	218	51.4	206	48.6	424	84.8	
Barbekü yapmak	Evet	56	42.4	76	57.6	132	26.4	0.042*
	Hayır	194	52.7	174	47.3	368	73.6	
Sebze/meyve/çiçek ekip-biçme faaliyetleriyle ilgilenmek	Evet	79	49.4	81	50.6	160	32	0.848
	Hayır	171	50.3	169	49.7	340	68	
Depolama kiler alanı olarak kullanmak	Evet	112	61.5	70	38.5	182	36.4	***
	Hayır	138	43.4	180	56.6	318	63.6	
Çevreye bakmak dışarıyla bağlantı kurmak	Evet	68	39.8	103	60.2	171	34.2	***
	Hayır	182	55.3	147	44.7	329	65.8	
Misafir ağırlamak	Evet	8	47.1	9	52.9	17	3.4	0.805
	Hayır	242	50.1	241	49.9	483	96.6	
Diğer	Evet	9	75	3	25	12	2.4	0.080
	Hayır	241	49.4	247	50.6	488	97.6	

*: $p<0.05$; **: $p<0.01$; ***: $p<0.001$

“Site bahçesinin kullanım amaçlarından hangilerinin kullanıcıyı iyi hissettirebileceği ile mekânsal özellikler arasındaki ilişkiyi inceleyen ki-kare analizi sonuçları Çizelge 4.12’deki gibidir. Çizelge 4.12 ele alındığında, site bahçesinde iyi hissettiren aktivitelere bakıldığında, Komşularla sosyalleşmek çocuklar için oyun oynamak, çocukların ya da kendinizin yaş gününü kutlamak, sebze/meyve/çiçekçilik faaliyetleri, spor egzersiz yapmak, mangal yakmak ile mekânsal boyut arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Öte yandan mekânsal boyutla site bahçesinde köpek gezdirmek ve diğer işlemleri yapmak arasında anlamlı bir ilişki gözlenmektedir ($p<0.05$).

Çizelge 4. 12. Site bahçesinde iyi hissettiren aktiviteler

		Hamitler TOKİ		**Yunuseli TOKİ**		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	
Komşularla sosyalleşmek	Evet	137	46.8	156	53.2	293	58.6	0.085
	Hayır	113	54.6	94	45.4	207	41.4	
Çocuklar için oyun oynamak	Evet	83	49.7	84	50.3	167	33.4	0.924
	Hayır	167	50.2	166	49.8	333	66.6	
Çocukların ya da kendinizin yaş gününü kutlamak	Evet	2	40	3	60	5	1	0.653
	Hayır	248	50.1	247	49.9	495	99	
Sebze/meyve/çiçekçilik faaliyetleri	Evet	33	47.8	36	52.2	69	13.8	0.697
	Hayır	217	50.3	214	49.7	431	86.2	
Spor egzersiz yapmak	Evet	16	42.1	22	57.9	38	7.6	0.311
	Hayır	234	50.6	228	49.4	462	92.4	
Mangal yakmak	Evet	3	42.9	4	57.1	7	1.4	0.703
	Hayır	247	50.1	246	49.9	493	98.6	
Köpek gezdirmek	Evet	2	14.3	12	85.7	14	2.8	0.007**
	Hayır	248	51	238	49	488	97.2	
Diğer	Evet	51	62.2	31	37.8	82	16.4	0.016**
	Hayır	199	47.6	219	52.4	418	83.6	

**: $p<0.05$

Mekansal boyutla geriye kalan sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan ki-kare test sonuçları Çizelge 4. 13'deki gibidir. Çizelge 4.13 ele alındığında, mekânsal boyutla diğer demografik özellikler arasındaki ilişkiye bakıldığında, konutta bulunan kat, yaşayan kişi, konutun mülkiyet durumu, ikamet edilen süre ve konutun balkon ya da bahçesinin olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki gözlenmektedir. Aşağıdaki hangi amaçlardan dolayı kapalı balkona sahip olmayı tercih edersiniz?, balkonun açık olmasını mı kapalı olmasını mı tercih edersiniz? İfadeleri ile mekânsal boyut arasında anlamlı bir ilişki gözlenmektedir ($p<0.05$).

Çizelge 4. 13. Mekansal özellikler ile demografik değişkenlerin ilişkisi

		Hamitler TOKİ		**Yunuseli TOKİ**		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	
Kaçıncı kattasınız?	Zemin kat	67	49.6	68	50.4	135	27	0.247
	Kat 1	73	53.7	63	46.3	136	27.2	
	Kat 2	37	60.7	24	39.3	61	12.2	
	Kat 3	29	43.9	37	56.1	66	13.2	
	Kat 4	22	40.7	32	59.3	54	10.8	
	Kat 5 ve üstü	22	40.7	26	54.2	48	9.6	
Konutta yaşayan kişi sayısı	Yalnız	19	43.2	25	56.8	44	8.8	0.664
	2 kişi	71	53.4	62	46.6	133	26.6	
	3 kişi	52	48.1	56	51.9	108	21.6	
	4 kişi ve üzeri	108	50.2	107	49.8	215	43	
Konut mülkiyeti	Kiracı	104	49.5	106	50.5	210	42	0.856
	Ev sahibi	146	50.3	144	49.7	290	58	
Bu konutta kaç yıldır ikamet etmektesiniz?	1 yıl veya daha az	6	66.7	3	33.3	9	1.8	0.415
	2 yıl	41	48.8	43	51.2	84	16.8	
	2-3 yıl	58	46.4	67	53.6	125	25	
	4-5 yıl	65	47.1	73	52.9	138	27.6	
	6-10 yıl	80	55.6	64	44.4	144	28.8	
Konutun balkon ve/veya bahçesi var mı?	1 balkonu var	24	42.1	33	57.9	57	11.4	0.205
	1 balkonu ve bahçesi var	226	51	217	49	443	88.6	

Çizelge 4.13. Mekansal özellikler ile demografik değişkenlerin ilişkisi (devam)

		Hamitler TOKİ		**Yunuseli TOKİ**		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	
Kaçıncı kattasınız?	Zemin kat	67	49.6	68	50.4	135	27	0.247
	Kat 1	73	53.7	63	46.3	136	27.2	
	Kat 2	37	60.7	24	39.3	61	12.2	
	Kat 3	29	43.9	37	56.1	66	13.2	
	Kat 4	22	40.7	32	59.3	54	10.8	
	Kat 5 ve üstü	22	40.7	26	54.2	48	9.6	
Konutta yaşayan kişi sayısı	Yalnız	19	43.2	25	56.8	44	8.8	0.664
	2 kişi	71	53.4	62	46.6	133	26.6	
	3 kişi	52	48.1	56	51.9	108	21.6	
	4 kişi ve üzeri	108	50.2	107	49.8	215	43	
Konut mülkiyeti	Kiracı	104	49.5	106	50.5	210	42	0.856
	Ev sahibi	146	50.3	144	49.7	290	58	
Bu konutta kaç yıldır ikamet etmektesiniz?	1 yıl veya daha az	6	66.7	3	33.3	9	1.8	0.415
	2 yıl	41	48.8	43	51.2	84	16.8	
	2-3 yıl	58	46.4	67	53.6	125	25	
	4-5 yıl	65	47.1	73	52.9	138	27.6	
	6-10 yıl	80	55.6	64	44.4	144	28.8	
Konutun balkon ve bahçesi var mı?	1 balkonu var	24	42.1	33	57.9	57	11.4	0.205
	1 balkonu ve bahçesi var	226	51	217	49	443	88.6	
Yaşadığınız konutun balkonunda ya da bahçesinde iyi hissediyor musunuz?	Sadece balkonda iyi hissediyorum	76	51.7	71	48.3	147	29.4	0.001***
	İkisinde de iyi hissediyorum	141	45.6	168	54.4	309	61.8	
	İkisinde de iyi hissetmiyorum	33	75	11	25	44	8.8	
Aşağıdaki hangi amaçlardan dolayı kapalı balkona sahip olmayı tercih edersiniz?	Yaz-kış kullanmak	128	56.1	100	43.9	228	45.6	0.016*
	Sıcak hava-soğuk havadan evi korumak	64	49.2	66	50.8	130	26	
	Kapalı balkon tercih etmiyorum	58	40.8	84	59.2	142	28.4	
Balkonun açık olmasını mı kapalı olmasını mı tercih edersiniz?	Balkonun açık olmasını	52	38.5	83	61.5	135	27	0.007**
	Balkonun kapalı olmasını	26	57.8	19	42.2	45	9	

	Hem açık balkonun hem de kapalı balkonun olmasını	172	53.8	148	46.3	320	64	

*: p<0.05; **: p<0.01; ***: p<0.001

4.2.3. Kullanılan Ölçeklerin Geçerliği ve Güvenirliğine Yönelik Bulgular

Bu bölümdeki analizler, anketin II. Bölümünde yer alan ölçeklere aittir. Yapılan faktör analizleri sonucunda:

Site bahçesi ölçeği: 26 madde,

Balkon ölçeği: 22 madde,

Esenlik (yaşam doyumu) ölçeği: 5 maddeden oluştuğu görülmüştür.

Tanımlayıcı istatistikler, bu ölçeklerdeki faktörlerin dengeli biçimde dağıldığını göstermektedir (Çizelge 4.14). Başka bir deyişle, maddeler faktörlere benzer güçte katkı vermiştir; belirgin bir dengesizlik gözlenmemiştir.

Ayrıca doğrulayıcı faktör analizi (DFA) bulguları, hem site bahçesi hem balkon hem de esenlik ölçeklerinin modeli iyi karşıladığını göstermektedir. Standart faktör yükleri yüksektir (çoğu 1'e yakın değerlerdedir); bu da maddelerin ilgili faktörleri güçlü biçimde temsil ettiğini ve modelin sağlam olduğunu gösterir (Çizelge 4.14).

İlgili terimler aşağıdaki gibi açıklanabilir:

N (=500): 500 kişi cevap vermiş.

Minimum–Maksimum (0–6 ya da 1–7): Cevapların gidebildiği en düşük–en yüksek değer. (Likert tipi ölçek; sayı büyüdükçe "daha fazla katılıyorum".)

Ortalama (Mean): Genel eğilim.

2'nin altı → katılım zayıf

3–3.5 → orta–ılımlı katılım

4 ve üstü → güçlü katılım

Std. Sapma: Dağılımın yaygınlığı. Küçükse cevaplar birbirine daha yakın, büyükse daha dağınık.

Çarpıklık (Skewness): Eksi (–) ise daha çok katılıyorum tarafında toplanma; artı (+) ise katılmıyorum tarafında toplanma eğilimi.

Basıklık (Kurtosis): 0'a yakınsa normal; pozitifse cevaplar ortalama etrafında daha yoğunlaşmış (daha çok uzlaşı var), negatifse cevaplar daha yaygın.

Not: Anket sorunlarındaki olumsuz ifadeler ters kodlanmıştır. Ters kodlandığı belirtilen maddeler olumsuz ifade edilmiştir. Analiz sırasında puanlar ters çevrildiğinden, bu maddelerde yüksek değerler olumlu değerlendirmeyi göstermektedir.

Çizelge 4. 14. Anket çalışmasında ulaşılan bulgular: Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviatic	Skewness	Kurtosis
SİTE BAHÇESİ:Burada zaman geçirmek günlük rutinime ara vermemi sağlıyor	500	0	6	3.19	1.178	-1.083	1.081
SİTE BAHÇESİ:Burası zihnimi rahatlatan bir ortama kaçış deneyimi sağlıyor	500	0	6	3.32	1.348	-0.794	0.417
SİTE BAHÇESİ:Burası zihnimi meşgul eden her şeyden uzaklaşma imkânı sunan bir yer	500	0	6	3.32	1.312	-0.954	0.586
SİTE BAHÇESİ:Buradayken zorunluluklarım düşünmeme gerek kalmıyor	500	0	6	3.41	1.335	-0.947	0.618
SİTE BAHÇESİ:Burası rahatsız edici şeylerden dikkatimi uzaklaştırmam için bana yardımcı oluyor	500	0	6	3.38	1.347	-0.928	0.639
SİTE BAHÇESİ:Burası büyüleyici niteliklere sahip	500	0	6	2.16	1.380	-0.047	-0.888
SİTE BAHÇESİ:Burada dikkatimi çeken/merak uyandıran pek çok ilginç şey var	500	0	6	3.26	1.466	-0.787	-0.079
SİTE BAHÇESİ:Burayı daha iyi tanımak istiyorum	500	0	6	3.31	1.512	-0.760	-0.034
SİTE BAHÇESİ:Burada incelenecek ve keşfedi lecek birçok şey var	500	0	6	3.15	1.578	-0.534	-0.447
SİTE BAHÇESİ:Burada etrafı izleyerek daha fazla vakit geçirmek istiyorum	500	0	6	3.52	1.545	-0.815	-0.012
SİTE BAHÇESİ:Burası sıkıcı bir yer	500	0	6	2.22	2.085	0.602	-1.181
Site 11. soru ters kodlaması	500	1	5	3.33	1.408	-0.292	-1.064
SİTE BAHÇESİ:Burası ilgi çekici	500	0	6	2.87	1.708	-0.487	-0.986
SİTE BAHÇESİ:Burada görülmeye değer bir şey yok	500	0	6	2.43	1.970	0.420	-1.361
Site 13. soru ters kodlaması	500	1	5	3.29	1.533	-0.274	-1.366
SİTE BAHÇESİ:Burada o kadar çok şey oluyor ki zihnim yoruluyor	500	0	6	2.55	2.034	0.377	-1.433
SİTE BAHÇESİ:Burası kafa karıştırıcı bir yer	500	0	6	2.47	2.179	0.400	-1.431
SİTE BAHÇESİ:Burada dikkat dağıtan birçok şey var	500	0	6	2.65	2.117	0.325	-1.466
SİTE BAHÇESİ:Burası kaotik bir yer	500	0	6	2.44	2.099	0.382	-1.432
SİTE BAHÇESİ:Burası kişisel eğilimlerime uyuyor	500	0	6	3.19	1.261	-1.022	0.746
SİTE BAHÇESİ:Burada keyif aldığım şeyleri (aktiviteleri) yapabiliyorum * Kitap okumak, aile ile vakit geçirmek gibi	500	0	6	3.37	1.413	-0.770	0.163
SİTE BAHÇESİ: Buraya ait olduğumu hissediyorum	500	0	6	3.36	1.449	-0.816	0.171

Çizelge 4.14. Anket çalışmasında ulaşılan bulgular: Tanımlayıcı İstatistikler (devam)

SİTE BAHÇESİ: Burada kendimi eğlendirecek şeyler bulabiliyorum	500	0	6	3.43	1.336	-0.955	0.670
SİTE BAHÇESİ: Bu ortamla bütünleştiğimi (ortamın parçası olduğumu) hissediyorum (Ortamın parçası olmak ortamda daha aktif şekilde bulunmayı ifade etmektedir)	500	0	6	3.34	1.383	-1.032	0.472
SİTE BAHÇESİ: Site bahçesinde çevreyi dolaşmaya yardımcı olacak yönlendirici işaretler var	500	2	6	3.90	0.647	0.236	0.436
SİTE BAHÇESİ: Site bahçesinin haritasını zihnimde kolayca oluşturabilirim	500	2	6	4.13	0.874	0.096	-0.471
SİTE BAHÇESİ: Site bahçesinde yolumu bulmak kolay	500	2	6	4.23	0.808	0.076	-0.399
SİTE BAHÇESİ: Site bahçesinin nasıl organize edildiğini anlamak benim için kolay	500	2	6	4.41	0.832	0.072	-0.142
BALKON:Burada zaman geçirmek günlük rutinime ara vermemi sağlıyor	500	0	6	3.98	1.235	-1.421	2.680
BALKON: Burası zihnimi rahatlatan bir ortama kaçış deneyimi sağlıyor	500	0	6	4.03	1.305	-1.348	2.183
BALKON:Burası zihnimi meşgul eden her şeyden uzaklaşma imkânı sunan bir yer	500	0	6	4.03	1.295	-1.443	2.309
BALKON: Buradayken zorunluluklarımı düşünmeme gerek kalmıyor	500	0	6	4.02	1.258	-1.463	2.465
BALKON: Burası rahatsız edici şeylerden dikkatimi uzaklaştırmam için bana yardımcı oluyor	500	0	6	4.04	1.296	-1.498	2.623
BALKON: Burası büyüleyici niteliklere sahip	500	0	6	2.28	1.390	-0.104	-0.789
BALKON: Burada dikkatimi çeken/merak uyandıran pek çok ilginç şey var	500	0	6	3.63	1.462	-0.940	0.481
BALKON: Burayı daha iyi tanımak istiyorum	500	0	6	3.52	1.423	-1.064	0.690
BALKON: Burada incelenecek ve keşfedilecek birçok şey var	500	0	6	3.44	1.523	-0.725	-0.179
BALKON: Burada etrafı izleyerek daha fazla vakit geçirmek istiyorum	500	0	6	3.78	1.412	-1.206	1.077
BALKON: Burası sıkıcı bir yer	500	0	6	1.83	1.754	0.858	-0.342
Balkon 11. soru ters kodlaması	500	1	5	3.52	1.225	-0.289	-0.703
BALKON: Burası ilgi çekici	500	0	6	3.22	1.681	-0.665	-0.568
BALKON: Burada görülmeye değer bir şey yok	500	0	6	1.98	1.741	0.614	-0.789
Balkon 13. soru ters kodlaması	500	1	5	3.41	1.265	-0.203	-0.885
BALKON: Burada o kadar çok şey oluyor ki zihnim yoruluyor	500	0	6	1.86	1.702	0.728	-0.571
BALKON:Burası kafa karıştırıcı bir yer	500	0	6	1.82	1.705	0.758	-0.517
BALKON: Burada dikkat dağıtan birçok şey var	500	0	6	1.96	1.654	0.729	-0.463

Çizelge 4.14. Anket çalışmasında ulaşılan bulgular: Tanımlayıcı İstatistikler (devam)

SİTE BAHÇESİ: Burada kendimi eğlendirecek şeyler bulabiliyorum	500	0	6	3.43	1.336	-0.955	0.670
SİTE BAHÇESİ: Bu ortamla bütünleştiğimi (ortamın parçası olduğumu) hissediyorum (Ortamın parçası olmak ortamda daha aktif şekilde bulunmayı ifade etmektedir)	500	0	6	3.34	1.383	-1.032	0.472
SİTE BAHÇESİ: Site bahçesinde çevreyi dolaşmaya yardımcı olacak yönlendirici işaretler var	500	2	6	3.90	0.647	0.236	0.436
SİTE BAHÇESİ: Site bahçesinin haritasını zihnimde kolayca oluşturabilirim	500	2	6	4.13	0.874	0.096	-0.471
SİTE BAHÇESİ: Site bahçesinde yolumu bulmak kolay	500	2	6	4.23	0.808	0.076	-0.399
SİTE BAHÇESİ: Site bahçesinin nasıl organize edildiğini anlamak benim için kolay	500	2	6	4.41	0.832	0.072	-0.142
BALKON:Burada zaman geçirmek günlük rutinime ara vermemi sağlıyor	500	0	6	3.98	1.235	-1.421	2.680
BALKON: Burası zihnimi rahatlatan bir ortama kaçış deneyimi sağlıyor	500	0	6	4.03	1.305	-1.348	2.183
BALKON:Burası zihnimi meşgul eden her şeyden uzaklaşma imkânı sunan bir yer	500	0	6	4.03	1.295	-1.443	2.309
BALKON: Buradayken zorunluluklarımı düşünmeme gerek kalmıyor	500	0	6	4.02	1.258	-1.463	2.465
BALKON: Burası rahatsız edici şeylerden dikkatimi uzaklaştırmam için bana yardımcı oluyor	500	0	6	4.04	1.296	-1.498	2.623
BALKON: Burası büyüleyici niteliklere sahip	500	0	6	2.28	1.390	-0.104	-0.789
BALKON: Burada dikkatimi çeken/merak uyandıran pek çok ilginç şey var	500	0	6	3.63	1.462	-0.940	0.481
BALKON: Burayı daha iyi tanımak istiyorum	500	0	6	3.52	1.423	-1.064	0.690
BALKON: Burada incelenecek ve keşfedilecek birçok şey var	500	0	6	3.44	1.523	-0.725	-0.179
BALKON: Burada etrafı izleyerek daha fazla vakit geçirmek istiyorum	500	0	6	3.78	1.412	-1.206	1.077
BALKON: Burası sıkıcı bir yer	500	0	6	1.83	1.754	0.858	-0.342
Balkon 11. soru ters kodlaması	500	1	5	3.52	1.225	-0.289	-0.703
BALKON: Burası ilgi çekici	500	0	6	3.22	1.681	-0.665	-0.568
BALKON: Burada görülmeye değer bir şey yok	500	0	6	1.98	1.741	0.614	-0.789
Balkon 13. soru ters kodlaması	500	1	5	3.41	1.265	-0.203	-0.885
BALKON: Burada o kadar çok şey oluyor ki zihnim yoruluyor	500	0	6	1.86	1.702	0.728	-0.571
BALKON:Burası kafa karıştırıcı bir yer	500	0	6	1.82	1.705	0.758	-0.517
BALKON: Burada dikkat dağıtan birçok şey var	500	0	6	1.96	1.654	0.729	-0.463
BALKON:Burası kaotik bir yer	500	0	6	1.85	1.695	0.744	-0.494

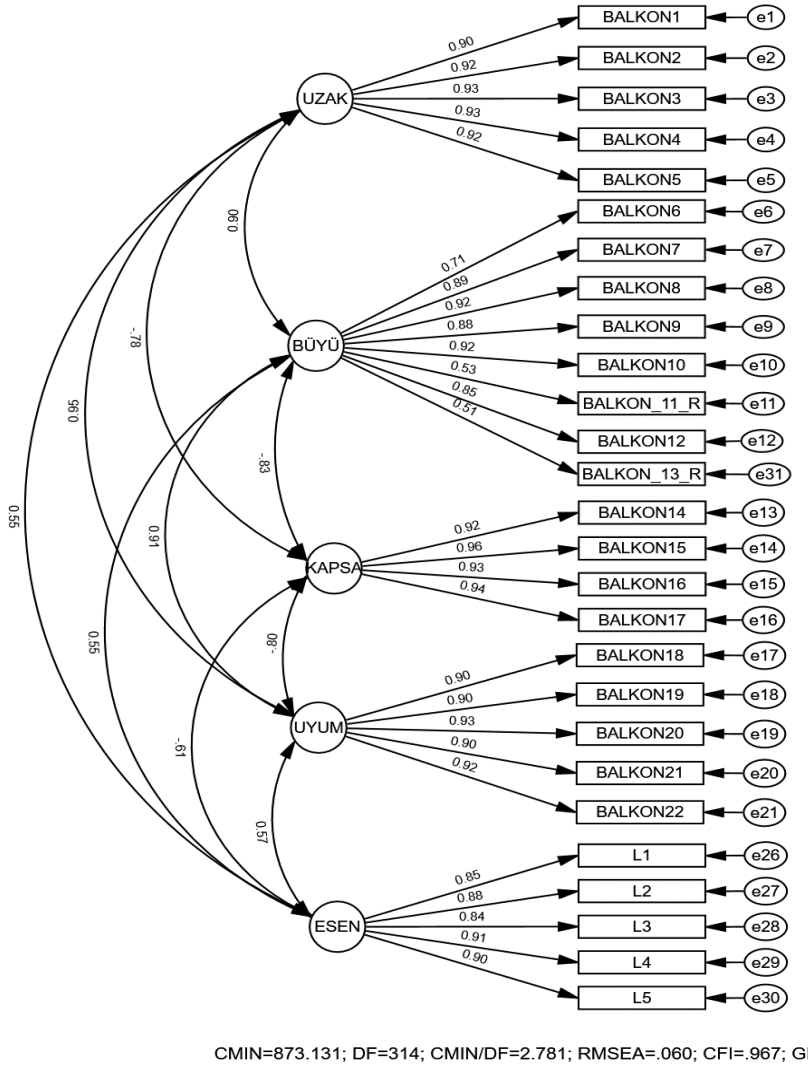
Çizelge 4.14. Anket çalışmasında ulaşılan bulgular: Tanımlayıcı İstatistikler (devam)

BALKON: Burası kişisel eğilimlerime uyuyor	500	0	6	3.94	1.348	-1.443	1.973
BALKON: Burada keyif aldığım şeyleri (aktiviteleri) yapabiliyorum * Kitap okumak ya da aile ve arkadaşlarla vakit geçirmek gibi	500	0	6	3.95	1.280	-1.271	1.774
BALKON: Buraya ait olduğumu hissediyorum	500	0	6	4.01	1.308	-1.327	1.944
BALKON: Burada kendimi eğlendirecek şeyler bulabiliyorum	500	0	6	4.08	1.244	-1.294	2.320
BALKON:Bu ortamla bütünleştiğimi (ortamın parçası olduğumu) hissediyorum	500	0	6	4.00	1.301	-1.389	2.064
27 İdeallerime yakın bir yaşantım vardır	500	2	6	3.47	0.909	0.334	-0.187
28 Yaşam koşullarım mükemmeldir	500	1	6	2.60	1.204	0.556	-0.405
29 Yaşamımdan memnunum	500	1	7	3.88	1.237	-0.176	-0.636
30 Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum	500	1	7	3.37	1.236	0.161	-0.377
31 Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim	500	1	6	2.71	1.293	0.397	-0.598

Doğrulayıcı Faktör Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlikleri daha önceki çalışmalarda (Durak vd., 2010; Dağlı ve Baysal, 2016; Özçifçi vd., 2021) onaylanmış olmasına rağmen bu tez çalışmasında elde edilen yeni veriler ile tekrar onaylanması ve sosyal konut kullanıcıları açısından sınanması önemlidir. Ayrıca, araştırma hipotezlerinin sınanmasından önce ölçüm modelinin Doğrulayıcı Faktör Analizi ile test edilmiş olması bu çalışmanın daha güçlü olması adına önem arz etmektedir. Bu bağlamda yapısal eşitlik modelinin sınanmasını öngören yapı birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yardımıyla ölçüm modeli kurularak sınanmıştır. Oluşturulan ölçüm modeline ait ifadelerin tamamı gerek yüksek faktör yükleri gerekse anlamlı olmaları nedeniyle korunmuştur. Önceki çalışmalardan hareketle maddelere ait standardize faktör yüklerinin (SFY) ≥ 0.50 koşulunu sağlaması yeterli temsil gücüne sahip olduğu anlamı taşımaktadır (Hair vd., 2017). Ayrıca ölçüm modelinde uyum iyiliği değerlerini kabul edilebilir ya da mükemmel uyum sağlayan bir yapıya ulaştırmak için düzeltme indekslerinin (modification indicies) kullanılması gerekmektedir (Jöreskog ve Sorbom, 1993; s.127). Son olarak ölçüm modeli ve Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) gibi yapılarda uygun uyum

iyiliği değerlerinin raporlanması ile ilgili net bir fikir birliği olmasa da, bu çalışmada Kline'in (2016) ifade ettiği X2/df, X2 ye ait p değeri, RMSEA, CFI ve SRMR indekslerinin özellikler üzerinde durulması ve buna ek olarak GFI değerinin de kullanılabileceği öngörülmüştür (Kline, 2016) (Çizelge 4.7). Araştırmanın ölçüm modeline ait yol katsayıları ve düzeltme indeksleri sonuçları Şekil 4.7.'deki gibidir.

Şekil 4. 7. Balkon İçin Ölçüm Modeli

Şekil 4.7. ele alındığında, balkon için oluşturulan ölçüm modeli elde edilen veriler tarafından onaylandığı ve uyum iyiliği değerleri literatürde kabul edilen sınırların (Kline, 2016; Gürbüz, 2021) oldukça üzerinde ve iyi uyuma işaret etmektedir (ki-kare (χ2)= 873.131; serbestlik derecesi (sd)=314 ; p< 0.001; χ2/sd= 2.781; CFI= 0.967; RMSEA= 0.060; SRMR= 0,0481; GFI=0.872) (Çizelge 4. 18.). Ayrıca gerek standardize faktör

yüklerinin yüksek olması gerek model uyumunun sağlanması nedeniyle herhangi bir modifikasyona gerek duyulmamıştır. Bu durum da modele ait ifadelerin çok iyi kurgulandığını ve katılımcıların soruları iyi algıladığını göstermektedir. Ölçüm modeline ait standardize faktör yükleri, standart hata, kritik rasyo (C.R.= Z-Skoru) ve anlamlılık düzeyleri Çizelge 4. 15.'deki gibi 1'e yakın bulunmuştur.

Çizelge 4. 15. Balkon için Ölçüm Modeli Sonuçları

			β0	**S.H.**	**C.R.**	**P**
BALKON1	<---	UZAK	0.898			
BALKON2	<---	UZAK	0.924	0.032	34.236	***
BALKON3	<---	UZAK	0.932	0.031	35.082	***
BALKON4	<---	UZAK	0.931	0.030	34.974	***
BALKON5	<---	UZAK	0.920	0.032	33.777	***
BALKON6	<---	BÜYÜ	0.711			
BALKON7	<---	BÜYÜ	0.894	0.067	19.751	***
BALKON8	<---	BÜYÜ	0.916	0.065	20.232	***
BALKON9	<---	BÜYÜ	0.878	0.07	19.398	***
BALKON10	<---	BÜYÜ	0.915	0.065	20.22	***
BALKON_11_R*	<---	BÜYÜ	0.531	0.056	11.675	***
BALKON12	<---	BÜYÜ	0.851	0.077	18.788	***
BALKON_13_R	<---	BÜYÜ	0.514	0.058	11.319	***
BALKON14	<---	KAPSA	0.918			
BALKON15	<---	KAPSA	0.956	0.025	40.979	***
BALKON16	<---	KAPSA	0.926	0.027	36.703	***
BALKON17	<---	KAPSA	0.943	0.026	39.108	***
BALKON18	<---	UYUM	0.902			
BALKON19	<---	UYUM	0.904	0.029	32.556	***
BALKON20	<---	UYUM	0.934	0.028	35.676	***
BALKON21	<---	UYUM	0.896	0.029	31.745	***
BALKON22	<---	UYUM	0.923	0.029	34.514	***
L1	<---	ESEN	0.852			
L2	<---	ESEN	0.881	0.052	26.317	***
L3	<---	ESEN	0.838	0.056	24.077	***
L4	<---	ESEN	0.906	0.052	27.767	***
L5	<---	ESEN	0.905	0.055	27.68	***

β0= Standardize regresyon katsayısı, S.H.: Standart hata, ***: p<0.001.

* R'ler ters kodlanan ifadeleri temsil ediyor. Boş satırlar Sabit tutulması gereken değişkenleri gösterir.

Çizelge 4. 15. ele alındığına, Ölçüm modeline ait standardize yol katsayıları (β0) 0.50 ve üstü şartını sağladığı ve model uyumunun sağlandığı anlaşıldığından herhangi bir madde atımı ya da hata terimleri arasında modifikasyon yapılmamıştır. Uzaklaşma (UZAK) gizil

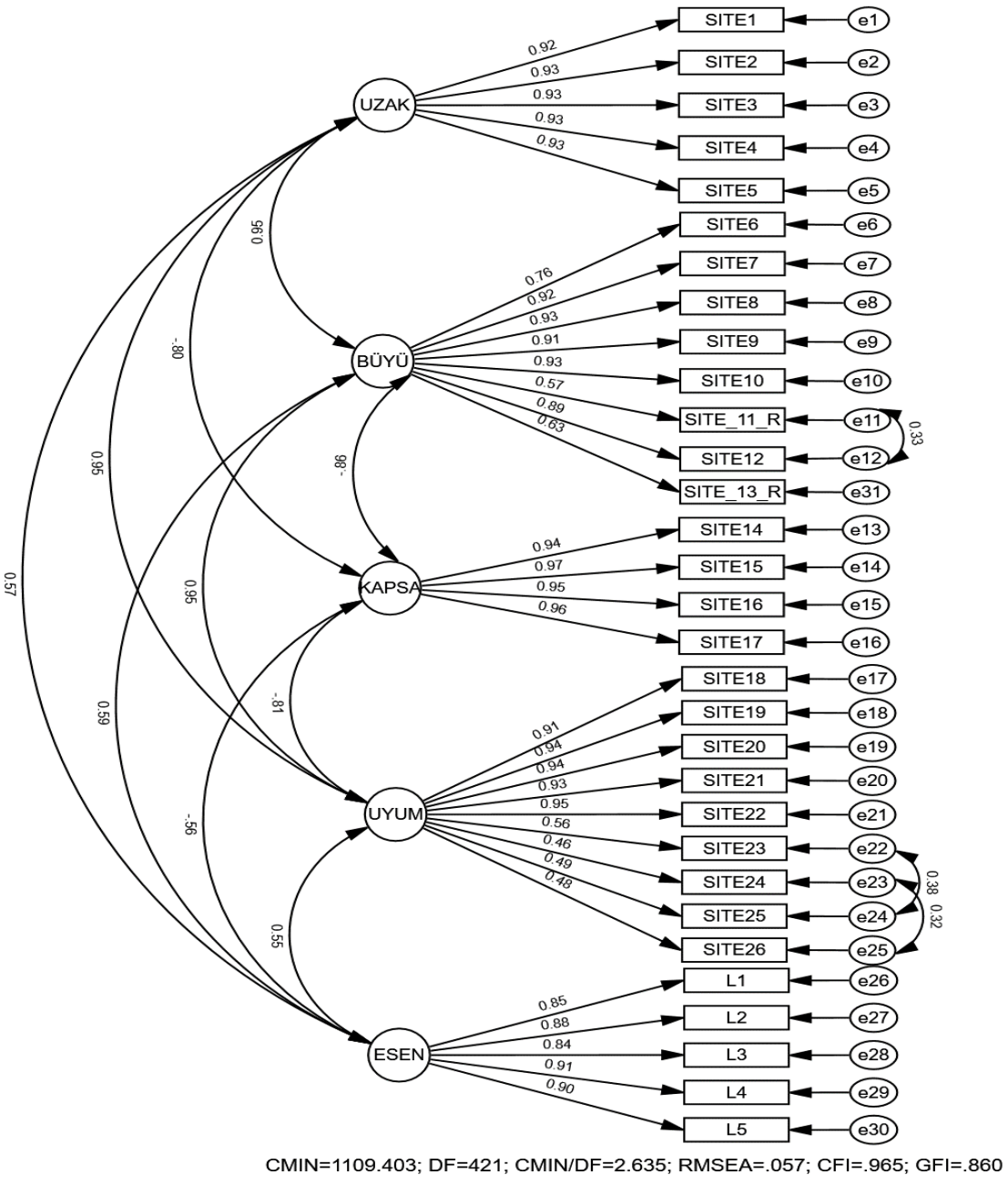
değişkenine ait gözlenen değişkenlerin Balkon1 ile Balkon5 aralığındaki değişkenler olduğu ve bu ifadelere ait standardize faktör yüklerinin 0.898 ile 0.932 aralığında değiştiği ve bütün yolların istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmektedir. Büyüleyicilik (BÜYÜ) gizil değişkenine ait gözlenen değişkenler Balkon6 ile Balkon 13 aralığındaki gözlenen değişkenlerden oluştuğu, standardize faktör yüklerinin ise 0.514 ile 0.916 aralığında değiştiği ve bütün faktör yüklerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Kapsam (KAPSA) ile ilgili gözlenen değişkenler Balkon14 ile Balkon17 arasında olduğu, standardize faktör yüklerinin 0.914 ile 0.956 aralığında değiştiği ve istatistiksel olarak bütün yolların anlamlı olduğu görülmektedir. Uyumluluk (UYUM) için gözlenen değişkenler Balkon18 ile Balkon22 arasında dağıldığı, standardize faktör yüklerinin 0.896 ile 0.923 aralığında değiştiği ve istatistiksel değerlerin anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak esenlik (ESEN) gizil değişkenine ait gözlenen değişkenler L1 ile L5 aralığında yer almakta, standardize faktör yükleri 0.838 ile 0.906 aralığında dağıldığı ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmektedir. Tüm bunların ışığında oluşturulan ölçüm modeli elde edilen veriler tarafından onaylanmaktadır. Bu bağlamda ölçüm modeline ait değişkenlerin yakınsak geçerliliği ve güvenilirlikleri sınanması için Ortalama Açıklanan Varyans (AVE), Birleşik güvenirlik (CR) ve Güvenilirlik (CA) değerleri hesaplanmış ve ilgili sonuçlar Çizelge 4.16.'da görülmektedir.

Çizelge 4. 16. Geçerlilik ve Güvenilirlik Sonuçları

	CA	**CR**	**AVE**
UYUM-LULUK	0.961	0.961	0.832
UZAK-LAŞMA	0.965	0.965	0.848
BÜYÜ-LEYİCİLİK	0.927	0.928	0.628
KAPSA-M	0.966	0.966	0.876
ESEN-LİK	0.940	0.943	0.769

Çizelge 4.16 ele alındığında, bütün gizil değişkenlere ait birleşik güvenilirlik (CR) değerlerinin literatürde belirlenen ≥0.70 sınırının oldukça üzerinde ve güvenilirdir. CR değerlerinin ≥0.70 olması, AVE'nin ≥0.50 olması ve CR>AVE olması birleşim geçerliliğinin de sağlandığına işaret etmektedir (Hair, vd., 2019: 8). Ayrıca, güvenilirlik

değeri için baz alınan iç tutarlılık (Cronbach Alpha) değerleri de her bir değişken için ≥0.70 kriterinin oldukça üzerinde olduğundan değişkenlerin güvenilir olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde yakınsak geçerliliğin sağlanması için AVE değerlerinin ≥0.50 şartını sağlaması gerektiği ve elde edilen sonuçların tamamı için bu kriterin sağlandığı anlaşıldığından yakınsak geçerliliğin de sağlandığı söylenmektedir. Tüm bunların ışığında balkon için oluşturulan ölçüm modelinin geçerlilik ve güvenilirliklerinin sağlandığı ve YEM analizine geçilmiştir.

Şekil 4. 8. Balkona Ait Ölçüm Modeli

Balkon açısından ulaşılan bulgulara ek olarak, site bahçesine ilişkin maddelerin geçerlik ve güvenirlik değerlendirmesine ihtiyaç duyulduğundan yeni bir ölçme modeli kurulmuş ve veriler doğrulayıcı faktör analizi/YEM ile sınanmıştır. Balkon modeliyle tutarlı sonuçlar elde edilmiştir. Faktör yapısı ve uyum göstergeleri kabul edilebilir düzeyde olduğu tespit edilmiştir. . Bu kapsamda elde edilen sonuçlara dönük model çıktısı Şekil 4.8'deki gibidir**.**

Şekil 4.8 incelendiğinde, balkon için kurulan ölçme modelinin verilerle iyi uyum sağladığı görülmektedir. Bu bakımdan, uyum iyiliği indeksleri literatürde önerilen eşik değerleri karşılamakta ve modeli doğrulamaktadır (Kline, 2016; Gürbüz, 2021) (ki-kare ($\chi 2$)= 1109.403; serbestlik derecesi (sd)=421 ; p< 0.001; $\chi 2$/sd= 2.635; CFI= 0.965; RMSEA= 0.057; SRMR= 0,0502; GFI= 0.860). Model uyumunu daha da iyileştirmek için en yüksekten başlayarak hata terimleri arasında üç adet modifikasyon yapılmaktadır. Sırasıyla e22-e24, e11-e12 ve e23-e25 hata terimleri arasında modifikasyonlar yapıldıktan sonra model uyumu iyi olacak şekilde sonuçlanmaktadır. Modelde özellikle uyum gizil değişkenine ait üç adet fazladan gözlenen değişken olduğu gözlenmekte, balkon için oluşturulan sorularda bu kısım yer almamaktadır. Bu doğrultuda ilgili soruların standardize faktör yükleri de görece biraz daha belirlenen sınırların altında (SFY≤0.50) kalsa da gerek yolların anlamlı olması gerekse 0.50 sınırına yakın olması nedeniyle modelde önemli bir yer edindiği düşünülerek analizden çıkarılmamıştır. Diğer bütün gözlenen değişkenler için kabul edilen sınırın üzerinde (SFY>0.50) şeklinde olduğu gözlenmektedir. Ölçüm modeline ait standardize faktör yükleri, standart hata, kritik rasyo (C.R.= Z-Skoru) ve anlamlılık düzeyleri Çizelge 4.17' deki gibidir.

β_0 =Standardize regresyon katsayısı, – Sabit Katsayı, S.H. :Standart Hata, istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını gösterir. CR (Composite Reliability), bir faktörün iç tutarlılığını ölçen bir değerdir. Değerin 0.70'ten büyük olması tercih edilir. P değeri ne kadar düşükse gözlenen farkın istatistiksel önemi o kadar fazladır. Genellikle 0,05 veya daha düşük bir p değeri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilir.

***: p<0.001.

Çizelge 4. 17. Balkona Ait Ölçüm Modeli Sonuçları

			β0	S.H.	C.R.	P
SITE1	<---	UZAK	0.921			
SITE2	<---	UZAK	0.933	0.03	38.495	***
SITE3	<---	UZAK	0.932	0.029	38.26	***
SITE4	<---	UZAK	0.934	0.03	38.604	***
SITE5	<---	UZAK	0.930	0.03	38.001	***
SITE6	<---	BÜYÜ	0.760			
SITE7	<---	BÜYÜ	0.916	0.056	22.983	***
SITE8	<---	BÜYÜ	0.927	0.057	23.343	***
SITE9	<---	BÜYÜ	0.907	0.06	22.682	***
SITE10	<---	BÜYÜ	0.927	0.058	23.334	***
SITE_11_R	<---	BÜYÜ	0.574	0.058	13.252	***
SITE12	<---	BÜYÜ	0.889	0.065	22.095	***
SITE_13_R	<---	BÜYÜ	0.630	0.063	14.713	***
SITE14	<---	KAPSA	0.945			
SITE15	<---	KAPSA	0.971	0.021	51.552	***
SITE16	<---	KAPSA	0.953	0.022	46.69	***
SITE17	<---	KAPSA	0.956	0.022	47.443	***
SITE18	<---	UYUM	0.910			
SITE19	<---	UYUM	0.940	0.031	37.767	***
SITE20	<---	UYUM	0.942	0.031	38.005	***
SITE21	<---	UYUM	0.932	0.03	36.767	***
SITE22	<---	UYUM	0.948	0.029	38.821	***
SITE23	<---	UYUM	0.563	0.022	14.356	***
SITE24	<---	UYUM	0.456	0.032	11.019	***
SITE25	<---	UYUM	0.487	0.029	11.944	***
SITE26	<---	UYUM	0.480	0.03	11.733	***
L1	<---	ESEN	0.853			
L2	<---	ESEN	0.880	0.052	26.332	***
L3	<---	ESEN	0.839	0.055	24.16	***
L4	<---	ESEN	0.906	0.052	27.824	***
L5	<---	ESEN	0.904	0.054	27.719	***

Çizelge 4.18 ele alındığında, ölçüm modeline ait standardize yol katsayıları (β0) 0.50 ve üstü şartını sağladığı ve model uyumunun sağlandığı anlaşıldığından herhangi bir madde atımı yapılmamıştır. Öte yandan model uyumunu daha iyi yapabilmek açısından üç gözlenen değişkenin hata terimleri arasında kovaryans bağlantısı kurulmaktadır. Uzaklaşma (UZAK) gizil değişkenine ait gözlenen değişkenlerin Site1 (Site bahçesi 1. soru) ile Site5 (Site bahçesi 5. soru) aralığındaki değişkenler olduğu ve bu ifadelere ait standardize faktör yüklerinin 0.921 ile 0.934 aralığında değiştiği ve bütün yolların

istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmektedir. Büyüleyicilik (BÜYÜ) gizil değişkenine ait gözlenen değişkenler Site6 ile Site13 aralığındaki gözlenen değişkenlerden oluştuğu, standardize faktör yüklerinin ise 0.574 ile 0.927 aralığında değiştiği ve bütün faktör yüklerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Kapsam (KAPSA) ile ilgili gözlenen değişkenler Site14 ile Site17 arasında olduğu, standardize faktör yüklerinin 0.945 ile 0.971 aralığında değiştiği ve istatistiksel olarak bütün yolların anlamlı olduğu görülmektedir. Uyumluluk (UYUM) için gözlenen değişkenler Site18 ile Site26 arasında dağıldığı, standardize faktör yüklerinin 0.456 ile 0.948 aralığında değiştiği ve istatistiksel değerlerin anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak esenlik (ESEN) gizil değişkenine ait gözlenen değişkenler L1 ile L5 aralığında yer almakta, standardize faktör yükleri 0.839 ile 0.906 aralığında dağıldığı ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmektedir. Tüm bunların ışığında oluşturulan ölçüm modeli elde edilen veriler tarafından onaylanmaktadır. Bu bağlamda ölçüm modeline ait değişkenlerin yakınsak geçerliliği ve güvenilirlikleri sınanması için Ortalama Açıklanan Varyans (AVE), Birleşik güvenirlik (CR) ve Güvenilirlik (CA) değerleri hesaplanmış ve ilgili sonuçlar Çizelge 4.18'de gösterilmektedir. Bu bakımdan, AVE (Average Variance Extracted) değerinin 0.50 ve üzerinde olması beklenilir. CR (Composite Reliability) değeri 0.70 ve üzerinde olduğunda güvenilirdir iyi görülen bir değerdir. CA (Cronbach Alpha) bir ölçeğin iç tutarlılığını ve güvenirliğini ölçer. CA 0.70 ve üzeri değer kabul edilebilir, 0.80 ve üzeri değer iyi ve 0.90 ve üzeri değer çok iyi olduğu kabul edilir.

Çizelge 4. 18. Site bahçesi için birleşim geçerliliği, yakınsama geçerliliği ve güvenilirlik analizleri

	CA	**CR**	**AVE**
UYUM-LULUK	0.926	0.924	0.596
UZAK-LIK	0.969	0.970	0.865
BÜYÜ-LEYİCİK	0.944	0.945	0.687
KAPSA-M	0.977	0.977	0.915
ESEN-LİK	0.940	0.943	0.769

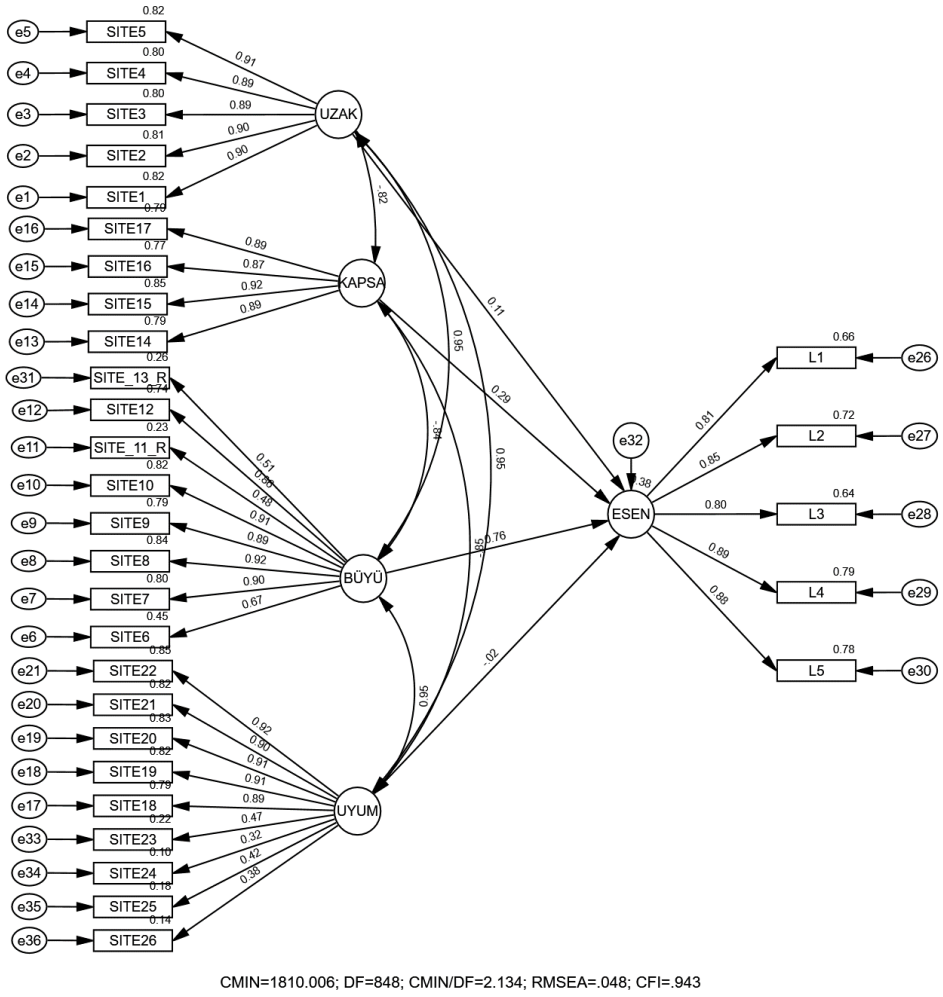
Çizelge 4.18 incelendiğinde, bütün gizil değişkenlere ait birleşik güvenilirlik (CR) değerlerinin literatürde belirlenen ≥0.70 sınırının oldukça üzerinde ve güvenilirdir. CR değerlerinin ≥0.70 olması, AVE'nin ≥0.50 olması ve CR>AVE olması birleşim geçerliliğinin de sağlandığına işaret etmektedir (Hair, vd., 2019: 8). Ayrıca, güvenilirlik değeri için baz alınan iç tutarlılık (Cronbach Alpha) değerleri de her bir değişken için

≥0.70 kriterinin oldukça üzerinde olduğundan değişkenlerin güvenilir olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde yakınsak geçerliliğin sağlanması için AVE değerlerinin ≥0.50 şartını sağlaması gerektiği ve elde edilen sonuçların tamamı için bu kriterin sağlandığı anlaşıldığından yakınsak geçerliliğin de sağlandığı söylenmektedir. Elde edilen veriler ışığında site için oluşturulan ölçüm modelinin geçerlilik ve güvenilirliklerinin sağlandığı ve YEM analizine geçilebileceği tespit edilmiştir.

4.2.4. Kullanılan Ölçeklere Yönelik Yapısal Eşitlik Modeli Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde Hamitler ve Yunuseli TOKİ konut alanlarına ilişkin uygulanan anket çalışması sonuçlarının değerlendirilmesi için yapısal eşitlik modeli uygulanmıştır. Böylece, açık ve yarı açık alanlar olan site bahçe ve balkon soruları karşılaştırılabilmiştir. Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) birden fazla bağımlı ve bağımsız değişken/lerin birlikte ele alınmasına imkân tanıyan hata terimlerinin de gözlenebildiği karmaşık modellerin birlikte test edilmesine olanak sunan çoklu istatistiksel analizlerden biridir. Araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla oluşturulan model daha önce geçerliliği ve güvenilirliği sağlanan ölçüm modeli üzerinden inşa edilmiştir. Böylelikle, üst bölümde açıklandığı gibi farklı mekansal ve çevresel özelliklere sahip sosyal konut alanlarına göre nasıl bir değişim olduğunu site bahçesi ve balkon açık-yarı açık alanları bakımından öğrenmek bakımından çoklu grup karşılaştırması yapmak için YEM modeli kurgulanmıştır. Analiz sonuçlarını sınanmak için her iki durum çalışması için model test edilmektedir.

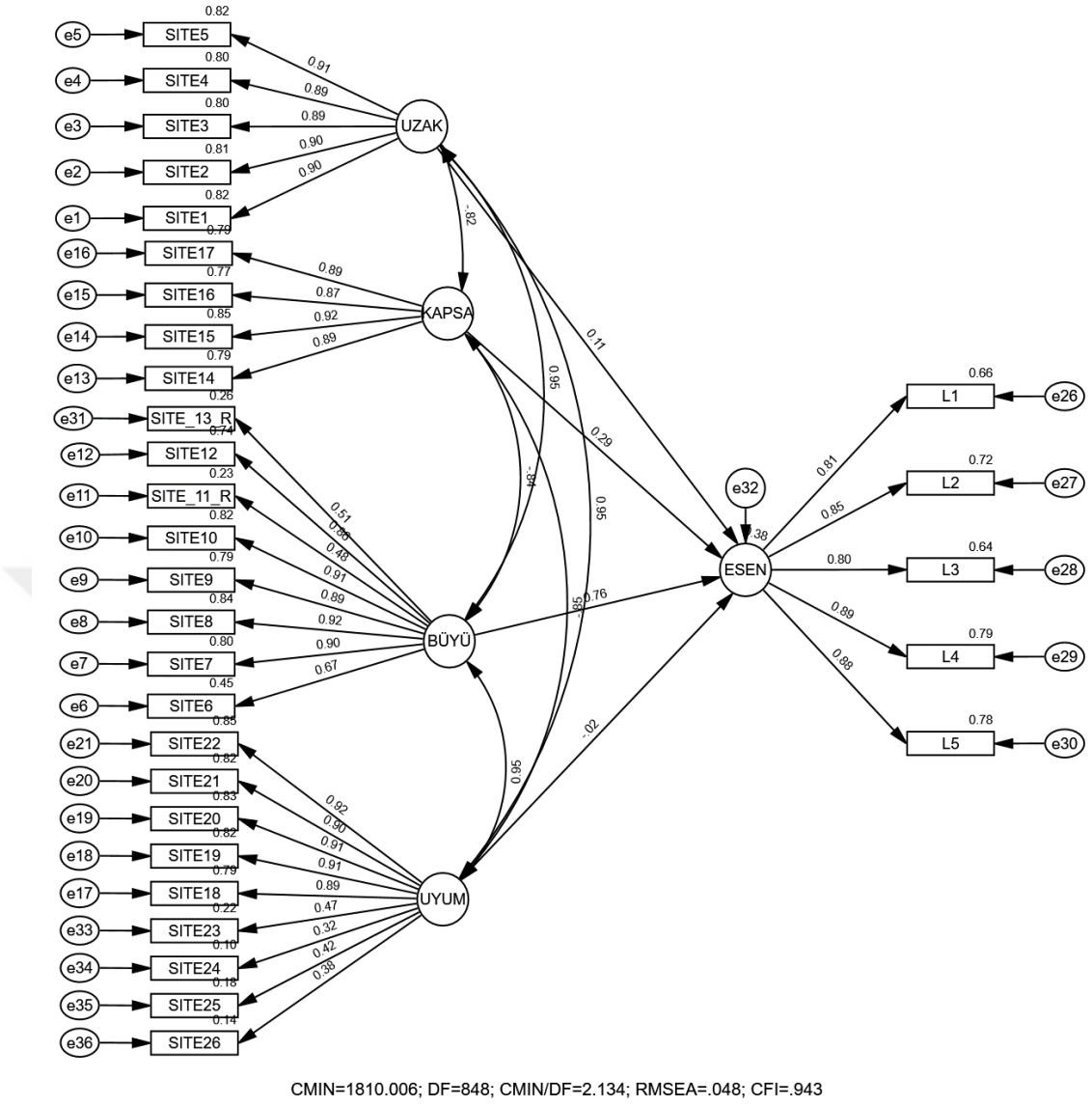
Site bahçesine ait hipotezlerin test edildiği YEM modeli Şekil 4.23.'deki gibidir. Bu bağlamda, Şekil 4.9. Hamitler TOKİ konut alanında yaşayan kullanıcıların site bahçesi için verdikleri cevaplara göre oluşturulan YEM modeli çıktısını ifade etmektedir. Model uyumunun literatürde kabul edilen sınırlar içerisinde olduğu gözlendiğinden analizin devamındaki hipotez sonuçlarına bakılabilir olduğu anlaşılmaktadır (Kline, 2015 ve Hooper vd. 2008) [ki-kare ($\chi 2$)= 1810.006; serbestlik derecesi (sd)=848 ; p< 0.001; $\chi 2$/sd= 2.134; CFI= 0.943; RMSEA= 0.048; SRMR= 0,0520].

Şekil 4. 9. Hamitler TOKİ site bahçesi için yapısal eşitlik modeli

Yunuseli sosyal konut alanı için elde edilen model çıktısı Şekil 4.10.'daki gibidir. Şekil 4.10 ele alındığında, uyum iyiliği değerleri[25] literatürde kabul edilen sınırlar içerisinde olduğundan hipotez sonuçlarına geçilebilmektedir (ki-kare (χ2)= 1810.006; serbestlik derecesi (sd)=848 ; p< 0.001; χ2/sd= 2.134; CFI= 0.943; RMSEA= 0.048; SRMR= 0,0520).

[25] Uyum iyiliği değeri (goodness-of-fit values) yapısal eşitlik modellemesi, doğrulayıcı faktör analizi gibi istatistiksel analizlerde hazırlanılan modelin gerçek veriye ne ölçüde uyduğunu incelemek amacıyla kullanılan uyum (fit) ölçütüdür.

Şekil 4. 10. Yunuseli TOKİ site bahçesi için yapısal eşitlik modeli

Çoklu grup karşılaştırması ile mevkinin düzenleyicilik rolüne de bakılmaktadır. Her bir mevkiye ait istatistiksel sonuçlar ve düzenleyicilik rolü olup olmadığına ait bulgular Çizelge 4.19'daki gibidir.

Çizelge 4. 19. Site bahçesi için hipotez sonuçları

Bağımlı değişken	Bağımsız değişken	Hamitler TOKİ Site Bahçesi						Yunuseli TOKİ Site Bahçesi						H/Y
		SRK	S.H.	t	P	R^2	Sonuç	SRK	S.H.	t	P	R^2	Sonuç	
ESEN <-	Uzaklaşma	0.474	0.18	2.061	0.039		✓	0.106	0.191	0.409	0.683	0.384	-	-1.117
ESEN <-	Kapsam	-0.435	0.047	-4.05	***		✓	0.291	0.065	2.404	0.016		✓	4.321
ESEN <-	Büyüleyicilik	-0.152	0.285	-0.522	0.602	0.240	-	0.758	0.25	2.673	0.008		✓	2.156
ESEN <-	Uyumluluk	-0.256	0.143	-1.261	0.207		-	-0.016	0.214	-0.053	0.958		-	0.656

Çizelge 4. 19 incelendiğinde, Hamitler TOKİ'de uzaklaşmanın esenlik üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi gözlenirken (SFY= 0.474; p<0.05), Yunuseli TOKİ'de uzaklaşmanın esenlik üzerinde anlamlı bir etkisi gözlenmemektedir (SFY= 0.191; p= 0.683). Bu değişim mevkinin düzenleyici rolü açısından bakıldığında anlamlı bir düzenleyici rolü olmadığını yolların karşılaştırıldığı (H/Y) değerlerin Z-Skoru=1.96'dan yüksek olduğu yerlerde anlamlı bir değişim olduğu anlamına geldiğinden anlamlı bir düzenleyicilik olmadığı gözlenmektedir (Z-Skoru= -1.117). Bu doğrultuda H2a onaylanmadı.

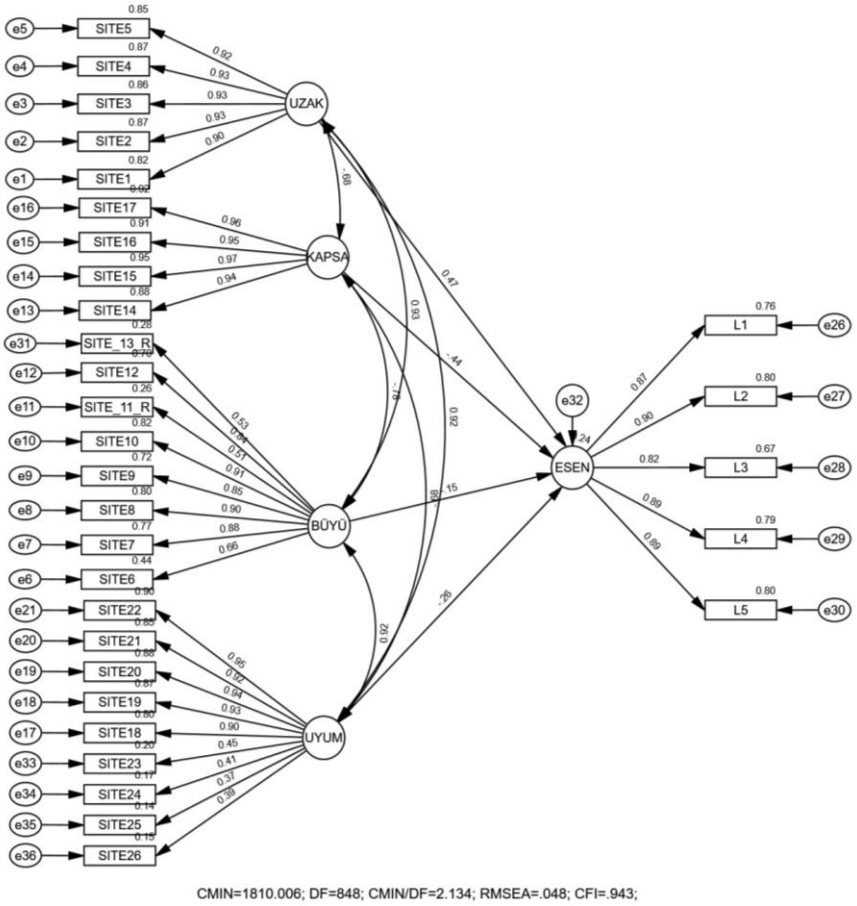
Hamitler bölgesi için kapsamın esenlik üzerinde anlamlı ve negatif yönde bir etkisi gözlenirken (SFY= -0.435; p<0.01), Yunuseli TOKİ'de bu değer anlamlı ve pozitif yöne dönmektedir (SFY= 0.291; p<0.05). Bu durumda mevkinin kapsam ile esenlik arasındaki ilişkide önemli bir düzenleyici rolü olduğu düşünülebilir. Öyle ki Hamitler TOKİ'deki negatif etki Yunuseli TOKİ'de pozitif yönde anlamlı değişim gösterdiği ve ilgili yolların Z-Skoru =4.321 > 1.96 olduğundan yollar arasındaki değişimin anlamlı ve güvenli şekilde mevki tarafından etkilendiği görülmektedir. Bu kapsamda H2b onaylandı.

Hamitler'de etkileyiciliğin (büyüleyiciliğin) esenlik üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı değilken (SFY= -0.152; p= 0.602), Yunuseli'nde büyüleyiciliğin esenlik üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi gözlenmektedir (SFY=0.758; p<0.01). Bu da mevkinin düzenleyici bir rol üstlenerek Hamitler'de anlamsız olan regresyon yolunun Yunuseli'nde anlamlı ve pozitife döndüğünü gösterdiğinden önemli bir sonuç oluşturmaktadır.

Mevkinin bu ilişkideki anlamlı düzenleyici rolünü gösteren işaret, Z-Skoru= 2.156> 1.96 şartını sağlamasıdır. Bu doğrultuda düzenleyici ile ilgili H2c onaylanmadı

Son olarak Hamitler ya da Yunuseli TOKİ konut alanı fark etmeksizin her ikisinde de regresyon yolları istatistiksel olarak anlamlı değildir (SFY= -0.256; p=207/ SFY= -0.016; p= 0.958). Ayrıca mevkinin bu ilişkileri düzenleyici bir rolü saptanmamıştır. Tüm bunlar ışığında ilgili hipotezler reddedilmektedir. Tüm bunlar ışığında ilgili H2d onaylanmadı.

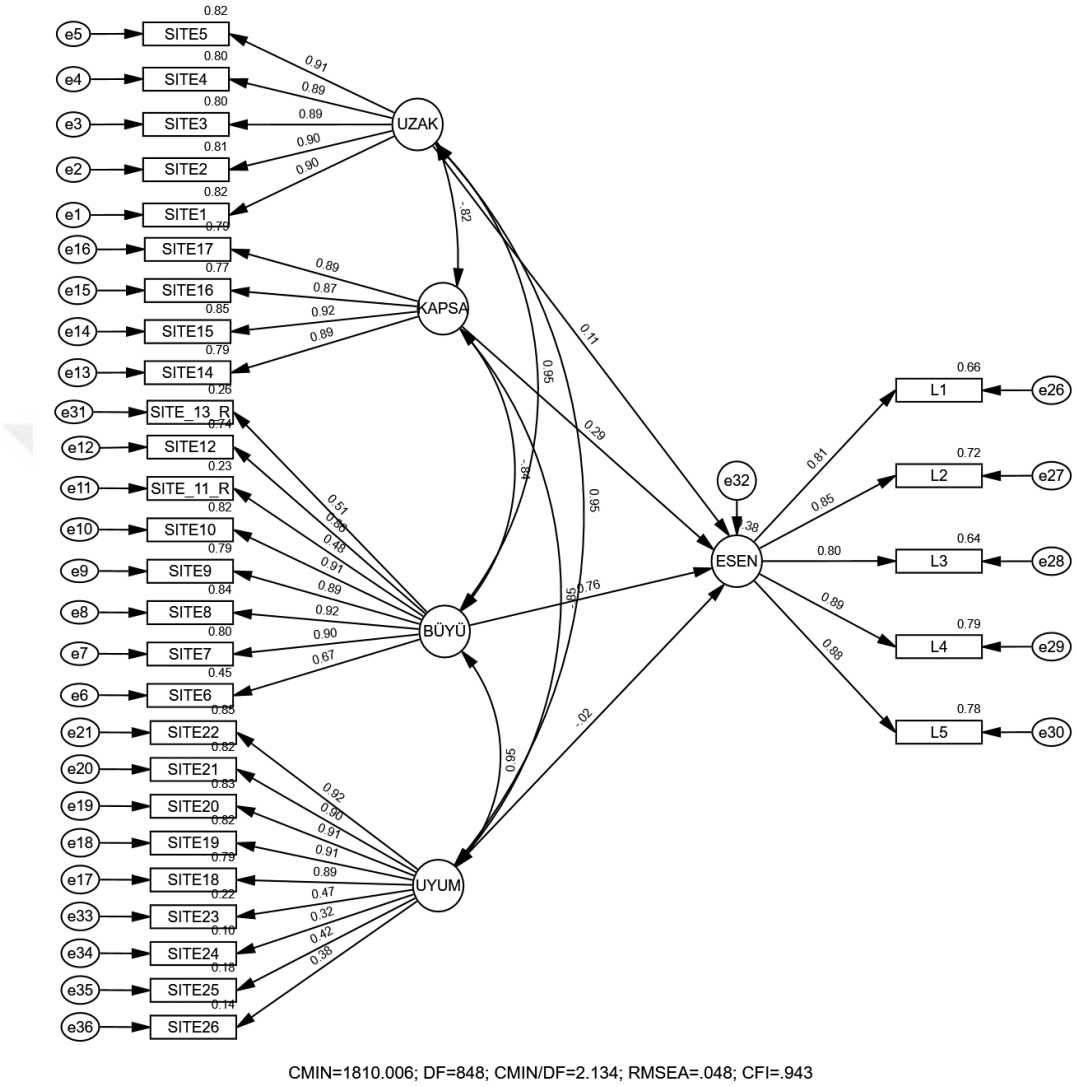
Hamitler TOKİ konut balkonu için oluşturulan YEM modeli sonuçları Şekil 4.11'deki gibidir.

Şekil 4. 11. Hamitler TOKİ konut balkonu için yapısal eşitlik modeli

Şekil 4.11. Hamitler mevkiinde bulunanların konut balkonuyla ilgili verilen cevaplara göre oluşan YEM modeli çıktısını ifade etmektedir. Model uyumunun literatürde kabul edilen sınırlar içerisinde olduğu gözlendiğinden analizin devamında hipotez sonuçlarına bakılabilir olduğu anlaşılmaktadır (ki-kare (χ2)= 1561.396; serbestlik derecesi (sd)=692

; p< 0.001; χ2/sd= 2.256; CFI= 0.940; RMSEA= 0.050; SRMR= 0,0819). Öte yandan Yunuseli mevkisinde balkon için elde edilen model çıktısı Şekil 4.8'deki gibidir.

Şekil 4. 12. Yunuseli TOKİ konut balkonuna ilişkin yapısal eşitlik modeli

Şekil 4.12. dikkate alındığında model uyumu sağlandığı (ki-kare (χ2)= 1561.396; serbestlik derecesi (sd)=692 ; p< 0.001; χ2/sd= 2.256; CFI= 0.940; RMSEA= 0.050; SRMR= 0,0819) ve hipotez sonuçlarının incelenebilir olduğu gözlenmektedir. Öte yandan modelde herhangi bir modifikasyona ihtiyaç olmamıştır.

Çoklu grup karşılaştırmasını balkon modeli için mevkiye göre ele alındığında ortaya çıkan hipotez sonuçları Çizelge 4. 20'deki gibidir. Ayrıca mevkinin düzenleyici rolünü

incelemek için Z-Skoru puanlarının yolar arasında karşılaştırması sonucundan 1.96'dan fazla skora sahip yollarda düzenleyici rolünün anlamlı olduğundan söz etmek gerekmektedir.

Çizelge 4. 20. Balkon için hipotez sonuçları

			HAMİTLER TOKİ						YUNUSELİ TOKİ						H/Y
			SRK	S.H.	t	P	R^2	Sonuç	SRK	S.H.	t	P	R2	Sonuç	
ESEN	<---	UZAK-LAŞMA	-0.51	0.045	-5.944	***		✓	-0.041	0.089	-0.302	0.762	0.253	-	-0.775
ESEN	<---	KAPSAM	-0.296	0.15	-2.176	0.03		✓	0.2	0.247	0.753	0.452		-	2.400
ESEN	<---	ETKİLEYİCİLİK (BÜYÜLEYİCLİK)	0.199	0.131	1.026	0.305	0.337	-	0.346	0.251	0.932	0.351		-	1.774
ESEN	<---	UYUM-LULUK	0.17	0.159	0.832	0.405		-	-0.076	0.176	-0.292	0.77		-	0.353

Çizelge 4.20 incelendiğinde, Hamitler mevkisinde balkon açısından uzaklaşmanın esenlik üzerinde anlamlı ve negatif etkisi gözlenirken (SFY= -0.510; $p<0.05$), Yunuseli TOKİ'de balkon açısından uzaklaşmanın esenlik üzerinde anlamlı bir etkisi gözlenmemektedir (SFY= -0.041; p= 0.762). Bu değişim mevkinin düzenleyici rolü açısından bakıldığında anlamlı bir düzenleyici rolü olmadığı yolların karşılaştırıldığı (H/Y) değerlerin Z-Skoru=1.96'dan yüksek olduğu yerlerde anlamlı bir değişim olduğu anlamına geldiğinden anlamlı bir düzenleyicilik olmadığı gözlenmektedir (Z-Skoru= -1.117). Balkon için Hamitler mevkisinde uzaklaşmanın esenliğe etkisini gösteren hipotez kabul edilirken, Yunuseli TOKİ'de balkon için uzaklaşmanın esenlik üzerindeki etkisini test eden hipotez reddedilmiştir. Ayrıca mekânsal boyutun düzenleyiciliği olduğuna dair H1a onaylanmadı.

Hamitler bölgesinde balkon açısından kapsamın esenlik üzerinde anlamlı ve negatif yönde bir etkisi gözlenirken (SFY= -0.296; $p<0.05$), Yunuseli TOKİ'de bu değer pozitif yönde ancak anlamlı değildir (SFY= 0.20; p= 0.452). Bu durumda mevkinin kapsam ile esenlik arasındaki ilişkide anlamlı bir düzenleyici rolü olmamaktadır. Öyle ki Hamitler TOKİ'de negatif etki Yunuseli TOKİ'de pozitif yönde anlamlı değişim gösterdiği ve ilgili yolların Z-Skoru =2.400 > 1.96 olduğundan yollar arasındaki değişimin anlamlı şekilde

mevki tarafından düzenlendiği söylenmektedir. Bu kapsamda ilgili Hamitlerde balkon açısından kapsamın esenliğe etkisi vardır hipotezi kabul edilirken, Yunuseli TOKİ'de balkon için kapsamın esenlik üzerinde anlamlı bir etkisi vardır hipotezi onaylanmadı. Öte yandan mevkinin düzenleyici rolünün olduğuna dair H1b kabul onaylanmadı.

Hamitler TOKİ'de etkileyiciliğin (büyüleyiciliğin) esenlik üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı değilken (SFY= 0.199; p= 0.305), benzer şekilde Yunuseli TOKİ'de de büyüleyiciliğin esenlik üzerinde anlamlı bir etkisi gözlenmemektedir (SFY= 0.346; p= 0.351). Bu da mevkinin düzenleyici bir rol üstlenmediğini göstermektedir. Bir başka değişle Z-Skoru= 1.774< 1.96 şartını sağlamadığında düzenleyicilik anlamlı değildir. Bu doğrultuda ilgili tüm hipotezler reddedilmiştir. Bu kapsamda H1c onaylanmadı.

Son olarak Hamitler ya da Yunuseli fark etmeksizin balkon açısından her ikisinde de regresyon yolları istatistiksel olarak anlamlı değildir (SFY= 0.170; p=405/ SFY= -0.076; p= 0.770). Ayrıca mevkinin bu ilişkileri düzenleyici bir rolü saptanmamıştır. Tüm bunlar ışığında H1d onaylanmadı.

4.3. Bölüm Sonucu ve Tartışma

Bu bölümde, anket çalışmasında ulaşılan sosyo-demografik veriler yanısıra fiziksel ve mekansal verilerin analizi için betimleyici ve çözümleyici istatistiksel yöntemler beraber ele alınmaktadır. Öncelikle, Frekans ve Korelasyonel Analizlerden elde edilen temel degişkenlerin ortalama değerleri ve sıklık dağılımlarına yönelik örneklemin yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, eğitim durumu gibi özellikler tarif edilmiştir. Ayrıca bu bölümde, katılımcıların yaşadıkları konutun açık alanı olan bahçenin ve yarı açık alanı olan balkonun fiziksel ve mekansal özelliklerine ilişkin genel kullanıcı görüşleri değelendirilmiştir.

4.3.1. Sosyo-demografik Veriler ile Fiziksel ve Mekansal Veriler Arasındaki İlişkiler

Her iki alanda da katılımcıların %50'den fazlasının Lise ve Üniversite eğitimine sahip olması (Çizelge 4.2.1) bireylerin anket sorularını anlama, yorumlama ve sağlam/tutarlı cevaplar verme ihtimalini yükseltmekte ve veri kalitesini arttırmaktadır. Eğitim düzeyi

yüksek bireylerin sağlık ve esenlik, yaşam doyumu, memnuniyet ve çevre gibi konularda daha bilinçli görüşler bildirme olasılığı yüksektir. Örneklem alanlarında anket yapılan kullanıcıların bu demografik özellikleri, araştırma bulgularının daha sağlam temellere dayanmasına katkı sağlamıştır.

Diğer yandan, hedef kitlesi düşük gelirli sosyal konut kullanıcısı olarak belirlenmiş olan araştırmada örneklem alanlarının her ikisindeki katılımcıların gelir düzeylerinin hedef kitleye uyumlu olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.21). Hamitler TOKİ'deki katılımcıların %98,8'i yoksulluk sınırının (72.088,14 TL, kaynak verelim) altında yaşarken; katılımcıların %11,6'sı hane geliri açısından asgari ücretin (22.104 TL) altında kalmaktadır. Yunuseli TOKİ'de de katılımcıların %11,6 sı asgari ücretin altında bir gelire sahiptir ve katılımcıların %100'ü yoksulluk sınırının altında yer almaktadır (Çizelge 4.18). Araç sahipliği açısından da yakın sonuçlar elde edilmiştir. Hamitler TOKİ katılımcılarının %40,4'ünün aracı yoktur. %59,2'sinin 1 aracı, %0,4'ünün 2 aracı vardır ve 3 veya daha fazla araca sahip olan hiç yoktur. Yunuseli TOKİ katılımcılarının %41,2'sinin aracı yoktur. %58,8'inin 1 aracı vardır. 2 araç veya daha fazlasına sahip olan katılımcı bulunmamaktadır. Her iki alanda da katılımcıların çoğu 4–10 yıllık yerleşiklik göstermesine karşın, kullanıcıların yarısının kiracı olması, konut alanlarında mülkiyet ediniminin ekonomik açıdan sınırlı kaldığını göstermektedir. Tüm bu verilere göre, katılımcılar ekonomik açıdan kırılgan grup olarak nitelendirilebilecek gruptaki kullanıcılardır. Bu durum, sosyal konut kullanıcılarının esenliğinin arttırılması odağıyla ortaya koyulan bu çalışmada bireylerin yaşam doyumları ve konut memnuniyetleri açısından yapılan değerlendirmelerin, doğrudan alt gelir grubuna ait deneyimlere dayalı olarak şekillenmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, araştırmanın temsiliyetini ve sonuçlara dayalı uygulama önerilerinin olumlu potansiyelini güçlendirmektedir.

Anket bulguları, katılımcıların yaşadıkları konutu tercih etme gerekçelerinde üç başlığın öne çıktığını göstermektedir (Çizelge 4.22). Toplam 500 katılımcının %97'si (n=485), temel neden olarak kira/konut fiyat uygunluğunu belirtmiştir. Bu yanıtın yerleşimlere göre dağılımı Hamitler TOKİ'de %50,1 (n=243) ve Yunuseli TOKİ'de %49,9 (n=242) olup, cevap dağılımı örneklemin iki alan arasında beklendiği gibi dengeli olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4. 21. Katılımcıların demografik verileri

	Hamitler TOKİ Sosyal Konut Alanı	Yunuseli TOKİ Sosyal Konut Alanı
Cinsiyet	• %50'si (125 kişi) kadın • %50'si (125 kişi) erkektir.	• %50'si (125 kişi) kadındır. • %50'si (125 kişi) erkektir.
Yaş dağılımı	• %35,6'sı (89 kişi) 26–45 yaş grubu • %23,2'si (58 kişi) 46–65 yaş grubu • %22,8'i (57 kişi) 25 yaş ve altındakiler • %18,4'ü (46 kişi) 66 yaş ve üzeri	• %34,8'i (87 kişi) 26–45 yaş grubu • %26,8'i (67 kişi) 46–65 yaş grubu • %24,0'ı (60 kişi) 25 yaş ve altındakiler • %14,4'ü (36 kişi) 66 yaş ve üzeri
Medeni durum	• %74,8'i (187 kişi) evlidir. • %17,2'si (43 kişi) bekârdır. • %6,4'ü (16 kişi) dul • %1,6'sı (4 kişi) boşanmıştır	• %73,6'sı (184 kişi) evlidir. • %15,6'sı (39 kişi) bekârdır. • %6,8'i (17 kişi) dul. • %4,0'ı (10 kişi) boşanmıştır.
Çocuk sayısı	• %58,9'u (122 kişi) 2 çocuk sahibi • %19,8'i (41 kişi) 1 çocuk sahibidir. • %17,9'u (37 kişi) 3 çocuk/üzeri çocuk • %3,4'ün (7 kişi) çocuğu yoktur	• %50,2'si (106 kişi) 2 çocuk sahibi • %25,1'i (53 kişi) 1 çocuk sahibi • %19,9'u (42 kişi) 3 çocuk/üzeri çocuk • %4,7'sinin (10 kişi) çocuğu yoktur
Mesleki durum	• %34,0 (85 kişi) ev hanımı • %20,0 (50 kişi) emekli • %20,4 (51 kişi) özel sektör çalışanı • %11,6 (29 kişi) öğrenci • %3,6 (9 kişi) serbest meslek • %10,4 (26 kişi) memur • %0,0 (0 kişi) işsiz	• %32,0 (80 kişi) ev hanımı • %19,6 (49 kişi) emekli • %24,0 (60 kişi) özel sektör çalışanı • %12,0 (30 kişi) öğrenci • %6,4 (16 kişi) serbest meslek • %6,0 (15 kişi) memur • %0,0 (0 kişi) işsiz
Eğitim Düzeyi	• %36,4 (91 kişi) Lise • %21,6 (54 kişi) ilkokul • %18,8 (45 kişi) ortaokul • %18,0 (47 kişi) üniversite • %5,2 (13 kişi) okuryazar • %0,0 (0 kişi) lisansüstü	• %38,0 (95 kişi) lise • %22,0 (55 kişi) üniversite • %18,4 (46 kişi) ilkokul • %18,4 (46 kişi) ortaokul • %3,2 (8 kişi) okuryazar • %0,0 (0 kişi) lisansüstü
Gelir düzeyi	• %45,2 (113 kişi) 30.001 - 40.000 TL • %23,6 (59 kişi) 25.001 - 30.000 TL • %12,4 (31 kişi) 17.001 - 25.000 TL • %11,6 (29 kişi) 12.500 - 17.000 TL • %6,0 (15 kişi) 40.001 - 60.000 TL • %1,2 (3 kişi) 60.000 TL üzeri	• %48,0 (120 kişi) 30.001 - 40.000 TL • %22,8 (57 kişi) 25.001 - 30.000 TL • %12,8 (32 kişi) 17.001 - 25.000 TL • %11,6 (29 kişi) 12.500 - 17.000 TL • %4,8 (12 kişi) 40.001 - 60.000 TL • %0,0 (0 kişi) 60.000 TL üzeri
Araç sayısı	• %59,2 (148 kişi) 1 aracı var • %21,6 (54 kişi) 2 aracı var • %14,8 (37 kişi) 3 veya üzeri aracı var • %4,4 (11 kişi) aracı yok	• %59,2 (148 kişi) 1 aracı var • %21,6 (54 kişi) 2 aracı var • %15,2 (38 kişi) 3 veya üzeri aracı var • %4,0 (10 kişi) aracı yok
Otopark durumu	• %59,2 (148 kişi) otopark kullanmıyor • %41,2 (103 kişi) 1 otopark yeri var • %0,4 (1 kişi) 2 otopark yeri var	• %59,2 (148 kişi) 2 otopark yeri var • %41,6 (104 kişi) otopark kullanmıyor • %0,4 (1 kişi) 1 otopark yeri var
Konut mülkiyeti	• %49,5 (104 kişi) • %50,3 (146 kişi)	• %50,5 (106 kişi) • %49,7 (144 kişi)
İkamet süresi 1 yıl daha az 2 yıl 2-3 yıl 4-5 yıl6-10 yıl	• %66,7 (6 kişi) • %48,8 (41 kişi) • %46,4 (58 kişi) • %47,1 (65 kişi) • %55,6 (80 kişi)	• %33,3 (3 kişi) • %51,2 (43 kişi) • %53,6 (67 kişi) • %52,9 (73 kişi) • %44,4 (64 kişi)

Çizelge 4. 22. Konutun tercih edilme sebebine bağlı yanıt dağılımı

		Hamitler TOKİ		Yunuseli TOKİ			
Bu sorular çoktan seçmeli şekilde cevaplanmıştır.		Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Toplam	
						%	500
Kira/Konut fiyat uygunluğu	Evet	243	%50,1	242	%49,9	%97	485
	Hayır	7	%46,7	8	%53,3	%3	15
Konutun manzaralı balkonunun olması	Evet	3	%100	0	%0,0	%0,6	3
	Hayır	247	%49,7	250	%50,3	%99,4	497
Sitenin bahçesinin olması	Evet	14	%5,6	47	%94,4	%11,8	59
	Hayır	248	%49,7	231	%46,2	%88,2	441
Akrabalara yakınlığı	Evet	93	%55,7	74	%44,3	%33,4	167
	Hayır	157	%47,1	176	%52,9	%66,5	333
Çocukların okuluna yakınlığı	Evet	8	%36,4	14	%63,6	%4,4	22
	Hayır	242	%50,6	236	%49,4	%95,6	478
İşyerine yakın olması	Evet	158	%47,9	172	%52,1	%66	330
	Hayır	92	%54,1	78	%45,9	%34	170

Buna karşılık, "konutun manzaralı balkonu olması" seçeneği hemen hiç tercih edilmemiştir: Katılımcıların %99,4'ü (n=497) bu seçeneği işaretlememiştir. Bu durum, konut alanlarının nitelikli bir manzara sunmaması ve/veya manzaranın katılımcıların kararında ikincil kalması ile ilişkili olabilir. Bulgular, sosyal konut bağlamında ekonomik erişilebilirliğin (konut fiyatının) tercih kararını belirleyici ölçüde yönlendirdiğini göstermektedir. Bu durum, tasarım ve planlama önceliklerinin "prestij" niteliklerinden (ör. manzara) ziyade işlevsel ve erişilebilir çözümlere odaklanmasını gerektirir: balkon/yarı-açık alanlarda mevsimsel kullanılabilirlik, gölgeleme/iklimsel konfor, bakımı kolay ve düşük maliyetli detaylar gibi. Ayrıca iki alan arasında dağılımın dengeli olması, fiyat odaklı tercihin mekânlar arası genel bir eğilim olduğunu düşündürür; bu da mekânsal adalet ve çevresel adalet perspektifinden, kısıtlı bütçeler içinde yüksek kullanım değeri üreten tasarım stratejilerine (süreklilik gösteren yaya yolları, modüler açık-alan cepleri, esnek balkon çözümleri) öncelik vermeyi destekler.

Benzer biçimde, "konutun site bahçesinin olması" seçeneği de geniş ölçüde tercih edilmemiştir: Katılımcıların %88,2'si (n=441) bu seçeneği işaretlememiş, dolayısıyla site bahçesi varlığı, katılımcıların yaklaşık dörtte üçünden fazlası için belirleyici bir tercih nedeni olmamıştır. Yerleşim bazında dağılıma bakıldığında, Hamitler TOKİ'de %49,7

(n=248) ve Yunuseli TOKİ'de %46,2 (n=231) oranında katılımcı bu seçeneği işaretlememiştir; iki alan arasındaki fark düşüktür ve genel eğilimle tutarlıdır (Çizelge 4.22). Anket bulguları, konut tercihinde ekonomik belirleyiciliğin çok yüksek olduğunu göstermektedir: katılımcıların ezici çoğunluğu ilk neden olarak kira/konut fiyat uygunluğunu belirtmiştir. Buna karşılık mekânsal/estetik olanaklar (ör. manzaralı balkon, site bahçesi varlığı) katılımcıların büyük kısmı için ikincil kalmakta, karar verdirici bir rol oynamamaktadır. Bu sonuçlar, önceki bölümlerde balkona ilişkin rahatlama/aitlik boyutlarının yüksek, etkileyicilik boyutunun ise orta-düşük saptanmasıyla tutarlıdır; balkonun kullanıcılarca manzaradan ziyade kişisel bir geri çekilme ve dinginlik alanı olarak görüldüğünü düşündürmektedir.

Katılımcıların konutun bahçesine yönelik kullanıcı esenliğini destekleyen (iyi hissettiren) özellikler sorusu cevapları incelendiğinde katılımcıların %70-80'inden fazlasının işaret ettiği cevapların 'hayır' seçeneğinde çoğunlukta olduğunu gösteren 6 tane yanıt şu şekilde görülmektedir: sportif faaliyet alanları, bisiklet yolları, bisiklet park yerleri, aydınlatmalar, çöp kovası, çeşmeler, havuzlar veya köprüler. Diğer taraftan, toplamda 10 tane seçeneğe sahip bu soruda katılımcıların cevaplarının %70'inden fazlasının işaret ettiği 'evet' yanıtı yalnızca 1 seçenek için 'Ağaçlar, yeşil bitkiler, çiçekler, çimler' (Çizelge 4.23) seçilmiştir. Ayrıca, 'evet' ve 'hayır' cevaplarının %50 oranında yoğunlaştığı seçenekler şunlardır: ''yürüyüş yolları, çocuk oyun alanları, sosyal alanlar-kafe, çardak, kamelya''. Literatüre göre, bireylerin anket sorularına nasıl yanıt verdiklerine psikolojik ve bilişsel açıdan bakıldığında %50 gibi eşit dağılmış yanıt oranlarının sıklıkla kararsızlık, belirsizlik ya da homojenlik göstermeyen tutumların bir sonucu olduğunu gösterir (Tourangeau vd., 2000; Jorm, 2024). Bu durumda, destek stratejilerinin ve müdahalelerin lazım olduğunun anlaşılması gerekir (Jorm, 2024). Bulgular, yeşil altyapının (ağaç/bitki/çim) kullanıcı esenliğinde açık üstünlüğe sahip olduğunu; buna karşılık aydınlatma ve çöp kovası gibi unsurların "hijyen faktörü" olarak algılandığını (varlığı gerekli ama tek başına "iyi hissetme" üretmiyor) göstermektedir. Yürüyüş yolları, çocuk oyun alanları ve sosyal alanların nötr/eşik düzeyde kalması, bu ögelerin niteliksel iyileştirmelerle (gölgeleme, oturma cepleri, görsel geçirgenlik, rüzgâr kontrolü, ebeveyn görüş hattı, bakım kalitesi) pozitife taşınabileceğine işaret eder. Sportif alanlar ve bisiklet altyapısı "iyi hissetme" bakımından düşük algılansa da, halk sağlığı ve aktif yaşam hedefleri açısından stratejik öneme sahiptir; bu nedenle erişim, süreklilik ve

kullanım kolaylığı odaklı yeniden tasarım (süreklilik gösteren yürüyüş–bisiklet omurgası, güvenli park birimleri, modüler spor cepleri) önerilmelidir. Özetle, yeşil doku esenlikte birincil kaldıraçken, yürüyüş/sosyal bileşenlerin nitelik ve mikroiklim üzerinden güçlendirilmesi, "nötr" algıyı pozitif deneyime dönüştürmenin ana yoludur.

Çizelge 4. 23. Site bahçesinde iyi hissettiren fiziksel mekânsal özellikler arasındaki ilişki

Bahçede olması konut kullanıcısını iyi hissettiren özellikler			**Hamitler TOKİ**		**Yunuseli TOKİ**			
Cevap Dağılımının Yoğunlaştığı Seçenekler	Bu soruda 1'den fazla seçenek seçilmiştir.		Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Toplam	
'Evet' cevap dağılımının **%70** oranında yoğunlaştığı seçenekler	**Ağaçlar, yeşil bitkiler, çiçekler, çimler**	Evet	180	49.3	185	50.7	%73	365
		Hayır	70	51.9	65	48.1	%27	135
'Hayır' cevap dağılımının **%70** oranında yoğunlaştığı seçenekler	**Çeşmeler, havuzlar köprüler**	Evet	23	43.4	30	56.6	%10,6	53
		Hayır	227	50.8	220	49.9	%89,4	447
	Sportif faaliyet alanları	Evet	28	38.4	45	61.6	%14,6	73
		Hayır	222	52	205	48	%85,4	427
	Bisiklet yolları	Evet	62	46.6	71	53.4	%26,6	133
		Hayır	188	51.2	179	48.8	%73,4	367
	Bisiklet park yerleri	Evet	13	36.1	23	63.9	%7,2	36
		Hayır	237	51.1	227	48.9	%92,8	464
	Aydınlatmalar	Evet	12	46.2	14	53.8	%5,2	26
		Hayır	238	50.2	236	49.8	%94,8	474
	Çöp kovası	Evet	0	0	1	100	%0,2	1
		Hayır	250	50.1	249	49.9	%99,8	499
'Evet' & 'Hayır' dağılımının %50 ortalamasında yoğunlaştığı cevaplar	**Yürüyüş yolları**	Evet	113	44	144	56	%51,4	257
		Hayır	137	56.4	106	43.6	%48,6	243
	Çocuk oyun alanları	Evet	81	49.1	84	50.9	%33	165
		Hayır	169	50.4	166	49.6	%67	335
	Sosyal alanlar-kafe, çardak, kamelya	Evet	157	47.3	175	52.7	%66,4	332
		Hayır	93	55.4	75	44.6	%33,6	168

Çizelge 4. 24'teki bulgular, her iki yerleşimde de kapalı balkon tercihinin özellikle yıl boyu (yaz–kış) kullanım olanağı ve termal konfor gerekçeleriyle öne çıktığını göstermektedir. Hamitler TOKİ'de yıl boyu kullanım oranı %56,1 ile Yunuseli TOKİ'ye (%43,9) göre daha yüksektir. Sıcak–soğuk havadan korunma gerekçesi ise iki alanda birbirine yakın düzeydedir. Bununla birlikte, her iki yerleşimde de "hem açık hem kapalı balkon" tercihi baskındır (Hamitler TOKİ %53,8; Yunuseli TOKİ %46,3). Bu dağılım, balkon kullanımında kontrol algısının (Ulrich, 1991) belirleyici olduğuna işaret etmektedir. Sonuç olarak, iklimsel konfor ve yıl boyu kullanım imkânı, sosyal konut kullanıcılarının balkon tercihinde öne çıkan etkendir.

Çizelge 4. 24. Katılımcıların yaşadıkları konutun balkonuna yönelik tercihleri

		Hamitler TOKİ		**Yunuseli TOKİ**		Toplam	
		Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%
Balkonun açık olmasını mı kapalı olmasını mı tercih edersiniz?	Balkonun açık olması	52	38.5	83	61.5	135	27
	Balkonun kapalı olması	26	57.8	19	42.2	45	9
	Hem açık balkonun hem de kapalı balkonun	**172**	**53.8**	**148**	46.3	**320**	64
Aşağıdaki hangi amaçlardan dolayı kapalı balkona sahip olmayı tercih edersiniz?	Yaz-kış kullanmak	**128**	**56.1**	**100**	43.9	**228**	45.6
	Sıcak hava-soğuk havadan evi	64	49.2	66	50.8	130	26
	Kapalı balkon tercih etmiyorum	58	40.8	84	59.2	142	28.4

Veriler, kullanıcıların esneklik ve denetlenebilirlik talep ettiğini ortaya koyuyor: Tamamen açık ya da sürekli kapalı bir balkon yerine, koşullara göre mod değiştirebilen (ör. açılır–kapanır paneller/lameller, sürme cam sistemleri, rüzgâr kırıcı bitkisel/pergola

çözümleri) hibrid balkon tipolojileri daha uygun görünmektedir. Hamitler TOKİ'de yıl boyu kullanım talebinin daha yüksek oluşu, ısı–rüzgâr kontrolünü güçlendiren detayların (ısı kaçaklarını azaltan doğrama/ek yalıtım, ayarlanabilir gölgeleme) önceliklendirilmesini gerektirir. Yunuseli TOKİ açısından ise benzer kontrol düzeyini sağlayacak, ancak tam kapatma zorunluluğu getirmeyen yarı geçirgen çözümler (ör. %30–40 açıklıklı lamel, mevsimlik rüzgâr perdeleri) uygun görünmektedir. Bu yaklaşım, kontrol algısını artırarak kullanıcı esenliğini desteklerken, iklimsel konfor hedefleriyle de uyumludur.

Öte yandan, balkona ilişkin görüşler incelendiğinde, katılımcıların %80–90 aralığında "hayır" yanıtı verdiği maddelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu yüksek yüzdeler, ilgili maddelerde güçlü/baskın fikir birliğine işaret eder (Sharma, 2021; Jorm, 2024; 2025). Bu çerçevede, çoklu durum çalışmasının yürütüldüğü konut çevrelerinin görsel boyutta belirli ölçüde restoratif uyaranlar içerebileceğine dair ipuçları bulunmakla birlikte, bu bulgu tüm duyusal boyutlar için genellenmemelidir. Diğer seçeneklere bakıldığında, yaklaşık 400–450 katılımcının "Balkonuma gelen hoş kokuları", "Balkonuma gelen hoş sesleri" ve "Kapalı balkon olmamasını seviyorum" maddelerinde "hayır" seçeneğini işaretlediği görülmektedir (Çizelge 4.25). Buna göre, katılımcıların çoğunluğu açık balkon kullanımından memnun değildir. Ayrıntılı olarak, 448 katılımcı "kokuları seviyorum", 433 katılımcı "sesleri seviyorum" maddelerine olumsuz yanıt vermiştir. Bu sonuçlar, çoklu durum çalışmasının yürütüldüğü konut çevrelerinde görsel açıdan kimi restoratif nitelikler bulunsa dahi, kokusal ve işitsel boyutlarda restoratif çevre özelliklerinin zayıf olduğunu göstermektedir. Bulgular, balkon deneyiminde görsel niteliklerin tek başına yeterli olmadığını; koku ve ses konforu sağlanmadığında kullanıcı memnuniyetinin düştüğünü göstermektedir. Bu nedenle tasarım stratejileri, kokusal kaliteyi artıracak yerel bitki türleri ve hava akışı yönlendirmeleri (egzoz/atık kokularının uzaklaştırılması), işitsel konforu destekleyecek bitkisel perdeler, yumuşak yüzeyler ve kısmi akustik bariyerler ile tamamlanmalıdır. Açık balkondan duyulan memnuniyetsizlik ise iklimsel ve duyusal denetim ihtiyacına işaret eder; bu bağlamda açılır–kapanır paneller/lameller gibi hibrid balkon çözümleri, mevsimsel esneklik ve kontrol algısı sağlayarak kullanıcı esenliğini güçlendirir (Çizelge 4.25).

Çizelge 4. 25. Balkon kullanımında iyi hissettiren çevresel ve mekansal özellikler

*Aşağıdaki seçenekler çoktan seçmeli şekilde cevaplanmıştır.			**Hamitler TOKİ**		**Yunuseli TOKİ**		**Toplam**	
			Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%
'Hayır' Cevap Dağılımının %80-90 oranında Yoğunlaştığı Seçenekler	Balkonuma gelen hoş kokuları seviyorum.	Evet	20	38.5	32	61.5	52	10.4
		Hayır	**230**	51.3	**218**	48.7	**448**	89.6
	Balkonuma gelen hoş sesleri seviyorum.	Evet	27	40.3	40	59.7	67	13.4
		Hayır	**223**	51.5	**210**	48.5	**433**	86.6
	Kapalı balkon olmamasını seviyorum	Evet	38	39.6	58	60.4	96	19.2
		Hayır	**212**	52.5	**192**	47.5	**404**	80.8

Öne çıkan diğer bulgular, konut balkonunda bulunması gereken mekânsal ve fiziksel özelliklere ilişkindir. İlgili sorunun seçenekleri incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun yanıtlarının "hayır" üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu sonuç, fiziksel donatıların önemli bir bölümünün konutlarda bulunmadığını ortaya koymaktadır. Özellikle birçok seçenek bakımından yüksek oranlı "hayır" yanıtları—musluk bulunmaması (%99), priz bulunmaması (%71,4) ve klima ünitesi için özel alanın olmayışı (%84,8)—temel mekânsal donatı eksikliklerine işaret etmektedir (Çizelge 4.26). Bu durum, katılımcı beklentilerinin karşılanmamasından ya da mevcut eksikliğin fark edilmemesinden kaynaklanıyor olabilir (Kaplan ve Kaplan, 1989). Bulgular, sosyal konutta balkonların işlevsel altyapısının (su/priz/teknik niş) sıklıkla eksik olduğunu göstermektedir. Bu eksikler, balkonun çok mevsimli ve çok amaçlı kullanımını sınırlar; dolayısıyla tasarımda temel donatı standardının (dış mekân tipi priz, sızdırmaz musluk, klima/teknik ekipman için ayrık servis nişi) asgari koşul olarak tanımlanması ve yeni projelere tip ayrıntı düzeyinde entegre edilmesi gereklidir (Çizelge 4.26).

Çizelge 4. 26. Katılımcılara göre konut balkonunda bulunması gereken mekansal ve fiziksel özellikler

*Aşağıdaki seçenekler çoktan seçmeli şekilde cevaplanmıştır.			Hamitler TOKİ		Yunuseli ,TOKİ		Toplam	
			Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%
'Hayır' Cevap Dağılımının %80-90 oranında Yoğunlaştığı Seçenekler	Balkonun geniş-kayar kapılı balkon olması	Evet	0	0	1	100	1	0.2
		Hayır	250	50.1	249	49.9	499	99.8
	Balkonun demir/krom korkuluklarının	Evet	19	38.8	30	61.2	49	9.8
		Hayır	231	51.2	220	48.8	451	90.2
	Klima ünitesi için özel alan	Evet	28	35.9	50	64.1	78	15.6
		Hayır	222	52.6	200	47.4	422	84.4
	Balkonda priz olması	Evet	70	49	73	51	143	28.6
		Hayır	180	50.4	177	49.6	357	71.4
	Balkonda musluk olması	Evet	5	50	5	50	10	2
		Hayır	245	50	245	50	490	98
'Evet' & 'Hayır' dağılımının %50 ortalamasında yoğunlaştığı cevaplar	Televizyon anteni için özel alan	Evet	113	44	144	56	257	51.4
		Hayır	137	56.4	106	43.6	243	48.6
'Evet' & 'Hayır' dağılımının %50 Ortalamasında fakat frekans farkı ~2 kat olan seçenekler	Balkonun cam korkuluklarının olması	Evet	**85**	49.1	**88**	50.9	173	34.6
		Hayır	**165**	50.5	**162**	49.5	327	65.4
	Balkonun bahçe peyzajını görüyor olması	Evet	**154**	48.6	**163**	51.4	317	63.4
		Hayır	**96**	52.5	**87**	47.5	183	36.6

4.3.2. Kullanılan Ölçeklere İlişkin Yapısal Eşitlik Modeli Bulgularının Tartışılması

Bu bölümde, anket çalışmasında restoratif çevre ve esenlik arakesitine dayanan Hartig vd.'nin (1997) geliştirdiği uluslararası ölçeğin (Perceived Restorativeness Scale) Türkiye geçerlik ve güvenilirlik çalışması olan Algılanan Restoratiflik Ölçeği (Özçifçi vd., 2021) kapsamında ulaşılan bulgular değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, Algılanan Restoratiflik Ölçek soru cevaplarına uygulanan Yapısal Eşitlik Modeli bulguları tartışılmaktadır. Bu ölçeğe dahil olan 4 temel bileşen olan Uzaklaşma, Kapsam, Etkileyicilik, Uyumluluk bakımından ortaya çıkan bulgular ele alınmaktadır (Çizelge

4.27). Bu doğrultuda elde edilen veriler, Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ konut alanlarının bahçe ve balkon alanları açısından tartışılmaktadır.

Çizelge 4.27'ye göre, YEM bulguları, restoratif çevre bileşenlerinin iki yerleşimde de bahçe ve balkon niteliklerini ayırt edici biçimde açıklayabildiğini düşündürmektedir: Uzaklaşma ve Kapsam özellikle açık alan sürekliliği ve yeşil doku ile; Etkileyicilik duyusal ipuçlarıyla; Uyumluluk ise iklimsel konfor ve kullanıcı kontrolü (açık–kapalı mod) ile güçlenmektedir. Bu çerçeve, tasarımda süreklilik gösteren yürüyüş yolu rotası, nitelikli yeşil-sonsuzluk algısı, duyusal konfor ve esnek balkon çözümlerine önceliklik sağlanması gerektiğini destekler.

Çizelge 4. 27. Araştırma teorilerinde yer alan bileşenlere ait bulguların Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ konut alanlarının bahçe ve balkonları bağlamında değerlendirilmesi

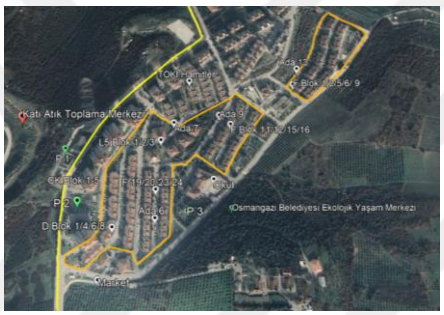
	Bağımlı değişken	**Bağımsız değişken**	**Hamitler TOKİ**	**Yunuseli TOKİ**
Bahçe Bakımından Sonuçlar	ESEN <--	Uzaklaşma	✓	-
	ESEN <--	Kapsam	✓	✓
	ESEN <--	Etkileyicilik (Büyüleyicilik)	-	✓
	ESEN <--	Uyumluluk	-	-
Balkon Bakımından Sonuçlar	ESEN <--	Uzaklaşma	✓	-
	ESEN <--	Kapsam	✓	-
	ESEN <--	Etkileyicilik (Büyüleyicilik)	-	-
	ESEN <--	Uyumluluk	-	-

Uzaklaşma

Uzaklaşma bileşeninin kullanıcı esenliğine etkisi Hamitler TOKİ'de istatistiksel olarak anlamlı, Yunuseli TOKİ'de ise anlamlı değildir; üstelik bu durum konutun bahçe ve balkon bağlamlarının her ikisi için de geçerlidir (Çizelge 4.28 A–E). Bu bulgu, Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi (1991) kapsamında yer alan olumlu dikkat dağıtıcılar boyutuyla ilişkilendirilebilir; ancak öncelikle "uzaklaşma" bileşeninin kendisinin yakından incelenmesi gereklidir.

Kaplan ve Kaplan'a (1989) göre uzaklaşma, bireyin gündelik rutinlerden, stres ve kaygılardan fiziksel ya da zihinsel olarak ayrılabilmesidir. Fiziksel mesafe zorunlu olmamakla birlikte faydalıdır; bağlama göre yeni/farklı bir durum, olay ya da mekâna girildiğinde de uzaklaşma sağlanabilir (Kaplan, 1995). Gürültüsüz–sakin iç avlular, arka bahçeler, içe dönük oturma alanları ve kentsel gürültüden izole edilmiş yeşil bölgeler, uzaklaşmanın ortaya çıkmasını kolaylaştırır. Çizelge 4.28'deki bulgular (A–E), bu çevresel/fiziksel/mekânsal özelliklerin Hamitler TOKİ bağlamına işaret ettiğini göstermektedir.

Çizelge 4. 28. Değerlendirme: Uzaklaşma bileşeni açısından örneklem alanları

	Hamitler TOKİ	**Yunuseli TOKİ**
UZAKLAŞMA	**A** (Google Earth, 2025) (Yandex Haritalar, 2025) **C** Doğal çevre ile yoğun ilişki (Yazar tarafından çekilmiştir.)	**D** (Google Earth, 2025) **E** Kalabalık, trafik, gürültü Yapılı çevre ile yoğun ilişki (Gür ve Dostoğlu, 2010) **F** Doğal çevre ile zayıf ilişki (Yazar tarafından çekilmiştir.)

Hamitler TOKİ katılımcılarının "uzaklaşma"yı daha fazla deneyimlediklerini belirtmeleri, fiziksel çevrenin psikolojik ve sosyal etkileriyle ilişkili görünmektedir. Yerleşimin görece sakin bir konut dokusunda konumlanması ve anketin uygulandığı az katlı sosyal konutların, Osmangazi Ekolojik Yaşam Merkezi'nin hemen karşısında yer alması, doğal çevreyle yüksek temas olanağı sağlamaktadır (Çizelge 4.28 B–C). Doğal

çevre etkisi, kullanıcılar için psikolojik rahatlamayı ve sosyal etkileşim olasılığını artırır; bu durum Ulrich'in kuramındaki olumlu dikkat dağıtıcılar ile sosyal destek bileşenleriyle uyumludur: İlki ilgi çekici doğal uyarıcılara, ikincisi ise sosyal ilişkileri güçlendiren mekânlara vurgu yapar. Bu bağlamda, uzaklaşma bileşeninin Hamitler TOKİ'de bahçe ve balkon deneyimini anlamlı biçimde olum etkilediğini fakat Yunuseli'de aynı etkinin gözlenmediğini göstermektedir. Bu ayrışma, doğal çevreye erişim, sessizlik/sakinlik ve içe dönük mikro-açık mekânlar gibi özelliklerin Hamitler'de daha belirgin olmasına bağlanabilir. Tasarım açısından, Yunuseli TOKİ'de gürültü kontrolü, yeşil süreklilik ve içe dönük oturma cepleri gibi müdahalelerle "uzaklaşma" potansiyelinin güçlendirilmesi, kullanıcı esenliğini artırmada etkili olacaktır.

Bu noktada, Hamitler TOKİ'de gözlenen geçirgen sınırların (permeable boundaries), "uzaklaşma" ve "kapsam" bileşenleriyle ilişkili olduğu vurgulamak gerekir. Kaplan ve Kaplan'ın (1989) yaklaşımına göre çevrenin, bireyin günlük rutinlerinden ve zihinsel sıkıntılarından uzaklaşmasına olanak tanıyacak ölçüde bütünlük (coherence) ve zenginlik (richness) taşıması gerekir. Bu bütünlük ve zenginlik, geçirgen sınırlar sayesinde mekânsal sürekliliğin sağlanmasıyla gerçekleşir. Geçirgen sınırlar, bireyin bir çevreden diğerine doğal, kesintisiz ve zahmetsiz geçiş yapmasını kolaylaştırır; böylelikle bireysel esenlik açısından elverişli koşullar yaratır ve Ulrich'in (1991) Destekleyici Tasarım Teorisi bağlamında hem olumlu dikkat dağıtıcılar hem de sosyal destek için uygun bir zemin oluşturur (Kaplan ve Kaplan, 1989; Hartig ve Staats, 2006). Buna karşılık, çevrenin kapalı sınırlarla ayrıldığı durumlarda birey "uzaklaşma" hissini deneyimleyemez. Görsel bariyerler veya duvarlarla çevrili alanlar, yalnızca "kapsam" bileşenini değil, aynı zamanda "uzaklaşma" hissini de zayıflatır. Sessizlik, sakinlik, kalabalıktan ve trafikten uzaklık ise bu bileşenin gelişimini destekleyen temel unsurlardır. Bu açıdan Hamitler TOKİ, geçirgen ve dışa dönük yapısıyla bu özellikleri barındırmaktadır. Buna karşılık, Yunuseli TOKİ daha kapalı ve içe dönük sınırlara sahip olup kalabalık, trafik ve gürültü gibi olumsuz uyaranlara daha fazla maruz kalmaktadır; bu durum, kullanıcıların psikolojik kaçış deneyimini daha az yaşayabilmesine yol açmaktadır (Kaplan ve Kaplan, 1989). Dolayısıyla Hamitler TOKİ kullanıcıları balkon ve bahçede "uzaklaşma" deneyimleyebilirken, Yunuseli TOKİ kullanıcıları bu deneyimi sınırlı düzeyde yaşamaktadır.

Bulgular, geçirgen sınırların ve doğal çevre sürekliliğinin, “uzaklaşma” ve “kapsam” bileşenlerinin oluşumunda belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Hamitler TOKİ, doğal çevreyle yüksek temas ve geçirgen mekânsal sınırlar sayesinde kullanıcıların psikolojik kaçış ve esenlik deneyimini güçlendirmektedir. Buna karşılık, Yunuseli TOKİ’de yoğun yapılaşma, kapalı sınırlar ve sınırlı yeşil doku bu deneyimi zayıflatmakta, hem “uzaklaşma” hem de “kapsam” bileşenlerinin algısını düşürmektedir. Tasarım açısından, Yunuseli TOKİ’de yeşil sürekliliğin artırılması, blok aralıklarının iyileştirilmesi ve yarı geçirgen sınırların sağlanması kullanıcı esenliğini artıracak temel stratejiler olarak öne çıkmaktadır.

Öte yandan, Yunuseli TOKİ konut alanı yoğun ve düzensiz bir yerleşim dokusu içerisinde, sınırlı yeşil alanlarla konumlanmaktadır (Çizelge 4.28.D). Site içinde binaların birbirine çok yakın yerleşmesi ve yeşil alanların yetersizliği, sakinlik ve zihinsel uzaklaşma hissini zayıflatmaktadır. Çok katlı bloklar ve yetersiz blok aralıkları, kullanıcıda fiziksel stres gibi olumsuz duyguları tetikleyerek esenlik düzeyini düşürmektedir. Bu mekânsal yapı aynı zamanda bireylerin doğayla kurduğu ilişkiyi sınırlandırmaktadır. Sonuç olarak, psikolojik ve fiziksel uzaklaşma deneyimi zorlaşmakta ve “uzaklaşma” bileşeni düşük düzeyde algılanmaktadır. Yoğun yapılaşma, hem görsel algıyı kısıtlamakta hem de doğayla temas olanaklarını sınırlamaktadır. Nitekim Yunuseli TOKİ’de “kapsam” bileşeninin de zayıf çıkması bu değerlendirmeyi destekler niteliktedir.

Bu bulgular, Yunuseli TOKİ’deki yoğun ve içe dönük yerleşim dokusunun, kullanıcıların restoratif deneyimlerini sınırladığını ortaya koymaktadır. Özellikle blok aralıklarının yetersizliği, yeşil alanların kısıtlılığı ve yüksek katlı yapılaşma, hem “uzaklaşma” hem de “kapsam” bileşenlerinin algısını zayıflatmaktadır. Tasarım açısından, bu tür çevrelerde bloklar arası mesafenin artırılması, yeşil alanların sürekliliğinin sağlanması ve doğal çevreyle görsel ve işlevsel bağlantıların güçlendirilmesi, kullanıcı esenliğini destekleyen temel stratejiler olarak öne çıkmaktadır.

Kapsam

Anket bulgularına göre, Hamitler TOKİ’de konut bahçesi açısından kapsam ile kullanıcı esenliği arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunurken, Yunuseli TOKİ bahçesinde bu ilişki anlamsızdır. Her iki konut alanında balkonlar bakımından kapsam

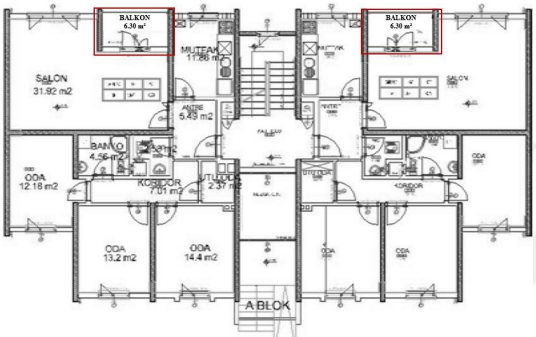
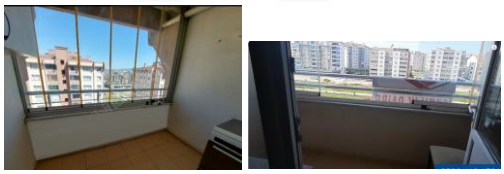
bileşeni anlamsız çıkmış; dolayısıyla kullanıcı esenliğine doğrudan bir etkisi olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuç, yerleşim alanlarının sahip olduğu niceliksel ve niteliksel mekânsal özelliklerin kapsam bileşeni üzerinde belirleyici olduğunu göstermekte ve Ulrich'in (1991) Destekleyici Tasarım Teorisi'nde yer alan olumlu dikkat dağıtıcılar boyutuyla ilişkilendirilmektedir.

Kaplan ve Kaplan'a (1989) göre kapsam, kapsayıcı, büyük, zengin ve süreklilik hissi veren bir çevrede ortaya çıkar. Çevrenin her zaman büyük olması gerekmez; işlevsellik de kapsamın önemli bir boyutudur. Ancak genişlik ve hacim hissi de kapsama katkı sağlar. Kapsam, bireyin kendisini çevreye tamamen kaptırarak o çevreye dahil olması anlamına gelir. Çevrenin kullanıcıların ihtiyaçları ve beklentileri açısından yeterince işlevsel ve kapsayıcı olmaması durumunda kapsam bileşeninin olumsuz etkilenmesi beklenir.

Keşfe açık geniş perspektifler sunan patikalar, sınırsız açık alanlar, yürüyüş yolları, görsel derinlik sağlayan ağaç sıraları ve yapılar arasında süreklilik taşıyan yeşil alanlar, kapsam bileşeninin oluşmasını sağlayan mekânsal özelliklerdir (Kaplan & Kaplan, 1989; Kaplan, 1995). Bu bağlamda, Hamitler TOKİ'de geniş perspektif ve görsel derinlik sunan yeşil alanların varlığının kapsam bileşeninin anlamlı çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Nitekim Hamitler TOKİ, fiziksel açıdan sınırlandırılmamış bir yerleşim alanıdır (Çizelge 4.29.A). Burada proje alanı 182.016 m² olup toplam 6560 adet yeşil alan öğesi bulunmaktadır. Buna karşılık Yunuseli TOKİ, fiziksel açıdan sınırlandırılmış bir yerleşim alanıdır (Çizelge 4.29.B). Bu alanda proje alanı 111.292 m², yeşil alan varlığı ise 1663 adet olarak belirlenmiştir. İki konut alanı arasındaki fark incelendiğinde, proje alanı bakımından %63,6, yeşil alan varlığı bakımından ise %294,4 oranında belirgin bir farklılık söz konusudur. Bu fark, kapsam bileşeninin ortaya çıkışında anlamlı bir etkendir (Çizelge 4.29.A–B).

Çizelge 4. 29. Değerlendirme: Kapsam bileşeni açısından örneklem alanları

	Hamitler TOKİ	Yunuseli TOKİ
KAPSAM	A Sınırlandırılmamış konut çevresi (Yazar tarafından çekilmiştir.) Hamitler TOKİ Normal Kat Planı-D Tipi (EK 8) (Osmangazi Belediyesi Arşiv) Doğal çevreye yönlenmiş ve keşfe açık geniş perspektif sunan balkon (Yazar tarafından çekilmiştir.)	B Sınırlandırılmış fiziksel çevre (Yazar tarafından çekilmiştir.) Yunuseli TOKİ Normal Kat Planı-C1 Tipi (EK 9) (Osmangazi Belediyesi Arşiv) Yapılı çevreye yönlenmiş ve keşfe kapalı, dar perspektif sunan balkon (Yazar tarafından çekilmiştir.)

Etkileyicilik

Etkileyicilik bileşeni, konutun bahçesi açısından Yunuseli TOKİ'de kullanıcı esenliğini anlamlı biçimde etkilerken, Hamitler TOKİ için bu etki anlamsızdır. Bununla birlikte, her iki konut alanında balkonlar bakımından etkileyicilik bileşeni istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış, dolayısıyla kullanıcı esenliğine etkisi gözlenmemiştir. Katılımcı görüşleri dikkate alındığında, bu farklılığın Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi (1991) kapsamında tanımlanan olumlu dikkat dağıtıcılar bileşeni ile ilişkili olduğu açıktır. Ancak öncelikle etkileyicilik kavramının irdelenmesi gereklidir.

Etkileyicilik, çevrenin dikkat çekici ve estetik olarak tatmin edici özelliklere sahip olması yoluyla bireyin esenliğini desteklemesidir. Bu bileşen, zihni yormadan dikkat çeken görsel, işitsel ve kokusal doğal uyarıcılara bağlıdır. Orman alanları, su ögeleri (dere, küçük havuz), kuş sesleri, su sesi, rüzgârla hareket eden bitkiler, gölgeler ve çiçekli alanlar gibi unsurlar, etkileyicilik bileşeninin mekânsal karşılıkları arasında yer alır (Kaplan ve Kaplan, 1989; Laumann vd., 2001).

Bu bağlamda, Hamitler TOKİ'de proje alanının büyük (182.016 m²) olmasına rağmen, katılımcıların doğal çevreyi yoğun biçimde deneyimleyemedikleri anlaşılmaktadır. Özellikle kaldırımlar, oturma alanları ve gölge sağlayan mekânlar arasındaki ilişkinin zayıflığı, etkileyicilik deneyimini sınırlamaktadır (Çizelge 4.30 A,B). Buna karşılık, görece daha sınırlı bir alana sahip olan Yunuseli TOKİ'de yeşil alan yoğunluğunun daha yüksek olması, etkileyicilik bileşeni açısından katılımcılar üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Yunuseli TOKİ'de oturma-dinlenme alanları ve yürüyüş yollarının ağaç gölgeleriyle bütünleşmesi bu sonucu desteklemektedir (Çizelge 4.30 C). Ulrich'in "olumlu dikkat dağıtıcılar" bileşeni göz önüne alındığında, doğayla temasın birey esenliğini artırıcı etkisi burada açıkça görülmektedir.

Öte yandan, her iki konut alanında da balkon kullanımı açısından etkileyicilik bileşeninin anlamlı bulunmaması, balkonların çevresel ve tasarımsal olarak dikkat çekici nitelikler taşımamasına bağlanmaktadır. Kaplan ve Kaplan'a (1989, 1995) göre, restoratif bir çevrede birey çaba harcamadan iyi hissetme deneyimi yaşayabilir. Ancak her iki yerleşimde de balkonlardan algılanabilen doğal öğeler (ağaçlar, gökyüzü açıklığı, sınırlı yeşil alan) ve sosyal destek imkânları zayıftır. Ayrıca, balkonlarda düşük kontrol edilebilirlik düzeyi, mahremiyet ve konfor sorunlarını beraberinde getirmektedir. Ulrich'e (1983, 1991) göre bir mekânın pozitif bir dikkat dağıtıcı işlevi görebilmesi için doğal unsurlarla görsel bağlantı, duyusal çeşitlilik, estetik uyum ve kontrol hissi sağlaması gerekir. Bu koşulların sağlanmaması, balkonların kullanıcıların stres ve endişe düzeylerini azaltıcı etkiler üretmesini engellemekte ve etkileyicilik bileşeninin zayıf kalmasına neden olmaktadır.

Bulgular, etkileyicilik bileşeninin bahçe kullanımı açısından özellikle Yunuseli TOKİ'de öne çıktığını, ancak balkon kullanımı bağlamında her iki yerleşimde de yetersiz kaldığını

göstermektedir. Bu durum, kullanıcı esenliğini artırmada doğal gölgeleme, bitki yoğunluğu ve estetik açıdan ilgi çekici unsurların kritik rol oynadığını ortaya koymaktadır. Yunuseli TOKİ'de sınırlı alanda sağlanan yoğun yeşil doku etkileyiciliği desteklerken, Hamitler TOKİ'nin geniş alanında bu işlevsel bütünlüğün sağlanamaması dikkat çekicidir. Balkonlar açısından ise, doğal öğelerle görsel bağın zayıflığı, mahremiyet ve konfor sorunları etkileyiciliğin zayıflamasına yol açmaktadır. Tasarım açısından, balkonlarda doğal görsel bağlantıyı güçlendiren, gölgeleme ve estetik çeşitlilik sağlayan çözümler geliştirmek, etkileyicilik bileşenini ve dolayısıyla kullanıcı esenliğini destekleyecek temel adımlar olarak öne çıkmaktadır.

Çizelge 4. 30. Değerlendirme: Etkileyicilik bileşeni açısından örneklem alanları

	Hamitler TOKİ	**Yunuseli TOKİ**
ETKİLEYİCİLİK	 **A** Normal Kat Planı-L5Tipi (EK 10) (Osmangazi Belediyesi Arşiv)	 Normal Kat Planı C1 Tipi (EK 9) (Osmangazi Belediyesi Arşiv)
	 B Kaldırımda ve park alanında (oturma alanında) yarı-gölge alanların yetersizliği	 **D** Yürüyüş yollarında gölge-yarı gölge alanlar
	 C	 **D** Oturma-dinleme alanlarındagölge-yarı gölge alanlar (Yazar tarafından çekilmiştir)
	 Balkonda nitelik bakımından yetersiz 6 m² kullanım alanı (Yazar tarafından çekilmiştir)	 **E** Balkonda nitelik bakımından yetersiz 3 m² kullanım alanı ve yapılı çevre ile yoğun ilişki (Yazar tarafından çekilmiştir)

Uyumluluk

Araştırmada ulaşılan bulgulara göre, Hamitler TOKİ ve Yunuseli TOKİ projelerinde balkon ve bahçeler açısından uyumluluk bileşeni ile kullanıcı esenliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bu durum, açık ve yarı açık mekânların kullanıcıların gereksinim ve beklentilerini karşılayacak biçimde tasarlanmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu sonuç, Ulrich'in (1991) Destekleyici Tasarım Teorisi'nde tanımlanan olumlu ve olumsuz dikkat dağıtıcılar bileşenleri çerçevesinde açıklanabilir.

Uyumluluk, bireyin mekânla kurduğu ilişki, ihtiyaç ve isteklerinin karşılanması ve aktivitelerini yerine getirebilmesi ile ilgilidir. Bireyin içinde bulunduğu çevreden keyif alması ve uyum hissetmesi bu bileşenin temel göstergesidir. Ancak hem Yunuseli hem de Hamitler TOKİ'de katılımcıların uyumluluk bileşenini deneyimlemedikleri görülmüştür. Bu durum, çevrenin fiziksel ve mekânsal özelliklerinin kullanıcı beklentilerini karşılamamasıyla ilişkili olup, Ulrich'in (1991) tanımladığı olumsuz dikkat dağıtıcılar ile açıklanabilir. Görsel, işitsel ve kokusal boyutta haz uyandıran restoratif uyaranlar esenliği desteklerken, bu öğelerin eksikliği uyumluluk algısını zayıflatmaktadır. Nitekim Hamitler TOKİ'nin katı atık toplama noktalarına yakınlığı, çevresel kaliteyi düşürmekte; görsel erişim olmasa bile kokusal şikâyetler restoratif niteliği azaltmaktadır (Çizelge 4.31.D).

Uyumluluk aynı zamanda bireyin bir çevrede gönüllü olarak bulunmasıyla da ilgilidir. Ancak anketin demografik bulguları, bu yerleşimlerin çoğunlukla ekonomik nedenlerle tercih edildiğini göstermektedir. Kişi, dışsal zorunluluklarla bulunduğu bir çevrede restoratif bir deneyim yaşamakta güçlük çekmektedir. Buna karşın, bireyin aşina olduğu ve sevdiği bir ortamda, alışkın olduğu aktiviteleri gerçekleştirdiğinde uyumluluk düzeyinin yükselmesi beklenir (Kaplan ve Kaplan, 1989). Mekânsal açıdan uyumluluğun sağlanabilmesi için oturma–dinlenme alanları, erişilebilir rampalar ve kullanışlı ortak mekânlar (ör. sosyal faaliyet alanları) gibi fiziksel düzenlemeler önemlidir. Ancak her iki konut alanında da balkonlar görüş, ışık ve havalandırma açısından kısmen yeterli olsa da, dar alanları ve sınırlı işlevsel seçenekleriyle kullanıcı beklentilerini karşılamamaktadır. Bu nedenle mekânsal ve fiziksel açıdan restoratif uyaran eksiklikleri göze çarpmaktadır (Çizelge 4.31 A–D).

Bulgular, uyumluluk bileşeninin sosyal konutlarda genellikle ekonomik zorunluluklarla seçilen mekânlarda düşük düzeyde algılandığını göstermektedir. Kokusal rahatsızlıklar, sınırlı işlevsel donatılar ve ortak kullanım alanlarının yetersizliği, kullanıcıların çevreyle gönüllü bir bağ kurmasını engellemektedir. Bu durum, balkon ve bahçelerin yalnızca fiziksel varlığının yeterli olmadığını; işlevsellik, erişilebilirlik ve gönüllü katılımı destekleyen mekânsal düzenlemelerin zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Tasarım açısından, erişilebilir dinlenme alanları, çeşitli işlevlere sahip sosyal mekanlar ve kontrol duygusu sağlayan esnek balkonlar, uyumluluğu pekiştirerek kullanıcı esenliğini arttırır.

Çizelge 4. 31. Değerlendirme: Uyumluluk bileşeni açısından örneklem alanları

	Hamitler TOKİ	**Yunuseli TOKİ**
UYUMLULUK	 **A** Açık ve yarı açık alanlara ilişkin restoratif uyaranlar bakımından eksiklik; Çöp kokusu şikayetleri (Şikayet var, 2024) **B** Balkon alanının sınırlı olması sirkülasyon ve kullanım işlevlerinde kısıtlılık (kokusal boyutta restoratif uyaran eksikliği gibi) (Yazar tarafından çekilmiştir)	 **C** Yapılı çevre ile yoğun ilişki (Yazar tarafından çekilmiştir) **D** Balkon alanının sınırlı olması sirkülasyon ve kullanım işlevlerinde kısıtlılık (görsel boyutta restoratif uyaran eksikliği gibi) (Yazar tarafından çekilmiştir)

Bu bağlamda, elde edilen bulgular, restoratif deneyimi etkileyen açık ve yarı açık alanlarda (bahçe ve balkonlarda) kullanıcı esenliğini desteklemesi beklenen bileşenlerin ya yeterince sağlanmadığını ya da düşük standartlarda sunulduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Kaplan ve Kaplan'ın (1989) Dikkat Restorasyon Teorisi kapsamında yer alan dört bileşenin (uzaklaşma, kapsam, uyumluluk ve etkileyicilik) bir arada bulunmaması,

bu durumu doğrulamaktadır. Benzer şekilde, Ulrich'in (1991) Destekleyici Tasarım Teorisi çerçevesinde yer alması gereken dört temel bileşenin (kontrol algısı, sosyal destek, olumlu dikkat dağıtıcılar ve egzersiz/hareket) eksikliği ve buna karşılık yer almaması gereken olumsuz dikkat dağıtıcıların varlığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, araştırma teorilerinde tanımlanan bileşenlerin eksikliği, incelenen konut alanlarının yapılı, doğal ve sosyal çevre bağlamında restoratif çevre kapasitesini zayıflatmaktadır. Bu durum kullanıcı esenliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bulgular, disiplinler arası teorik yaklaşımların sosyal konutlarda kullanıcı esenliğini destekleyici stratejilerin geliştirilmesinde kritik bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, araştırma bulguları, hem Kaplan ve Kaplan'ın hem de Ulrich'in kuramlarında tanımlanan temel bileşenlerin yokluğunun sosyal konut alanlarının restoratif potansiyelini sınırladığını ortaya koymaktadır. Bu eksiklik, kullanıcı esenliğinin güçlendirilmesi için çapraz disiplinli yaklaşımların (mimarlık, çevre psikolojisi, kentsel tasarım) birlikte kullanılmasının gerekliliğini açıkça göstermektedir. Açık ve yarı açık mekânlarda bu teorik bileşenlerin bütüncül biçimde ele alınması, sosyal konut projelerinin yalnızca barınma değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal bakımdan kullanıcı esenliğini arttıracaktır.

5. SONUÇ

Tez çalışmasında, 2025 yılı itibariyle, BM SKA'na ulaşılması için 5 seneden daha az süre kaldığı için öncelikle araştırma çerçevesinin bu bağlamda oluşturulmasının kritik olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede, BM 2030 gündemine katkı sunulması amacıyla yola çıkılan bu araştırmada, çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan olan sosyal konut, restoratif çevre, destekleyici tasarım, sağlık ve esenlik kavramlarının SKA 3— Sağlık ve esenlik, SKA 10— Eşitsizliklerin azaltılması, SKA 11— Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar analizi açısından önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada, Kaplan ve Kaplan'ın (1989) Dikkat Restorasyon Teorisi ve Ulrich'in (1991) Destekleyici Tasarımın Teorisi kapsamında sosyal konut alanlarının restoratif potansiyelinin keşfedilmesi ve kullanıcı esenliğinin arttırılmasına yönelik mekansal müdahalelerin geliştirilmesinin önemi ortaya koyulmuştur.

Alan yazındaki araştırmalarda özellikle kullanıcı esenliği, çevresel ve mekansal adalet arakesiti doğrultusunda sosyal konut kullanıcı deneyimine odaklanıldığı belirlenmiştir (Lee vd., 2017; Mitchell vd., 2017; Collado vd. 2018; Sufineyestani, 2024; Lee ve Kim, 2025a, b). Fakat, Diener'in (1984) Bireysel Esenlik, Kaplan ve Kaplan'ın (1989) Restoratif Çevre ve Ulrich'in (1991) Destekleyici Tasarım arakesitinde yapılan çalışmaların ulusal ve uluslararası literatür açısından eksik kaldığı saptanmıştır. Literatürde kullanıcı esenliğini olumlu etkileyen destekleyici tasarım ve restoratif çevre ilişkisi bakımından sosyal konutun açık ve yarı açık alanlarına yönelik araştırmaların eksik kaldığı tespitinden yola çıkılarak kurgulanan bu tez çalışmasında BM SKA çerçevesinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- Eleştirel dönüştürücü dünya görüşünden faydalanarak sosyal konut kullanıcı esenliğinin arttırılmasına ilişkin yürütülen çalışmalar SKH 10.2 ve SKH 11.1 açısından katkı sunmaktadır.
- Mimarlık ve Çevre Psikolojisi arakesitinde çapraz disiplinli bir yaklaşım ile geliştirilecek araştırmalarda sağlık ve esenlik, restoratif çevre ve destekleyici tasarım eksenli çalışmaların literatürdeki konut araştırmalarındaki boşluğu doldurmak açısından önemli olduğuna ulaşılmıştır. Bu konulara odaklanılması ile SKH 3.4, SKH 10.2 ve SKH 11.1., 11.3, 11.7 bakımından katkı sunulmuştur. Böylece, bu tezde olduğu gibi gelecekte yapılacak çapraz disiplinli çalışmalarla

çok sayıda SKH bakımından katkı sağlanabileceği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, çapraz disiplinli yaklaşıma dayanan farklı teori bileşenleri arasındaki ilişkilerin tespitinde Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) kullanımı etkili olmuştur. YEM'nde ulaşılan veriler anket katılımcılarının yaşadıkları konutun açık-yarı açık alanlarının sahip olduğu restoratif çevre niteliklerine ilişkin kullanıcı görüşlerin detaylı analizine olanak sağlamıştır.

Alt gelirli kullanıcılarının konuttan beklentilerini saptayıp bu beklentileri karşılamak için tasarım stratejileri geliştirmeye olanak sunabilecek sosyal konut tasarımında kullanıcı esenliğinin sağlamasına yönelik SeSiM model önerisi geliştirilmiştir. Tez kapsamında geliştirilen kavramsal model kullanıcı esenliği, restoratif çevre ve çevresel adalet arakesiti açısından önem taşıması nedeniyle Bursa Osmangazi ilçesinde uygulanmıştır. Bu kavramsal model ile aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir;

- Literatür araştırmasından elde edilen veriler sosyal konut kullanıcı esenliğine bağlı sorunların 18. yüzyıla dayandığını göstermektedir. Sosyal konutun tarihsel gelişimini içeren detaylı bir çalışma olan bu tez esenlik, restoratif çevre ve destekleyici tasarım konularının tarihsel süreçteki yerine ve 21. yüzyıla kadar çapraz disiplinli çalışmaların gelişimine ışık tutmaktadır.
- Çapraz disiplinli bir yaklaşım ile modelin oluşturulmasındaki ilk aşamada esenlik, restoratif çevre, destekleyici tasarım yanısıra sosyal konuta yönelik problemlerin tarihsel gelişim süreci ulusal ve uluslararası alan yazında kapsamlı şekilde irdelenmesi gelecekteki mimari tasarım stratejilerini belirlerken kullanılabilecek nitelikte veriler sağlamaktadır.

Ayrıca, kavramsal modelin analizinde kullanılan istatistiksel verilerden elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Uzaklaşma ve kapsam bileşenleri: Hamitler TOKİ'de konut bahçesi ve balkonunda "uzaklaşma" ve "kapsam" bileşenlerinin kullanıcı esenliğini olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Buna karşılık, Yunuseli TOKİ'de uzaklaşma bileşeninin anlamlı bir etkisine ulaşılamamıştır. Bu bulgu, literatürde doğal çevreyle temas, sakinlik ve düşük yoğunluk gibi mekânsal niteliklerin uzaklaşma deneyimini güçlendirdiğini vurgulayan tartışmaları desteklemektedir (Kaplan & Kaplan, 1989; Kaplan, 1995). Ayrıca, Hamitler TOKİ'de kapsam bileşeninin anlamlı etkisi belirlenmiş; Yunuseli TOKİ'de ise kapsam bileşeninin anlamlı etki göstermediği tespit edilmiştir. Bu sonuç, geniş ve görsel derinlik sunan çevrelerin

kapsam bileşeni açısından önemini doğrulamaktadır (Kaplan ve Kaplan, 1989; Kaplan, 1995).

- Etkileyicilik bileşeni: Hamitler TOKİ konut bahçesinde 'etkileyicilik'[26] bileşeninin kullanıcı esenliği üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmazken, Yunuseli TOKİ konut bahçesinde bu bileşenin esenlik üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi gözlenmiştir (Kaplan ve Kaplan, 1989; Kaplan, 1995). Bu durum, Yunuseli TOKİ'de yürüyüş yolları, oturma alanları ve gölge alanlar arasındaki güçlü mekânsal ilişkiden kaynaklanmaktadır. Ancak Yunuseli TOKİ'de balkon kullanımında etkileyicilik bileşeninin anlamlı etkisi tespit edilmemiştir. Hamitler TOKİ'de ise gerek bahçe gerek balkon bağlamında görsel nitelikte restoratif uyaranların yetersiz olması sebebiyle etkileyicilik bileşeni gözlemlenmemiştir. Oysa görsel nitelikteki restoratif uyaranların kullanıcı esenliğinde belirleyici olduğu bilinmektedir (Ulrich, 1984; Kaplan ve Kaplan, 1989; Kaplan, 1995; Ulrich, 1991).
- Uyumluluk bileşeni: Hem Hamitler TOKİ hem de Yunuseli TOKİ'de bahçe ve balkon kullanımında uyumluluk bileşeninin kullanıcı esenliği üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı belirlenmiştir. Uyumluluk, bireyin bulunduğu çevrede uyum ve keyif hissetmesiyle bağlantılıdır; ancak veriler, katılımcıların konutlarını mekânsal niteliklerden ziyade ekonomik nedenlerle tercih ettiklerini ortaya koymuştur. Ayrıca, sosyal ve sportif faaliyet alanlarının, oturma-dinlenme yerlerinin, yürüyüş ve bisiklet yollarının, aydınlatma ve çöp kovalarının yetersizliği, fiziksel ve mekânsal çevrede restoratif deneyimi sınırlandırmıştır.

Çoklu durum çalışmasından elde edilen bulgular, açık ve yarı açık alanların Kaplan ve Kaplan'ın (1989) Dikkat Restorasyon Teorisi (uzaklaşma, kapsam, büyüleyicilik ve uyumluluk) ile Ulrich'in (1991, 1995) Destekleyici Tasarım Teorisi (kontrol algısı, sosyal destek, olumlu dikkat dağıtıcılar ve olumsuz dikkat dağıtıcıların azaltılması) çerçevesinde değerlendirilebileceğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda geliştirilen öneriler aşağıdaki gibidir.

[26] Etkileyicilik bileşeni çaba harcamadan ve zahmetsizce dikkat çeken restoratif nitelikteki (görsel, işitsel, kokusal, dokunsal) doğal unsurlardan oluşur (Kaplan ve Kaplan, 1989).

- Uzaklaşma bileşeni bakımından: Doğal ve sosyal çevre ile etkileşimi artıran, farklı mekânsal kurgularla desteklenmiş çeşitli kullanım amaçlarını destekleyen açık ve yarı açık alanların tasarlanması (Çizelge 5.1).
- Kapsam bileşeni bakımından: Çevresel stresten uzaklaştıran, işlev ve büyüklük çeşitliliği sunan açık–yarı açık mekânların oluşturulması (Çizelge 5.1).
- Etkileyicilik bileşeni bakımından: Doğal çevre öğelerinin niteliksel ve niceliksel çeşitliliğinin artırılması, olumlu görsel uyaranların güçlendirilmesi ve olumsuz dikkat dağıtıcıların engellenmesi (Çizelge 5.1).
- Uyumluluk bileşeni bakımından: Kullanıcı kontrolü, mahremiyet ve sosyal etkileşim fırsatlarını destekleyen, özelleştirilebilir yarı açık alanların tasarlanması (Çizelge 5.1).

Çizelge 5. 1. Çalışma sonucunda sosyal konut alanlarına ilişkin sunulan öneriler

	Hamitler TOKİ konut alanları		**Yunuseli TOKİ konut alanları**	
	Açık alanlar	Yarı açık alanlar	Açık alanlar	Yarı açık alanlar
Uzaklaşma	Yeşil koridor sürekliliği Sosyal köşeler, Rüzgâr kesici bitkisel rüzgâr perdesi (çalı şeritleri) Süreklilik sağlayan yürüyüş yolları rotaları için gölgeleme (ağaç/pergola/lamel) Çeşitli kişi sayısına uygun gölge oturma alanları; gölge–oturma cepleri	Farklı niteliklere sahip yarı açık alanlar verandalar arakat bahçeleri ile doğal çevre ve sosyal çevre ile bağlantıların güçlendirilmesi; Kullanıcıyı çevresel stresten uzaklaştıran ve mahremiyet sunan bitkisel sınırlar ya da panjur, perde kullanımı (yarı geçirgen lamel)	Açık yeşil koridorlar, sosyal köşeler Küçük park alanları: cep parklar Yoğun doku içinde cep parklar ve mikro-yeşil odaklar; yürüyüş rotasında gölge–oturma ardışıklığı	Farklı niteliklere sahip yarı açık alanlar verandalar arakat bahçeleri ile doğal çevre ve sosyal çevre ile bağlantıların güçlendirilmesi; Bahçelerle görsel/işlevsel bağların güçlendirilmesi; yarı geçirgen elemanlarla esinti–gölge dengesi
Kapsam	İşlevsel çeşitlilik topluluk bahçeleri uzun ve yeşil yürüyüş koridorları, kat bahçeleri; topluluk bahçeleri	Balkona alternatif yarı açık mekanlar geniş iç avlular, teraslar, verandalar, kat terasları	İşlevsel çeşitlilik topluluk bahçeleri uzun ve yeşil yürüyüş koridorları, kat bahçeleri; topluluk bahçeleri	Balkona alternatif yarı açık mekanlar geniş iç avlular, teraslar, verandalar kat terasları

Çizelge 5.1. Çalışma sonucunda sosyal konut alanlarına ilişkin sunulan öneriler (devam)

Etkileyicilik	Doğal çevre unsurlarının zenginliğinin sağlanması mavi ve yeşil doğal çevre unsurlarının kullanımının arttırılması Doğal öğelerin çeşitliliği (mavi–yeşil birlikteliği); mevsimsel bitki dokusu; gölge–ışık oyunları	Doğal çevre ile etkileşimin kuvvetlendirilmesi saksı bantları, küçük su/taş ögeleri manzaraya yönlenme koku–ses–gölge sağlayan bitkisel perdeler	Doğal çevre unsurlarının zenginliğinin sağlanması mavi ve yeşil doğal çevre unsurlarının kullanımının arttırılması Sınırlı alanda yoğun yeşil ve gölge sürekliliği; yürüyüş/oturma ile entegre bitkisel tasarım	Doğal çevre ile etkileşim kuvvetlendirilmesi Koku–ses–gölge sağlayan bitkisel perdeler; küçük su/taş ögeleri manzaraya yönlenme
Uyumluluk	Güvenli açık alanların sağlanması; aydınlatma, zemin düzenlenmeleri, çeşitli mobilya yerleşimi sosyal köşeler ve okuma köşeleri	Doğal çevre ve sosyal çevre Güvenli yarı açık alanların sağlanması; aydınlatma, zemin düzenlenmeleri Özelleştirilebilir Yarı açık alanlarla kullanıcı kontrolü, mahremiyet veya Sosyal etkileşim fırsatlar sunacak sosyal köşeler sağlanması	Güvenli açık alanların sağlanması; aydınlatma, zemin düzenlenmeleri, mobilya yerleşimi sosyal köşeler ve okuma köşeleri	Doğal çevre ve sosyal çevre ile etkileşim güvenli yarı açık alanların sağlanması; özelleştirilebilir yarı açık alanlar kullanıcı kontrolü, mahremiyet veya sosyal etkileşim fırsatlar sunacak sosyal köşeler sağlanması

Bu sonuçlar, sosyal konut alanlarının kullanıcı esenliğini destekleyebilmesi için yalnızca fiziksel donatıların varlığı değil, aynı zamanda teorik çerçevede tanımlanan restoratif bileşenlerin bütüncül biçimde sağlanmasının gerekli olduğunu göstermektedir. Hamitler TOKİ'de uzaklaşma ve kapsam bileşenleri öne çıkarken, Yunuseli TOKİ'de etkileyicilik bileşeni sınırlı ölçüde esenlik üzerinde etkili olmuştur. Ancak her iki yerleşimde de uyumluluk bileşeninin yetersiz kalması, sosyal konut alanlarının kullanıcı ihtiyaçlarıyla örtüşen mekânsal çözümler sunmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, kavramsal modelin sunduğu çerçeve, sosyal konut politikaları ve mimari tasarım süreçlerinde restoratif kapasitenin artırılmasına yönelik somut stratejiler geliştirilmesinin zorunlu olduğunu göstermektedir.

Gelecek konut üretimleri bakımından kayda değer potansiyeller taşıyan konular içinde restoratif çevre ve destekleyici tasarım yer almaktadır. Bu konular doğrudan bireyin esenliği odaklı olduğu için kırılgan grup olan alt gelir grubu bakımından kritiktir (Fleury-Bahi ve Ndobo, 2016; Mitchell vd., 2018; Collado vd., 2018). Yaygın olarak sanayileşmiş toplumlarda görülen toplu konut uygulamalarında (Tekeli vd., 2020), açık ve yarı açık alanların, zaman zaman, ikinci plana atılan kısıtlı plan tipiyle çok sayıdaki kullanıcının farklılık gösteren gereksinimlerinin karşılanmaya çalışılması önemli bir problemdir. Bu bağlamda, konut tasarım ve planlama sürecinde dünyadaki proje uygulamalarından ilham alarak çapraz disiplinli teorilerin kullanılması ile kullanıcı esenliğinin arttırılmasına yönelik girişimlerin önem kazanması gerekmektedir. Mekansal kalitenin öncelikli kriterlerinden birisi kullanıcı gereksinimlerine yanıt verebilme yeteneğidir (Özsoy, 2011; Özsoy ve Gökmen, 2017; Bingöl, 2019; Tekeli, 2020). Bir mekanda gerçekleştirilmesi söz konusu olan eylemlerin çeşitliliği ve zenginliği kalitenin bir göstergesidir. Bu çerçevede, her insanın çeşitli eylemlerini rahatlıkla gerçekleştirebileceği konut alanlarında yaşama hakkı vardır ve bu hak çevresel ve mekansal adalet bakımından önceliklidir (Harvey, 2003/2019; Madden ve Marcus, 2021). Bu bakımdan, özellikle alt gelirli insanların giderek daha kırılgan hale geldiği gelişmekte olan ülkeler açısından esenlik, restoratif çevre ve destekleyici tasarım arakesitine daha fazla önem verilmesi gerektiği dikkate değerdir.

SeSiM'in Bursa'da uygulanmasıyla elde edilen deneyim ışığında modelin restoratif çevre bileşenleri bakımından yetersiz niteliklere sahip çevrelerde gerçekleştirilecek çalışmalarda kullanımının uygun olduğu belirlenmiştir. Bu kavramsal model kentlerde uygulanacak sosyal konut alanlarının açık ve yarı açık alanlarda bulunması gereken restoratif nitelikteki mimari tasarım stratejilerinin hazırlanması sürecinde verimli bir şekilde kullanılabilir özelliklere sahiptir. Fakat kavramsal modelin çeşitli kentlerde uygulanmasından ulaşılacak sonuçlar farklılık göstereceği için araştırma modeli kısıtlı kalabilir. Dolayısıyla, modelin farklı kültürlerde ve toplumlarda elverişliliğinin sağlanması için pilot çalışmalar ve durum çalışmaları yapılmasıyla uluslararası geçerliliğinin sınanması olanaklıdır. Karşılaştırmalı analizler ile sosyal konut alanları bakımından kentler arası sosyo-ekonomik ve kültürel çeşitliliklerin farklı etkileri meydana çıkartılabilir. Ayrıca, bu çalışma kesitsel bir çalışma olduğu için zamansal ve mekansal açıdan belirli kısıtlara sahiptir. Gelecekte yapılacak boylamsal araştırmalarla

daha farklı sonuçların elde edilmesi mümkündür. Böylece, sosyal konut alanlarını oluşturan doğal, yapılı ve sosyal çevre bakımından kullanıcı esenliğini destekleyen değerlerin daha kapsamlı saptanması mümkün olabilir.

Bu tezde geliştirilen kavramsal model, kullanıcı görüş ve beklentilerinden hareketle Türkiye'deki gelecekteki sosyal konut uygulamalarına rehberlik edebilir. Bu çalışma, hükümetler, politika yapıcılar, yerel yönetimler, şehir plancıları, kentsel tasarımcılar ve mimarlar gibi çeşitli aktörlerin ve otoritelerin sosyal konut alanlarına yönelik çalışmalarını desteklemek için ışık tutabilecektir. Tez çalışması kapsamında geliştirilen kavramsal model bu alanlarda araştırma yapmakta olan araştırmacılar için sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğin desteklenmesi bakımından önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Böylece, bireysel esenliğin arttırılmasına ve desteklenmesine ilişkin başarılı mimari tasarım stratejileri üretilebilir. Bu bağlamda, sosyal konut alanlarındaki açık ve yarı açık alanlarının geliştirilmesiyle ilintili bir ulusal yol haritasının sosyal konut politikalarına dahil edilmesi mümkündür. Modelin farklı kentlerde uygulanması ise geçerliliğini sınayarak daha kapsamlı ve genellenebilir sonuçlar üretecektir. Teorik açıdan geçerliliği ölçülmüş olan SeSiM modelinin farklı coğrafyalarda çeşitli kültürleri yaşatan kentlerde uygulanması, sosyal konut kullanıcı esenliğinin sağlanması açısından kayda değer sonuçlar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR DİZİNİ

A. Tashakkori & C. Teddlie (Ed.), *Handbook of mixed methods in social* and *behavioral research* (s. 135–164) içinde. Thousand Oaks, CA: Sage.

Abellán, F. C., Sposito, M. E. B., & Dammert-Guardia, M. (2022). Urban Growth,

Adams, A. (2016). Home and/or Hospital: the architectures of end-of-life care. *Change Over Time*, *6*(2), 248-263.

Agboola, O. P., Alotaibi, B. S., Dodo, Y. A., Abuhussain, M. A., & Abuhussain, M. (2024). Built environment transformation in Nigeria: the effects of a regenerative framework. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, *23*(2), 789-812.

Agence Française De Develeppement. (2025). French Development Agency and UN-Habitat seek to advance affordable and sustainable housing. https://burundi.afd.fr/en/actualites/communique-de-presse/french-development-agency-and-un-habitat-seek-advance-affordable-and-sustainable-housing Erişim tarihi: 06.06.2025

Agyeman, J., Bullard, R. D., & Evans, B. (2002). Exploring the nexus: Bringing together sustainability, environmental justice and equity. *Space and polity*, *6*(1), 77-90.

Akalın, M. (2015). Kentsel dönüşüm uygulamalarının kentsel kimlik üzerindeki etkileri: İstanbul, Eskişehir ve Bursa örnekleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (35), 47-64.

Akpınar, A. (2019). Kentsel yeşil alanların kalitesinin insan sağlığı ve fiziksel aktivitesi üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 20*(1), 36–46.

Akpınar, A., & Cankurt, M. (2015). Türkiye'de Kişi Başına Düşen Yeşil Alan Miktarı İle Ölüm Oranı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, *12*(2), 101-107.

Aksoy, F., & Bayram Arlı, N. (2020). Evaluation of sustainable happiness with Sustainable Development Goals: Structural equation model approach. *Sustainable Development*, *28*(1), 385-392.

Aksoy, Z., & Selçuk, S. A. (2021). İyileştiren Mimarlık ve Gevher Nesibe Dârüşşifâsı: Biyofilik Bir Bakış. *Journal of International Social Research*, *14*(76).

Allard-Poesi, F., Matos, L. B., & Massu, J. (2022). Not all types of nature have an equal effect on urban residents' well-being: A structural equation model approach. *Health & place*, *74*, 102759.

Altomonte, S., Jin, Q., Kent, M. G., & Schiavon, S. (2020). Indoor environmental quality and occupant satisfaction in green-certified university buildings. *Building and Environment, 183*, 106865.

APHA-American Public Health Association. (2020). *Healthy Housing Standard*. https://www.apha.org/publications/reports-and-issue-briefs/healthy-housing-standard Erişim Tarihi: 08.06.2025.

Arias, E. G. (Ed.) (1993). *The Meaning and Use of Housing: International Perspectives, Approaches and their Applications.* Aldershot UK. Avebury.

Arisha, A. R. (2023, Mart). Restorative Streets for Healthy Cities: A Critical Review Dissenting the Conventional Narrative of Restorative Environments. *International Conference on "Health & Environmental Resilience and Livability in Cities-The challenge of climate change* (s. 223-243) içinde. Cham: Springer Nature Switzerland.

Arslan, T. V., Durak, S., & Aytac, D. O. (2016, November). Attaining SDG11: can sustainability assessment tools be used for improved transformation of neighbourhoods in historic city centers?. In Natural Resources Forum (Vol. 40, No. 4, s. (180-202). Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd.

Arkitektuel. (2020). *Unité d'Habitation*. Erişim tarihi: 05.08.2025

Aşkın, H. (2019). *İç mekânda kullanıcı ve doğal çevre etkileşimini artırmaya yönelik yaklaşımlar* (Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi).

Atanur, G., & Ersöz, N. D. (2020). Kavramsal gelişim süreçleri ve tasarım bileşenleri bağlamında kent parkları. *Ağaç ve Orman*, *1*(1), 66-71.

Ayvazoğlu, B. (2019). *Dünyayı güzelleştirmek, Turgut Cansever'le konuşmalar*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Baba, E. C. (2012). *Tasarım Demokrasisi ve İstanbul: Küreselleşme Sürecinde Yüksek Yapılaşma*. Sosyal Yayınlar.

Baba, E. C. (2020). The risks of mega urban projects creating a dystopia: Canal Istanbul. *City and Environment Interactions*, *6*, 100039.

Baba, E. C., Aktaş, C., Balioğlu, C., & Kaba, T. (2023). Fear and Architecture: Learning from Mega-Projects and Canal Istanbul as a Case. *Journal of Contemporary Urban Affairs*, *7*(1), 19-37.

Bahadır, B., & Aktaş, N. K. (2023). Konut açık ve yeşil alanlarının kullanıcı memnuniyeti: Mahalle mi toplu konut mu?. *Yakın Doğu Üniversitesi Yakın Mimarlık Dergisi*, *7*(2).

Baker, J., Lynch, K., Cantillon, S., Walsh, J., Baker, J., Lynch, K., ... & Walsh, J. (2009). Emancipatory research as a tool of change. *Equality: from theory to action*,

Balamir, M. (1982). Kentleşme, Kentsel Süreçler ve Kent Yapısı,

Balamir, M. (1996) Making Cities of Apartment Blocks: Transformation of the Built Environment in Turkey by means of Reorganizations in Property Rights, in Housing and Settlement in Anatolia: A Historical Perspective, Türk Tarih Vakfı, İstanbul, 335-344.

Balamir, M. (2008). TOKİ Aracılığıyla Nitelikli Tasarım: TOKİ-PAN?, forum.mimdap.org/

Balamir, M. (2010). Türkiye Kentlerinde Toplu Yenileme: Dönüşüm Mönüşüm. *TMBBB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dosya 20.* (s. 13-25) içinde.

Balamir, M. (2018). İhanetler, itiraflar, inşaatlar. *Mimarlık,* (378). http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=413&RecID=4346 Erişim tarihi: 15.07.2025

Bali Swain, R., & Yang-Wallentin, F. (2020). Achieving sustainable development goals: predicaments and strategies. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, *27*(2), 96-106.

Bayraktaroğlu, Y. (2024). *Şifa mekânları: Hastane sonrası bakımda destekleyici tasarım* (Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü).

Bayraktaroğlu, Y., & Doğan, C. (20-22 Aralık, 2023). İyileşme Mekanları: Hastane Sonrası Bakımda Destekleyici Tasarım. *İç Mimarlık Lisansüstü Çalışmalar Sempozyumu.* ICLIS-IV.

Belli, A. (2019). Türkiye'de sağlıklı kentler ve büyükşehir belediyeleri üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *OPUS International Journal of Society Researches*, *10*(17), 1930-1962.

Benton-Short, L. & Short, J. R. (2013). *Cities and nature*. Routledge.

Berg, A. & Staats, H. (2018). Van den Bosch, M., & Bird, W. (Ed.). (2018). Environmental Psychology. *Oxford textbook of nature and public health: The role of nature in improving the health of a population*, (s. 52-56) içinde. Oxford University Press.

Berto, R. (2005). Exposure to restorative environments helps restore attentional capacity. *Journal of Environmental Psychology*, 25(3), 249–259.

Bilgin, İ. (1994). Yapı Üretim Sürecinde Ürün-Süreç İlişkisi, YTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.

Bilgin, İ. (2004). The relationship between politics and design in mass housing production. *A| Z ITU Journal of the Faculty of Architecture*, *1*(1), 47-59.

Bilgin, İ. (2012). Türkiye'nin modernleşme süreci içinde konut üretimi. *Bilanço 1923-1998:Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 Yılına Toplu Bakış Uluslararası Kongresi*, 351-57.

Bimay, M. (2022). Hasankeyf'in yeni yerleşkesinde yaşam kalitesi açısından konut memnuniyetinin ölçülmesi. *İdealkent, 13*(38), 2394–2420.

Bingöl, Ö. (2001). *Modernleşme ve konut mimarisi: Endüstri devriminden sonra barınma kültürünün değişimi* (Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Fine Arts University (Türkiye)).

Bingöl, Ö. (2011). Toplu Konut Yerleşmelerinde Örüntü Sorunu. *Bilim ve Teknik.* 518, (54-57).

Bingöl, Ö. (2012). TOKİ ve Sosyal Konut Üretimi Üzerine. *Yapı Dergisi.* (s.72-78).

Bingöl, Ö. (2019). Sosyal Konut Yerleşmelerinde Kentsel Mekân Üretimi: İstanbul Kayabaşı 24. "Bölge Sosyal Konut Yerleşmesi. *Megaron*, *14*.

Bodur, A., & Keskin, K. (2021). Housing satisfaction via post occupancy evaluation: A case study in Samsun. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 11*(22), 183–201.

Bodur, A., & Yüksel, Y. D. (2017). *Social housing production in terms of constructive demolition and quality of life: The example of Istanbul*. Aksaray University Journal of Science and Engineering, 1, 62–78.

Bonnefoy, X. (2007). Inadequate housing and health: an overview. International journal of environment and pollution, 30(3-4), 411-429.

Bonnes, M., Bonaiuto, M. & Carrus, G. (2023). *Environmental psychology: Understanding our relationship with natural and built environments*. Routledge.

Boone, C. G., & Fragkias, M. (Ed.). (2012). *Urbanization and sustainability: linking urban ecology, environmental justice and global environmental change*. Springer Science & Business Media.

Boubekri, M. (2008). *Daylighting, architecture and health: Building design strategies*. Elsevier.

Bozdoğan, Ö., & Doldur, H. (2020). İstanbul'un sosyal konut üretim alanlarından biri: Tuzla. *Türk Coğrafya Dergisi*, (74), 135-142.

Brickman, P., & Campbell, D. T. (1971). *Hedonic relativism and planning the good society.* M. H. Appley (Ed.), *Adaptation-Level Theory: A Symposium* (s. 287–302) içinde. Academic Press.

Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. Guilford publications.

Buhaug, H., & Urdal, H. (2013). An urbanization bomb? Population growth and social disorder in cities. *Global environmental change*, *23*(1), 1-10.

Bülbül Akın, B., & Türkün, A. (2019). Dar Gelirli Konut Alanlarının Dönüşümünde Sosyal Karma Politikası: Fikirtepe Örneği. *Megaron*, *14*.

Cambridge University Press & Assessment. (2025c, 19 Nisan). *Meaning of supportive in English.https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/supportive?q=supportive+*

Cansever, T. (2016). *İslam'da şehir ve mimari*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Castañeda, H., Holmes, S. M., Madrigal, D. S., Young, M.-E. D., Beyeler, N. ve Quesada, J. (2024). Immigration as a social determinant of health. *Annual Review of Public Health*, *45*, 123–145. https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-112621-105449

Castañeda, N. R., Pineda-Pinto, M., Gulsrud, N. M., Cooper, C., O'Donnell, M. & Collier, M. (2024). Exploring the restorative capacity of urban green spaces and their biodiversity through an adapted One Health approach: A scoping review. *Urban Forestry & Urban Greening*, 128489.

Cats, O. & Ferranti, F. (2022). Voting with one's feet: Unraveling urban centers attraction using visiting frequency. *Cities*, *127*, 103773.

Celentano, G., Obonyo, E., & Habert, G. (2023). Achieving social justice and environmental justice in safe affordable housing through a materials-centered, multi-level, transdisciplinary approach. *The Routledge Handbook of Embodied Carbon in the Built Environment* (s. 275-295). Routledge.

Cetin, C., & Karafakı, F. Ç. (2021). COVİD-19 Pandemisi Sonrası Konut İç Mekan ve Peyzaj Tasarımında Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi Yaklaşımı. *Asya Studies*, *5*(17), 191-200.

Chan, E. (2003). Environmental impact assessment and sustainability in China. *Environmental Impact Assessment Review*, 23(5), 523–539.

Chauvet-Gélinier, J.-C., Trojak, B., Vergès-Patois, B., Cottin, Y., & Bonin, B. (2013). *Review on depression and coronary heart disease*. Archives of Cardiovascular Diseases, 106(2), 103–110.

Cheung, M. W. L. (2015). *Meta-analysis: A structural equation modeling approach*. John Wiley & Sons.

Christ, T. W. (2013). The worldview matrix as a strategy when designing mixed methods research. *International Journal of Multiple Research Approaches*, *7*(1), 110-118

Clapham, D. (2006). Housing policy and the discourse of globalization. *European Journal of Housing Policy*, *6*(1), 55-76.

Clapham, D. (2017). *Housing Theory, Housing Research and Housing Policy*. *Housing, Theory and Society*, 35(2), 163–177.

Clapham, D., Foye, C. & Christian, J. (2018). The concept of subjective well-being in housing research. *Housing, Theory and Society*, *35*(3), 261-280.

Clapham, D., Kemp, P., & Smith, S. J. (1990). Housing as social policy. *Housing and social policy* (s. 21-55) içinde. London: Macmillan Education UK.

Cohen, J., Cohen, P., West, S. G., & Aiken, L. S. (2013). *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences*. Routledge.

Cohen, S. (1988). Psychosocial models of the role of social support in the etiology of physical disease. *Health Psychology*, 7(3), 269–297.

Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American Psychologist*, 59(8), 676–684.

Collado, S., Staats, H., Corraliza, J. A., & Hartig, T. (2016). Restorative environments and health. *Handbook of environmental psychology and quality of life research* (s. 127-148) içinde. Springer International Publishing.

Corley, J., Okely, J. A., Taylor, A. M., Page, D., Welstead, M., Skarabela, B., ... ve Russ, T. C. (2021). Home garden use during COVID-19: Associations with physical and

mental wellbeing in older adults. *Journal of environmental psychology,* 73, 101545.

Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE

Çetin, Ç. ve Çetinkaya Karafakı, F. (2021). Covid-19 Pandemisi Sonrası Konut İç Mekân ve Peyzaj Tasarımında Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi Yaklaşımı. Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar, 5(17), 191-200.

Çiçek, Z., & Bayram Arlı, N. (2024). Analyzing the Effect of Factors on Individuals' Subjective Well-Being with Quantile Bayesian Structural Equation Modeling Approach. *Behavioral Sciences*, *14*(12), 1170.

Dasgupta, P. (2001). Human well-being and the natural environment. Oxford University Press.

Davis, M. (2007). Gecekondu Gezegeni. Gürol Koca. Metis Yayınları.

De Bloom, J., Kinnunen, U., & Korpela, K. (2014). Exposure to nature versus relaxation during lunch breaks and recovery from work: Development and design of an intervention study to improve workers' health, well-being, work performance and creativity. *BMC Public Health*, *14*(1), 488.

De Groot, J. I. (2019). Environmental psychology: An introduction. John Wiley & Sons.

de Paiva, A., & Jedon, R. (2019). Short- and long-term effects of architecture on the brain: Toward theoretical formalization. *Frontiers of Architectural Research, 8*(4), 564–571.

Demirpolat, H. (2019). Toplu Konut Projeleri İç Mekânlarının Sürdürülebilirlik ve Kalite Değerlendirmesi: Örnek Çalışma Reisdere Projesi. *Yakın Doğu Üniversitesi Yakın Mimarlık Dergisi*, *3*(1), 66-77.

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2005). *The Sage handbook of qualitative research* (3. baskı.). Sage Publications.

Després, C. (1991). The meaning of home: Literature review and directions for future research and theoretical development. *Journal of architectural and Planning Research*, 96-115.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological bulletin*, *95*(3), 542.

Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American psychologist*, *55*(1), 34.

Diener, E., Oishi, S., & Lucas, R. E. (2010). Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. S. J. Lopez (Ed.), *The Oxford handbook of positive psychology* (s. 187–194) içinde. Oxford University Press.

Diener, E., Oishi, S., Tay, L. (2018). Advances in subjective well-being research. *Nature human behaviour*, *2*(4), 253-260.

Diener, E., Pressman, S. D., Hunter, J., & Delgadillo, D. (2017). If, why, and when subjective well-being influences health, and future needed research. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, *9*(2), 133-167.

Diener, E., Sapyta, J. J. & Suh, E. (1998). Subjective well-being is essential to well-being. *Psychological inquiry*, *9*(1), 33-37.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological bulletin*, *125*(2), 276.

Dodge, R. (2012). *The challenge of defining wellbeing*. International Journal of Wellbeing.

Dodge, R., Daly, A., Huyton, J., & Sanders, L. (2023). *Toward conceptual pluralism in the wellbeing debate*. (SAGE Journals).

Douglas, I. (2012). Urban ecology and urban ecosystems: Understanding the links to human health and well-being. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, *4*(4), 385-392.

Dovey, K. (2010). *Becoming places: Urbanism/architecture/identity/power*. Routledge.

Dovey, K., Altman, I. & Werner, C. M. (1985). Home environments. Human behavior and environment: Advances in theory and research. 8, New York. Plenum Press.

Duğan, Ö. (2018). Sosyal Medya Kaynaklı Krizlerin'İmaj Restorasyon Teorisi'Açısından Örnek Olaylar Üzerinden İncelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (29), 293-313.

Durak, M., Senol-Durak, E., & Gencoz, T. (2010). Psychometric properties of the satisfaction with life scale among Turkish university students, correctional officers, and elderly adults. *Social indicators research*, *99*, 413-429.

Düzenli, H. İ. (2016). *Ufki şehir, Turgut Cansever'in izinde*. İstanbul: Klasik

Engels, F. (2020). Konut Sorunu. Erkin Özalp. İstanbul: Yordam Kitap Yayınları.

Erdem, A. D., Yavaş, İ., & Bilgili, A. (2023). Sanayileşme Perspektifinden Şehirlerin Dönüşümü: Bursa Örneği. *TroyAcademy*, *8*(2), 210-234.

Esin, N., & Özsoy, A. (1993). Toplu Konutlarda Büyüklük. *Değişme ve Esneklik Analizi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Çevre ve Şehircilik Uygulama-Araştırma Merkezi*, İstanbul.

Eşkinat, R. (2012). Türk İnşaat Sektöründe (TOKİ'nin) Yeri ve Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (32).

Evans, G. W., & Marcynyszyn, L. A. (2004). Environmental justice, cumulative environmental risk, and health among low-and middle-income children in upstate New York. *American journal of public health*, *94*(11), 1942-1944.

Evans, G. W., & McCoy, J. M. (1998). When buildings don't work: The role of architecture in human health. *Journal of Environmental Psychology*, 18(1), 85–94.

Farha, L. (2017). *Commodification over community: Financialization of the housing sector and its threat to SDG 11 and the right to housing*. In *Spotlight on Sustainable Development 2017: Reclaiming policies for the public* (s. 105–116). Civil Society Reflection Group on the 2030 Agenda for Sustainable Development.

Fay, B. (1987). Critical social science. Ithana, NY: Cornell University Press.

Ferrari, E. (2012). Competing ideas of social justice and space: Locating critiques of housing renewal in theory and in practice. *International Journal of Housing Policy*, *12*(3), 263-280.

Field, A. (2024). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage publications limited.

Fischl, G. (2006). *Aesthetic experiences in the therapeutic landscape: An examination of the therapeutic potential of gardens and nature in healthcare*. Doctoral dissertation, Chalmers University of Technology.

Fleury-Bahi, G., & Ndobo, A. (2016). Spatial inequalities, geographically-based discrimination and environmental quality of life. *Handbook of Environmental Psychology and Quality of Life Research* (s. 329-343) içinde. Springer International Publishing.

Freeman, L. (2002). America's affordable housing crisis: A contract unfulfilled. *American Journal of Public Health*, *92*(5), 709-712.

Freund, M., Clapham, M., Ooi, J. Y., Adamson, D., Boyes, A. & Sanson-Fisher, R. (2023). The health and wellbeing of Australian social housing tenants compared to people living in other types of housing. *BMC public health*, *23*(1), 2334.

Freund, M., Sanson-Fisher, R., Adamson, D., Norton, G., Hobden, B., & Clapham, M. (2022). The wellbeing needs of social housing tenants in Australia: an exploratory study. *BMC public health*, *22*(1), 582.

Friedman, L. M. (1966). Public housing and the poor: an overview. *Calif. L. Rev.*, *54*, 642.

Frumkin, H. (2001). Beyond toxicity: Human health and the natural environment. *American Journal of Preventive Medicine*, 20(3), 234–240.

Fuller, R. A., Irvine, K. N., & Gaston, K. J. (2010). Interactions between people and nature in urban environments. *Urban ecology*, 134-171.

Gehl, J. (2010). *Cities for People*. Island Press.

Gesler, W. (2003). Healing places Rowman and Littlefield. *Lanham MD*.

Giang, T. N., Zheng, X., & Lin, Y. (2024). Urban greenspace and subjective well-being: Evidence from a large-scale survey in Vietnam. *Urban Forestry & Urban Greening, 91*, 128658.

Gifford, R. (2007). Environmental psychology: Principles and practice. Optimal Books

Global Greens. (2017). Charter of the Global Greens, Canberra. https://globalgreens.org/wp-content/

Gourinchas, P. ve O., Obstfeld, M. (2012). Stories of the twentieth century for the twenty-first. *American Economic Journal: Macroeconomics*, *4*(1), 226-265.

Göran, D., & Whitehead, M. (1991). Policies and strategies to promote social equity in health: background document to WHO – strategy paper for Europe. Geneva: WHO Europe.

Grapido Yayıncılık. (2025). 7 İklim, 7 Bölge Mahalle. *Eko Yapı Dergisi*. https://www.ekoyapidergisi.org/7-iklim-7-bolge-mahalle. Erişim tarihi: 10.07.2025

Gu, M., Ye, H. & Yang, Y. (2019). Design and Implementation of Affordable Housing Qualification Management System.

Gülöksüz, E. (2010). Transformations in the Social Housing Policies of the Housing Administration of Turkey, 22. International Housing Research Conference, 4-7 Temmuz 2010, İstanbul.

Gülöksüz, Y. (1992). Toplu Konut ve Konut Sektörü-2. *İktisat İşletme ve Finans*, *7*(71), 10-19.

Gülöksüz, Y. (2020). Yiğit Gülöksüz ile İlhan Tekeli Üzerine. *İdealkent*, *11*(29), 102-110.

Günaçar, E., & Erbil, Y. (2022). An analysis on Post Occupancy Evaluation method in buildings. *KAPU Trakya Journal of Architecture and Design, 2*(2), 69–84.

Gür, M. & Dostoğlu, N. (2016). Discussing Quality of Life in Urban Transformation Through Bursa Doğanbey//Bursa Doğanbey Üzerinden Kentsel Dönüşümde Yaşam Kalitesinin Tartışılması. *Megaron*, *11*(1), 89.

Gürbüz, S. (2021). AMOS ile Yapısal Eşitlik Modellemesi Temel İlkeler ve Uygulamalı Analizler (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Hair, J. F., Sarstedt, M., Ringle, C. M. ve Gudergan, S. P. (2017). *Advanced Issues in Partial Least Squares Structural Equation Modeling.* Sage Publications, Thousand Oaks.

Hartig, T. (2004). Restorative environments. *Encyclopedia of applied psychology*, *3*, 273-279.

Hartig, T. (2007). Three steps to understanding restorative environments as health resources. *Open space: People space* (s. 183-200) içinde Taylor & Francis.

Hartig, T., & Evans, G. W. (1993). Psychological foundations of nature experience. T. Gärling & R. G. Golledge (Ed.), *Behavior and environment: Psychological and geographical approaches* (s. 427-457) içinde. New York: Elsevier North-Holland.

Hartig, T., Böök, A., Garvill, J., Olsson, T., & Gärling, T. (1996). Environmental influences on psychological restoration. *Scandinavian Journal of Psychology*, *37*, 378-393.

Hartig, T., Korpela, K., Evans, G. W. & Gärling, T. (1997). A measure of restorative quality in environments. *Scandinavian housing and planning research*, *14*(4), 175-194.

Hartig, T., Mang, M.,& Evans, G.W. (1991). Restorative effects of natural environment experiences. *Environment and Behavior*, *23*, 3-26.

Harting, T., Mitchell, R., de Vries, S., & Frumkin, H. (2014). *Nature and health. Annual Reviews Of Public Health, 35, 207–228*.

Harvey, D. (1992). Social justice, postmodernism and the city. *International Journal of Urban & Regional Research*, *16*(4).

Harvey, D. (2003). Sosyal adalet ve şehir. Çev. Moralı, M. Metis Yayınları.

Harvey, D. (2004). Paris, Capital of Modernity. Routledge.

Harvey, D. (2012). Rebel cities: From the right to the city to the urban revolution. Verso Books.

Harvey, D. (2013). Paris Modernitenin Başkenti. Çev. Kılınçer, B. Sel Yayıncılık.

Harvey, D. (2015). The right to the city. *The city reader* (s. 314-322). Routledge.

Health Organization. (2018). *WHO housing and health guidelines. Geneva: World Health* World *Organization*.

Herzog, T. R., Black, A. M., Fountaine, K. A. & Knotts, D. J. (1997). Reflection and attentional recovery as distinctive benefits of restorative environments. *Journal of Environmental Psychology, 17*, 165–170.

Herzog, T. R., Maguire, C. P., & Nebel, M. B. (2003). Assessing the restorative components of environments. *Journal of Environmental Psychology*, 23(2), 159–170.

Hilbert, M., Binnewies, C. & Berkemeyer, L. (2024). Synergies between recovery from work and restorative environments for sustainable development: an integrative theoretical perspective. *Gruppe. Interaktion. Organisation. Zeitschrift für Angewandte Organisationspsychologie (GIO)*, *55*(2), 201-207.

Hoffman, F. G. (2007). Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies.

Holding, E., Blank, L., Crowder, M., Ferrari, E. & Goyder, E. (2020). Exploring the relationship between housing concerns, mental health and wellbeing: a qualitative study of social housing tenants. *Journal of public health*, *42*(3), e231-e238.

Horrell, S. (1996). Home demand and British industrialization. *The Journal of Economic History*, *56*(3), 561-604. Cambridge Core. https://doi.org/10.1017/S0022050700016946

Houlden, V., Weich, S., Porto de Albuquerque, J., Jarvis, S., & Rees, K. (2018). The relationship between greenspace and the mental wellbeing of adults: A systematic review. *PloS one*, 13(9), 1- 35.

Howden-Chapman, P. (2004). Housing standards: a glossary of housing and health. Journal of Epidemiology & Community Health, 58(3), 162-168.

Howden-Chapman, P., & Chapman, R. (2012). Health co-benefits from housing-related policies. *Current opinion in environmental sustainability*, *4*(4), 414-419.

Huber, M., Knottnerus, J. A., Green, L., Van Der Horst, H., Jadad, A. R., Kromhout, D., ... & Smid, H. (2011). How should we define health?. *Bmj*, *343*.

İlhan, F. Ç. & Yalçın, M. (2020). Effects of environmental graphic design issues as a supportive source of hospital spatial perception. *International Refereed Journal of Design and Architecture*, (21), 1–22.

İnan, Ö. (2022). *Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi* (Uzmanlık tezi/rapor). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.

Jaques, K., Haigh, F., Zapart, S., Beer, M., Peisley, G., Calalang, C., … & Harris, P. (2023). Inter-sectoral policy partnerships: a case study of South Western Sydney's Health and Housing Partnership. *International Journal of Housing Policy*, *23*(2), 381–402.

Jarvie, J., & Friend, R. (2016). Urbanization, inclusion, and social justice. In *State of the World: Can a City Be Sustainable?* (s.343-353). Washington, DC: Island Press/Center for Resource Economics.

Jencks, C. (2017). *The architecture of hope: Maggie's cancer caring centres*. Frances Lincoln.

Jones, A., & Grigsby-Toussaint, D. S. (2021). Housing stability and the residential context of the COVID-19 pandemic. *Cities & health*, *5*(sup1), S159-S161.

Joye, Y. & Van den Berg, A. E. (2018). Restorative environments. *Environmental psychology: An introduction*, 65-75.

Joye, Y., & Dewitte, S. (2018). Nature's broken path to restoration. A critical look at Attention Restoration Theory. *Journal of environmental psychology*, *59*, 1-8.

Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. Scientific software international.

Kalaycı, I. (2019).Yaşlı Sağlığı ve Konut. *Yaşlılıkta Depresyon-Türkiye Gerontoloji Serisi*, 65.

Kanelli, A. A., Vardaka, M. L., Malesios, C., Katima, Z. J. & Kalantzi, O. I. (2024). Can campus green spaces Be restorative? A case study from Tanzania. *Sustainability*, *16*(3), 1094.

Kaplan, R. (2001). The nature of the view from home: Psychological benefits. *Environment and behavior*, *33*(4), 507-542.

Kaplan, R., & Kaplan, S. (1989). *The experience of nature: A psychological perspective*. Cambridge university press.

Kaplan, R., & Talbot, J. F. (1983). Psychological benefits of a wilderness experience. *Behavior and the Natural Environment*, 6, 163–203.

Kaplan, S. (1992). The restorative environment: Nature and human experience. Timber Press.

Kaplan, S. (1995). The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework. *Journal of environmental psychology*, *15*(3), 169-182.

Kaplan, S., & Kaplan, R. (2003). Health, supportive environments, and the reasonable person model. *American journal of public health*, *93*(9), 1484-1489.

Karaçar, P., & Fidan, A. (2022). Kamusal Yapı Olarak Hastanelerde İyileştiren Mimariyi Etkileyen Tasarım İlkelerinin Değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, *11*(4), 1587-1601.

Kasperson, R. E., & Kasperson, J. X. (2012). Climate change, vulnerability and social justice. *Social Contours of Risk* (s. 301-321) içinde. Routledge.

Kavuncu, A. Ç. (2018). Prof. Dr. Ruşen Keleş ile "Ekolojik Bakışın Geleceği" Üzerine Bir Söyleşi. *İDEALKENT*, *8*(21), 14-25.

Kaya, B. E., & Akıner, İ. (2022). Toplu konut ve sosyal konut üretiminin küreselleşme bağlamında irdelenmesi: Dünyadan ve Türkiye'den örnekler. *Kent Akademisi*, *15*(4), 1789-1811.

Keleş, R. (1968). Türkiye'de İşçi Konutları Sorunu. *Journal of Social Policy Conferences*.19 (17-40). İstanbul Üniversitesi.
Keleş, R. (2010). Türkiye'de Kentleşme Kime Ne Kazandırıyor?. *İdealkent*, *1*(1), 28-31.
Keleş, R. (2013, 25-26 Kasım,). *İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı.* Türk Dünyası Çevre Sorunları Sempozyumu ve Tıbbi Bitkiler Sergisi. Eskişehir.
Keleş, R. (2014). *100 soruda Türkiye'de kentleşme, konut ve gecekondular*. Cem Yayınevi.
Keleş, R. (2015). Kentleşme politikası (14. baskı). *Ankara, Türkiye: İmge Kitabevi*, 422-485. Ankara.
Keleş, R. (2023). Dünyada ve Türkiye'de Çevre Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, *2*(3), 24-30.
Keleş, R. (2024). Sürdürülebilirlik ve konut. *Journal of Sustainable Green Development*, *1*(1), 15-19.
Keleş, R., Ulusoy, G., & Güneş, P. (2025). Neo-Liberal Mekansal Politikaları Mega Projeler Bağlamında Yeniden Düşünmek: Kanal İstanbul Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, *80*(2), 305-326.
Kellekçi, Ö. L., & Berköz, L. (2006). Konut ve çevresel kalite memnuniyetini yükselten faktörler. *İTÜDERGİSİ/a*, *5*(2) 67-178.
Kent, S. (Ed.) 1990. Domestic architecture and the use of space: an interdisciplinary cross-cultural study. Cambridge. Cambridge University Press.
Keyes, C. L. (2014). *Mental well-being: International contributions to the study of positive mental health*. Dordrecht: Springer.
Keyes, C. L. M. (1998). Social well-being. *Social Psychology Quarterly*, 61(2), 121–140.
Kılıç, M. (2020). Konut Hakkının Sosyopolitiği: Sosyal Haklar Sistematiği Açısından Bir Çözümleme. *Anayasa Yargısı*, *37*(2), 67-112.
Kinsler, K. (2010). The utility of educational action research for emancipatory change. *Action research*, *8*(2), 171-189.
Kline, R. B. (2023). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.
Korpela, K. & Hartig, T. (1996). Restorative qualities of favorite places. *Journal of environmental psychology*, *16*(3), 221-233.
Korpela, K. M., Pasanen, T., Repo, V., Hartig, T., Staats, H., Mason, M., ... & Ward Thompson, C. (2018). Environmental strategies of affect regulation and their associations with subjective well-being. *Frontiers in Psychology*, *9*, 562.
Korpela, K., Borodulin, K., Neuvonen, M., Paronen, O., & Tyrväinen, L. (2014). Analyzing the mediators between nature-based outdoor recreation and emotional well-being. *Journal of environmental psychology*, *37*, 1-7.
Korpela, K., De Bloom, J., & Kinnunen, U. (2015). From restorative environments to restoration in work. *Intelligent Buildings International*, *7*(4), 215-223.
Kowarik, I. (2018). Urban wilderness: Supply, demand, and access. *Urban Forestry & Urban Greening*, *29*, 336-347.
Krieger, J., & Higgins, D. L. (2002). Housing and health: time again for public health action. American journal of public health, 92(5), 758-768.
Kumar, P., & Reddy, B.S. (2007). Ecology and human well-being. SAGE Publications.
Kutlu, R. (2018). Çevresel Faktörlerin Mekân Kalitesi ve İnsan Sağlığına Etkileri. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, *8*(1), 67-78.
La Placa, V., McNaught, A., & Knight, A. (2013). Discourse on wellbeing in research and practice. *International Journal of Wellbeing*, *3*(1).

Lades, L. K., Laffan, K., Daly, M., & Delaney, L. (2020). Daily emotional well-being during the COVID-19 pandemic. *British journal of health psychology*, *25*(4), 902-911.

Laumann, K., Gärling, T., & Stormark, K. M. (2001). Rating scale measures of restorative components of environments. *Journal of Environmental Psychology*, 21(1), 31–44.

Lawrence, R. (2005a). Methodologies in contemporary housing research: A critical review. D. U. Vestbro, Y. Hürol, N. Wilkinson (Ed.), *Methodologies in housing research*. Gateshead: The Urban International Press.

Lawrence, R. J. (1984). Transition spaces and dwelling design. *Journal of architectural and Planning Research*, 261-271.

Lawrence, R. J. (1991). The meaning and use of home. *Journal of Architectural and Planning Research*, 91-95.

Lawrence, R. J. (2005b). Housing and health: a way forward. *Built Environment*, *31*(4), 315-325.

Lawrence, R. J. (2017). Constancy and change: Key issues in housing and health research, 1987–2017. *International journal of environmental research and public health*, *14*(7), 763.

Lawrence, R. J. (2024). Trans disciplinary architectures: reconnecting theories, research and practices. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*.

Lawson, B. (2010). *Healing architecture*. Arts & Health, 2(2), 95–108. https://doi.org/10.1080/17533010903488517

Lederbogen, F., Kirsch, P., Haddad, L., Streit, F., Tost, H., Schuch, P., Wüst, S., Pruessner, J. C., Rietschel, M., Deuschle, M., & Meyer-Lindenberg, A. (2011). *City living and urban upbringing affect neural social stress processing in humans*. Nature, 474, 498–501.

Lee, S. H. (2024). Analyzing Recovery Effect Factors Among Residents in Public Rental Housing Complexes Across Age Groups-A Focus on Young Adults and Middle-aged Population. *Journal of the Architectural Institute of Korea*, *40*(3), 123-134.

Lee, S. Y., Oh, M. W., & Kang, H. J. (2017). Design analysis of affordable housing cases for varieties of public rental housing. *Korean Institute of Interior Design Journal*, *26*(6), 126-134.

Lee, S., & Kim, S. K. (2025a). Residents' well-being in public multifamily housing: an evaluation of impacting factors as restorative environments. *Journal of Public Health*, 1-12.

Lee, S., & Kim, S. K. (2025b). The impact of outdoor environments in public rental housing complexes on residents' psychological restoration. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*, *19*(1), 248-268.

Lefebvre, H. (2013). *Kent Hakkı* (A. Berktay, Çev.). Sel Yayıncılık.

lhazzani, M., Alhasoun, F., Alawwad, Z. & González, M. C. (2021). Urban attractors: Discovering patterns in regions of attraction in cities. *Plos one*, *16*(4), e0250204.

Li, X., Song, J., Lin, T., Dixon, J., Zhang, G. & Ye, H. (2016). Urbanization and health in China, thinking at the national, local and individual levels. *Environmental Health*, *15*, 113-123.

Liu, L., Wang, R., Lin, W., & Yang, L. (2024). Urban green space and residents' mental health: A meta-analytic review. *Landscape and Urban Planning, 236*, 104383.

Liu, Q., Yang, J., He, B., & Liu, Y. (2024). *Exploring the impact of urban green space quality on mental health: A longitudinal study*. Urban Forestry & Urban Greening, 92, 128931. https://doi.org/10.1016/j.ufug.2023.128931

Lucas, R. E., & Diener, E. (2008). Subjective well-being. *Handbook of emotions*, *471484*.
Lueder, C. (2021). Corbusian space and urban corpus: the Unité d'habitation in Marseille and the Bastide town of Monpazier. *The Journal of Architecture*, *26*(7), 1031-1053.
Madden, D.& Marcuse, P. (2016). In defense of housing. The politics of crisis. Verso Books.
Mangut, B., & Özsoy, F. A. (2020). Toplu Konut Yerleşimlerinin Açık Alanlarında Mekânsal ve Toplumsal Verilere Dayalı Bir Değerlendirme. *Megaron*, *15*(4).
Marcus, C. & C., Sarkissian, W. (1986). *Housing as if people mattered: Site design guidelines for medium-density family housing*. University of California Press.
Marcuse, P., & Madden, D. J. (2016). *In defense of housing: The politics of crisis*. London: Verso Books.
Marmot M. (2010). Fair society: healthy lives. Strategic review of health inequalities in England post-2010. London: The Marmot Review.
McClelland, L. E., & Brads, J. H. (2023). The five factor model and life satisfaction: Examining the predictive and mediatory role of restorativeness indoors. *Journal of Environmental Psychology*, *92*, 102150.
McNelis, S. (2016). Researching housing in a global context: New directions in some critical issues. *Housing, Theory and Society*, *33*(4), 403-423.
Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. Jossey-Bass.
Mertens, D. (2009). *Transformative research and evaluation.* New York: Guilford.
Mertens, D. M. (2003). Mixed methods and the politics of human research: The transformative-emancipatory perspective. *Handbook of mixed methods in social and behavioral research*, 135-164.
Mertens, D. M. (2007). Transformative paradigm: Mixed methods and social justice. *Journal of Mixed Methods Research*, *1*(3), 212–225.
Mertens, D. M. (2010). *Research and evaluation in education and psychology: Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods* (3. baskı). Thousand Oaks, CA: SAG
Metropolization, and Growth Management in Latin America and the Caribbean. *The Routledge Handbook of Urban Studies in Latin America and the Caribbean* (s. 35-53) içinde. Routledge.
Milligan, V., Martin, C., Phillips, R., Liu, E., Pawson, H. & Spinney, A. (2016). Profiling Australia's affordable housing industry Inquiry into affordable housing industry capacity.
Mitchell, R., Africa, J., & Logan, A. (2018). Vulnerable populations, health inequalities, and nature. *Oxford textbook of nature and public health*, 182-188. Oxford University Press.
Moore, T. H., Kesten, J. M., López-López, J. A., Ijaz, S., McAleenan, A., Richards, A., ... & Thomas, J. (2018). *The effects of changes to the built environment on the mental health and well-being of adults: Systematic review*. Health & Place, 53, 237–257.
Morrow, R. A., & Brown, D. D. (1994). *Critical theory and methodology*. Sage.
Moser, G. & Uzzell, D. (2003). Environmental psychology. *Comprehensive handbook of psychology*, *5*, 419-445.
Mouratidis, K. (2021). How does access to green space impact subjective well-being? A multilevel analysis of 254 European cities. *Ecological Economics, 180*, 106914.
Mutlu, E., & Varol, Ç. (2017). Sosyo-Ekonomik Farklılaşma ve Mekânsal Ayrışma: Bursa Metropoliten Alanı Analizi. *Megaron*, *12*(1).

Nelson, K. P. (1994). *Whose* shortage of affordable housing? *Housing Policy Debate*, *5*(4), 401–442. https://doi.org/10.1080/10511482.1994.9521172

Nordh, H., Alalouch, C. & Hartig, T. (2009). *Assessing Restorative Components of Small Urban Parks Using Conjoint Methodology*. *Urban Forestry & Urban Greening*, 10, 95–103 .

Nordh, H., Hartig, T., Hagerhall, C. M., & Fry, G. (2009). Components of small urban parks that predict the possibility for restoration. *Urban Forestry & Urban Greening, 8*(4), 225–235.

Nousiainen, K. (2016). *Restorative environments and children: Examining the connections between nature exposure and attention restoration in educational settings*. Master's Thesis, University of Helsinki. Link (üniversite arşivinden erişilebilir)

Olmsted, F. L. (1952). *The Yosemite Valley and the Mariposa Big Trees: A Preliminary Report*. İçinde *Landscape Architecture*, 43, (12–25).

Onur M., & Kahveci, H. (2024). Yoğun Yapılaşmış Kent Dokusunda "Cep Parkların" Önemi. *The Journal of Academic Social Science*, *147*(147), 343-357.

Oruç, N. E., & Çahantimur, A. I. (2024). Beyond a garden: Alignment of Sustainable Development Goals with botanic gardens. Environmental Science & Policy, 152, 103639.

Oxford University Press. (2025a, 16 Nisan). Definition of *well-being noun* from the Oxford Advanced Learner's Dictionary. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/well-being.

Oxford University Press. (2025a, 16 Nisan). *Meaning of well-being in English.* https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/well-being?q=well-being

Oxford University Press. (2025b, 16 Nisan). Definition of ***restorative adjective*** from the Oxford Advanced Learner's Dictionary. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/restorative_1?q=restorative

Oxford University Press. (2025b, 16 Nisan). *Meaning of restorative in English.* https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/restorative_1?q=restorative

Oxford University Press. (2025c, 19 Nisan). Definition of supportive adjective from the Oxford Advanced Learner's Dictionary.https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/supportive?q= supportive.

Oxley, M., & Dunmore, K. (2004). Social housing, affordable development and the role of government. In A. Golland & R. Blake (Eds.), *Housing development: Theory, process and practice*. Routledge.

Önder, S. & Tuğrul Polat, T. A. (2012, 19 Mayıs). *Kentsel açık-yeşil alanların kent yaşamındaki yeri ve önemi*. *Kentsel Peyzaj Alanlarının Oluşumu ve Bakım Esasları Semineri*, Konya, Türkiye.

Özbay, S. N. (2023). Konutlarda Balkon Tasarımının Biyofili Kavramı ile Pandemi Sonrası Yeniden Ele Alınması: İstanbul Bakırköy Örneği. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi)

Özcü, A. E., & Atanur, G. (2020). Kovid-19 Pandemisinin Kent Yaşamına Etkisi: Kamusal Alan Üzerine Değerlendirmeler. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, *16*(2), 237-250.

Özçifçi, İ., Kaymaz, I., Tazebay, İ., & Elmalı, F. (2021). Çevrenin restoratif kalitesinin ölçümü: Algılanan restoratiflik ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (23), 288-295.

Özçifçi, İ., Kaymaz, I., Tazebay, İ., & Elmalı, F. (2021). Çevrenin restoratif kalitesinin ölçümü: Algılanan Restoratiflik Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*(23), 288–295. https://doi.org/10.31590/ejosat.867180 DergiPark

Özdamar, K. (1999). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.

Özdamar, K. (2016). *Eğitim, sağlık ve davranış bilimlerinde ölçek ve test geliştirme yapısal eşitlik modellemesi.* Eskişehir: Nisan Kitabevi.

Özozan, B. (2020). *Fizyoterapi ve rehabilitasyon merkezlerinde duyusal tasarımın serebral palsi hastaları üzerindeki etkileri ve yeri* (Yüksek Lisans Tezi, TOBB ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Özsoy, A. & Türkoğlu, H. D. (2004). Dossier Editorial After a symposium: Housing policies and applications examples from Turkey and France, 1950-2000. *A| Z ITU Journal of the Faculty of Architecture*, , *1*(1), 2-13.

Özsoy, A. (1994). *Konutu Anlamak*. Kuram Kitap Dizisi.

Özsoy, A. (2011). Toplu Konut Uygulamalarının Gelişimi. *Eko Yapı Dergisi*.

Özsoy, A., & Gökmen, G. P. (2017). Space use, dwelling layout and housing quality: An example of low-cost housing in İstanbul. *Housing, space and quality of life* (s. 17-28) içinde. Routledge.

Özsoy, A., Altas, N. E., Ok, V., & Pulat, G. (1996). Quality assessment model for housing: a case study on outdoor spaces in Istanbul. *Habitat International*, *20*(2), 163-173.

Özsoy, A., Esin-Altaş, N., Ok, V., & Pulat, G. (1995). Toplu konutlarda davranışsal verilere dayalı nitelik değerlendirilmesi. *TÜBİTAK, İntag*, *102*.

Pallant, J. (2020). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS*. Routledge.

Perera, U., & Lee, P. (2021). A relational lens to understand housing affordability in the 21st Century. *Journal of Urban Management*, *10*(4), 314-324.

Prilleltensky, I. (2012). Wellness as fairness. *American Journal of Community Psychology*, 49, 1–21.

Prochorskaite, A., & Maliene, V. (2013). Health, well-being and sustainable housing. *International Journal of Strategic Property Management, 17*(1), 44–57.

Qiu, J., Yu, D., & Huang, T. (2022). Influential paths of ecosystem services on human well-being in the context of the sustainable development goals. *Science of The Total Environment*, *852*, 158443.

Racioppi, F., Martuzzi, M., Matić, S., Braubach, M., Morris, G., Krzyżanowski, M., ... & Adamonytė, D. (2020). Reaching the sustainable development goals through healthy environments: are we on track?. *European Journal of Public Health*, *30*, 14-18.

Rapoport, A. (1985). Thinking about home environments: A conceptual framework. *Home environments* (255-286) içinde. Boston, MA: Springer US.

Reick, W. (2018). Toward a working-class ecology: Union environmentalism in the postwar city. *Environmental History*, 23(2), 345–370.

Reis, H. T., & Judd, C. M. (Eds.). (2000). *Handbook of research methods in social and personality psychology*. Cambridge University Press.

Rigolon, A. (2016). A complex landscape of inequity in access to urban parks: A literature review. *Landscape and urban planning*, *153*, 160-169.

Robinson, J. B. (1990). Futures under glass: a recipe for people who hate to predict. *Futures*, *22*(8), 820-842.

Rolfe, S., Garnham, L., Godwin, J., Anderson, I., Seaman, P., & Donaldson, C. (2020). Housing as a social determinant of health and wellbeing: developing an empirically-informed realist theoretical framework. *BMC Public Health*, *20*(1), 1138.

Rosenberg, J. (2011). Social housing, community empowerment and well-being: part one–empowerment practice in social housing. *Housing, Care and Support*, *14*(4), 113-122.

Russell, D. W., Kahn, J. H., Spoth, R., & Altmaier, E. M. (1998). Analyzing data from experimental studies: A latent variable structural equation modeling approach. *Journal of counseling psychology*, *45*(1), 18.

Ryff, C. D., & Singer, B. (1998). The contours of positive human health. *Psychological inquiry*, 9(1), 1-28.

Sadıkoğlu, H., & Özsoy, A. (2017). Modern Dönem Konut Stokunda Mekansal Kalitenin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Megaron*, *12*(2).

Sağlık Bakanlığı. (2001). *Şehir sağlığı profilleri (Rehber)*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı.

Sağlık Bakanlığı. (2001). *Şehir sağlığı profilleri* (Rehber). chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/1415/0/ssprofilipdf.pdf. Erişim Tarihi: 01.09.2025.

Sağlıklı Kentler Birliği. (2017, 1 Haziran). *Şehir sağlık profili nedir?*

Salihoğlu, T., & Türkoğlu, H. (2019). Konut çevresi ve kentsel yaşam kalitesi. *Megaron, 14*(Ek Özel Sayı 1), 203–217. https://doi.org/10.5505/megaron.2018.06977

Salihoğlu, T., & Türkoğlu, H. (2019). Konut çevresi ve kentsel yaşam kalitesi. *Megaron, 14*(1), 203–217.

Sarı, B. Ö., & Khurami, E. A. (2023). Housing affordability trends and challenges in the Turkish case. *Journal of Housing and the Built Environment*, *38*(1), 305-324.

Schlosberg, D. (2007). *Defining Environmental Justice: Theories, Movements, and Nature*. Oxford University Press.

Scopelliti, M. & Giuliani, M. V. (2004). Choosing restorative environments across the life span: A matter of place experience. *Journal of Environmental Psychology, 24*, 423–437.

Seligman, M. (2018). PERMA and the building blocks of well-being. *The journal of positive psychology*, *13*(4), 333-335.

Shao, M. (2002). Urban environmental problems in China: The role of institutional capacity. *International Journal of Environment and Sustainable Development*, 1(1), 57–70.

Sharma, A., Minh Duc, N. T., Luu Lam Thang, T., Nam, N. H., Ng, S. J., Abbas, K. S., ... & Karamouzian, M. (2021). A consensus-based checklist for reporting of survey studies. *Journal of general internal medicine*, *36*(10), 3179-3187. Jorm, A. (2024). Methods for Determining Deliberative Consensus. *Expert Consensus in Science* (s. 129–148) içinde. Springer Nature Singapore.

Shaw, M. (2004). Housing and public health. *Annual. Review. Public Health*, *25*(1), 397-418.

Sipahi, G. Ş., & Yamaçlı, R. (2021). Geleceği İnşa Etmek: Konut Binalarında Gün Işığı ve COVID-19 Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, *6*(1), 374-383.

Smith, N. (2002). New globalism, new urbanism: Gentrification as global urban strategy. *Antipode*, 34(3), 427–450.

Solar, O., & Irwin, A. (2010). Social determinants of health discussion paper 2 (policy and practice). *A conceptual framework for action on the social determinants of health*. Geneva: World Health Organization; 2010.

Somerville, P. (1997). The Social Constructıon Of Home. *Journal of Architectural and Planning Research*, *14*(3), 226–245.

Staats, H., Jahncke, H., Herzog, T. R., & Hartig, T. (2016). Urban options for psychological restoration: Common strategies in everyday situations. *PloS one*, *11*(1), e0146213.

Steinheuser, V., Ackermann, K., Schönfeld, P., & Schwabe, L. (2014). Stress and the city: Impact of urban upbringing on the (re) activity of the hypothalamus-pituitary-adrenal axis. *Psychosomatic Medicine*, *76*(9), 678-685.

Stigsdotter, U. A. & Grahn, P. (2004). *A garden at your doorstep may reduce stress—Private gardens as restorative environments in the city*. OPENspace—an international conference on inclusive environments. Edinburgh, UK.

Stokols, D. (2000). *Environmental psychology and the real world*. S. Wapner, J. Demick, T. Yamamoto. & H. Minami (Ed.), *Theoretical perspectives in environment-behavior research* (s. 31–50) içinde. Berlin: Springer.

Stoloff, J. A. (2004, Ağustos). A brief history of public housing. *annual meeting of the American Sociological Association, San Francisco, CA*.

Sufineyestani, M. (2024). *The restorative qualities of housing typologies: natural features at the building edge* (Doktora Tezi, Heriot-Watt University).

Susam, K., & Özdemir, Ş. (2024). Sağlık Yapılarının Biyofilik Tasarım Kriterlerine Göre İncelenmesi: İstanbul Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi Örneği. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 6(1), 36-52.

Sweetman, D., Badiee, M., & Creswell, J. W. (2010). Use of the transformative framework in mixed methods studies. *Qualitative inquiry*, *16*(6), 441-454.

Swope, C. B., & Hernández, D. (2019). Housing as a determinant of health equity: A conceptual model. *Social Science & Medicine, 243*, 112571.

Şahin, B. H., & Tereci, A. (2021). Konut ve çevresi kavramına yaşam kalitesi bağlamındaki yaklaşımların değerlendirilmesi. *İdealkent*, *12*(33), 852-872.

Şengül, H. T. (2001). *Kentsel çelişki ve siyaset: Kapitalist kentleşme süreçleri üzerine yazılar*. Demokrasi Kitaplığı.

Şuta, O., & Akansel, S. (2023). Esnek Tasarımın Covid-19 Sonrası Kalıcı Konuta Dönüşen Yazlık Konut Tasarımı Üzerindeki Önemi. *Artium*, *11*(1), 61-74.

Tanrıkulu, E. F., & Aytuğ, A. (2025). Konut Açık ve Yeşil Alanlarının İyi Oluş Hali Üzerindeki Etkisi: İstanbul ve Dünyadan On Farklı Örnek Üzerine Bir İnceleme. *bab Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design*, *6*(1), 98-118.

Tanrıkulu, F. E. & Aytuğ, A. (2025). Konut Açık ve Yeşil Alanlarının İyi Oluş Hali Üzerindeki Etkisi: İstanbul ve Dünyadan On Farklı Örnek Üzerine Bir İnceleme. *bab Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design*, *6*(1), 98-118.

Tanyeli, U. (1998). Üç Kuşak Cumhuriyet. Tarih Vakfı Yayınları.

Tapan, M. (1996). Toplu Konut ve Türkiye'deki gelişimi: Tarihten günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme. *Ankara: Tarih Vakfı Yayınları*.

Taş, M., Taş, N., Durak, S., & Atanur, G. (2013). Flood disaster vulnerability in informal settlements in Bursa, Turkey. *Environment and Urbanization*, *25*(2), 443-463.

Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International journal of medical education*, *2*, 53.

Tay, L., & Diener, E. (2011). Needs and subjective well-being around the world. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(2), 354–365.
Tekeli, İ. & Keleş, R. (2015). Katılımcılık ve Gerçekçilik Sorgulamaları Arasında HABİTAT III Türkiye Raporu. *Mimarlık*, (383).
Tekeli, İ. & Okyay, T. (1981). Dolmuşun öyküsü. Ankara: Çevre ve Mimarlık Bilimleri Derneği Yayınları.
Tekeli, İ. (1983). Türkiye'nin konut politikaları üzerine. *Arredamento Mimarlık.* 100+1, 221-239.
Tekeli, İ. (1996). Birleşmiş Milletler Konferansları'nın Yapısal Sınırları, İç Gerilimleri, Konferanslar Arası İşbölümü ve Habitat II. *Habitat II Konferansı Yazıları*.
Tekeli, İ. (1999). Bursa'nın tarihinde üç ayrı dönüşüm dönemi. *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bursa ve Yöresi* (s. 7–30) içinde. Bursa: Mimarlar Odası Bursa Şubesi.
Tekeli, İ. (2009). Konut Sorunu Üzerine Düşünceler. *Konut Sorununu Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek* (93-106). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
Tekeli, İ. (2012). *Türkiye'de yaşamda ve yazında konutun öyküsü (1923-1980)*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
Tekeli, İ. (2014). Türkiye'nin kentleşme deneyiminden öğrenebileceklerimiz. *Merih Cealasun'a Saygı Günü Dersi*, *29*.
Tekeli, İ. (2016). *Dünya'da ve Türkiye'de kent-kır karşıtlığı yok olurken yerleşmeler için temsil sorunları ve strateji önerileri* . İdealkent Yayınları., Ankara.
Tekeli, İ. (2023). Bir üst anlatı: Cumhuriyetin 100 yılında Türkiye'de kent planlamasının ve yaşam kalitesinin gelişme öyküsü. *Cumhuriyetin 100 yıllık serüveninde yerel yönetimler ve şehircilik, kent planlama deneyimi*. Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
Tekeli, İ., & Gülöksüz, Y. (1976). 1970'lerin ikinci yarısında konut sorunu. *Amme İdaresi Dergisi, 9*(2), 3–25.
Tekeli, İ., & İlkin, S. (2003). *Cumhuriyetin harcı: Köktenci modernitenin doğuşu*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Tekeli, İ., Gülöksüz, Y. & Okyay, T. (2020). Dolmuşlu, gecekondulu, işportalı şehir. Ankara: İdealkent Yayınları.
Thoits, P. A. (2013). Self, identity, stress, and mental health. *Handbook of the sociology of mental health*, (s. 357-377) içinde. Springer.
TOKİ. (2010). Geleceğin Türkiye'si için Geleceğin Kentlerini Kuruyoruz, Konut Edinme Rehberi. T.C. Başbakanlık.
Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ). (2025). *Sosyal konutlar*. https://www.toki.gov.tr/sosyal-konutlar Erişim tarihi: 03.08.2025
Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.
Toplum & Demokrasi. (2017). Türkiyede Dezavantajlı Gruplar. 11 (24) http://www.toplumvedemokrasi.org.tr/index.php/tdd/issue/view/22/showToc. Erişim Tarihi. 07.07.2025
Tourangeau, R., Rips, L. J., & Rasinski, K. (2000). *The psychology of survey response*. Cambridge University Press.
Townsend, M., Henderson-Wilson, C., Warner, E., & Weiss, L. (2018). *Feeling blue? Then find some green – The role of natural environments in mental health*. In C. Freeman, P. Tranter, & M. Thompson-Fawcett (Eds.), *Urban Planning and the Natural Environment* (s. 55–68). Edward Elgar Publishing.

Tuğcu, P., & Arslan, T. V. (2019). Türkiye'de Geleneksel Mahalle Kimliğinin Sürdürülebilirliğinin Yarışma Projeleri Üzerinden İncelenmesi. *Mimarlık ve Yaşam*, *4*(1), 93-115.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2024*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783 Erişim Tarihi: 09.09.2025.

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği. (2025, Ağustos). *Kentli Dergisi, 55 — Şehir ve Güvenlik.* https://apiskb.izmirteknoloji.com.tr/YuklenenDosyalar/Kentli_55-GT.pdf . Erişim Tarihi: 01.09.2025.

Türkiye'nin Tarihi Eserleri. (2019). Tayyare / Harikzedegân (Yangınzede) Apartmanları – Laleli. https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=4006 Erişim tarihi: 03.08.2025

Türkoğlu, D. H., Bölen, F., Baran, P. K., & Marans, R. W. (2009). İstanbul'da yaşam kalitesinin ölçülmesi. *İTÜDERGİSİ/a*, *7*(2).

Uçar, G. K. (2019). Kent kimliği, doğayla temas ve öznel iyi oluş. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, *9*(2), 419-430.

Ulrich, R. S. (1983). Aesthetic and affective response to natural environment. *Behavior and the natural environment* (s. 85-125) içinde. Springer US.

Ulrich, R. S. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. *science*, *224*(4647), 420-421.

Ulrich, R. S. (1991). Effects of interior design on wellness: Theory and recent scientific research. *Journal of Health Care Interior Design*, 3(1), 97–109.

Ulrich, R. S. (1997, Ocak). A theory of supportive design for healthcare facilities. *Journal of healthcare design: proceedings from the... Symposium on Healthcare Design.* 9 (s. 3-7) içinde.

Ulrich, R. S. (1999). Effects of gardens on health out-comes: Theory and research. In C. Marcus & M. Barnes (Eds.), *Healing gardens: Therapeutic benefits and design recommendations*. New York: John Wiley & Sons.

Ulrich, R. S. (2006). Essay: Evidence-based health-care architecture. *The Lancet*, 368, (38–39).

Ulrich, W., Batáry, P., Baudry, J., Beaumelle, L., Bucher, R., Čerevková, A., ... & Birkhofer, K. (2023). From biodiversity to health: Quantifying the impact of diverse ecosystems on human well-being. *People and Nature*, *5*(1), 69-83.

Ulusoy, A. E. (2020). Türkiye'de Konut Politikaları: Tarihsel Süreç e Aktörlerin Rolü. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, *1*(3), 87-122.

UN (United Nations). (1948/2015). *Universal Declaration of Human Rights*. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. *Universal Declaration of Human Rights. New York, NY: UN General Assembly.*

UN (United Nations). (2017). New Urban Agenda. World City Report. United Nations Conference on Housing and Sustainable Development. Habitat III Quito 17-20 October 2016.

UN (United Nations). (2022). Envisaging the Future of Cities. World City Report.

UN-HABITAT, (2020). The new urban agenda. *The United Nations conference on housing and sustainable urban development (Habitat III) held in Quito, Ecuador*.

Urban Land Institute. (2018). *Healthy housing for all*. ULI Randall Lewis Center for Sustainability in Real Estate. https://americas.uli.org/research/centers-initiatives/uli-randall-lewis-center-for-sustainability-in-real-estate/building-healthy-places-initiative/healthy-housing/healthy-housing-for-all/

Uşma, G. (2023). *Enerji Etkin Konutlar ve Kullanıcı Memnuniyeti*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Ünal, Ş. (2022). İç mekânda yeşilin dönüştürücü gücü: Balkonlar, teraslar ve iç bahçeler. *Tasarım Kuram, 18*(34), 229–244.

Van den Bosch, & M., Bird, W. (Ed.). (2018). *Oxford textbook of nature and public health: The role of nature in improving the health of a population*. Oxford University Press.

Van der Linden, V., Annemans, M., & Heylighen, A. (2016). Architects' approaches to healing environment in designing a Maggie's Cancer Caring Centre. *The Design Journal*, *19*(3), 511-533.

Veitch, J. A., & Gifford, R. (1996). Choice, perceived control, and performance decrements in the physical environment. *Journal of Environmental Psychology*, 16(3), 269–276.

Venhoeven, L. A., Bolderdijk, J. W., & Steg, L. (2013). Explaining the paradox: how pro-environmental behaviour can both thwart and foster well-being. *Sustainability*, *5*(4), 1372-1386.

Vlaev, I., & Elliott, A. (2014). Financial well-being components. *Social indicators research*, *118*(3), 1103-1123.

Vuuren, J., Rijal, H., Bobbette, N., Lysaght, R., Krupa, T., & Aguilar, D. (2024). Exploring the Connection between Social Housing and Employment: A Scoping Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *21*(9), 1217.

WHO (World Health Organization). (2008a). Closing the gap in a generation: health equity through action on the social determinants of health. Geneva: World Health.

WHO (World Health Organization). (2008b). Commission on the Social Determinants of Health. Closing the gap in a generation: health equity through action on the social determinants of health. Final report of the CSDH. Geneva, Switzerland: WHO.

WHO (World Health Organization). (2021). *Healthy Housing Policies, Regulations, and Legislation: A WHO Review*, World Health Organization. Switzerland. https://coilink.org/20.500.12592/47vs0c Erişim tarihi: 05.07.2025

WHO (World Health Organization). (2025). *World Health Day 2024: My health, my right.* https://www.emro.who.int/world-health-days/2024/index.html. Erişim tarihi: 15.07.2025.

Williams, A. J., Maguire, K., Morrissey, K., Taylor, T. & Wyatt, K. (2020). Social cohesion, mental wellbeing and health-related quality of life among a cohort of social housing residents in Cornwall: a cross sectional study. *BMC public health*, *20*(1), 985.

Wolch, J. R., Byrne, J. & Newell, J. P. (2014). Urban green space, public health, and environmental justice: The challenge of making cities 'just green enough'. Landscape and urban planning, 125, 234-244.

World Health Organization). (2018b). Health as the Pulse of the New Urban Agenda: United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development (Habitat III). Geneva: World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789241511445 Erişim Tarihi 01.09.2025.

World Health Organization. (2018a). WHO housing and health guidelines. https://wrap.warwick.ac.uk/id/eprint/111325/ Erişim Tarihi 01.09.2025.

Yeke, S. T., Durak, S., & Arslan, T. V. (2016). Industrialization and Bursa, the evolving city: Changes in housing character after 1960. *International Journal of Social Science and Humanity*, *6*(8), 617.

Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4th ed.). Sage Publications.

Young, A. F. (2013). Urbanization, environmental justice, and social-environmental vulnerability in Brazil. *Urbanization and sustainability: Linking urban ecology, environmental justice and global environmental change*, 95-116.

Yüksel, Y. D., & Gökmen, G. P. (2009, Haziran 28–Temmuz 1). *Changing of mass housing production by the government in Turkey*. Paper presented at the ENHR Conference, Changing Housing Markets: Integration and Segmentation, Prague, Czech Republic.

EKLER

EK 1	Mimarlık ve Çevre Psikolojisi alanındaki yaklaşımlar, teoriler ve modeller
EK 2	Mimarlık ve Çevre Psikolojisi alanındaki ölçekler
EK 3	Anket formu
EK 4	Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu ülkelerinden sosyal konut araştırmaları
EK 5	Türkiye'de sosyal konut projelerinin araştırılması
EK 6	Yaşam Doyumu Ölçeğinin ulusal ve uluslararası çalışmaları
EK 7	Algılanan Restoratiflik Ölçeğinin ulusal ve uluslararası çalışmaları
EK 8	Hamitler TOKİ Normal Kat Planı D Tipi
EK 9	Yunuseli TOKİ Normal Kat Planı C1 Tipi
EK 10	Hamitler TOKİ Normal Kat Planı L5 Tipi
EK 11	Etik kurul onayı

EKLER

EK 1. Mimarlık ve Çevre Psikolojisi alanındaki yaklaşımlar, teoriler ve modeller

*	Birey odaklı Yaklaşımlar	Araştırmalar/Teori/ Modeller	Kaynak	Esenlik Bağlantılı Boyutlar	Bileşenler
1. Sağlık Esenlik ve arakesiti	**Salutojenik Yaklaşım**	Salutogenez (Salutogenesis)	Antonovsky, 1976	Psikolojik, Duygusal	Yaşam tarzı değişikliği ile stresin azaltılması
	Patojenik yaklaşım	Patojenez (Pathogenesis)	Antonovsky, 1976	Fiziksel, Psikolojik	Hastalık sebeplerine odaklanılması
2. Esenlik ve Geleneksel Psikoloji Arakesiti	**2.a. Hedonik yaklaşımlar**	Genel Adaptasyon Sendromu (General Adaptation syndrome)	Selye,1936	Duygusal, Psikolojik	Olumsuz/ Olumlu Duygu: adaptasyon/direnç
		Ayırıcı özellik teorisi (Distinguishing trait theory)	Allport, 1936		Psikolojik sağlık, kişiliğin zaman ve mekan etkileşimi
		Sosyal Saat teorisi (Social Clock theory)	Neugarten, 1960		Yaşa uygun davranış üzerine beklentiler
		Hedonic treadmill model	Diener vd., 1971		Hedonik ve duygusal esneklik
		Bireysel esenlik	Diener, 1984		Olumlu duyguların olumsuz duygulardan fazla olması
	2.b. Ödonik yaklaşımlar Yaşam boyu gelişim teorileri	Kendini gerçekleştirme teorisi (Self determination theory)	Deci ve Ryan, 1985	Duygusal, Psikolojik, Sosyal	Bilgi yeteneklerinin gelişimi; yetkinlik, sosyal ilişkiler, öz-uzanım, özerklik
		Individualization Bireyselleşme	Jung, 1912	Zihinsel, Psikolojik	Öz-uzanım, kişisel gelişim, statü
		Basic life tendencies	Bühler, 1935		Yaşamdaki amaç
		İhtiyaçlar hiyerarşisi (Hierarchy of Needs theory)	Maslow, 1943		Fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlar, kendini gerçekleştirme
		Bilişsel uyumsuzluk teorisi Cognitive dissonance theory)	Festinger, 1957		Bireyin düşündükleriyle davranışlarının tutarlı olmaması
		Kişisel gelişim (Personal development)	Erikson, 1959		Kişisel gelişim- Environmental mastery
		Maturity	Allport, 1961		Kişinin gelişmesi
		Fully functioning person	Rogers, 1962		Self acceptance
		Kişilik Gelişim Teorisi (Personality Development)	Erikson, 1963		Zamansal gelişim
		Executive process of personality	Neugarten, 1968		Yaşamdaki amaç
		Kendini gerçekleştirme teorisi	Maslow,1968	Zihinsel Psikolojik,	Bireysel potansiyelinin sınırlarının genişlemesi
		Kapasite Kullanım Capacity Utilization	Rogers, 1980	Psikolojik, Zihinsel	Optimum işleyiş
		Will to Meaning	Frankl, 1985		Hayattaki anlamı ve amacı
		Psychological Well-Being Model	Ryff, 1989	Psikolojik, Zihinsel	Kişisel gelişim,
		Psikolojik esenlik modeli		Sosyal	Kendini kabul etme, sosyal ilişkiler, özerklik
		Sosyal esenlik modeli	Keyes, 1998		Sosyal gerçekleşme
		Homeostazis teorisi (homeostasis theory)	Gullone ve Cummins, 2002	Psikolojik	Sağlık; yaşam standart, kişisel ilişkiler, güvenlik; ve maneviyat
		Zihinsel sağlık modeli	Keyes, 2017	Duygusal, Psikolojik, Sosyal	Öz-uzanım, Olumlu Etki, Sosyal Büyüme

EK 1. Mimarlık ve Çevre Psikolojisi alanındaki yaklaşımlar, teoriler ve modeller (devam)

2.1. Esenlik ve Çevre Psikolojisi Arakesiti	**2.1.a. Birey ve Stres odaklı Hedonik yaklaşımlar**	Çevresel stres teorisi (Environmental stress theory)	Selye, 1956	Duygusal, Psikolojik	Olumsuz Duygu: reaksiyon
		Psikoevrimsel duygu teorisi	Plutchik, 1958		Duyguların fizyolojik durum gibi sınıflandırılması
		Çevresel Kontrol (Environmental control theory)	Averill, 1973		Olumsuz Duygu: kontrol duygusu, iç kontrol odağı
		Aşırı kalabalıklaşma (Study of overcrowding)	Baum, Epstein 1978		Olumsuz Duygu: sınırlı çevresel alan
		Algınan Risk (Perception of risk)	Slovic, 1987		Olumsuz deneyim, algılanan sonuçların ciddiyeti
	2.1.b. Hedonik yaklaşımlar & Birey ve Doğal çevre odaklı	Biyofilya hipotezi	Wilson, 1984	Duygusal, Psikolojik	Doğaya duygusal bağlılık
		Inclusion of Others	Aron vd., 1992	Duygusal, Psikolojik, Sosyal	Doğal çevre ve diğer insanlarla bağlantı
		(Emotional Affinity toward nature)	Kals vd., 1999	Duygusal, Psikolojik	Doğayla bir olmak duygusu (oneness with nature)
		Duygusal Yakınlık Yere bağlılık teorisi (Place Attachment Theory)	Hidalgo ve Hernandez, 2001		Etki, biliş ve davranış
		Doğallaştırma teorisi (Naturalization)	Franklin, 2002	Duygusal, Sosyal	Bireylerin ve grupların doğal dünyanın çeşitli yönleriyle yeniden bağlantı kurması
		Çevresel kimlik Environmental identity	Clayton, 2003	Duygusal Boyut, Psikolojik	
		Doğa ile bağlılık (Connectedness with nature)	Mayer ve Franz, 2004		
		Doğayla bağlantı (Nature relatedness)	Nisbet vd., 2009		
		Doğaya olan sevgi (Love and care for nature)	Perkins, 2010		
	2.1.c. Hedonik yaklaşımlar & Birey ve Doğal Çevre: Restoratif deneyim	Dikkat restorasyon teorisi	Kaplan ve Kaplan, 1989	Fiziksel, Psikolojik Zihinsel	Uzakta Olmak, Kapsam, Büyüleyicilik ve Uyumluluk
		Stres Azaltma Teorisi	Ulrich vd,1991		Stresten uzaklaşma
		Destekleyici tasarım teorisi	Ulrich, 1991		Kontrol duygusu, Sosyal destek, olumlu dikkat dağıtma
		Yeşil egzersiz (Green exercise)	Pretty vd, 2005		Zihin sağlığı, olumlu ruh hali, fiziksel aktivite
		Cep park modeli (Pocket park)	Nordh ve Østby, 2013		Küçük park alanı. oturma alanı: bank, çocuklara güvenli oyun alanı
2.2. Esenlik ve Pozitif Psikoloji Arakesiti	**2.2.a. Ödonik yaklaşımlar**	Akış teorisi	Csikszentmihalyi, 1990	Duygusal Psikolojik, Sosyal	Zamanın akışı
		Yaşam teorisi	Badiou, 2008		Sevilen meşguliyet, yetenek
		PERMA modeli	Seligman, 2018		Bağlılık /akış, ilişkiler, anlam, başarı

EK 2. Mimarlık ve Çevre Psikolojisi alanındaki ölçekler

Yaklaşım	Çevre İlişkisi	Esenlik İlişkisi	Ölçekler	Kaynak	Tema	Faktör	Bileşenler
Hedonik yaklaşımlar	Psikolojik çevre	Psikolojik esenlik	Bradburn Duygulanım Dengesi Ölçeği	Bradburn, 1969	2	10	Kişisel bağlam Pozitif / Negatif duygular Duygusal algı
			Ayrışan Duygular Ölçeği (Differential emotion scale)	Izard vd., 1974		30	
			Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği	Watson vd., 1988		36	
			Duygu durum profili	McNair vd., 1971	6	72	
			Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği PANAS	Watson ve Clark, 1994	11	55	
			Yaşam doyumu ölçeği	Diener vd., 1985	1	5	Duygusal Algı **Bireysel esenlik üzerine kurulmuştur.**
			Yaşam ölçeğinden geçici memnuniyet (Temporal satisfaction with life scale)	Pavot vd., 1998	3	15	Duygusal algı Anlık zaman algısı-Bilişsel algı
Ödonik yaklaşımlar			Psikolojik esenlik (Psychological Well-being Scale)	Ryff, 198	2	18	Kişisel ve sosyal bağlam, Gelişim Bilişsel ve Duygusal algı
			Genel esenlik ölçeği (General well-being scale)	Longo vd., 2017	6	14	Kişisel bağlam Bilişsel ve Duygusal alg
Esenlik ve Çevre Arakesitinde Hedonik yaklaşımlar	Fiziksel çevre	Psikolojik esenlik	**Algılanan restoratiflik ölçeği**	Hartig ve ark., 1984	4	26	Kişisel ve doğa bağlam ***Dikkat Restorasyon teorisi (Kaplan ve Kaplan, 1989) üzerine kurulmuştur.**
			Inclusion of Nature in the Self scale	Schultz, 2001	3	4	Kişisel bağlam, toplumsal bağlam ve açık alan-doğa bağlamı Duygusal/ bilişsel algı
			Environmental Identity scale	Clayton vd., 2003	3	15	
			Connectedness to Nature Scale	Mayer ve Frantz, 2004	3	13	
			Place Attachment Scale	Kyle vd.,2005	2	12	Kişisel bağlam Duygusal algı
Esenlik ve Pozitif Psikoloji arakesitindeki Ödonik yaklaşımlar	Sosyal çevre	Sosyal esenlik	Sosyal esenlik ölçeği	Keyes,1998	5	33	Duygusal algı ve bilişsel algı
			PERMA profiler	Seligman2011	5	23	
			BBC esenlik ölçeği	Kinderman vd., 2011	9	25	Duygusal ve bilişsel algı / performans Tam sağlık hali

EK 3. Anket Formu

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK DOKTORA PROGRAMI
KONUT ALANLARINDA ESENLİĞİNİ ARTTIRMAYA YÖNELİK
KULLANICI ANKETİ

1. Cinsiyetiniz	a) Kadın b) Erkek c) Cinsiyet belirtmek istemiyorum.	9. Bu konutu tercih etme nedeni nedir? Bu soruda 1'den fazla seçenek seçebilirsiniz. a)Akraba/komşulara yakınlığı b)Kira/konut fiyat uygunluğu	c) Çocukların okuluna yakın olması d) İşyerine yakın olması e) Nezih bir semt olması f) Sitenin bahçesi g) Konutun manzaralı balkonun Diğer
2. Doğum yılınız	a) 2000 ve sonrası b) 1980-1999 c) 1960-1979 d) 1959 ve öncesi	10. Konutunuz kaçıncı katta?	a) Zemin kat b) 1. Kat c) 2. Kat c) 3. kat d) 4. kat e) 5. kat ve üstü
3. Medeni durumu nuz	a) Bekar b) Evli c) Boşanmış d) Dul	11. Konutta yaşayan kişi sayısı	a) Yalnız b) 2 kişi c) 3 kişi d) 4 kişi/üzeri
4. Çocuk sayısı	a) Yok b) 1 çocuk c) 2 çocuk d) 3 çocuk ve üzeri	12. Konutta yaşayan kişiler a) Eşiniz b) Ebeveynler c) Kardeşler	d) 1 çocuk e) 2 çocuk f) 3 çocuk g) Sadece kendim
5. Bitirdiğiniz son okul	a)Okuryazar b)İlkokul c)Ortaokul d)Lise e)Üniversite f)Lisansüstü	13. Konutun mülkiyeti	a) Kiracı b) Ev sahibi
6. Mesleğiniz/ bulunduğunuz sektör	a)Öğrenci b)Ev hanımı c)İşsiz d)Emekli e)Memur f)Özel sektör g)Serbest meslek	14. Bu konutta kaç yıldır ikamet etmektesiniz?	a) 1 yıl veya-daha az b) 2-3 yıl c) 4-5 yıl d) 6-10 yıl e) 10 yıldan fazla
7. Hane halkı toplam aylık geliri	a) 12,500 ₺ - 17,000 ₺ b) 17,001 ₺ - 25,000 ₺ c) 25,001 ₺ - 30,000 ₺ d) 30,001 ₺ - 40.000 ₺ e) 40.001 ₺ - 60.000 ₺ f) 60.000 ₺ üzeri	15. Konutun balkonu ve/veya bahçesi var mı?	a) 1 balkonu var b) 1 balkonu, bahçesi var c) 2 balkonu var d) 2 balkonu, bahçesi var e) Balkonu ve bahçesi yok
8. Sahip olduğunuz araç sayısı	a) Yok b) 1 araç c) 2 araç d)3 ve üzeri araç	16. Kaç araç için otopark yerine sahipsiniz?	a) 0 b) 1 c) 2 Diğer

EK 3. Anket Formu (devam)

17. Aşağıdakilerden hangilerinin site bahçesinde olması sizi iyi hissettiriyor olabilir? Bu soruda 1'den fazla seçenek seçebilirsiniz.
a)Ağaçlar, yeşil bitkiler, çiçekler, çimenler
b) Çeşmeler, havuzlar, köprüler
c)Sosyal alanlar-kafe, çardak, kamelya
d) Çocuk oyun alanları
e) Sportif faaliyet alanları
f) Yürüyüş yolları
g) Bisiklet yolları
h) Bisiklet park yerleri
ı) Aydınlatmalar
i) Çöp kovaları

18. Aşağıdakilerden hangilerinin site bahçesinde olması sizi kötü hissettiriyor olabilir? Bu soruda 1'den fazla seçenek seçebilirsiniz.
a) Ağaçlar, yeşil bitkiler, çiçekler, çimenler vb.
b) Çeşmeler, havuzlar, köprüler
c) Sosyalleşme alanları- kafe, çardak, kamelya
d) Çocuk oyun alanları
e) Sportif faaliyet alanları
f) Yürüyüş yolları
g) Bisiklet yolları
h) Bisiklet park yerleri
ı) Aydınlatmalar
i) Çöp kovaları
J)HİÇBİRİ

19. Aşağıdaki hangi sebeplerden dolayı balkonunuz iyi hissettirebilir? 1'den fazla seçenek seçebilirsiniz.
Bu soruda 1'den fazla seçenek seçebilirsiniz.
a)Balkonumun manzarasını seviyorum.
b)Balkonuma gelen hoş sesleri seviyorum. (örn. kuş sesleri)
c)Balkonuma gelen hoş kokuları seviyorum. (örn. çiçek/bitki kokuları)
d)Kapalı balkon OLMASINI seviyorum. Dışarı il bağlantımı kesiyor.
e)Kapalı balkon OLMAMASINI seviyorum. Dışa ile bağlantımı kesmiyor.
f)Balkonda kayar kapılı OLMASINI seviyorum.
g)Kayar kapılı OLMAMASINI seviyorum.
ı) DİĞER:

22. Site bahçesini gündüz ve akşam saatlerinde Kullandığınızda iyi hissediyor musunuz? 1'den fazla seçenek seçebilirsiniz. TEK CEVAP
a) Sadece gündüz saatlerinde iyi hissettiriyor.
b) Sadece akşam saatlerinde iyi hissettiriyor.
c) Hem gündüz hem de akşam saatlerinde iyi hissettiriyor.
d) Ne gündüz ne akşam kullanmak iyi hissettirmiyor.

20. Size göre bir balkonda olması gereken özellikler aşağıdakilerden hangileri olabilir? 1'den fazla seçenek seçebilirsiniz.
a) Balkonun bahçe peyzajını görüyor olması
b) Balkonun geniş-kayar kapılı balkon olması
c) Balkonun demir/krom korkuluklarının olması
d) Balkonun cam korkuluklarının olması
e) Televizyon anteni için özel alan
f) Klima ünitesi için özel alan
g) Balkonda priz olması
h) Balkonda musluk olması
ı) DİĞER:

21.Aşağıdaki hangi amaçlar dolayı kapalı balkona sahip olmayı tercih edersiniz? .
a) Yaz-kış kullanmak
b) Sıcak hava-soğuk havadan evi korumak
c) Kapalı balkon tercih etmiyorum

22.Balkonun açık olmasını mı kapalı olmasını mı tercih edersiniz?
a) Balkonun açık olmasını
b) Balkonun açık ama panjurlu olmasını
c) Balkonun kapalı olmasını
d) Hem açık balkonun hem de kapalı balkonun olmasını

23. Aşağıdaki balkon kullanım amaçlarından hangileri sizi iyi hissettirebilir? 1'den fazla seçenek seçebilirsiniz.
a) Oturmak-dinlenmek
b) Çay veya kahve içmek
c) Yemek yemek
d) Barbekü yakmak
e)Sebze/meyve/çiçek ekip-biçme faaliyetleriyle ilgilenmek
f) Depolama/Kiler alanı olarak kullanmak
g) Çevreye bakmak dışarıyla bağlantı kurmak
h) Misafir ağırlamak
ı) Oyun oynamak
i) DİĞER:

24.Aşağıdaki bahçe kullanım amaçlarından hangileri sizi iyi hissettirebilir?1'den fazla seçenek seçebilirsiniz.
a) Komşularla sosyalleşmek
b) Çocuklar için oyun oynamak
c) Çocuklarınızın veya sizin yaş gününüzü kutlamak
d) Sebze/meyve/çiçek yetiştiriciliği faaliyetleri
e) Spor - egzersiz yapmak
f) Mangal yakmak
g) Köpek gezdirmek

EK 3. Anket Formu (devam)

BÖLÜM 2 – YAŞANILAN KONUTLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

Bu bölümde yaşadığınız konuta ilişkin olumlu ve olumsuz duygularınızı belirten görüşlerinizi öğrenmek amacıyla çeşitli sorular verilmiştir. Lütfen bu bölümdeki her soruyu hem "site bahçesi" hem de "balkon" için ayrı ayrı işaretleyiniz.

UZAKLAŞMA ile ilgili sorular: Uzaklaşma fiziksel olarak bir yerden ayrılmak anlamına gelebileceği gibi, duygusal veya zihinsel olarak bir durumdan uzaklaşmayı da ifade eder.

0 Kesinlikle katılmıyorum / 6 Kesinlikle katılıyorum seçeneklerinden birini işaretleyerek cevaplayınız.

1	Burada zaman geçirmek günlük rutinime ara vermemi sağlıyor.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
2	Burası zihnimi rahatlatan bir ortama kaçış deneyimi sağlıyor.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
3	Burası zihnimi meşgul eden her şeyden uzaklaşma imkânı sunan bir yer.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
4	Buradayken zorunluluklarımı düşünmeme gerek kalmıyor.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
5	Burası rahatsız edici şeylerden dikkatimi uzaklaştırmam için bana yardımcı oluyor.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	

Büyüleyicilik ile ilgili sorular dikkat çekme, ilgi uyandırma ve uzun süre hatırlama kapasitesini ifade eder. 0 Kesinlikle katılmıyorum / 6 Kesinlikle katılıyorum seçeneklerinden birini işaretleyerek cevaplayınız.

6	Burası büyüleyici niteliklere sahip.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
7	Burada dikkatimi çeken/merak uyandıran pek çok ilginç şey var.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
8	Burayı daha iyi tanımak istiyorum.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
9	Burada incelenecek ve keşfedilecek birçok şey var.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
10	Burada etrafı izleyerek daha fazla vakit geçirmek istiyorum.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
11	Burası sıkıcı bir yer.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
12	Burası ilgi çekici.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
13	Burada görülmeye değer bir şey yok.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	

KAPSAM ile ilgili sorular dikkati dağıtmayacak kapsam ve uyuma sahip olma durumu ile ilgilidir.
0 Kesinlikle katılmıyorum / 6 Kesinlikle katılıyorum seçeneklerinden birini işaretleyiniz.

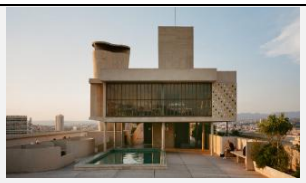
14	Burada o kadar çok şey oluyor ki zihnim yoruluyor.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
15	Burası kafa karıştırıcı bir yer.								

EK 3. Anket Formu (devam)

16	Burada dikkat dağıtan birçok şey var.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
17	Burası kaotik bir yer.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
UYUMLULUK ile ilgili sorular (Uyumluluk, bir mekanın yada tasarımın çevresiyle, kullanıcı ihtiyaçlarıyla ve işlevsel, çevresel, kültürel ve estetik, bakımından unsurlarla sorunsuz ve verimli bir şekilde bütünleşme yeteneğidir.)									
18	Burası kişisel eğilimlerime uyuyor.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
19	Burada keyif aldığım şeyleri (aktiviteleri) yapabiliyorum. * Kitap okumak ya da aile ve arkadaşlarla vakit geçirmek gibi								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
20	Buraya ait olduğumu hissediyorum.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
21	Burada kendimi eğlendirecek şeyler bulabiliyorum.								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
22	Bu ortamla bütünleştiğimi (ortamın parçası olduğumu) hissediyorum. (Ortamın parçası olmak ortamda daha aktif şekilde bulunmayı ifade etmektedir.)								
	SİTE BAHÇESİ	0	1	2	3	4	5	6	
	BALKON	0	1	2	3	4	5	6	
23	Site bahçesinde çevreyi dolaşmaya yardımcı olacak yönlendirici işaretler var.								
		0	1	2	3	4	5	6	
24	Site bahçesinin haritasını zihnimde kolayca oluşturabilirim.								
		0	1	2	3	4	5	6	
25	Site bahçesinde yolumu bulmak kolay.								
		0	1	2	3	4	5	6	
26	Site bahçesinin nasıl organize edildiğini anlamak benim için kolay.								
		0	1	2	3	4	5	6	
BÖLÜM 3. ESENLİK-İYİ HİSSETMEYE DAİR GÖRÜŞLER Bu bölümde <u>yaşam doyumu/memnuniyet</u> görüşlerinize dair sorular bulunur. 1 Kesinlikle <u>Katılmıyorum</u> 7 kesinlikle <u>Katılıyorum</u> seçeneklerinden birini işaretleyiniz.									
27	İdeallerime yakın bir yaşantım vardır.								
		1	2	3	4	5	6	7	
28	Yaşam koşullarım mükemmeldir.								
		1	2	3	4	5	6	7	
29	Yaşamımdan memnunum.								
		1	2	3	4	5	6	7	
30	Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.								
		1	2	3	4	5	6	7	
31	Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.								
		1	2	3	4	5	6	7	

Katılımınız için teşekkür ederiz.

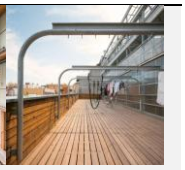
EK 4. Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu ülkelerinden sosyal konut araştırmaları

Proje Yılı	Adı	Yeri	Tezin teorilerine göre yapılı, doğal ve sosyal çevre arakesitinde analizler
1952	Unité 'Habitation, Cité Radieuse	Marsilya Fransa Doğal ve sosyal çevre	 Çatı terası oturma alanı, Otopark alanı **Uzaklaşma, Kapsam, Etkileyicilik, Uyumluluk, Sosyal Destek, Kontrol Algısı, Olumlu Dikkat Dikkat Dağıtma**
1956	Cite Modele	Brüksel Belçika Doğal ve sosyal çevre	 Bahçe, Çocuk oyun alanı **Uzaklaşma, Etkileyicilik, Kapsam, Olumlu Dikkat Dikkat Dağıtma, Kontrol algısı, Sosyal Destek**
1962	Churchill Gardens	Londra İngiltere Doğal ve sosyal çevre	 Bahçe ve Teras oturma alanı **Uzaklaşma, Kapsam, Etkileyicilik, Sosyal destek, Olumlu dikkat dikkat dağıtma**
1966	Urban Planen*	Kopenhag Danimarka Doğal çevre ve sosyal çevre	 Bahçe, Çocuk oyun alanı ve yürüyüş yolu **Uzaklaşma, Kapsam, Etkileyicilik Olumlu dikkat dağıtma, Uyumluluk, Kontrol algısı** Beyaz renk ile işaretlenen park alanı 2020'de projeye eklenmiştir.Bu müdahaleyle kapsam bileşeni oluşmuştur.
2006	Vejleåparken	Ishøj Danimarka Doğal çevre ve sosyal çevre	 Dış bahçe yürüyüş ve bisiklet yolu **Kapsam, Etkileyicilik, Kontrol algısı, Sosyal destek, Olumlu dikkat dağıtma, Hareket ve egzersiz**
2010	Arbor House	Bronx, New York Doğal ve sosyal çevre	 Egzersiz, oturma ve oyun alanı Bahçede-Çatı terasında ekim alanı **Sosyal destek, Uyumluluk, Etkileyicilik, Hareket ve egzersiz, Olumlu dikkat dağıtma, Kontrol algısı**

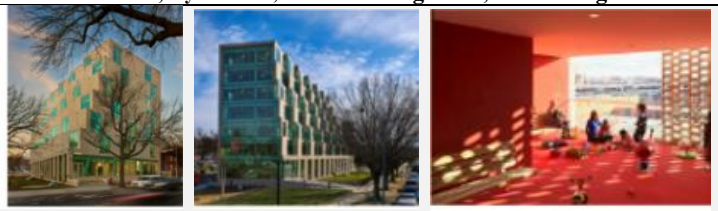
EK 4. Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu ülkelerinden sosyal konut araştırmaları (devam)

2011	**Prospect Plaza**	**Brooklyn, New York Amerika** **Doğal ve sosyal çevre**	 **Aydınlatma elemanı Açık hava egzersiz ve Çocuk oyun alanı Yürüyüş yolu** **Kontrol Algısı, Olumlu dikkat dağıtma, Hareket ve egzersiz, Sosyal destek, Uyumluluk, Etkileyicilik**
2011	Savonnerie Heymans	Brüksel Belçika Doğal ve sosyal çevre	 Teras, balkon, avlu ve bahçe; **Kontrol algısı** **Olumlu Dikkat Dağıtma, Sosyal destek, Uyumluluk, Etkileyicilik**
2012	Via Verde, The Green Way	New York, USA Doğal ve sosyal çevre	 Doğal ve sosyal çevre: Yürüyüş alanı- Çatı terası sebze bahçesi **Kontrol algısı, Olumlu Dikkat Dağıtma, Sosyal destek, Uyumluluk, Etkileyicilik, Hareket ve egzersiz**
2012	Gyldenris park	Kopenhag, Danimarka Doğal ve sosyal çevre	 Gençler için futbol sahası Balkondan görünebilen çocuk oyun alanı Oturma alanları ve doğal çevre ilişkisi **Hareket ve Egzersiz, Kontrol algısı, Sosyal Destek Olumlu Dikkat Dağıtma, Uyumluluk, Etkileyicilik**
2014	Ausbauhau Neukolln	Berlin Almanya Doğal ve sosyal çevre	 Sebze ve meyve yetiştirilen ortak bahçe **Etkileyicilik, Uyumluluk, Olumlu Dikkat Dağıtma, Kontrol algısı, Sosyal destek**
2015	Mariposa	Denver, Colorado Doğal ve sosyal çevre	 Doğal çevre, bisiklet yolu Büyük ölçekli sanat kurulumları Ekim dikim alanı;çiftçi pazarlarına ev sahipliği/kiralama Çok amaçlı kutlama alanı; yerinde mutfak sanatları eğitimi gibi Çocuk oyun alanı Bisiklet paylaşım sistemi **Hareket ve egzersiz, Olumlu dikkat dağıtma, Uyumluluk, Sosyal destek, Kontrol algısı, Etkileyicilik**

EK 4. Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu ülkelerinden sosyal konut araştırmaları (devam)

2015	Seedstadt Aspern	Viyana, Avusturya Doğal ve sosyal çevre	 Bahçe özel ve ortak kullanım için bahçe alanları **Etkileyicilik, Kapsam, Uyumluluk, Olumlu dikkat dağıtma, Fiziksel aktivite ve hareket, Sosyal destek, Kontrol algısı**	
2016	Vancouver Cohousing	Vancouver Kanada Doğal ve sosyal çevre	 İç avluya bakan balkonlar, Oturma alanları,Sosyal köşe, **Kontrol algısı** **Etkileyicilik, Kapsam, Uyumluluk, Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek**	
2018	855 Brannan Urbna	San Francisco CA Doğal ve sosyal çevre	 Çatı terası ve güneş kontrolü Bina avlu ilişkisi: **sosyal köşe** Doğal ve sosyal çevre: Yürüyüş yolu ve oturma alanı: **Uyumluluk, Olumlu dikkat dağıtma, Kontrol algısı, Sosyal destek, Fiziksel aktivite ve hareket**	
2018	Habitatges La Bord	Barselon İspanya	 Güneş kontrolü, İç avluda bisiklet parkı, Sosyal alanlar, Egzersiz-çamaşır kurutma ala **Kontrol algısı, Sosyal Destek, Kontrol algısı** **Uyumluluk, Olumlu dikkat dağıtma, Hareket ve egzersiz**	
2018	Dortheavej	Kopenhag, Danimarka Doğal çevre	 Görsel doğa unsurları Bisiklet park alanı Balkon, ağaçlar ve güneş ilişkisi Aydınlatma elemanları **Kontrol algısı, Olumlu dikkat dağıtma, Etkileyicilik, Uyumluluk**	
2018	Hangdong Complex	Chiang Mai, Tayland Sosyal ve doğal çevre:	 Ana giriş kapısı Çocuk oyun alanı Dinlenme alanı **Kontrol algısı, Sosyal destek, Etkileyicilik, Olumlu dikkat dağıtma, Uyumluluk**	
2019	Gangdong Complex Gangil	Gangil Güney Kore Doğal ve sosyal çevre	 Ana giriş kapısı Çevre; sanat eseri Ortak bahçe **Kontrol algısı, Etkileyicilik, Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek, Uyumluluk**	

EK 4. Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu ülkelerinden sosyal konut araştırmaları (devam)

2019	Kampung Admiralty	Singapur Doğal ve sosyal çevre	 Topluluk bahçeleri, çatı terası ve iç avlu **Uzaklaşma, Etkileyicilik, Kapsam, Olumlu Dikkat Dağıtma, Sosyal destek, Uyumluluk, Hareket ve egzersiz, kontrol algısı**	
2019	AYA Housing	Washington Amerika Doğal ve sosyal çevre	 Yürüyüş yolu, otopark alanı, Çocuk oyun alanı ve güneş ışığı ilişkisi **Kontrol Algısı, Olumlu Dikkat Dağıtma, Sosyal Destek, Uyumluluk, Etkileyicilik**	
2019	Goldsmith	Street – Norwich, İngiltere Doğal ve sosyal çevre	 Çocuk oyun alanları, Farklı bahçe konseptleri, Ortak bahçeler, **Uyumluluk, Sosyal destek, Olumlu dikkat dağıtma, Uyumluluk, Etkileyicilik, kontrol algısı**	
2020	Driftwood Village Cohousing	Kanada Doğal ve sosyal çevre	 Bahçe ve ortak koridor: Sosyal köşe **Olumlu Dikkat Dağıtma, Uyumluluk, Sosyal destek**	
2021	Borneo Sporenburg,	Amsterdam Hollanda Doğal ve sosyal çevre	 Az katlı avlu; doğal çevreden gelen süreklilik hissi Hobi bahçesi: Karşılaşma noktası Yürüyüş ve oturma alanları **Kapsam, Etkileyicilik, Uyumluluk, Sosyal destek, Olumlu Dikkat Dağıtma, kontrol algısı**	
2022	Nightingale Anüste	Brunswick, Avustrulya Doğal ve sosyal çevre	 Geçiş bölgeleri Karşılaşma noktası , oturma alanları, sosyal köşe **Sosyal destek, Uyumluluk, Olumlu dikkat dağıtma**	
2023	Grønne	Kopenhag Danimarka Doğal ve sosyal çevre	 Oturma, yürüyüş, çocuk oyun alanları, Çatı serası gençler için sosyal alan **Etkileyicilik, Sosyal destek, Etkileyicilik, Uyumluluk, Kapsam; Olumlu Dikkat Dağıtma, Kontrol algısı**	

EK 4. Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu ülkelerinden sosyal konut araştırmaları (devam)

2024	**Sinnae Complex**	**Seoul, Güney Kore** Doğal ve sosyal çevre	 **Kapalı giriş kapısı Bank, doğa ve hayvan heykelleri Egzersiz alanı** **Etkileyicilik, Uyumluluk, Kontrol algısı, Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek, Egzersiz ve hareket**
2025	Genossen schaften Wohnen	Zürih, İsviçre Doğal ve sosyal çevre	 Doğal çevreden gelen süreklilik hissi, Oturma ve oyun alanları, Aydınlatma **Kapsam, Etkileyicilik, Uyumluluk, Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek, Kontrol algısı, Egzersiz ve hareket**

EK 5. Tezin araştırma teorilerine göre Türkiye'de öne çıkan sosyal konut araştırmaları

1.Proje Yılı	**2.Proje Adı**	**3.Proje Yeri**	**4. Teori Bileşenlerine göre Sosyal konut uygulamalarının incelenmesi**
2017	TOKİ Kayabaşı *Yarışma projesi	Kayabaşı, Paşaçayır, İstanbul	 Yeşil alan çevresinde yürüyüş yolu, çocuk oyun parkı **Etkileyicilik, Uyumluluk, Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal Destek**
2017	Yarışma Projesi Ege bölgesi 7 İklim 7 Bölge	Denizli	 Doğal çevre bağlantısı (güçlü) göl kenarında yürüme dinlenme, seyir Dinlenme, spor ve oyun alanı; **Uzaklaşma, Etkileyicilik, Uyumluluk, Kapsam Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek Egzersiz ve hareket**
2022	Kiptaş Tuzla Meydan Evler	İstanbul Tuzla	 Yürüyüş yolu, oturma alanı, çocuk oyun alanı, egzersiz alanı **Etkileyicilik, Uyumluluk Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek Egzersiz ve hareket**
2022	Kiptaş Silivri 4. Etap	İstanbul Silivri	 Doğal çevre bağlantısı (güçlü) Gölet çevresi yürüyüş yolu Çocuk oyun alanı, oturma alanları **Uzaklaşma, Etkileyicilik, Kapsam, Uyumluluk Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek, Egzersiz ve hareket**
2023	Kiptaş Aydınlık Evler	İstanbul Tuzla	 Çocuk oyun alanı, oturma alanları **Etkileyicilik, Uyumluluk Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek, Egzersiz ve hareket**

EK 5. Tezin araştırma teorilerine göre Türkiye'de öne çıkan sosyal konut araştırmaları (devam)

2023	Kiptaş Aydınlık Evler	İstanbul Tuzla	 Çocuk oyun alanı, oturma alanları **Etkileyicilik, Uyumluluk** **Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek, Egzersiz ve hareket**
2024	TOKİ	Balıkesir Altıeylül Gazi-osmanpaşa	 Gölet çevresinde yürüme, oturma, dinlenme doğal çevre bağlantısı (güçlü) **Uzaklaşma, Etkileyicilik, Kapsam, Uyumluluk** **Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek**
2025	TOKİ Akgedik	Manisa Akgedik	 Dinlenme, oturma, oyun alanı, güvenlik **Etkileyicilik, Kapsam, Uyumluluk** **Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek**
Yapım aşamasında	Portaş Golf Life	Ankara	 Yürüyüş yolları oturma alanları, havuz, sosyal tesisler **Etkileyicilik, Kapsam, Uyumluluk**, **Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek, Egzersiz ve hareket**
Yapım aşamasında	Portaş Golf Life 2	Ankara Etimesgut	 Yürüyüş yolları, oturma alanları, egzersiz ve park alanları **Etkileyicilik, Kapsam, Uyumluluk,** **Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek, Egzersiz ve hareket**
Yapım aşamasında	Portaş Susuz Konutları	Ankara Çankaya	 Dinlenme, oturma, oyun alanı, güvenlik **Etkileyicilik, Uyumluluk,** **Olumlu dikkat dağıtma, Sosyal destek, Kontrol algısı**

EK 6. Algılanan Restoratiflik Ölçeğinin ulusal ve uluslararası çalışması

Ölçeğin Ulusal Çalışması

Boyut	İfade
Uzaklaşma	1.Burası zihnimi rahatlatan bir ortama kaçış deneyimi sağlıyor.
	2.Burada zaman geçirmek günlük rutinime ara vermemi sağlıyor.
	3.Burası zihnimi meşgul eden her şeyden uzaklaşma imkânı sunan bir yer.
	4.Buradayken zorunluluklarımı düşünmeme gerek kalmıyor.
	5.Burası rahatsız edici şeylerden dikkatimi uzaklaştırmam için bana yardımcı oluyor.
Büyüleyicilik	6.Burası büyüleyici niteliklere sahip.
	7.Burada dikkatimi çeken/merak uyandıran pek çok ilginç şey var.
	8.Burayı daha iyi tanımak istiyorum.
	9.Burada incelenecek ve keşfedilecek birçok şey var.
	10.Burada etrafı izleyerek daha fazla vakit geçirmek istiyorum.
	11.Burası sıkıcı bir yer.
	12.Burası ilgi çekici.
	13.Burada görülmeye değer bir şey yok.
Kapsam	14.Burada o kadar çok şey oluyor ki zihnim yoruluyor.
	15.Burası kafa karıştırıcı bir yer.
	16.Burada dikkat dağıtan birçok şey var.
	17.Burası kaotik bir yer.
Uyumluluk	18.Burası kişisel eğilimlerime uyuyor.
	19.Burada yapmaktan keyif aldığım şeyleri yapabiliyorum.
	20.Buraya ait olduğumu hissediyorum.
	21.Burada kendimi eğlendirecek şeyler bulabiliyorum.
	22.Burası ile bütünleştiğimi hissediyorum.
	23.Burada çevreyi dolaşmaya yardımcı olacak yönlendirici işaretler var.
	24.Buranın haritasını zihnimde kolayca oluşturabilirim.
	25.Burada yolumu bulmak kolay.
	26.Buranın nasıl organize edildiğini anlamak kolay.

(Özçifçi vd., 2021)

Ölçeğin Uluslararası Çalışması

The current version of the Perceived Restorativeness Scale (PRS) is comprised of the 26 items below. Participants make their responses using a 7-point scale to indicate the extent to which the given statement describes their experience in the given setting (0 = Not at all, 6 = Completely).

The items are grouped by subscale membership (Being Away, Fascination, Coherence, and Compatibility, respectively):

1. Being here is an escape experience. *
2. Spending time here gives me a break from my day-to-day routine. †
3. It is a place to get away from it all.
4. Being here helps me to relax my focus on getting things done.
5. Coming here helps me to get relief from unwanted demands on my attention.

6. This place has fascinating qualities. *
7. My attention is drawn to many interesting things. *
8. I want to get to know this place better. †
9. There is much to explore and discover here. *
10. I want to spend more time looking at the surroundings. †
11. This place is boring. (-)
12. The setting is fascinating
13. There is nothing worth looking at here. (-)

14. There is too much going on. (-) *
15. It is a confusing place. (-) *
16. There is a great deal of distraction. (-) *
17. It is chaotic here. (-) *

18. Being here suits my personality. *
19. I can do things I like here. *
20. I have a sense that I belong here. *
21. I can find ways to enjoy myself here. †
22. I have a sense of oneness with this setting. *
23. There are landmarks to help me get around. ‡
24. I could easily form a mental map of this place. ‡
25. It is easy to find my way around here. ‡
26. It is easy to see how things are organized. ‡

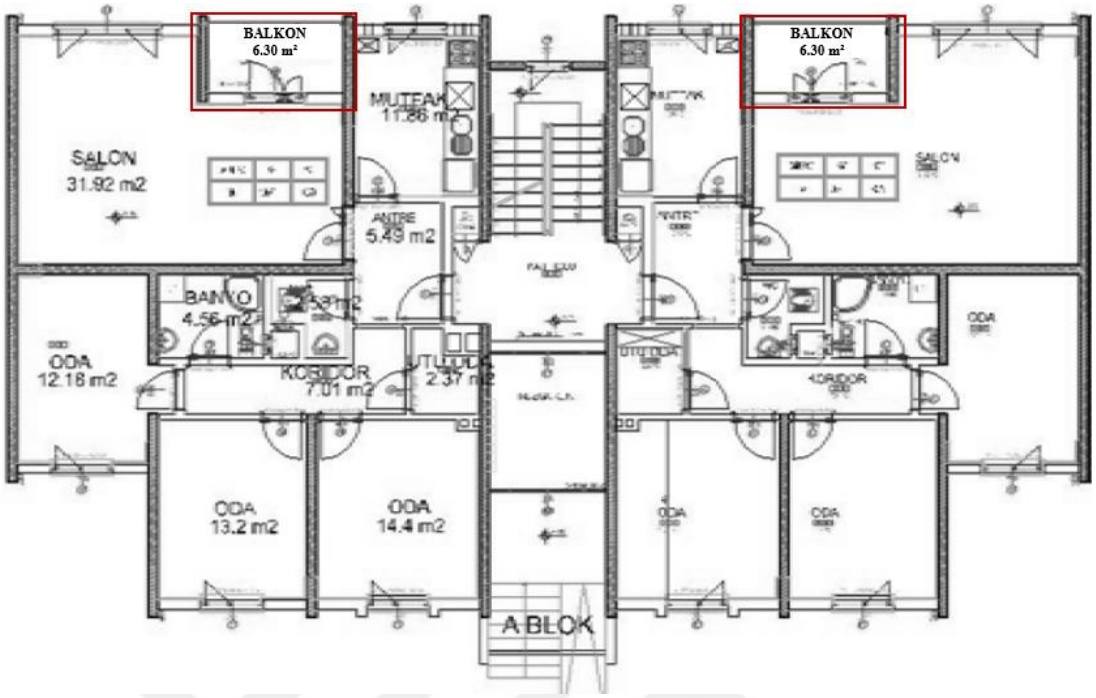
Notes: (-) - an item for which the value must be reversed in coding; * - the item is from the earlier PRS and is in its original form; † - the item is from the earlier PRS but is in a revised form; ‡ - the item was designed to represent legibility.

(Hartig vd., 1997)

EK 7. Yaşam Doyumu Ölçeğinin ulusal ve uluslararası çalışması

<table>
<tr><td>Ölçeğin Ulusal Çalışması</td><td colspan="9">1. İdeallerime yakın bir yaşantım vardır.
2.Yaşam koşullarım mükemmeldir.
3.Yaşamımdan memnunum.
4.Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.
5.Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim</td></tr>
<tr><td>Ölçeğin Uluslararası Çalışması</td><td>1.</td><td>In most ways my life is close to my ideal.</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td></tr>
<tr><td></td><td>2.</td><td>The conditions of my life are excellent.</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td></tr>
<tr><td></td><td>3.</td><td>I am satisfied with my life.</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td></tr>
<tr><td></td><td>4.</td><td>So far I have gotten the important things I want in life.</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td></tr>
<tr><td></td><td>5.</td><td>If I could live my life over, I would change almost nothing.</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td></tr>
</table>

EK 8. Hamitler TOKİ Normal Kat Planı-D Tipi

(Osmangazi Belediyesi Arşiv)

EK 9. Yunuseli TOKİ Normal Kat Planı C1 Tipi

(Osmangazi Belediyesi Arşiv)

EK 10. Normal Kat Planı L5 Tipi

(Osmangazi Belediyesi Arşiv)